GERARDI JOHANNIS VOSSII

RHETORICES CONTRACTÆ SIVE PARTITIONUM ORATORIARUM LIBRI V.

Ex decreto Illustr. ac Pot. HOLANDIÆ, & WESTFRISIÆ DD. ORDINUM *in usum Scholarum ejusdem Provinciæ excussi.*

a
k

OXONIÆ,
Excudebat *H. H.* impensis *T. Gilbert,*
Anno Dom. M. DC. LXXII.

Perilluſtri Viro,

BENJAMINO AUBERIO MAURERIO FONTIDANGEO,

Chriſtianiſſimo Regi in ſanctiore conſiſtorio Conſiliario,

Et ejuſdem in fœderatâ Belgicâ Legato.

Illuſtriſſime Domine,

ETSI præſentem Galliarum, & fœderatæ Belgicæ ſtatum cogitanti, non difficile eſſet conjicere, quantopere, ſi unquam, nunc publica te negotia diſtinerent, fiducia nihilominus fuit compellandi tui, atque id non aliâ de causâ, quàm ut Rhetorices hos libellos quinq; tibi de manu in manum traderem. Parum id verecundè à me factum eſſe, dixerit aliquis: ſed tamen multa erant quæ ad illud impellerent. Nam obverſabatur animo primum ſingularis planè ac prope divina, in tanta dignitate humanitas tua. Simul occurrebat, te, magni Mecænatis exemplo, literatos non minùs, quàm literàs ſolitum a-

mare, virum utiq; exquisitissimæ doctrinæ succo non leviter modo tinctum, sed penitus imbutum. Neq; olim duntaxat hic ardor tuus, sed nunc etiam occupationes gravissimas elegantissimè diffindis Palladis ac Musarum sacris. In mentem quoq; veniebat, eo in studiorum genere versari hunc laborem meum, quo cives tui fortissima Gallorum natio, ab omni prope gentis memoria, commendari, non minus quam armis, solet. Memineram enim ab antiquo illo Catone *proditum esse, *pleramque Galliam duas res industriosissime persecutam, rem militarem, & argute loqui.* Sciebam urbem, terrarum olim dominam, Gallos dicendi magistros habuisse: atq; hujus etiam gentis fuisse L. Plotium illum, qui, extremis L. Crassi temporibus, primus dicendi artem Romæ intulit, idq; magno concursu, quod studiosissimus quisq; apud eum exerceretur, teste ad M. Titinnium Cicerone *. Offerebant se etiam, tum Narbonensis * Votienus, magni sub Augusto nominis Rhetor, quem postea à Tiberio in Baleares fuisse insulas

** Apud Sosipatrum l. ex Originum libris. Ac puto eidem respexerit B. Hieronym. advers. Vigilantium, cum ait: Sola Gallia monstra non habuit; sed viris semper fortissimis & eloquentissimis abundavit. Atq; idem epist. ad Rusticũ laudat bertatem Gallici nitoremq; sermonis.*

** Hieron. in Chron.*

** apud Sueton. de claris Rhetor.*

** Martialis lib. 8. & Hieron. in Chron.*

sulas relegatum, Tacitus* auctor est: tum illi, qui sub Nerone floruerunt, Domitius Afer Nemausensis, Clodius Quirinalis Arelatensis, L. Statius Ursulus Tolosanus. Et quis enumerat omnes Galliæ Rhetores, atq; Oratores, præsertim si ad posteriora etiam tempora deveniendum sit; quorum multos referunt Burdigalensis Ausonius, ac B. Hieronymus. Ad hoc cogitabam, à veteri gloriâ non desciviſſe Galliam tuam, an quia & hæc & patrum ætas tot excellentes in arte nostra viros protulerit, quorum nomina tabulis æternitatis Fama inscripsit. Omnes illos dicere si velim, non patietur ingens numerus: & si possim, negotia tua vetabunt. Unum tamen præterire non sinit præsens instituti ratio. Est is vir summus, *Jacobus Auberius*, patruus tuus qui primum magna cum eloquentiæ laude in supremâ Parisiensium curiâ advocatus vixit: ac postea virtutis & honoris ergo præturæ urbanæ præfectus fuit, atq; in ea ita se gessit, ut ob singulares animi dotes admirationi esset omnibus: unde & hoc inter alia vir-

* *Lib.* 4. *Annal.*

tutis ſuæ pretium tulit, quod rex ipſe *Henricus* II. rarâ ejus prudentiâ, & Neſtoreâ facundiâ motus, miſerit eum ad regem Britanniæ legatum. Quâ in dignitate, regis ſui, civiumque ſummam de ſe exſpectationem etiam vicit, facileque oſtendit non alteri juſtius convenire, quod de Cethego dixit Ennius *,

* *Lib. 9.*

Flos inlibatus populi ſuadæq; medulla.

Neque iſtam domus tuæ gloriam pateris obſcurari, vir illuſtriſſime: ſed eam nominis tui luci, qua longe lateque omnia impleſti, potius adauges. Quippe quaſi viva & ſpirans quædam patrui tui, vel potius Pithus ipſius, imago, ita prudentiæ juxta, ac facundiæ laudem pariter es complexus, ut Chriſtianiſſimo Regi non alius æquè idoneus viſus ſit, qui apud præpotentes fœderatæ Belgicæ Ordines legati munus, nomine regio, obiret. Quantopere hic, Domine, alterius triumpharet oratio in dicendis laudibus tuis? Atq; id ſatis intelligunt, quos minime fugit, ut in legatorum non paucis ſæpe deſideratum fuerit facundiæ decus. Quæ ubi penitus abeſt, quid

quid nisi ἄφωνον ῥῆμα * dixeris cum Antiphone *? Sin potius manca mutilaq; sit, quàm nulla. Scio, assumi solere σωματοφθόγγους †, ut verbo utar, quo Halicarnassensis Dionysius* hanc rem expressit: ubi id feciisse ait Tarentinorum, ac Nolanorum legatos, cum in Neapolitano senatu dicendum esset. Ac quorundam judicium esse video, non magis id illis vitio verti debere, quam acri & strenuo viro, Lysandro, cum orationem edidicit *scriptam sibi à Cleone Halicarnasseo. Tibi vero, Amplissime Legate, nihil alienâ opus facundiâ, qui judicio tanti Regis omnes implesti numeros, ut consiliarii prudentissimi, ita disertissimi oratoris. Cujus rei etsi, & antea in Gallia, & multis inde annis in fœderata hac Belgica, maxima dederis argumenta: non tamen latissimam hanc aream ingrediar oratione mea, qua laudibus tuis tenebras potius quam lucem affunderem. Sublimes enim curæ illæ de moderandis regnis & rebus publ. captum meum, meique similium hominum quippe umbraticorum, longissimè transcendunt. Atq; ne ista quidem

*Oratorem mutum.

*Apud Athenæum lib. 12.

†Patronos.

*In excerptis de legationibus.

*2 Plutar. in Lysand.

dem pauca, quæ hactenus delibavi, alio à me fine dicta ſunt, quam ut videant omnes, non me potuiſſe melius certiuſq; tutelæ ac patrocinio cujuſquam commendare hos libellos meos, quibus oratorem formo, & firmo; quam illi qui & ſummus ipſe eſſet orator, & ea ex familia, quæ facundiæ decus quaſi proprium ſibi vindicâſſet: & non ejus tantum nationis Rege orator ad Belgas miſſus, quæ eloquentiæ laude Græcos pariter ac Romanos provocaret. Quamvis vero magna ſint iſta, & talia plane, quæ optimo jure plurimum me moverint: tamen aliud præterea acceſſerit, & quidem quod me propius tangat. Nempe præclarum de me judicium tuum, ſummaque erga me benevolentia, quam cum ex aliis, tum præſens ipſe nuper ſatis perſpexi: ac potiſſimum ex eo, quod egregiæ indolis eximiiq; ingenii libros tuos, cariſſima ſanè pignora apud me potiſſimum vivere voluiſti. Quare omnino putavi, recte me facturum, ſi eadem opera oſtenderem, & quanti faciam affectum hunc erga me tuum, & quibus præceptis

ptis existimem juvari posse liberos tuos, quòcum ætate paulatim ad eloquentiæ, virtutisq; paternæ gloriam adsurgant. Hoc, scio, voves ipse, illustrissime Domine, atq; adeo, ut vel patris nomen, si fieri possit, vincant. In quo tuo, & omnium nostri voto (æternus Deus audiat nos, atque exaudiat) felici omine designo. Lugduni Bat. ∞. Ↄ CXXI. XII. Kal. Septembris.

Illustrissimo nomini tuo

devotissimus,

GERARD. JOANNES

VOSSIUS.

SERIES

SERIES CAPITUM.

LIBRI PRIMI

Caput

1. *De natura Rhetorices.*
2. *De inventione generatim.*
3. *De generibus causarum.*
4. *De genere demonstrativo.*
5. *De genere deliberativo.*
6. *De genere juridiciali, ac universe de statibus.*
7. *De statu conjecturali.*
8. *De statu finitivo.*
9. *De statu qualitatis.*
10. *De statibus legalibus.*
11. *De statu quantitatis.*
12. *De argumentis inartificialibus.*

LIBRI SECUNDI

Caput

1. *De affectibus generatim.*
2. *De metu.*
3. *De confidentia.*
4. *De pudore.*
5. *De lætitia.*
6. *De gratia.*
7. *De ira.*
8. *De lenitate.*
9. *De amore.*
10. *De odio.*
11. *De indignatione.*
12. *De invidia.*
13. *De misericordia.*
14. *De æmulatione, & contemptu, item epilogus doctrinæ de affectibus.*
15. *De moribus.*
16. *De inventionis parte speciali universe*

ac distincte, de orationibus panegyricis & aliis, quæ iis sunt adfines.
Cap. 17. *De oratione nuptiali, item de epithalamiis.*
18. *De oratione natalitia, ac funebri.*
19. *De oratione gratulatoria, gratiarum actione, & lamentatoria.*
20. *De oratione, qua discedentes, vel domum redeuntes utimur, vel alium discedentem prosequimur.*
21. *De mentione, & commendatione.*
22. *De concitatione, & conciliatione.*
23. *De adhortatione, & dehortatione.*
24. *De consolatione.*
25. *De petitoria.*
26. *De invectiva, & objurgatione.*
27. *De expostulatione, exprobratione, & deprecatione.*

LIBRI TERTII

Cap. 1. *De dispositione universe.*
2. *De exordii duplici officio, & utriusque loci generatim.*
3. *De specialibus exordiorum locis.*
4. *De exordio.*
5. *De narratione.*
6. *De propositione.*
7. *De confirmatione.*
8. *De confutatione.*
9. *De epilogo.*

LIBRI QUARTI

Cap. 1. *De elocutione universè ac particulatim de priori elegantiæ parte, quæ in Latinitate consistit.*

Cap. 2. De perſpicuitate.
3. De dignitate, ac tropis generatim.
4. De metaphora.
5. De metonymia.
6. De ſynecdoche.
7. De ironia.
8. De metalepſi, antonomaſia, & ea quæ λιτότης dicitur.
9. De allegoria, catachreſi, & hyperbole.
10. De ſarcaſmo, aliiſque irriſionis ſpeciebus, etiam onomatopœia, antiphraſi, hypallage.
11. De ſchematibus generatim: deque iis ſpeciatim, quæ defectu, aut exceſſu figurant orationem.
12. De ſchematibus λέξεως, quibus eadem vox repetitur.
13. De ſchematibus in verbis ſimilis ſoni.
14. De occupatione, ſubjectione, confeſſione, & conceſſione.
15. De ſententia, noemate, & diſtributione.
16. De ætiologia, diatypoſi, & hypotypoſi.
17. De aſſimilationis ſpeciebus & diſſimilitudine.
18. De Schematibus, quibus oppoſita jungatur.
19. De digreſſione, & epiphonemate.
20. De Schematibus quibus res exaggerantur.
21. De figuris pertinentibus ad argumenta.

Cap. 22. *De tranſitione, rejectione & digreſſione.*

LIBRI QUINTI

Cap. 1. *De prima alteraque compoſitionis parte, quæ ſunt junctura, & ordo.*
2. *De inciſis, membris, periodis.*
3. *De numero.*
4. *De triplice charactere, & ſpeciatim de magnifico ac vitio ejus.*
5. *De charactere tenui, ac vitio ejus: item charactere mediocri, vitioque oppoſito.*
6. *De vetuſtate, vitioque ei adverſante.*
7. *De gravitate, & vitio quod ei opponitur.*
8. *De pronunciatione generatim, deque voce particulatim.*
9. *De corporis motu.*

IN

IN
RHETORICAM CONTRACTAM

Clarissimi viri

GERARDI VOSSII.

Dum pereunt artes, dum se facundia nobis
Eripit, & sensim barbara turba fumus;
Quam bene quod, Vossi, fugientem maximus autor
Sistis, & errantem sub tua signa vocas!
Haud tibi cum trivio quicquam est, inventa Pelasgum
Pandis, & eximiis fontibus hausta doces.
Miramur pariter, pariterq; addiscimus omnes;
Nec tantum obstricta est nostra juventa tibi.
Plus quoque venturi debebit temporis ætas,
Soli barbariei nec metuenda tibi est.
Ut pereant artes, pereat facundia tota,
Et redeat, paulo quod fuit ante, chaos;
Dum solos discatque tuos, relegatque libellos,
Addiscet pro te postera turba loqui.

DANIEL HEINSIUS.

GERARDI

GERARDI JOANNIS VOSSII

RHETORICES CONTRACTÆ, SIVE PARTITIONUM ORATORIARUM

Liber Primus.

CAP. I.

De Natura Rhetorices.

§. 1. RHetori *nomen impositum est à dicendo, quod Græcis est ῥεῖν: Unde bene dicendi scientia* Rhetorice *vocatur.* *Rhetoricen* alii dictam volunt ab ἔιρω, id est, *dico*, quia docebat bene dicere: alii à ῥέω, id est, *fluo*, quia ejus beneficio, fluminis instar, procurrat oratio. Sed etymologia neutra est vera. Nam ἔιρω quidem, quia præterito destituitur, mutuari illud cogitur ab ἐρέω, unde ἐρήτωρ, non ῥήτωρ ἀναλόγως diceretur. A ῥέω autem quod *fluo* significat, foret ῥύτωρ, & ῥυτορικὴ, quod alia verbalia ostendunt, ut sunt ῥεῦμα †, ῥεῦσις, (a) ῥυτὸς (b) Quare omnino venit à ῥέω id est, *dico*, unde & ῥῆμα (c) ῥῆσις (d) ῥητὸς (e) Hoc ῥέω autem κατ' ἀφαίρεσιν factum

† *Humor affluens.*
a *Fluendi actus.*
b *Fluidum.*
c *Verbum.*
d *Dictum.*
e *Dicendum.*

factum est ex ἐρέω, quo pro εἴρω utuntur, Homerus, Lucianus, alii.

2. S. *Differunt* rhetor, & orator, *quod* rhetor *sit, qui bene dicendi præcepta tradit*: orator, *qui accommodate ad persuadendum potest dicere.*

Quanquam enim, si propriam significationem attendas, qui Græcis est ῥήτωρ, Latinis fuerit orator: tamen discrimen assignatum jam Ciceronis ævo obtinuit; ut cognoscimus ex primo ejus de oratore. At pro eodem accipi solent, *orator dicendi peritus, facundus, disertus, eloquens.* Nisi quod *eloquentis* nomen videatur augustius, quam *diserti* (f)

(f) *Cic. l. 1. de Orat. pag. 93. edit. Ald. & in Bruto p. 198.*

3. S. *Definitur* Rhetorice *ab Aristotele, facultas utendi in unaquaque re, quod in ea est ad persuadendum idoneum.*

Aristot. lib. 1. Rhet. cap. 11. Ἔστω δὴ ἡ ῥητορικὴ, δύναμις περὶ ἕκαστον τοῦ θεωρῆσαι τὸ ἐνδεχόμενον πιθανόν. Genus in hac definitione est δύναμις, sive *facultas*: quam Aristoteles potius genus statuit, quam *artem*, quia in definitione accurata genus proximum adferri debet: *ars* autem est genus remotum, *facultas* proximum. Nam illæ tantum artes facultatis nomen obtinent apud Peripateticos, quæ æque respiciunt utrumque contrarium: quomodo Dialectice, & interrogantem instruit, & respondentem: Rhetorice item, & actorem, & reum: quæ duæ idcirco proprie facultates dicuntur. Differentia in allata definitione petitur

petitur à fine, officio, & materia: quæ tria distincte explicabimus.

4. S. *Finis Oratoris ultimus est persuadere.*

Hoc est, diserta oratione aliquem impellere ad agendum, sive ad persequendum bonum, & fugiendum malum. At Rhetoris finis alius est; nempe, instruere futurum Oratorem.

5. S. *Officium oratoris est videre, quid ad persuadendum conducat, sive dicere ad persuadendum accommodatè.*

Officium oratoris vel θεωρίας (g) ratione consideratur, vel πράξεως. (h) Priori modo considerat Aristoteles, cum officium esse dicit θεωρῆσαι τὸ ἐνδεχόμενον πιθανόν, (i) ubi θεωρίας rationem haberi, indicat vox θεωρῆσαι (k) Ad πράξιν spectarunt Cicero & alii: quando nunc generatim dicunt officium illud esse bene dicere, sive dicere ad persuadendum apposite; nunc speciatim, officium esse aiunt docere, conciliare, & permovere: item cum officium vocant invenire quid dicas, inventa disponere, deinde ornare verbis, post memoriæ mandare, tum ad postremum agere ac pronunciare. At differt ab hoc officio officium Rhetoris, quod est tradere præcepta bene dicendi.

g *Cognitionis.*
h *Actionis.*
i *Videre quid aptum sit ad persuadendum.*
k *Videre.*

6. S. *Materia est τὸ ἔκφυσον, sive unaquæque res. Sed ita versatur circa res omnes, ut magis occupetur circa civiles: & ex his ipsis magis circa hypothesin, quam thesin. Est vero thesis*

ro thesis quæstio infinita, sive universalis: ut, aut bellum sit gerendum. *hypothesis autem est quæstio finita, sive singularis: ut,* an utile sit Athenienſibus, bellum gerere cum Peloponneſiis, aut ſuccurrere Corcyræis.

Materia ſive ſubjectum, circa quod ſe occupat orator, eſt res quælibet, quæ ſi per interrogationem proponatur, *Quæstio* dicitur.

Dividitur autem Quæſtio quadrifariam.

Primum in quæſtionem ſimplicem, & conjunctam.

Simplex eſt unius & ſimplicis thematis, quod ad popularem notitiam explicatur: ut, *de Deo, paradiſo, virtute,* &c.

Conjuncta eſt pronunciati alicujus, quod argumentis probatur: ut, *an ducenda ſit uxor.*

Deinde quæſtio vel theoretica eſt, vel practica.

Theoretica inſtituitur cognitionis gratia: ut, *quæ cauſa ſit Lunaris defectus?*

Practica tractatur propter actionem, ut *an vim vi liceat repellere?*

Practica vel infinita eſt quæſtio, vel finita.

Infinita quærit univerſe, ut, *an quapiam de cauſa homini hominem liceat interficere?* Hæc Græcis θέσις, Latinis (*l*) *propoſitum* & *conſultatio* dicitur.

l Cic. in Topicis.

Finita reſtringit quæſtionem univerſalem ad perſonam, aut rem ſingularem; ut, *an jure Clodium occiderit Milo.* Hæc Græcis ὑπόθεσις, Latinis vocatur *cauſa*, aut *controverſia.*

Denique quæſtio vel principalis, vel incidens eſt.

Principalis eſt quæ præcipuè in controverſiam

versiam venit; ut *an Opimius Gracchum, aut Milo Clodium jure interfecerit.*

Incidens vocatur, quæ propter aliud tractatur; ut, *num Reip. conservandæ causâ civem liceat occidere, seditiosum quidem sed indemnatum* Item, *num Gracchus vel Clodius cives fuerint seditiosi.*

Quæstio simplex, item theoretica, nec non infinita, plurimum quæstiones sunt incidentes. At quæstio principalis solet esse conjuncta, practica, finita; & ex conjunctis magis versatur Orator circa practicam; ex practicis magis circa finitam. Unde liquet, triplicem esse ejus materiam, communem, magis propriam, & maxime propriam; communem esse, rem quamvis; magis propriam, res civiles; maxime propriam, quæstionem singularem, sive hypothesin.

7 S. *Duabus rebus* (m) *eloquentia paratur; natura, & cura; quarum hæc in duobus occupatur, artis præceptis, & usu sive exercitatione. Natura incipit ars dirigit, usus perficit. Sed artis comes esse debet magnarum rerum scientia, sine qua non tam eloquentia acquiritur, quam linguæ volubilitas, & inanis loquacitas.*

m *Fabius lib. 26. 9. & lib. 11.*

Maximam ad dicendum vim adfert natura. Nam (n) & animi, atque ingenii celeres quidam motus esse debent, qui ad cogitandum acuti, & ad explicandum, ornandumque sint uberes, & ad memoriam firmi atque diuturni. Cujusmodi εὐφυΐα si adsit, facili labore eloquentiam adipiscimur. Sin natura obtigerit plane infelix, supervacua erit omnis doctrina. Unde vulgo dicl

n *Crassus apud Cic. l. 1. de orat.*

ei ſolet, eloquentiam [mediocrem ſaltem] aut cito pararl, aut nunquam. Quanquam, non, ſi bonitate naturæ præcellant alii, deſperare ſtatim oportet. Natura enim invaleſcit, ſi cura adjuvetur. Cura vero hæc in duobus conſiſtit, artis præceptis, & uſu. Quibus aliqui adjungunt multijugam doctrinam, abſque qua loquentia potius fuerit, quam eloquentia. Quod ne contingat, operam dare oportet tum Philoſophiæ civili, hiſtoriis, & aliis, quæ prudentiam adferunt oratori; tum etiam ſcientiæ rerum naturalium, unde ſæpe ſimilitudines petuntur; item poetarum fabulis, aliiſque; unde ornatus multum accedit orationi. Nec propterea damnamus eos qui tria duntaxat ſtatuunt artis principia; naturam, artem, uſum. Nam illa variarum diſciplinarum notitia non eſt de Rhetoricæ artis οὐσίᾳ, ſed extra artis cancellos petenda eſt, ut quam nec rhetor doceat, qua rhetor; nec orator ſciat, qua orator. Sunt qui ſuperioribus imitationem adjiciant, ſed ea ſub uſu continetur; quippe qui in præſtantium oratorum cum lectione & audiitione, tum imitatione conſiſtat. Vel ſi per Imitationem intelligimus doctrinam, unde, & quos, & quomodo imitari oporteat, hauriamus, jam ad præcepta artis pertinebit.

8. S. *Pro quatuor vero officii oratoris partibus, quæ ſunt argumenta invenire, inventa diſponere, diſpoſita exornare, & exornata pronunciare, totidem ſunt partes Rhetorices, doctrina inventionis, diſpoſitionis, elocutionis, & pronunciationis.*

Hunc

Hunc partim numerum alii augent, alii minuunt. Augent, qui cum Cicerone, atque aliis antiquorum, addunt Memoriam. Nos Aristotelem sequimur, quia, quæ memoriam juvant, ad distinctam artem pertinent, quæ μνημονευτικὴ dicitur.

Qui numerum hunc imminuunt, hi Inventionem & Dispositionem omittunt, tanquam Logicæ partes.

Verum & Inventio & dispositio Dialectica plurimum distat à Rhetorica. Nam primum differunt fine, quia Rhetorices finis est persuasio; Dialectices autem, probabilis disputatio ac victoria. Dialecticæ quæstiones cognitionis gratia instituuntur; at Rhetoricæ actionis causa.

Propter hanc finium diversitatem, etiam materia, ac forma est diversa.

Materia quidem, quia tota Inventio Dialectica est generalis, ut quæ tractet quælibet argumenta ἔνδοξα, sive probabilia; Rhetorica, si propriam materiam spectes, est specialis, quia tractat πιθανὰ, sive persuasibilia.

Ἔνδοξον autem sive probabile cum Aristotele appello, quod probatur vel omnibus, vel pluribus vel sapientibus, iisque vel omnibus vel pluribus, vel maxime probatis. Top. c. 1.

At πιθανὸν seu persuasibile illud tantum vocatur, quod vel omnibus hominibus, vel pluribus probatur; non item quod sapientibus solis verisimile sit.

Adhæc, Dialectica versatur tantum circa argumenta docentia; at quibus id quod in quæstione est, vel explicatur vel probatur. Rhetorica insuper instruit argumentis, tum conciliun-

conciliantibus,& permoventibus ; quæ ἠθικὰ, καὶ παθητικὰ appellantur. Forma etiam differunt, sive spectes locos dialectico, & Rhetori communes ; sive Rhetori peculiares, qui ex prioribus derivantur. Communes utriusq; artis à Logico considerantur absolute,& quatenus utiles sunt ad mentem instruendam ; à Rhetore vero restringitur hæc consideratio ad popularem notitiam, & voluntatis atque affectuum motionem. Logici quoque accuratè locos illos pertractant in Topicis : Rhetores autem, quia nemo nisi Logicis imbutus ad Rhetoricen admitti debet, doctrinam hanc omittunt, vel solum pinguiori docent Minervâ, contenti in his locis considerare, quomodo argumenta ex illis petita ad voluntatem movendam applicentur.

Quod ad locos probationum speciales, qui Rhetorices proprii sunt, fluunt, hi quidem ex locis communibus, & sub illis, ut genus sub specie, continentur. Veruntamen Dialecticus considerat argumenta πιθανὰ, quatenus sunt ἔνδοξα ; Rhetoricus vero, quâ πιθανὰ. Clarius dicam ; Dialectice considerat argumenta persuasibilia generatim,& in communi natura, quatenus nimirum sunt probabilia ; cui simile fuerit, siquis hominem spectat, quatenus est animal ; Rhetorice speciatim hoc agit, quatenus ad persuadendum idonea sunt, cui simile est, si quis hominem consideret, quatenus est homo.

Itidem plurimum differunt Dispositio Logica & Rhetorica. Logica docet recte disponere utrumque terminum cum medio, ut bonus fiat syllogismus ; item, qua methodo quæstiones

ſliones ſimplices, aut inconjunctæ, debeant tractari; ac denique qua ſerie ordinare oporteat diſciplinas. Rhetor autem oſtendit, quo ordine collocari debeant partes orationis στικῆς; quomodo item argumenta eum diſponere conveniat, tum qui adſtruit, tum qui refellit; atque ut Orator ordinem partium in ſyllogiſmo fere emutet, ac quandoque etiam plane invertat.

CAP. II.

De Inventione generatim.

INventio, quatenus materia Rhetorices eſt τὸ ἔνδοξον †, non tantum extendit ſe ad quæſtiones conjunctas, ſed etiam ad res ſimplices. Atque hoc reſpectu definiri poteſt excogitatio eorum, quæ, vel expoſitioni rei ſimplicis, vel probationi quæſtionis conjunctæ conducunt. † Res unaquæque.

Explicatio rei ſimplicis vel narratio eſt, vel deſcriptio. Narratio eſt facti, vel quaſi facti. Hæc continet fabulam, ſive apologum, narrationem preſſius ſumptam, (quæ poeticam, civilem, & hiſtoricam comprehendit;) & ethopœiam, qua alicujus dicta, aut facta, perſonæ, & circumſtantiarum ratione, veriſimiliter effingimus.

Cum vero narratio, ut diximus, ſit facti aut quaſi facti; deſcriptio erit quævis alia ſimplicis rei explicatio. Nec enim refert, utrum quid ſubſtantia ſit, an accidens; univerſale, an individuum; totum, an pars; abſolutum, an relatum; ſimplex, an collectivum; abſtra-

abstractum, an concretum; positivum aliquid, an privatio, ac denique res vera, an imago rei, uti picturæ, aut statuæ, quales sunt descriptiones Callistrati.

Quomodo autem res simplex, vel descriptione, vel narratione explicetur, partim rhetorum præceptis addicitur, partim oratorum exemplis, ac de utroque, quod satis est, cognoscere fuit ex progymnasmatis, quæ repetere hoc loco nihil attinet. Nam veterum consilium perplacet, apud quos juventus progymnasmatis, tanquam justæ orationis particulis, grandi præludere operi solet declamandi. Quia igitur, quæ ad simplicem quæstionem pertinent, satis illic explicantur: jure optimo de sola quæstione conjuncta agere antiqui solent in suis de arte oratoria commentariis: ad quos progymnasmata sunt manuductionis loco. Quamquam altera etiam ratio accessit. Nam sophistis quidem constituere orationem integram solet descriptiuncula quæpiam, ethopœia, vel aliud simile: sed germani oratores illa potius assumunt in tractatione quæstionis conjunctæ ad aliquid vel probandum vel ornandũ, aut amplificandum. Quare & qui justum artis σύστημα b perscriberent, ista olim inserebant vel inventionis, vel dispositionis, vel elocutionis doctrinæ; considerantes ea, quatenus vel huic, vel illi, vel isti inservirent; ac propterea tractantes de illis in ea parte, cujus gratia solent assumi. Nos quoque, etsi jurisorum consilium non penitus damnamus: tamen, quia ratio satis gravis non est, cur recedamus ab antiquis, exemplum horum imitabimus. Esto itaque etiam nobis materies

b Corpus sive compagem.

materies Oratoriæ inventionis. Quæstio conjuncta & superior Inventionis descriptio hunc in modum restringatur.

1. S. *Inventio est excogitatio argumentorum quæ ad persuadendum idonea sunt.*

Intellige autem, quâ argumenta istæc sunt istiusmodi. Hoc est, quatenus sunt πιθανά. Nam hac considerandi formâ differt inventio Rhetorica à Dialectica, ut paulo ante diximus.

2. S. *Argumentum est probabile inventum ad faciendam fidem.*

Prout Cicero definit 1. de Invent, sive ut in Top. ait, est *ratio, quæ rei dubiæ facit fidem.* Vel ut Fabius describit lib. v. cap. x. est *ratio probationem præstans, qua colligitur aliud per aliud, & quæ, quod est dubium per id, quod non est dubium, confirmat.* Juniorum aliqui laxiùs hâc voce utuntur; ut quibus argumentum dicatur, non tantum quod ad conjunctæ quæstionis probationem adfertur; sed etiam quod simplicium explicationi inservit. Nobis cum veteribus, ut sapere, ita loqui, animus est.

3. S. *Argumenta petuntur è Locis. Loci sunt sedes ac nota argumentorum, quarum admonitu invenitur, quid in quaque re aptè ad persuadendum dici queat. Horum alii sunt Rhetoricæ cum dialecticis communes, alii verò Rhetoricæ peculiares. Loci utriusque facultatis communes è Topicis petuntur.*

Estq; locus ambarú communis, vel Artificialis vel inartificialis. Artificialis est vel vocis

vel rei. Locus vocis vel est notationis, vel conjugatorum. Locus rei vel primus est, vel ortus è primo. Primus est vel internus, vel externus. Internus est generis, & speciei; materiæ, & formæ; totius & partis; subjecti & accidentis. Externus partim est causæ efficientis, & finalis, ac effectus: partim circumstantiæ, objecti, & signi. Locus ortus est definitionis, quæ ἐτυμίαν indicant; descriptionis, quæ petitur ab accidentibus, effectis vel partibus; divisionis, quæ species exponit, aut partes sive per se, sive per accidens insint; comparationis, quæ est majorum, minorum, parium, aut similium; oppositionis, quæ est disparatorum, relatorum, contrariorum, privantium & contradicentium. Atque his ex locis petitur argumentum quod opinionem pariat, & quandoque etiam scientiam. At locus inartificialis, sive assumptus, est argumenti gignentis fidem. Estque testimonii, vel divini, vel humani. Quæ omnia exemplis illustraremus, nisi isthæc notissima forent è Logicis; quorum intelligentem prius esse oportet siquis serio rhetoricari volet.

4. S. *Quemadmodum autem opus est ingenio ad inveniendum, ita etiam judicium requiritur ad seligendum. Nam licet universos locos percurrere animo debeat orator: non tamen utitur omnibus, sed aptis, non à causa alienis, non levibus, non illis etiam, quæ parum idonea sunt ad captum popularem.*

Uti inter alia sunt perfectæ Logicorum definitiones, quales parce adhibet orator: ut qui

qui non ſubtili & ſicco, ſed populari & fuſo, delectetur genere dicendi. Nôſſe tamen eas debet, ne inanibus verbis fruſtra luxuriet oratio.

5. S. " Loci Rhetorum proprii ſunt triplices, " alii argumentorum docentium, alii conciliantium, alii permoventium. Græci ea vocant, λόγους, ἤθη καὶ πάθη *.

* *rationes, mores, & affectus.*

' *Optimè hanc rem expreſſit Ariſtoteles* 1. ' *Rhet. & ex eo Cicero lib.* 1. *de Orat. ubi* ' *inquit*, Ratio omnis dicendi tribus ad perſuadendum rebus eſt nixa; ut probemus vera eſſe ea, quæ defendimus; ut conciliemus ' nobis eos, qui audiunt; ut animos eorum, ad ' quemcunque cauſa poſtulabit motum vocemus. *Et ibidem*: Meæ totius orationis, & iſtius ipſius quam modo Craſſus in cœlum ' verbis extulit, tres ſunt rationes, ut antè dixi, una conciliandorum hominum; altera ' docendorum; tertia concitandorum. Harum ' trium partium prima lenitatem orationis, ' ſecunda acumen, tertia vim deſiderat. Nam ' neceſſe eſt, ut is qui nobis cauſam adjudicaturus ſit, aut inclinatione voluntatis propendeat in nos, aut defenſionis argumentis ' adducatur, aut animi permotione cogatur.

6. S. " Omnis ea de triplici hoc argumentorum genere doctrina dividitur in partes " duas, primariam unam, ac magis ſimplicem, alteram verò ex priori ortam.

Prior illa ſeorſim exponit λόγους, quibus probatur quæſtio finita; ſeorſim item de ſingulis

gulis affectibus agit: seorsim quoque ἠθολογίαν tractat. Estque hæc pars planè necessaria, unde ab Aristotele & veterum aliis, accuratè explicatur. At posterior applicat superiorem doctrinam ac species quasdam minores: ut sunt gratulatio, gratiarum actio, consolatio, & similes. Hanc partem Aristoteles non tractat ex professo, eò quòd ratio de istis agendi, modò usus aliquis accesserit, non ita magno negotio ex iis quæ dixerat, cognoscatur. Propterea nos quoque de priori majore cum curâ dicemus, alteram strictiùs, nec negligenter tamen, exponemus.

7. S. *In parte principe auspicandum ab argumentis ἀποδεικτικοῖς, sive docentibus. Sunt hæc, vel ἔντεχνα, sive artificialia: vel ἄτεχνα, sive inartificialia: ἔντεχνα, & invenienda sunt & tractanda oratori: ἄτεχνα non inveniuntur ab oratore, sed foris allata tantummodo ab eo tractantur.*

Partit. Artificialia Ciceroni dicuntur *insita:* inartificialia autem *assumpta.* Ita causæ insunt argumenta, quæ probant aliquem esse cædis auctorem, quia habuerit occidendi animum, item vires ad eam rem atque occasionem: & quia signa exstent cædis ab eo patratæ. At illa foris assumuntur, quæ petuntur à confessione servi, rumore vulgi, aut similibus.

8. S. *Loci artificialium argumentorum vel generales sunt, vel speciales.*

9. S. *Loci generales sunt domicilia argumentorum tribus causarum generibus communium.*

10. S.

10. S. *Ejuſmodi ſunt duo. Prior eſt poſſibile & impoſſibile. Nam inſtituatur ſuaſio vel diſſuaſio; ſive laus, vel vituperatio; ſive accuſatio, vel defenſio: ſemper probandum eſt, aliquid potuiſſe fieri.*

11. S. *Alter eſt magnum & parvum; quo pertinent Comparatorum loci; ut cum oſtenditur aliud alio utilius vel inutilius; honeſtius vel inhoneſtius; æquius vel iniquius.*

Hæc planiora fient ex iis, quæ de tribus dicendi generibus infrà, cum univerſè tum ſpeciatim, dicemus.

12. S. *Loci ſpeciales ſunt domicilia ac ſedes argumentorum ſingulis cauſarum generibus propriorum. Itaq; pro varietate eorundem variant.*

CAP. III.

De Generibus Cauſarum.

1. S. *Sunt vero tria genera cauſarum* τῶν λόγων, *demonſtrativum, deliberativum & juridiciale.*

2. S. *Demonſtrativum eſt, quo laudamus aut vituperamus; deliberativum, quo ſuademus aut diſſuademus; juridiciale, quo accuſamus aut defendimus.*

3. S. *In docendo demonſtrativum habet finem propoſitum, honeſtatem: deliberativum, utilitatem; juridiciale, juſtitiam & æquitatem.*

4. S. *At in movendo, orationis finis eſt affectus, ad quem præcipuè impellit animos auditorum: ut in demonſtrativo eſt delectatio: in*

deliberativo, ſpes aut reformidatio: in juridiciali, clementia, aut ſævitia.

5. S. *Qui laudat aut vituperat, fere tractat præſentia; qui ſuadet aut diſſuadet, verſatur circa futurum, qui accuſat aut defendit, conſiderat præterita.*

6. S. *In demonſtrativo auditor eſt θεωρὸς, ſive ſpectator; in deliberativo, ſi cauſa eſt publica, ſenator; in juridiciali, judex.*

7. S. *Sæpe autem fit, ut eâdem in oratione, & laudet, & conſulat, & defendat orator; ſed cujus generis oratio ſit, ſtatui tunc debet ex principali fine, ſive quæſtione eâ, ex quâ alia naſcuntur. Aut ſi parilis omnium partium ratio ſit, ut in cauſa multiplici contingere poteſt; pro diverſis partibus, unde conflatur oratio, ad aliud atque aliud dicendi genus pertinebit.*

Atque hæc univerſe naturam aperiunt trium dicendi generum. Deinceps ſpeciatim de iis videbimus.

Ordiemur autem à genere demonſtrativo. Nam etſi dignius eſt deliberativum; unde & ab eo Ariſtoteles cœpit; tamen alterum illud facilius eſt. Adde quod hoc genere non ingenia tantùm adoleſcentum excoluntur, ſed etiam mores; dum ea, quæ laude digna ſunt, jam primâ illâ ætate à turpibus diſcernere, & quæ honeſta ſunt, laudare probareque adſueſcunt.

CAP. IV.

De genere Demonstrativo.

1.S. Ἐπιδεικτικὸν, sive demonstrativum genus, ita dicitur, quia solũ demonstrat personæ reive naturam, nec per se intendit auditorum actionem, uti in aliis generibus fit. Vocatur quoque ἐγκωμιαστικὸν aut μνημονικὸν, quæ nomina, à parte nobiliori, universo induntur generi.

Nam proprie ἐγκώμιον est laudatio facti instituta coram tribulibus ἐν ταῖς κώμαις *. παντηγυρικὸς λόγος proprie laudatio est, ac interdum etiam suasio, instituta ἐν τῇ πανηγύρει *.

* in vicis.

* Totius gentis celebritate.

2.S. "Continet hoc genus, uti diximus, laudationẽ & vituperationẽ. Illa exponit bona, quæ alicui insunt; hæc contrarium facit.

3.S. "Utraque tam late patet, quam rerum "natura. Nisi quod in aliquibus alterum "illorum solum habet locum. Nam in Deum aut divina non cadit vituperatio. "Præcipue vero occupari solent oratores "in laude, aut vituperatione personæ, "facti aut rei.

4.S. "*In persona* laudandâ aut vituperandâ, "duplex est ordinis ratio. Nam aut temporum gradus servantur, aut generum "distributiones.

5.S. "In temporũ ordine orationẽ dividimus "in ea, quæ spectant ortũ, vitã & mortem.

6 S. "In ortu consideramus genus & patriam.

7.S. "Per genus autẽ intelligo parentes, avos,

consanguineos, affines. Ac vel honestum obtigit genus, vel infame. Infame satis est præterire. Honestum vel illustre est, vel obscurum. Si illustre sit, dicemus aliquem respondisse ejus splendori: quomodo agendum esset in laudatione Aristotelis qui ex gente erat Asclepiadarum. *Sin fuerit obscurum, dicemus eum illustrásse genus virtute sua. Addemus, hoc esse majoris virtutis argumentum, quod quis sine commendatione natalium, sine opibus ullis ad tantum decus pervenerit.*

8. S. *Patriæ nomine signo natale solum, ac interdum etiam, ubi diu quis commode acceptéque vixit. Ab hac quoque bifariam laudamus. Si enim patria præclara est, hoc ipsum in laude ponitur,* ut quod Xenophon fuerit Athenienſis: *Sin humilis, dicemus patriam ab eo fuisse illustratam atq; exornatam;* quomodo Stagiram nobilitavit Aristoteles.

9. S. *Istis subjiciemus, siquid singulare nativitatis tempore acciderit, aut siquid in somnis visum, vel auditum, quod de nascituro infante haberi posset præsagium.*

10. S. *In vita spectamus naturam, fortunam, institutionem, actiones & honores.*

11 S *Natura vel corporis est vel animi. Corporis sunt sanitas, robur, agilitas & pulchritudo.*

12. S. *Animi sunt ingenium, judicium, memoria, studium, tum etiam mores faciles, ac suaves.*

Nam hæc omnia quodammodo naturæ insunt: non item eruditio, quæ studio comparatur, eoque hujus loci non est.

13. S.

13. §. 'Fortunæ ſubjiciuntur opes; quæ vel 'privatæ ſunt, vel cum imperio.

14. §. 'Inſtitutio naturæ fidem facit, & tan- 'dem perficit. Huc refer, apud quos educa- 'tus quis fuerit, ac quibus ſtudiis & à qui- 'bus imbutus, ſub quo genere Reip.

15. §. 'Inſtitutionem verò perficiunt actio- 'nes: quæ ſpectandæ ſunt ſecundùm ſin- 'gulas virtutes.

16. §. 'His ſubjunge honores, quos quis vir- 'tutis ergò adeptus fuit.

17. §. 'In morte conſideratur tum genus & 'cauſa mortis: ut quòd aliquis, pro patria 'pugnans fortiter occubuerit: aut quod de- 'functus ſit pro ſtudio veritatis poſt exan- 'latos maximos labores.

18. §. 'Poſt mortem conſideranda ſunt pom- 'pa funebris, jactura Reipublicæ, luctus 'bonorum: Potiſſimum autem commemo- 'rari debent honores, ſiqui ſint habiti de- 'functo: *ut quod Ariſtoteli ſtatua fuerit ere- 'cta, cum inſcriptione iſtiuſmodi,* ARISTO- TELES PHILOSOPHORUM OPTIMUS

19. §. *His omnibus, ſiquis recens defunctus eſt ſubjicitur conſolatio. Imò &, cùm ea locum non habet, additur de liberis, poſteris, diſcipulis. Item illius, quem laudamus, comparatio cum aliis*: ut ſi Ariſtotelem conferamus cum Platone, eumque oſtendimus præferri oportere.

Hunc temporis ordinem ſequitur Iſocrates oratione funebri, quâ Evagoram Salaminis Cypriæ regem laudavit.

I. Nam primùm explicat genus, quod à Jove & Æaco uſque arceſſit.

II. Deinde ait, præterire se velle omnia vaticinia, somnia, quæ antecessêre ejus nativitatem, & ostenderunt humanâ illum sorte fore majorem.

III. Postea exponit, quæ in puero eluxêre, formam, modestiam, vires.

IV. Hinc virilem ad ætatem accedit; quam excellens fortitudo, sapientia, & justitia exornavit.

V. Denique magnitudinem rerum gestarum explicat; nempe quàm piè, & strenuè recuperârit regnum; quam præclare item illud administrârit; quantâ virtute defenderit contra Persas. Post quæ omnia, Nicoclem ad paternæ hujus virtutis imitationem adhortatur.

Alterum etiam exemplum paulò post adducimus in laude & vituperatione Julii Cæsaris.

Nec ab ordine isto multum abit Tullius in vituperando Antonio.

20 S. *Est verò ordo hic facilis, sed vulgaris, & scholam redolens, ac plerumque languidus nimis, nisi verborum sententiarúmq; floribus conspergatur, & acutis excitetur sententiis: uti factum à Plinio in Panegyrico suo.*

Ubi Trajanum laudaturus, ab adoptione ejus orditur, ac deinde provehitur ad virtutes illius, & res præclare gestas. Quæ venustè adeò, atque argutè & cum majestate quadam tractat, ut pro optimo haberi exemplo ea debeat oratio.

21. §. "Alter ordo erat, cum generum sequi-
"mur distributionem, nulla temporum ha-
"bita ratione.

Ita Cicero in Manliana ait, summo Imperatori quatuor res ineſſe oportere, ſcientiam rei militaris, virtutem, auctoritatem, felicitatem: atq; ad quatuor iſta omnis Pompeii laudes reducit. Hic ordo plus artis habet, quam prior.

22. §. "Eſt præterea ordo ex duobus his mix-
"tus. Ut ſi à naturalibus & puerilibus exorſus,
"ubi ad virilem ætatem fuerit perventum,
"actiones omnes digeras ſecundum propri-
"as virtutes.

23. §. "In omni autem laudatione perſonæ
"quatuor iſta obſervabimus. Primum ne ad
"fictitias & mentitas laudes recurramus.
"Nam hujuſmodi non decus adferunt ora-
"tioni, ſed in veris etiam fidem derogant
"Oratori.

Quod illuſtrare poſſumus Lyſippi exemplo. Apellem * reprehendit, quia Alexandrũ Magnum pinxiſſet fulmen geſtantem: at ipſe eum haſtam manu tenentem affinxit. Nam facile videbat, Poſteros non credituros de fulmine: imo propriam quoque haſtæ gloriam ignoraturos fuiſſe, niſi ea monumenti fieret teſtata: nunc, tot veram ejus laudem prædicantibus, fore omnino, ut nulla illam ſecula conticeſcant.

* *Plutarch. in Iſide & Oſiride.*

24. §. 'Alterum eſt, ut ne in mellorum copia
'res conſectemur exiles, factaq; leviora; nam
'videbimur ejus quidem amantes eſſe, quem
'volumus laudare; ſed reperire vix poſſe
'quod laudem magnopere mereatur.

Pro-

Propterea ſcitè dicebat Phavorinus Philoſophus, *turpius eſſe exigue atq; frigide laudari, quam inſectanter & graviter vituperari.* Vide Gellium lib. XIX. cap. III.

25. *S.* 'In magnis tamen viris quandoque e'tiam minutias commemorare conducit.

Fecit hoc in Apollonio ſuo Damis: eoque nomine reprehenſus, argutè reſpondit, † demenſis Deorum analecta quoque ſedula colligi debere, ne ambroſiæ illius aliquid depereat.

† *Philoſtr. lib. 1. c. 4.*

26. *S.* 'At cavendum tunc, ne exigua quæ 'ſunt immodice extollamus. Satius enim 'eſt, ut quæ parva ſunt, contenti ſimus atti'giſſe, dum id prudenter & loco ſuo fiat.

Siquidem plus valet verbum prudenter dictum, quam omnes puerilium hyperbolarum ineptiæ.

27 *S.* 'Tertium eſt, ut non tam conſectemur 'laudes multis competentes, quam proprias, 'aut communes cum paucis: vel ſaltem po'ſterioribus his magis immorabimur. Inte'rim conceſſum eſt, præſertim ſi argumen'tum jejunius ſit atque aridius, excurrere in 'locum communem, ac hypotheſin trans'ferre ad theſin.

Ut ſi in encomio formoſæ, aut caſtæ, laudes bonum formæ, vel caſtitatis. Aut ſi in laudatione artificis, extollas artem quam exercuit.

28. *S.* 'Etiam digredi interdum licè: vel *in* 'deſcriptionem aliquam, vel alicujus repre'henſionem.

Ut

Ut ſi deſcribas urbem, aut regionem, cui quis præfuit; aut Senatum, cujus quis pars fuit, aut Academiam, in qua docuit. Item ſi reprehendas, aut eos, qui extollunt laude indignos, atque ita fidem adimunt aliis etiam vera dicentibus; aut eos, qui occupantur in laudandis illis, quos nemo vituperat, aut quorum nomen ſatis eſt clarũ: aut qui reprehendunt eos, quos ipſi laudandos ſuſcepimus; aut qui vitio laborant contrario virtuti, quam in aliquo prædicamus: quæ collatio multũ facit ad exaggerendum. Hujuſmodi digreſſionum exemplum non unum ſuggerit Iſocrates in laudatione Helenæ, & Buſiridis. Ac poetæ multo etiam hac parte ſunt liberiores, non in laudationis modo, ſed quandocunque materia exilior eſt. Quomodo Maro in Culice minimum habet de culice, longeque maxima carminis pars conſumitur in laudibus vitæ ruſticæ, arborum deſcriptionibus, inferorum argumentis. Et Catullus, Carm. de nuptiis Pelei ac Thetidis, minimum agit de nuptiis, ac totus prope modum eſt in deſcriptione pulvinaris, querelis Ariadnes, & carmine Parcarum. Sed hujuſmodi non exiguum in imitando judicium deſiderant.

29. S. 'Et hæc de laudatione perſonarum: 'ex quibus ſimul cognoſcere eſt, quomodo 'inſtitui debeat perſonæ vituperatio; quippe 'ubi omnia debeant inverti.

Nempe iiſdem ex locis petitur & laus & vituperatio perſonæ; quod luculento illuſtrat

ſtrat exemplo Emporius, Rhetor antiquus.
Verba ejus, etſi dicto duriuſcula ſint, adſcribã.

I. ‘Si dicemus in Cæſarem, laudabimus à ‘genere, quod Romanus, quod patricius fue- ‘rit, quod uſque ab Æneæ & Juli gente deſ- ‘cenderit.

‘Vel ſi reprehendetur, quod nihil ad lau- ‘dem attineat ipſius, ſi urbe magna, aut ge- ‘nere nobili procreatus, ſi originem ſuam vitæ ‘flagitiis co-inquinaverit.

‘Quanquam mihi videtur hæc mentio ge- ‘neris tota parcius eſſe augenda, cum in cu- ‘juſquam poteſtate non ſit, quemadmodum ‘natus ſit, ſed uſurpanda potius ex intervallo ‘& pro opportunitate. Alioquin & hoc in vitio ‘contrahemus, ut in diverſis materiis unifor- ‘miter auſpicemur.

II. ‘Exin *nomen* tractabitur, quod Julius à ‘familiæ ſuæ principe ipſo Julo ſit nomina- ‘tus, & Cæſar, ex eo, quod uni majorum ſuo- ‘rum hoc nomen adſcitum ſit, occiſo in acie ‘elephanto, qui *cæſar* vocabatur (*a*)

‘Vel contra irridebitur tam vanæ appel- ‘lationis aſſumptio; quando æque ſit nomen ‘hoc totum falſum, ferum, abortivum: cum ‘ipſi, qui defunctarum matrum uteris exſecan- ‘tur, *Cæſares* (*b*) nominentur.

‘Sed hoc ipſum omne nimium remotum ‘eſt, ac pene ridiculum, & tale certe, ut raro ‘perſonæ reprehenduntur, in quibus cauſas ‘nominum mereri (*c*) poſſumus. Ac ſi quid ‘eſt, quod de Cicerone, quod de Cæſare, ‘quod de Servilio, fortè dicatur: neſcio quid ‘præbeat diſputationis nomen Numæ, Grac- ‘chi, Piſonis (*d*) Cethegi,

III. ‘Se-

a *Spartianus in Ælio vero, Servius in 1 Æn.*

b *Idem ib. item Plin. lib. 7. c. 9. Servius in 10. Æn. Nonius, Iſidorus lib. 9. cap. 3.*

(c) *Forte leg.* Invenire, *vel* mereri, *more ſeculi illius dixit pro* conſequi.

(d) *De Piſonis nomine non videturminus dici aliquid poſſe, quam Ciceronis: Nam uti hoc à cicerone, ita illud à piſis. Vide Plin. lib. 18. cap. 3.*

III. ‘Sequitur *educatio*, quam hoc pacto ‘præferimus in Cæsare, ut illum, cùm esset ‘puer relictus à mortuo patre, dicamus cum ‘matre vixisse; quæ in eo hoc diligentior ac ‘severior fuerit, quòd in illa sola manserit ‘etiam patris officium.

‘Aut è contrario, non probabimus educati- ‘onem in contubernio mulieris, & matris.

IV. ‘Item ab *institutione*, quam plurimùm ‘in facundia & dicendi studio fuisse probet, & ‘quod primum est, gloriam è forensi præstan- ‘tia consequutus *(e)*.

‘Item culpabitur, quod adeo non adeptus ‘sit formam oratoriæ facultatis, ut eum Græ- ‘cæ exornationis expertem fuisse manife- ‘stum sit.

V. ‘Hinc *forma corporis* prædicabitur tan- ‘quam eminens, & decora.

‘Hinc dicitur, ejusdem bonum pudicitiæ ‘prostitutione violatum, quam Nicomedi ‘subjecerit, Bithyniæ Regi.

VI. ‘Tum *facta* omnia, quæcunque pote- ‘runt, in partem utramque ducentur. Dice- ‘tur enim accusatione Dolabellæ famam ‘magnæ eloquentiæ consequutus.

‘Negabitur eandem meruisse, cùm is quem ‘accusabat, evaserit.

VII. ‘Dicetur *honoribus* per ordinem fun- ‘ctus esse.

‘Intenditur & quæsturam cruentam, & ‘prætoram habuisse turbulentam, adeò ut se- ‘natus consultis notaretur.

VIII. ‘Dicetur *consul* fuisse popularis, & ‘benignus in plebem, qui etiam agros puta- ‘verit dividendos.

‘Item

(e) *Ita hic scribere malui, ubi vulgo apud Emporium legitur*, & quod prima & gloria, & forensis præstantiâ consecuta.

'Item & cum collega dissensisse, & hostili
* *Apud Emporium est* hostiliter usus. *Unde feci*, hostili terrore usus. *Vel scripserat*, hostili vi usus. *Nisi magis placet post* hostiliter *deesse* viribus, *Vel simile aliquid.*
'terrore * usus in eundem, & contra morem
'majorum in perferendis seditionibus perse-
'verásse.

IX. 'Gessisse illum *bella* magnifica, perti-
'nebit ad laudem; uti Gallias subegisse.

'At in eodem ipso objicietur, quod easdem
'provincias non civili modo, nec more majo-
'rum, decerni sibi per quinquennium elabo-
'raverit, & quod tempore potiùs, quàm vir-
'tute, superaverit.

X. '*Bellum civile* quòd gesserit, inimicis
'illius objicitur; *Clementia* verò ejus in eodem
'adeò memorabitur, ut appareat illum mini-
'mè arma voluisse.

'Contrà, nullam unquam fuisse causam
'tam magnam, quæ illum impellere ad bel-
'lum civile debuerit.

'Ut maximè in eo lenior fuerit, non posse
'videri bellum clemens esse, quod tale sit.

XI. 'Mors quoq; atrox, & impia, & tan-
'quam ipsis rebus humanis luctuosa; & ta-
'men ex hoc honesta dicetur, quòd sit occisus
'in curia, & manibus senatorum.

'E diverso hostem humani generis, & ty-
'rannum civitatis, dignum sceleribus suis tu-
'lisse supplicium, multis vulneribus trucida-
'tum, & in ipsa Pompeianâ curiâ, tanquam
'Pompeii manibus, jugulatum.

XII. 'Postea verò declarabitur, quàm
'*commota illius morte respublica*; quàm planè
'status civitatis eversus; quàm denique ipsis
'percussoribus suis malo fuerit illud parrici-
'dium peregisse. Item contra, usque adeò
'illius exitum fuisse optabilem civitati, ut

'pene

'pene placuerit ejuſdem acta reſcindi, & ho-
'ſtem judicari, qui eadem tuebatur.
'Ad hoc felicitas, quæ in illa poteſt faci-
'le laudari, extenuabitur eo, quod libros non
'habuerit.

30. S. *Nunc videamus de laude & vituperatione* Factorum; *quæ cum perſonarum demonſtratione conjuncta eſt, quia etiam in facti laudatione perſona à facto laudatur. Locorum autem, unde laus petitur, alii quidem ſunt probationis, alii vero amplificationis.*

31. S. *Loci prioris generis ſunt, honeſtum, utile, difficile. Honeſti quatuor ſunt partes; decorum, quod perſonam decet; legitimum, quod legibus & conſuetudini eſt conſentaneum; juſtum ſive æquum, quod eſt primum in Deum, atque homines; glorioſum, quod cum egregia nominis fama eſt conjunctum.*

32. S. *Utilis gemina eſt ratio: vel enim prodeſt auferendo aliquid boni; vel depellendo aliquid mali.*

33. S. *Difficilis natura ex facili cogneſcitur, facile vero eſt quod ſine magno labore aut ſumptu, & brevi tempore confici ſolet.*

34. S. *Loci amplificationis ſunt octo. Nam ad facti laudem pertinet, quod quis primus fecerit, vel ſolus, vel cum paucis, vel præcipuè, vel tempore maxime neceſſario, vel ſæpe, vel rem ſpectantem imprimis laudem civitatis, vel quod eo novos acquiſiverit honores.*

35. S. *Nec propterea ſingulis ex locis iſtis*

argumenta

argumenta semper peti debent, sed otiosa re-scindere oportet.

Exemplo esto Lucretiæ factum, propter illatum stuprum se interimentis. Laudare hoc factum possumus, partim ab honesto, partim ab utili. Ad quæ hæc argumenta referuntur.

I. Quia, quod fecit, castam decuit fœminam. Nam cum eam oporteat omnia metiri honestate, minimè decuisse, ut illatam pudicitiæ suæ vim contemneret, aut dolorem violati pudoris ferret; sed post hujusmodi maculam, qua nulla fœdior esse posset, è vita potius excedere debuisse, quam ut deinceps vel purissimam Solis lucem adspiceret, vel in hominis casti oculos incurreret.

II. Quia facto suo ostendit, quanti facere oporteat castitatem; atque ita consecuta est illud, ne impudica ulla Lucretiæ se exemplo vivere posse dicat.

III. Quia mors non est è malorum genere, sed malorum finis: atq; ut è malis esset, tamen fortis animi non sit, expaveſcere eam, quæ fine ignominia, imo cum gloria est conjuncta. Cumque ea virtus etiam rara insit viro, tanto magis in fœmina sit prædicanda.

IV. Quia in malo tam gravi aliud præfugium, aut solatium, quæri non potuit, quam mors. Nam honestius erat mori, ut pudicam, quam vivere, ut impudicam; præsertim quando nemo sibi crastinum possit polliceri. Imo cui grave haud foret, post jacturam pudoris spiritum ducere, non crederetur invita esse perpessa. Et poterat Tarquinius, ut adulterorum sunt mores, culpam omnem derivare in Lucretiam, quasi ea flagrantissimum amo-

rem

rem ſuum aperuiſſet prior. Nunc innocentiam ipſa, quam teſtibus non poterat, ſanguine ſuo comprobavit.

V. Quia ſecuta eſt exemplum aliarum nobilium & fortium fœminarum, quæ gloriæ ſuæ hoc dederunt, ut injuriam aut ignominiam, moriendo, vel vitarent, vel delerent.

VI. Quia fieri potuit, ut adulterum ſemen viſceribus hæſiſſet. Atqui expectandum non fuit, uſque dum ex corruptore ſuo prolem conſpiceret, quæ in matris ac familiæ viveret opprobrium.

VII. Quia atrocitatem illatæ injuriæ magis oſtendit, cum propter illam ſibi conſcivit mortem.

VIII. Quia morte ſuâ dum vehementiùs elet indignationem, ſimul viam patefecit ad vindictam publicam: quâ & tyrannus poſtea regno fuit exutus, & libertas parta eſt Romanis.

IX. Quia dum non pudicitiam ſolùm vindicet fortiter, ſed etiam ad auream libertatem viam munit feliciter; tum apud Romanos, tum etiam nationes omnes, nomen ſibi peperit immortale.

X. Quia non erat, quòd ultrà caperetur dulcedine ac illecebris vitæ; cùm jucunda illa caſtæ eſſe matronæ non poſſit poſt ereptum pudicitiæ decus. Eoque niſi nunc ſponte vitam ademiſſet ſibi, poſtea pœnituiſſet vivere, cùm non eſſet tam glorioſum mori.

At idem factum *vituperare* ſi voles, fiet id argumentis iſtis ab inhoneſto & inutili petitis.

I. Primum, quia ratio, cur ſe interimeret, idonea

idonea non poteſt adferri. Nam libidini adſcribi nequit, quod accidit invitæ; violatum erat corpus, ſed animus fuit innocens, ſufficit caſtitati bona conſcientia.

II. Imò contra, cur parceret vitæ, cauſa erat ſatis gravis. Nam iniquum eſt, ut quæ culpâ vacet, ea non ſe abſolvat, ſed nocentum afficiat ſupplicio.

III. Ad hæc non tota erat ſua; ſed ex parte etiam patris, ac imprimis mariti. Nunc & patrem invitum carâ orbavit filiâ, & maritum optimum viduavit conjuge, animæ dimidio ſuæ. Imò inſuper dulcibus liberis matrem abſtulit.

IV. Quod etiam quod ipſa erga Deum pietas avocare eam debuit à tam triſti propoſito? Nam ideo Deus amorem vitæ indidit animis omnium, ut ne quis deſerat vitam, priuſquam è ſtatione ſuâ ſummus vocet Imperator. Quare ſi antè innocens fuit, ſaltem facto hoc in culpam, quam fugiebat, incidit. Atque eſt ea culpa tanto major in fœmina, quanto ſexus ille à ferro eſt remotior.

V. Nec, ut aiunt, animi firmi, ſed impatiens potiùs fuit, manus ſibi adferre. Sanè Romana mulier Tricipitini filia eâ animi magnitudine eſſe debebat, ut fortiter ferret injuriam ſceleris alieni, cum ſapientis nihil ſit præſtare præter culpam.

VI. Adde quod neque honori vel ſuo; vel ſuorum, ſatis eſt velificata. Nam ſuſpicio hinc potuit oboriri, quaſi pœnitentiâ ſtupri ſponte perpeſſi ſolatium: ſibi ac perfugium quæſierit in morte voluntariâ. Multa enim facilius

facilius in defunctam potuere confingi quam in superstitem.

VII. Præterea, si verè oderat corruptorem, serióque ejus vindictam expoſcebat; satiùs fuit expectare, usque dum supplicium de eo maritus ac conjunctissimi sumerent. Ita enim oculos suos pascere potuisset inimici pœnâ: nunc cruore suo animum ejus satiavit, cujus pœnis ipsa potuit exsultare.

VIII. Denique non commoda minùs, ac fortasse etiam facilior & certior ad vindictam hæc fuisset via. Nam superstes non semel, sed semper, cum suos, tum alienos, plorando, obtestando, ad ultionem vehementissimè potuit inflammare.

29. S. *Ad Res præcipuè referuntur, tum loca, sive naturalia, sive artificialia, tum animi habitus.*

40. S. *Prioris generis sunt regiones, & urbes: quæ ferè eodem tractantur modo ac personæ. Nam quod in personis sunt parentes & præceptores, id in his sunt reges ac conditores: quod illic forma corporis, id hic situs: quod illic animi virtutes, id hic fertilitas: quod illic actiones præmiáque, id hic incolarum res feliciter gestæ, ac per ea nominis claritas, & quandoq; etiam privilegia, qua cives universi virtutis ergò à principe suo sunt adepti. Multũ etiam ad gloriam addit, si cũ aliis, seu regionibus seu urbibus comparatio instituatur. Quod si terra aliqua parũ fertilis sit: dicemus hoc incolarum augere prudentiam, eosq; temperantiam docere. Vel etiam compensari illud situ loci; ut qui per commodus sit ad ea impor-*

importanda, quibus ſolum hoc deſtituitur. Omnino autem ad duo potiſſimùm capita in talibus reſpici ſolet, utilitatem & voluptatem.

Brevis, ſed elegans, Campaniæ laudatio exſtat apud Florum, lib. I. cap. XVI. *Omnium non modo Italiâ, ſed toto orbe terrarum, pulcherrima Campaniæ plaga eſt. Nihil mollius cælo: denique bis floribus vernat. Nihil uberius ſolo: ideo Liberi Cereriſq; certamen dicitur. Nihil hoſpitalius mari. Hic illi nobiles portus, Cajeta, Miſenus & ſepentes fontibus Bajæ, Lucrinus, & Avernus, quædam maris oſtia. Hic amicti vitibus montes, Gaurus, Falernus, Maſſicus, & pulcherrimus omnium Veſuvius, Ætnæi ignis imitator. Urbes ad mare, Formiæ, Cumæ, Puteoli, Neapolis, Herculaneum, Pompeii, & ipſa caput urbium Capua, quondam inter tres maximas, Romam Carthaginemq; numerata.*

Tarenti etiam hujusmodi laudatiunculam habeas cap. XVIII. *Tarentus, Lacedæmoniorum opus, Calabriæ quondam, & Apuliæ, totiuſque Lucaniæ caput, tum magnitudine & muris portuque nobilis, tum mirabilis ſitu: quippe in ipſis Adriatici maris faucibus poſita, in omnes terras, Hiſtriam, Illyricum, Epirum, Achaiam, Africam, Siciliam, vela dimittit. Imminet portui ad proſpectum maris poſitum urbis theatrum.*

38. S. *Poſterioris vero generis ſunt tum dianoëticæ virtutes; ut ſunt eruditio Ariſtotelis, eloquentia Ciceronis: tum morales, ut juſtitia Ariſtidis, caſtitas Joſephi vel Hippolyti. Sed raro hujuſmodi argumentis tractat orator. At ſæpe*

ſæpe in laudatione perſonæ aut facti digreditur in locum communem, de hac, vel illa virtute aut vitio.

Bifariam virtutis laus tractari poteſt: in individuo, ut ſi dicas de ſapientia Salomonis; vel univerſe, quomodo ſapientiæ laudem ſcripſit Apthonius, *Theticam laudem* appellat Sopater. Prior modus proprie hujus loci eſt; quatenus nempe genus demonſtrativum, in quo verſatur, ſpecies eſt cauſæ, ſive ὑποθέσεως, quæ eſt quæſtio ſingularis. Verum raro uſu venit, ut iſto modo conſideratum ab oratore tractetur. At ſæpe contingit ut in laude perſonæ aut facti, digrediatur orator in locum communem, de laude juſtitiæ, clementiæ, fortitudinis bellicæ, eloquentiæ, vel alius virtutis. Itaq; ut plene intelligantur ea quæ ad perſonæ aut facti laudationem pertinent; etiam cognoſci debet ratio univerſe extollendi ſcientiam, ac virtutem aliquam. Quam idcirco paucis hoc loco exponemus.

39. S. *Laus illa ſcientiæ aut virtutis univerſè ſpectatæ petitur, tum ab honeſto, quo refer quoque glorioſum & alia, quæ ſupra in facti laudatione attulimus ab utili, quo neceſſarium etiam ac jucundum pertinet: tum à facili vel difficili.*

Exemplo fuerit juriſprudentia, quam laudat Cicero primo de Oratore: idque ex quatuor his locis.

I. A facilitate, quando ait, *Si iſta eſſet cognitio juris magna, ac difficilis: tamen utilitatis magni-*

magnitudo deberet homines ad ſuſcipiendum dicendi laborem impellere. Sed cævola ipſo dicere ſolet, nullum ſibi artis faciliorem cognitionem videri Qua ratione vero facile hoc ſtudium fiat deinde oſtendit.

II. A jucunditate, *Accedit*, inquit, *quo facilius percipi cognoſciq; jus civile poſſit (quod minime plerique arbitrantur) mira quædam in cognoſcendo ſuavitas & delectatio* Hinc docet, ſuavitatē illam inde provenire, quod prodeſt multum ad notitiam antiquitatis, ſcientiæ civilis, Philoſophiæ moralis. Item quod magnæ ſit voluptatis, videre, quantum Romani prudentia præſtiterint cæteris gentibus.

III. A neceſſitate. *His*, inquit, *de cauſis dixeram, iis qui perfecti oratores eſſe vellent, juris civilis cognitionem eſſe neceſſariam.*

IV. A dignitate, idque his verbis, *Jam vero ipſa per ſeſe quantum adferat iis, quibus præſunt, honoris, gratiæ, dignitatis, quis ignorat?* Et quæ deinceps ſequuntur.

40. S. *Et talis quidem eſt laudatio abſoluta. Sed eſt præterea laudatio comparata, qua vel perſona cum perſona, vel factum cum facto, vel res cum re confertur; unumque alteri eſſe æquale vel etiam præſtare, oſtenditur.* Ut ſi compares Alexandrum Magnum ac Julium Cæſarem; Rempublicam Romanam ac Venetam. *Inſtituitur laudatio talis iiſdem ex locis, quibus laudatio abſoluta.*

Vide, ſi voles, quæ de hoc dicuntur in Progymnaſmatis cap. de Comparatione.

CAP. V.

CAP. V.

De Genere Deliberativo.

1. Sect. Sequitur *genus deliberativum, cujus orationes habebantur apud Romanos in curia: apud Græcos, ad populum.*

Unde eſt, quod genus hoc ab iis vocetur συμβουλευτικὸν: quemadmodum &, quia ἐν ἐκκλησίᾳ, hoc eſt, *concione*, fiebat; ideo iiſdem dicitur ἐκκλησιαστικὸν, q.d. *concionale*, ſive, ut Agellus loquitur, *concionatorium*. Latinis rectè *ſuaſorium* vocatur, non quâ ratione ſuadere, probare (quomodo ea vox omnibus convenit cauſis) ſed quâ ſignificat conſilium dare, ut aliquid fiat; quomodo dicimur ſuadere conjugium, aut pacem.

2. Sect. *Materia in hoc genere ſunt res contingentes, & poſitæ in noſtra poteſtate; & quidem, quæ ad finem referuntur.*

De his enim, non de fine ipſo, conſultatur.

3. Sect. *Speciatim autem, ſi cauſa ſit publica, quinque ſunt, de quibus juxta Ariſtotelem ſubeat inſtitui deliberatio; vectigalia, bellum & pax, cuſtodia regionum, ea quæ importantur & exportantur, & ratio ſerendarum legum; quæ perſpecta nobis eſſe oportet, priuſquam de conſilio dando cogitemus.*

Optimè Tullius ſecundo de Orat. *Ad conſilium*

filium de rep. dandum caput est nôsse Remp. Quæ verò in singulis quinque istorum scire debeamus, hoc ab Aristotele disce in Rhe-
† Lib. 1. cap. 4. toricis †.

4. Sect. *At in causis privatis certa materies speciatim assignari non potest; cum totidem de rebus possit consultari, quot negotia in vita, & re familiari, occurrunt.*

5. Sect. *Loci in genere deliberativo ab Hermogene ponuntur sex. Primus est* legitimum; *quod petitur, tum à jure scripto, sub quo Christiani sacras quoque literas comprehendunt, tum à consuetudine.*

* Inartificialis. Sed hic locus magis est ἄτεχνος*. Nam quid *legitimum* aliud est, quàm testimonium à lege? nisi quòd sub lege etiam consuetudo comprehendatur, quia legis vim habet.

6. Sect. *Alter locus est* æquum, *quo nomine continetur quoque* pium. *Huc igitur refertur, quod promovet cultum divinum; quod parentum, affinium, civium charitatem spectat; ad hæc omne id, quo gratia bene meritis refertur; quodq; ad disciplinam civitatis pertinet, ut quo improborum frænatur audacia; item quo bonis signum ad bene sperandum ostenditur, & quæ hujusmodi sunt.*

Alii primum secundúmque hunc locum, atque adeò etiam quintum, qui ut postea dicam, est à glorioso, honesti appellatione designant; non male quidem, sed ad usum tamen accommodatius est, si loca ista distinguantur.

7. Sect.

7. Sect. *Tertium eſt* utile, *quod bifariam accipitur. Nam videndum eſt, tum quid futurum ſit, ſi negotium ſuſcipiatur; tum quid conſecuturum, ſi negligatur. Ad prius pertinent, bonorum partorum conſervatio, & non partorum comparatio; malorum præſentium depulſio, & imminentium evitatio. Ad poſterius referuntur, bonorum partorum amiſſio, ſperatorum fruſtratio; malorum præſentium continuatio, & imminentium certa expectatio.*

Exempli gr. ſi de arce propinquâ hoſtibus dedendâ conſultetur, diſſuadere eam poterimus octo his argumentis. Si arx ſervetur,

I. Commoditas portus retinebitur, & urbs tuta erit præſidio arcis, quæ in noſtra ſit poteſtate.

II. Etiam ex arce eâ propinquam hoſtium civitatem invadendi opportuna ſemper occaſio fuerit.

III. Qui nunc contemnunt, atque etiam inſultant, illi, ubi videbunt conſtantiam animi noſtri, formidari diſcent.

IV. Evitabimus quotidianam hoſtilis militis curſitationem ante urbis noſtræ portas, mala tot alia, quæ res iſta ſecum trahere ſolet. Sin arcem dedamus,

I. Amittetur commodus adeo portus, nec amplius arcis præſidio tuti erimus.

II. Nec propterea pacem, quam aliqui ſperant, cum hoſte habebimus: aut ſaltem ea diuturna non fuerit.

III. Periculum quoque erit idem; ac paria, vel majora etiam damna nobis dabit hoſtis.

IV. Imo metus est, ne occasione primâ urbem vel armis vel dolo capiat, ac tristem nos servire cogat servitutem.

8. §. 'Sub utili autem continetur necessarium: 'quod ità utile est, ut sine eo res *nec* 'esse possit; unde & nomen. Sed prius ad 'aliquid ἁπλῶς utile esse ostenditur; deinde docetur, non utile modo esse, sed etiam necessarium.

Estq; ingens hujus loci vis: multi enim animis sunt adeo segnibus, ut tum quoq; cum aliquid honestum, & utile esse intelligunt, tamen, si res cum magno sit labore conjuncta, facile terreantur: apud tales, necessitatis ratio est compendiosa ad persuadendum via. Ejusmodi est argumentum Ciceronis in IV. Philippica: Agitur enim, non qua conditione victuri; sed victurine simus, an cum supplicio, ignominiaque perituri.

9. *Sect.* 'Etiam sub utili comprehendit Hermogenes *jucundum*. Nec peccant tamen, 'qui distinguunt.

Nempe Hermogeni *utile* est omne id, quod propter aliud expetitur, sive id propter commodum fiat, quod proprie *utile* dici solet: sive ob voluptatem, quod à juvando *jucundum* appellatur. Porro hoc quoque argumentum multum eos movet, qui, etsi viderint honestatem cum utilitate esse conjunctam, molestiâ tamen operis deterrentur. Ac propterea cum quid ἁπλῶς utile, vel etiam necessarium esse ostendimus: expedit, ut seorsum quoque

quoq; probemus aliquid esse jucundum. Ita dissidentibus concordes ut esse velint suadebimus, atque etiam utilis: sed quia jucunda simul sit, juxta illud regii vatis, *Ecce quam bonum & jucundum, fratres habitare in unum.* A jucundo etiam est argumentum illud Tul. l. 3. ep. 11. *Hoc velim tibi persuadeas, si rationibus meis à te provisum esse intellexero; magnam te ex eo & perpetuam voluptatem esse capturum.* Et hoc Anna ad Didonem.

Solâne perpetuâ mœrens carpêre juventa,
Nec dulces natos Veneris nec præmia noris?

10 *Sect.* ‘Quartus locus est *possibile*. Frustra ‘enim illud suademus, quod creditur fieri ‘non posse. Ac propterea, si de hoc scrupulus animo hæreat, ante omnia eximi is ‘debet. Sub possibili autem continetur etiam facile. Nam eorum, quæ fiunt, alia ‘facile, alia difficulter fiunt. Facile vero ‘aliquid fieri probatur ab occasione, & ‘circumstantiis.

Cur autem non honesto tantùm, ac utili, sed felicitatis quoque argumento pugnemus, liquet ex iis, quæ diximus de jucundo.

11. S. *Sed si quid difficile sit, eo magis huic rei incumbendum, dicemus; quando nihil magni, sine sudore, aut periculo, præstatur.*

Huic pertinet vetus verbũ χαλεπὰ τὰ καλά.

12. S. *Quintus locus est* glorioſum; *quod plane eodem tractamus modo, quo utile. Dicimus enim, si res suscipiatur, gloriam præsen-*

tem conſervatum iri, nondum acquiſitam poſſe comparari; infamia nos præſenti liberatum iri, & imminentem vitaturos. Sin ſecus à nobis fiat, infamiam præſentem permanſuram, imminentem eventuram; præſentem dignitatem amiſſum iri, nec ſperatam nos conſecuturos.

13. Sect. *Ad gloriam etiam pertinet, quod idem fecerint alii, qui præclarum eo nomen ſibi pepererint. Sin nulli præiverint, hoc ipſum ad laudem referemus, quod primi, & ſoli, vel cum paucis, præclarum facinus aggreſſuri ſimus.*

14. Sect. *Sextus locus eſt* eventus; *qui dilemmate inſtituitur. Oſtenditur enim, in utram vis partem res cadat, utilitatem nos, ac gloriam propoſitam, adepturos. Ac locus iſte recenſetur poſtremus, non quia cæteris ſit levior, ſed quia pleriſque omnibus eſt firmior.*

Porrò ex univerſis locis iſtis in una eademque cauſa peti poſſunt argumenta. Ut in cauſa illa, an Pompejus bello ſit præficiendus Mithridatico. Ad hoc enim ſuadendum, conducit argumentum *à legitimo*; ut cum Cicero oſtendit, non eſſe contra conſuetudinẽ, ut ǒnia ad unum deferantur. *Ab æquo* item, quia juſtum erat, ut debitus honor tribuatur Pompeio. *Ab utili*, quia hæc res prodeſſet ad converſionem vectigalium, & defenſionem ſociorum. A *poſſibili*, qui etſi bellum erat difficillimum, utpote in quo ſe conjungerent duo reges potentiſſimi, ab eo tamen confici poſſet, qui tot, & tanta, terra marique geſſerat, quot quantaq; in oratione Manliana commemorantur de Pompeio. *A glorioſo*; quia Romani eo ex bello maximum ſibi decus, & honorem

rem erant reportaturi, ac deleturi infamiam ſibi à Mithridate antea inuſtam. *Ab eventu*, quia ſive Romani Mithridatem vincerent, ſive non vincerent, utile & glorioſum ſit futurum Romanis contra eum bellum ſuſcepiſſe.

15. S. *Quemadmodum verò in genere demonſtrativo, ei qui perſonam aut factum aliquod laudat, digredi licet in locum communem: ita in genere deliberativo non rarò fit, ut hypotheſis transferatur ad theſin. Eaq; res tum ad probandum, tum ad amplificandum, plurimùm valet.*

E. G. Si quæſtio ſit ſpecialis ac finita, an Lacedæmonii urbem ſuam, Perſis adventantibus, cingere debeant muris: licebit univerſè agere quæſtione hac, an urbes muris cingere utile ſit.

16. Sect. *Cæterum, ut argumentis magìs abundemus, tum in theſi, tum in hypotheſi tractandâ, meminiſſe ejus oportet, quod ſuperiùs dicebamus**, *præter locos Rhetorum ſpeciales, etiam conſuli debere locos Dialecticos. Ex quibus in hoc genere maximè iſti frequentantur, locus à proprio adjuncto, ab affectis, ab antecedentibus, à connexis, à conſequentibus, à majori vel minori, à contrario, ab exemplo, à teſtimonio. Dici autem vix poteſt, quantam in perſuadendo vim habeant exempla. Interim videndum, ne ita hæc condenſemus, ut iſtis penè ſolis conſtare videatur oratio. Curandum etiam ut exempla illa ſimilium ſint. Neque enim aut tyranni, bonorum regum; aut plebeii, Patrum moventur exemplis.*

* Cap. 2. Sect. 34.

Plenius hæc declarat Theo de Thesi tractans. Nam primum agit de locis specialibus: ut sunt honestum, sive laudabile & gloriosum, quod petitur è loco Dialectico proprii adjuncti: item utile, & jucundum, quorum utrumque partim ad adjuncti propria, partim ad effecta pertinet: ad hæc necessarium, quod utilis species est: nec non facile, quod ex circumstantiis adstruitur. Ibidem monet, ad locos istos etiam pertinere, *quod tale, ut tutus præstare possit, quodq; in causa futurum sit ut res meliores fiant; quod ejusmodi, ut, nisi fiat, pœnitentia sit consecutura, neque facilè quod neglectum fuerit compensari possit.* His ita expositis, de generalibus Dialecticorum locis ista subjungit. *A contrario autem sic: Nam si contrarium fieri non debet, hoc fieri debebat: & contrarium si turpe, hoc honestum erit: & si inutile illud, hoc utile: & contrarium si injucundum, hoc jucundum. Ac eodem modo à simili quoque. Si enim appetendum est simile, utique & hoc. Itidem à Minore, & à Majore & parte, & à fine, cujus ratione aliquid appetitur. Si enim finis expetendus est, etiam id, quo ad illum pervenitur, appeti debet. Post hæc ex iis, quæ res continet: ut quod multa complectatur honesta, aut utilia aut jucunda. Tum & ab antecedentibus negotium, & ab adjunctis, ac deniq; à consequentibus quoque argumenta ducemus. Quod si quis jam majores fecerit progressus is in singulis locis supradictis arcessit quoq; testimonia virorum illustrium, uti poëtarum politicorum, philosophorum. Nec non & historiæ, si quæ congruunt, cum iis, quæ memorantur, referendæ erunt; haud sparsim tamen, nec temerè; sed ita ut amplificatione*

one instituatur oratio adductis exemplis, primum eorum quæ singuli privatiq; egerint, deinde quæ princeps aut rex; postea, quæ civitas; postremò, quæ in totis regionibus, aut gentibus exiterint. In quo & hoc cavebitur, ne oratio historiis poëmatisve repleatur Hæc de Thesi quidē dicuntur à Theone: sed peroratio est in hypothesi. Solum hoc hypothesis differt, quod argumentis Theseos universalibus aliquid superaddat ex accidentibus personæ, vel rei singularis, de quâ consultatur, ut ita generalia ad individuum, ac certas loci & temporis circumstantias restringantur Quamobrem & huic generi deliberativo non parum lucis accesserit ex iis, quæ in Progymnasmatis de Thesi dicuntur; & vicissim ex iis quæ nunc adduximus, illa de Thesi accipient lucem.

17. *Sect* ‘Quemadmodum autem in genere ‘demonstrativo præter laudationem absolutam, altera etiam est, quæ comparata vocatur; ita quoq; in genere hoc deliberativo, interdum quæritur absolute, ‘ecquid honestum sit aut turpe; utile, ‘an inutile: interdum comparate, utrum ‘utilius, honestiusque sit. At quomodo ‘unum altero utilius, vel honestius esse ‘probetur, constat ex iis, quæ in Topicis ‘de comparatione docentur.

Ubi Aristoteles * monet, id quod diuturnius ac stabilius est, item quod sapientioribus probatur, aut quod melioribus artibus paratur, aut quod per se & simpliciter bonum est, aut quod melioribus, & honoratioribus inest, aut quod majoris boni causa

* l. 1. Top. 21. & seq.

est, & similia omnia, præferri illis, quæ non sunt hujusmodi.

18. Sect. *Imo interdum fit ut ex una parte consilii honestas, ex altera pugnet utilitas.*

Ut si deliberat Scipio, num in Italia permanere, an in Africam cum exercitu transmittere velit. Nam utile videbatur, si classem in Africam transveheret; sed turpe esse dicebatur declinare Hannibalis præsentiam, atque vastandam ei Italiam relinquere.

19. Sect. *In ejus generis quæstione, si quod utile est suademus, præcipuè laborabimus, ut hoc probemus; deinde ostendemus, etiam honestum vel saltem non inhonestum esse. Sin pro honesto pugnemus, hoc prius, quantum possumus, asseremus; ac deinde etiam, utile id esse vel saltem non inutile, demonstrabimus.*

Monet idem quoque Emporius, præceptis de specie deliberativa.

20. Sect. *Quod si negotium nobis sit cum iis, qui honestate parum moveantur; imo nefandum aliquid in animo habeant, ac tale hoc esse ipsi sciant; magna omnino prudentia opus est, ut apud quos dicemus, serio nos sui curâ tangi arbitrentur. Sanè convitiis nihil proficiemus, neque enim consilia illorum moramur, à quibus nos credimus contemni.*

Atque hæc sufficiant de genere deliberativo. Cui subjiciuntur quoque, oratio petitoria, consolatoria, ac quædam aliæ: sed quomodo,

do hæ debeant tractari, libro proximo commodiùs oſtendemus.

CAP. VI.

De Genere Juridiciali, ac universè de ſtatibus.

1. Sect. *Genitis δικανικῆς, ſive juridicialis, loci variant pro ſtatuum varietate.*
2. Sect. *Status, qui Græcè στάσις, eſt quæſtio ex primâ cauſarum profliction proveniens.*
3. Sect. *Habet autem locum in omnibus cauſarum generibus: ſed hîc de eo imprimis tractabimus, quà pertinet ad genus Juridiciale.*
4. Sect. *Naſcitur vero ex accuſatoris intentione, quæ Græcis ἀντιθολὴ vocatur, & defenſoris depulſione, quæ iiſdem eſt ἀντιθολή. Cæteræ quæſtiones dicuntur incidentes, inter quas primum ſibi locum vendicat τὸ κειγόμενον, ſive judicatum.*
5. Sect. *Reſultat κειγόμενον ex κεῖμαι, ſive ratione defenſoris, & συνέχοντι, ſive continente, hoc eſt, accuſatoris firmamento.*

Exemplo hæc illuſtrabo; Clodianorum intentio eſt, Clodium occidit Milo. Milonis depulſio eſt: Occidi, ſed jure occidi. Status eſt, Juréne an injuriâ, Clodium occiderit Milo. Ratio Milonis eſt, Inſidiatorem Jure licet interficere. Continens, ſive firmamentum Clodianorum eſt, Clodius non ſtruxit inſidias, nec fas eſt occidere civem indemnatũ. Judicatio eſt, An Clodius Inſidias ſtruxerit

ſtruxerit Miloni, &, An quapiam de cauſa interimi poſſit civis indemnatus.

Quod ſi hinc ſyllogiſmum exſtruamus, cognoſcemus, ſtatum incidere in concluſionem; judicationem, in aſſumptionem.

E. G. Inſidiator jure interficitur.
Clodius fuit inſidiator.
Ergo jure interfectus eſt.

Status eſt, an Clodius jure ſit interfectus, quod concluſione colligitur: Judicatio, an fuerit inſidiator, quod in aſſumptione ponitur. Nec id tantum in Juridiciali; ſed in aliis etiam cauſarum generibus locum habet. Ut in deliberativo: Magno & neceſſario bello præfici debet optimus imperator. Bellum Mithridaticum eſt magnum & neceſſarium, & Pompeius eſt optimus imperator. Ergo Pompeius eſt præficiendus bello Mithridatico. Eſtque hic primarius ſyllogiſmus orationis pro lege Manlia. Ac ſtatus in ea eſt, an Pompeius ſit præficiendus bello Mithridatico. Judicatio, an Mithridaticum bellum ſit grave adeo; item, an Pompeius tantus ſit Imperator.

Itidem fit in genere Demonſtrativo, cujus ſpecies eſt gratiarum actio. Ut in oratione pro Marcello; ea eſt Cæſaris maxima laus, quæ etiam ſuperat gloriam armis partam. At hæc laus, quam conſecutus eſt ignoſcendo M. Marcello, ſuperat gloriam armis partam. Ergo hæc eſt maxima è Cæſaris laudibus. Ubi itidem concluſio ſtatum indicat, aſſumptio judicationem.

6. Sect. *Status eſt quadruplex. Conjecturalis, Finitivus, Qualitatis, & Quantitatis.*

Ex

Ex quibus malè vulgo prætereunt ſtatum Quantitatis.

7. Sect. *Status conjecturalis eſt, quo quæritur, ecquid fiat factum, aut futurum.*

8. Sect. *Finitivus eſt, quo de nomine rei conquiritur.*

9. Sect. *Qualitatis ſtatus eſt, quo quæritur, quale ſit factum.*

10. Sect. *Quantitatis dicitur, quo de magnitudine rei diſceptatio eſt.*

Ita conjectura eſt, an Cato, cum de conjuratis diſceptaretur, omnium ſe oppoſuerit ſententiis. Finitivus eſt, ſit ne ea conſtantia dicenda, an pertinacia. Qualitatis, num laudabile id fuerit factum, an non. Quantitatis, an ſingularem eo laudem mereatur.

11. Sect. *Eſt autem unius orationis interdum ſimplex, interdum multiplex ſtatus.*

12. S. *Simplex, ut ſi haud aliud quæratur, quàm jurène, an injuriâ, Clodium occiderit Milo.*

13. Sect. *Multiplex vero, vel eſt ejuſdem generis, vel diverſorum.*

14. Sect. *Ejuſdem, ut cùm quæritur, an Verres pecuniam acceperit à Leonida, ab Apollonio, & à Mamertinis. Eſt quippe hic triplex conjecturalis.*

15. Sect. *At diverſorum generum eſt, cùm quis fatetur, ſe interemiſſe hominem: at non ſpoliâſſe pecuniâ. Prior enim eſt ſtatus Qualitatis; poſterior Conjecturalis.*

Nam priori, quæſtio eſt, an, qui fatetur ſe interemiſſe, jure interemerit. Poſteriori, an ſpoliaverit alterum.

16. Sect.

16. Sect. *Cæterùm, quot modis variat status, totidem & judicatio distribuitur. At utriusq; eadem est tractandi ratio.*

Itaque deinceps, idque non sine veterum exemplo, laxiùs statûs voce utentes, sub eâ etiam judicationem comprehendimus, atque adeò quamvis quæstionem incidentem. Par enim omnium ratio est, ut diximus.

CAP. VII.

De Statu Conjecturali.

1. Sect. Status conjecturalis *ita dicitur, quia conjectandum est judici, numquid factum sit. Idem alio nomine* inficialis *vocatur, quia reus hic solâ se inficiatione tuetur.*

Unde liquet, ratione judicis *conjecturalem*, ratione rei, *inficialem* nuncupari.

2. Sect. *Status hic vel ἁπλῶς quærit de facto, ut an* ‖ Cælius parârit Clodiæ venenum, *vel cum modo, ut, ecquid eo animo factum sit; quale fuerit,* cur quis fleverit arcem contemplatus.

‖ *Apud Cic. pro Cæl.*

Habet etiam distinctio hæc locum, quatenus status iste deliberativo generi inservit. Ut quando, quid facto opus sit, constitui debet pro animo hostium, qui, cujusmodi sit, conjecturâ est indagandum. Ita vel citra modum quæri potest, *an princeps quispiam, qui hostili*

ſtili in nos animo eſt, exercitum conſcribat: vel cum modo, hoc pacto, *utrum id faciat, ut bellum inferat nobis.*

3. Sect. *Eſt item ſtatus hic vel ſimplex, vel comparatus. Simplex eſt*, an Roſcius occiderit patrem: *item*, an Milo inſidias ſtruxerit Clodio. *Comparatio autem fit hoc pacto.* Roſciuſne patrem occiderit, an qui accuſant. Clodiuſne Miloni inſidias ſtruxerit, an Milo Clodio. *Tractandi ratio utrobiq; eadem eſt.*

4. Sect. *Eſſe vero aliquid factum, trifariam probatur, primum quia quis voluit & potuit.*

Conjungit utrumque poeta, ut oſtendat Helenen à Theſeo violatam fuiſſe *.

A juvene, & cupido, credatur reddita virgo.

* *Ovid. epiſt. Oœnes ad Paridem.*

5. Sect. *Voluntas probatur partim à cauſis antecedentibus factum, partim à ſignis voluntatis.*

6. Sect. *Cauſæ anteccdentes ſunt, vel impulſivæ vel ratiocinativæ.*

7. Sect. *Impulſio affectiones comprehendit, quæ cauſæ efficientis locum obtinent: ut ſunt ira, odium, amor, inimicitiæ, invidia, &c.*

Ita veriſimile eſt, nos iis male velle, aut qui majoribus, aut nobis, aut amicis male fecerunt.

8. Sect. *Ratiocinatio petitur è cauſis finalibus ut à ſpe commodorum.*

Incommodare enim illis homines ſolent, quos ubi damno affecerint, honore vel opibus augentur,

augentur, aut voluptates ſuas facilius poſſunt explere. Uti & quando, damnum aliis dando, gratificantur, ſive amicis, ſive iis, quibus ſunt admirationi, ſive moribus ac delitiis ſuis, ſive dominis, ſive illis in quorum ſunt poteſtate.

9. S. *Tractatur locus hic ab utili octo iſtis modis, quos aſſignavimus in genere deliberativo.*

Nam quibus argumentis in ſuadendo oſtendimus, utile aliquid eſſe; iiſdem in accuſando monſtramus, utilitatem redundâſſe ad reum, ac propterea illud, cujus arguitur, facere voluiſſe.

10. S. *Huc etiam pertinet, quando majus eſt emolumentum, quam damnum.*

Nam facile peccant, quibus injuria lucro eſt; at pœna ignominiæ duntaxat.

11. S. *Item eum quis opinatur nihil ſe damni amplius facere poſſe.*

Ut qui bona nulla habent, quæ amittant, aut qui exiſtimationis ſuæ jacturam jamdiu fecerunt.

12. S. *Sed imprimis magnum præbet voluntatis argumentum impunitatis ſpes. Nam injuriam facere ſolent, qui fore ſperant, ut facinus lateat, vel, ut latere non poſſit, pœnas tamen effugere ſe poſſe, vel ſaltem efficere, ut pœna differatur in longum tempus, aut*

aut leviores irrogentur, quam lex imperat.

Fore, ut facinus lateat, credunt illi, qui antehac flagitia ſua occultârunt ſæpius, quique à criminis ſuſpicione videntur longiùs abeſſe: nec enim facilè creditur, ab inermi occiſum armatum: vel à paupere & deformi, commiſſum eſſe adulterium, præſertim cum divite, & formosâ: vel prodere aliquem voluiſſe Rempublicam, in quam cùm ſua, tum majorum, multa magnáque merita extarent.

At vel nunquam, vel ſero, vel non ita graviter; pœnas le ſubituros arbitrantur, quibus antehac deliquiſſe impune fuit: quiq; facundiâ pollent, aut qui judices habent ſibi addictos, aut corrumpere eos poſſunt, aut amicos habent potentes.

Nec ex nobis tantum, aut noſtris, impunitatis fiduciam concipimus: ſed etiam ex conditione eorum, quos læſimus. Ut ſi negotium ſit cum iis, quos multi oderunt, aut quibus invident multi, aut qui eodem injuriæ genere afficere alios ſolent; quales, etiam habiti indignè, dignam tamen retuliſſe mercedem exiſtimantur, item ſi amicitiâ iis juncti ſimus, quos læſimus. Nam raro amici litem intendunt, eo quod communium ferè amicorum interventu iræ ac jurgia ſopiantur. Item quibus non expedit litem proſequi: ut ſunt peregrini, & qui victum ſua ſibi parant induſtriâ, nam tales facilè tranſigunt, & pauxillo placantur, item quôs ea pudet referre, qui injuriam acceperunt. Nam quotuſquiſque eorum, qui verè poſſint, comemora-

re

re velit, ſtuprum eſſe illatum filiæ ſuæ, vel uxori; item ſi vulgo judicetur levis eſſe injuria, & quam ignoſcere omnes ſoleant, niſi qui lites ferere amant: item qui inertes ſunt, ac deſides, quia judicio eos experiri piget: quique ſunt verecundi, quia tanti illis pecuniæ non ſunt, ut propterea judicio contendant: vel qui ab illis injuriâ ſunt affecti, nec eos in jus vocarunt. Similiter enim erga nos animatos fore ſperamus. Vel qui infamiâ laborant: nam iſtis non creditur. Item qui dicendo nihil valent, aut qui amicis deſtituuntur, & ſiqui his ſimiles ſunt.

13. Sect. *Cùm vero diverſi ſint hominum mores: ut faciliùs fidem inveniamus, ob oculos poni debet qualitas perſonæ, ſive ingenium hominis, tum ejus, qui injuriam fecit, tum qui illâ eſt affectus.*

De iſto judicamus ex *natione*; quia moribus aliis Græci ſunt, quàm Barbari; Itali quàm Germani: deinde ex *genere*, quia liberi majorum ſimiles eſſe ſolent: tum etiam *ſexu*, quia non eodem modo judicant fœminæ ac mares: item *educatione*, quæ plus etiam, quàm genus, poteſt; præterea *habitu* corporis, quia in formosâ faciliùs creditur adulterium, in robuſto violentia: inſuper *vita anteacta*, ubi conſideratur, num quis in idem antea delictũ inciderit, aut ſuſpicionem ejus ſaltem; nec non ex *ætate*, quia alia aliis annis conveniunt; item ex *amicis*, quibus quis utitur; tum autem ex *vitæ genere*, cum diſpar ratio ſit agricolæ, ac militis: mercatoris, quàm Philoſophi: denique ex *ſtudio*, ſive pecuniæ, ſi ſit avarus; ſive voluptatis,

voluptatis, si sit luxuriosus; sive honoris, si sit ambitiosus.

14. Sect. *Præter causas voluntatis, etiam signa ejus considerantur, cujusmodi sunt dicta factaque alicujus.*

Ut si quis minatus fuerit cædem.

15. Sect. *Et hæc de loco voluntatis. Facultas autem probatur ex circumstantiis, tum personæ tum rei. Ex personæ circumstantiis id trifariam fit: nempe pro triplicibus bonis, animi, corporis, & externis. Itaque hic considerantur vires corporis, animi promptitudo, copiæ, opes. At rei circumstantiæ sunt, locus & tempus, quæ occasionis nomine comprehendimus: item alia, quæ ad naturam rei pertinent.*

Exempli gratia, *Potuit hic alterum occidere, quia validior fuit, & armatus; & habuit locum opportunum, sylvam; & tempus idoneum, nocturnum.* Estque utile hic considerare, quos lædere sit in proclivi. Sanè magis sunt obnoxii injuriæ, qui longe absunt, eò quòd tardè pœnas sumant: quam qui prope habitant, quia vicinitas loci facilitatem referendæ injuriæ adfert: qui parum sunt cauti, quia sua non custodiunt: qui amici sunt, quia sibi non cavent: quos nunquam ante violavimus, quia non metuunt sibi: quos crebrò violamus, qui tales non ultra se læsum iri putant; & alii similes istorum. Atque hæc de ratione prima, quæ voluntate, facultate, tanquam partibus, constat.

6. Sect.

16. S. *Altera conjecturam adstruendi ratio petitur à facti signis. Quæ triplicia sunt, alia antecedentia, alia concomitantia, alia consequentia.*

Ira cædem alicujus minæ antecedunt, comitantur clamor, consequuntur fuga, pallor, aliaque. Sed signorum istorum haud par ratio est. Nam signum antecedens, (ut quod quis cædem sit comminatus) potius voluisse probat quam fecisse: unde & in voluntatis locis superius reponebamus. Ex iis autem, quæ facti sunt circumstantiæ, vel effecta, non solum voluisse aliquem, sed etiam fecisse, colligitur. Ut si dicatur quis post horrendum in ædibus exauditum clamorem, statim se proripuisse domo; ac pallentem & consternatum reprehensum esse in fuga.

17. S. *Tertia asserendi ratio est per testes, rumores, tormenta, & similia.*

* Inartificialibus. De quibus in locis ἀτέχνοις * dicemus.

18. S. *In defensione autem hæc omnia refelluntur. Quæ enim adducebantur ad monstrandum aliquem voluisse: ea aut vera esse negabimus, aut contendemus esse levia adeo, ut ex illis de re tanta non debeat judicari.*

19. S. *Sed imprimis magnam habet vim τὸ ἀπιθανὸν, sive* incredibile: *ut cum dicitur, fidei absonum videri, id voluisse aliquem loco temporeque alieno, qui id sæpe potuerit occasione multis partibus meliori.*

20. S. *At facultatem defuisse ostendimus, quia*

non

non illa nobis suppetant vires, aut quia non fuerit locus opportunus, aut tempus idoneum. Quod si facultatem fuisse negari non possit: insistemus argumentis, quibus non voluisse comprobetur.

21. Sect. *Pleraque etiam signa tam à reo, quàm ab actore adducta, non difficulter eluduntur. Ut si pro reo asseratur, quod non extimuerit: dicet adversarius, secum fuisse præmeditatum omnia, eoque locutum confidentius. Sin actor extimuisse dicat; atq; id facinoris patrati argumentum esse volet: dicere poterit, non se peccati conscientia, sed periculi magnitudine territum fuisse.*

Illustre conjecturalis status exemplum habemus in Milonianâ. Nam etsi principalis status sit, Juréne Clodium occiderit Milo: tamen incidentem hunc, num Milo insidias struxerit Clodio, ita luculenter tractat, ut status is videri possit principalis.

Clodium verò Miloni fuisse insidiatum; ostendit Cicero variis argumentis: ac primum iis, quæ à voluntate ducuntur. Inter ista primũ obtinent locum causæ ratiocinativæ. Has tractare incipit mox post Narrationem. Ipsum audiamus Tullium: 'Quonam igitur 'pacto probari potest, insidias Miloni fecisse 'Clodium? satis est quidem in illa tam auda-'ci, tam nefaria bellua, docere, magnã ei cau-'sam, magnam spẽ, in Milonis morte propo-'sitã, magnas utilitates fuisse. Itaq; illud Cas-sianũ, *cui bono fuerit*, in hisce personis valet: etsi boni nullo emolumento impelluntur in fraudem, improbi sæpè parvo: atqui Milone interfecto,

cto, Claudius hoc assequebatur, non modo, ut prætor esset, non illo consule, quo sceleris nihil facere posset: sed etiam, ut his consulibus prætor esset, quibus, si non adjuvantibus, ac conniventibus, certè sperâsset se posse rempublicam eludere in illis suis cogitatis furoribus, cujus illi conatus, ut ille ratiocinabatur, nec si cuperent, reprimere possent, cum tantum beneficium ei se debere arbitrarentur: & si vellent, fortasse vix possent frangere hominis sceleratissimi corroboratam jam vetustate audaciam.

Post ista excurrit orator, ut invidiam conflet adversario. Quam digressionem claudit illis verbis: *non modo igitur nihil prodest, sed obest etiam P. Clodii mors Miloni.*

Hinc explicat causam voluntatis, impellentem: odium nempe, & vindictæ desiderium; quas causas à Milone in Clodium retorquet. At, *inquit*, valuit odium, fecit iratus, fecit inimicus, fuit ultor injuriæ, punitor doloris sui. Quid si hæc, non dico majora fuerunt in Clodio, quam Milone, sed in illo maxime, nulla in hoc: quid vultis amplius? quid enim odisset Clodium Milo, segetem ac materiam suæ gloriæ; præter hoc civile odium quo omnes improbos odimus? ille erat, ut odisset primum defensorem salutis meæ: deinde vexatorem furoris, domitorem armorũ suorum: postremò etiã accusatorem suum; reus enim Milonis lege plotiâ fuit Clodius, quoad vixit. Quo tandem animo hoc tyrannum tulisse creditis? quantum odium illius, & in homine injusto, quam etiam justum?

Tractat hinc tertium voluntatis locum; nempe

nempe qualitatem perſonæ, ſive ingenium hominis: quod quale fuerit oſtendit ex conſuetudine, & vitâ anteactâ, cujus ſcelera plurima enumerat. Incipit hic locus ab illis verbis: *Reliquum eſt, ut jam illum natura ipſius, conſuetudoque defendat: hunc autem hæc eadem coarguant, nihil per vim unquam Clodius, omnia per vim Milo.* Deſinit autem iſtis verbis. *Quid ſimile Milonis? cujus vis omnis hæc ſemper fuit, ne P. Clodius, cum in judicium detrahi non poſſet, vi expreſſam civitatem teneret.*

Sequitur continuo quartus voluntatis locus τὸ ἀπίθανον, ſive *incredibile.* Nam oſtendit, parum credibile eſſe, Milonem tot neglectis occaſionibus, quibus commodè adeò poſſet Clodium occidere, nunc id ſtuduiſſe, in quo loco, alieno tempore, in tanto capitis periculo; præſertim cum ampliſſimum conſulatus honorem petierit; & dies comitiorum ſubeſſet; quo quidem tempore (ut Tullii verba reſervem) *omnia, non modo, quæ reprehendi palam, ſed etiam, quæ obſcurè cogitari poſſunt, timemus; rumorem, fabulam fictam, falſam perhorreſcimus; ora omnia, atque oculos intuemur.* Eâque occaſione digreditur in locum communem. *Nihil enim,* inquit, *eſt tam molle, tam tenerum, aut tam fragile, aut flexibile, quàm voluntas erga nos, ſenſuſque civium: qui non modo improbitati iraſcuntur candidatorum, ſed etiam in rectè factis ſæpe faſtidiunt.* Poſt pauca concludit hoc argumentum iſtis verbis; *Quam hoc non credibile in hoc? quàm idem in Clodio non dubitandum, qui ſe, interfecto Milone, regnaturum putaret.*

Iſtis ſubjungit quintum argumentum, impunitatis

punitatis spem. *Quod*, inquit, *quod caput audaciæ est, judices, quis ignorat, maximam illecebram esse peccandi impunitatis spem? In utro igitur hæc fuit? In Milone? Qui etiam nunc reus est factus, aut præclari ut certè necessarii; an in Clodio? Qui ita judicia, pœnamque contempserat, ut eum nihil delectaret; quod aut per naturam fas esset, aut per leges liceret.*

Exinde tractat sextum argumentum, nempe signa voluntatis, ut sunt dicta factaque Clodii. *Sed quid*, inquit, *ego argumentor? Quid pluribus disputo? Te, Q. Petilli, appello optimum & fortissimum civem; Te, M. Cato, testor: quia mihi divina quædam sors dedit judices. Vos ex M. Favonio audistis, Clodium sibi dixisse, & audistis vivo Clodio, periturum Milonem triduo, post diem tertium gesta res est, quàm dixerat. Cùm ille non dubitaret aperire, quid cogitaret, vos petiistis dubitaret, quod fecerit?* Qui locus extenditur usque ad illa verba, *Quod si, ut ille scivit, Milonem fore eo die in via.*

Hinc sequitur, quam Hermogenes vocat ἀπαίτησιν ὧν ἐλέγχων, id est, *probationum postulationem.* Ac prius quidem orator inquirit adversus se: deinde refellit adversariorum testimonia, usque ad illa verba, *Nunc persequar cætera.* Ubi objectioni occurrit, quod Clodius non fuisset exiturus è villa, nisi nunciatum ei fuisset de morte Cyri. Ait autem Cicero illum, qui dicitur de Cyri morte nunciâsse, non id nunciâsse, sed Milonem appropinquare. Quod deinceps pluribus adstruit. Ac verisimilem quoq; defensionem adjungit, quod etiam si illud, denunciatâ Cyri morte, verum esset; non tamen eâ horâ profecturus

cturus fuerit è villâ, nisi de insidiis cogitâsset, incipit hæc pars inde. 'Age, si ita factum, quæ causa, cur Romam properaret? cur in noctem se conjiceret? Tandem hoc caput de voluntate sic concludit per ἀνακεφαλαίωσιν, sive brevem eorum enumerationem, quæ dixerat. 'Video adhuc constare omnia, judices: Miloni etiam utile fuisse Clodium vivere; illi ad ea, quæ concupierat, optatissimum interitum Milonis fuisse: odium illius in hunc acerbissimum; in illum, hujus nullum: consuetudinem illius perpetuam in vi inferenda; hujus tantum in repellendo mortem ab illo denunciatam palam Miloni, & prædicatam; nihil unquam auditum ex Milone, profectionis hujus diem illi notum; reditum illius huic ignotum fuisse: hujus iter necessarium; illius etiam potius alienum: hunc præ se tulisse, se illo die Roma exiturum; illum eo die se dissimulâsse rediturum: hunc nullius rei mutasse consilium; illum causam mutandi consilii finxisse: huic si insidiaretur, nocte prope urbem expectandum; illi, etiamsi hunc non timeret, tamen accessum ad urbem nocturnum fuisse metuendum.

Sequitur hinc alterum caput, quod est de Facultate. Potuisse autem Clodium insidias struere Miloni, trifariam probat Cicero. Ac primum a loco opportuno. 'Videamus nunc, *inquit*, id quod caput est; locus ad insidias ille ipse, ubi congressi sunt, utri tandem fuerit aptior. Id vero judices etiam dubitandum, & diutius cogitandum est. Ante fundum Clodii, quo in fundo, propter insanas illas substructiones, facile mille hominum versabatur valentium, &c.

Paulo post idem sic adstruit à comitibus, ac habitu utriusque. ‘Si hæc non gesta audi-
‘retis, sed ficta videretis: tamen appareret
‘uter esset insidiator, uter nihil cogitaret
‘mali, cum alter veheretur in rheda penu-
‘latus: una sederet uxor: quid horum non
‘impeditissimum? vestitus, an vehiculum,
‘an comes? quid minus promptum ad pug-
‘nam? cum penula irretitus, à rheda impedi-
‘tus, uxore pene constrictus esset.

Idem sic ostendit à tempore. ‘Videre
‘nunc illum, primum egredientem è villa su-
‘bito. Cur vesperi? quid necesse est? qui
‘convenit, præsertim id temporis? Diverti
‘in villam Pompeii Pompeium ut videret?
‘Sciebat in Alsiensi esse. Villam ut perspice-
‘ret? miles in ea fuerat. Quid ergo erat morz
‘& tergiversationis? dum hic veniret, locum
‘relinquere noluit.

Continuo istis opponit Clodii habitum, ac comitatem, idque his verbis. ‘Age nunc iter
‘expediti latronis, cum Milonis impedimen-
‘tis comparate. Semper ille antea cum uxo-
‘re; tum sine ea; nunquam non in rheda,
‘tum in equo; comites Græculi, quocunque
‘ibat, etiam cum in castra Etrusca proper-
‘bat; tum nugarum in comitatu nihil. Mi
‘qui nunquam, tum casu pueros symphonia-
‘cos uxoris ducebat, & ancillarum greges
‘ille, qui semper scorta secum, semper exo-
‘letos, semper lupas ducebat, tum neminem
‘nisi ut virum à viro lectum esse diceres. P
quæ uni alterique respondet, quod contr
hæc posse objici videbat.

CAP

CAP. VIII.

De Statu finitivo.

1. S. Statu *Finitivo*, ut ex iis liquet, quæ superius dicebamus, *quæritur, an omnes adsint conditiones, quæ requiruntur, ut nomen quodpiam rei aut facto tribuatur; an vero quippiam etiamnum desit?*

Ita in oratione pro Cæcinna quæstio est, *num dici possit, ei vim factam esse, qui tantùm armis fuerit perterritus, qua minus fundum ingrederetur; an insuper ad id requiratur, ut quis vi fuerit ejectus.* Similis fuerit ratio in causa M. Bruti, & C. Cassii, qui Julium Cæsarem occiderunt. Quæritur enim, *an cum illi, qui populo præsunt, debeant patres esse patriæ, eò quisquis principem sustulerit, parricida debeat haberi; an præterea exigatur, ut princeps iste subditorum studuerit commodis. Sin, quo jure, qua injuria omnia egerit; an non, qui interemerit hunc verius fuerit tyrannicida.*

2. S. 'Status hic quinq; potissimùm capitibus 'tractatur. Primum est definitio actoris, & 'oppositа ei definitio à reo.

3. S. 'Alterum caput similiter constat, tum 'collectione actoris, qui parem esse ratio-'nem contendit, sive quid exprimatur, sive 'intelligatur: tum solutione rei, qui multum 'ait referre, ecquid addatur, necne.

4. S. *Tertium est sententia legislatoris: quanquam hoc caput sæpius non incidat. Sed si locū*

habeat, aliam actor, aliam reus, legis esse sententiam dicet. Licebit verò ei, qui legem nititur, excurrere in laudem, tum legislatoris, tum legis; quorum utrumque qua ratione fiat, ex octavo, & ultimo progymnasmate constat. Sin lex sit nulla, videndum, an locum ejus supplere possit consuetudo.

5. S. *Quartum caput est quantitas, quia accusator exaggeret, quod est commissum, reus ostendit, quanti sit momenti illud, quod est omissum.*

6. S. *Quintum caput est comparatio, qua conferuntur, id quod factum, quodque infectum. Actor dicit esse gravius, quod reus fecit, quam quod non fecit. Reus asserit, majora fieri debere, quàm quod factum est.*

Ut si quæratur, ecquis vim commiserit: sicuti fit in oratione pro Sextio. Definitio actoris, quæ Græcis ὅρος dicitur, talis erat; *Convocare homines armatos eosq; in foro collocare contra tribunum plebis, omnino est vim facere.* At reus ex eo, quod deest, ostendet, *non esse crimen plenum*; nempe quia neminem læserit. Vocatur hoc ἀνθυπεισμός.

Sequitur hinc συλλογισμὸς, sive collectio. Et actor quidem dicit, etiamsi armati illi pulsârint neminem, terrorē tamen injeciſſe; nec multùm inter ista distare. At reus contendet multùm referre, numquis læsus sit, an territus duntaxat.

Tertius locus est γνώμη νομοθέτου, sive sententia legislatoris. Fingamus legem fuisse ejusmodi; *Qui militem armarit adversus magistratum,*

ſtratum, is vim feciſſe damnatus eſto. Eam legem recitari jubebit actor, ſingulaſque ejus particulas excutiet. Etiam licebit, tum legem laudare, tum eum qui tulit. At provocavit reus à verbis ad ſententiam legis. Negabit enim hanc fuiſſe mentem legiſlatoris, quaſi vim fieri putârit; ſiquis militem cogat, vel tuendi ſui cauſa, vel ut adverſus ſeditioſum tribunum Remp. defendat. Ac propterea in talibus, quo fine quidque fiat, ſpectari oportere.

Quartus locus eſt ἡ ποιότης, ſive quantitas. Et actor quidem aſſeret, vehemens eſſe delictum cogere militem adverſus tribunum. At regeret alter, crimen eſſe atrox tribuno vitam eripere; quod nunquam in animo ſe habuiſſe dicet.

Quintus locus eſt τὸ πρός τι, ſive comparatio. Dicet actor, gravius eſſe, armatos convocare adverſus tribunum, quàm aliquem lædere; ut Cicero differit pro Cæcinna. Reus contrà pertender, gravius multò eſſe manus alicui adferre, quàm cogere armatos. Atque hi potiſſimi ſunt loci generis deliberativi. Plura qui volet Hermogenem adeat in τέχνῃ διαιρετικῇ, Sect. VI.

De Statu Qualitatis.

1. S. *Si in controverſiam veniat, aut rei, aut facti qualitas, dicitur* ſtatus qualitatis.

Idem ob amplitudinem etiam vocatur *ſtatus generis* aut *generalis*. Item *conſecutio* nominatur, quia eo quæritur, quid conſequatur rei

cujuſque vim ac naturam. Putà, utiliſne ſit, an inutilis; juſta, an injuſta?

2. S. *Eſtque hic ſtatus duplex, Negotialis, ac Juridicialis.* Negotialis *eſt de re futurâ. Atque ad hunc deliberationes pertinent. ut*, an utile ſit, Athenienſes opem ferre Olynthiis à Philippo obſeſſi? *Quomodo autem hic ſtatus tractetur, cognoſcitur ex iis, quæ diximus de genere deliberativo.*

3. S. *Sin de re præterita tractet, appellatur* judicialis. *Atq; is vel ratione nititur, qui idcirco* rationalis *vocatur; vel à ſcripto vim capit, qui* legitimus *dicitur, quia lex inter ſcripta præcipuum obtinet locum.*

* Macrobius, 1. Saturnal. cap. 4.

4. S. 'Rationalis eſt vel ſimplex, ſive abſolutus, vel aſſumptivus.

5. S. 'Simplex aliquid ſuâ vi & naturâ laudabile eſſe ait.

* Antiquè *nox* pro *nocte*, *eſit* pro *erit*, *im* pro *eum*.

6. S. 'Capita ejus ſex ſtatui ſolent, natura, 'lex, conſuetudo, judicatũ, æquitas, pactũ. Ut ſi quis occiderit furem nocturnum, rectè ſe feciſſe probabit.

A natura, quæ docet vim vi repellere.

A lege quæ eſt *: Sei Nox * Furtum Factum Esit, Sei Im Occit; Four Caisus Esto.

De Diphthongis *ei*, *ou*, *ai*, antiquitus uſurpatis pro *i*, *u*, *æ*, res notior eſt, quam ut monere attineat.

A conſuetudine, quia ab omni ſeculorum memoria mos iſte obtinuit.

A judicato, ut ſi dicamus, Titium, & Mævium in ſimili cauſa fuiſſe abſolutos.

Ab æquitate, quæ dictat, ut ne, ſi in vim, aut inſidias inciderimus, ejus vitæ parcamus, cui ſine periculo noſtro parcere non poſſimus.

A

A facto, si possit ostendi, feciſſe actorem contra datam fidem.

Ad hunc ſtatum pertinet ea Milonianæ orationis particula, quâ ostendit Tullius, rectè interfici Insidiatorem. ‘Si, *inquit*, tempus est ‘ullum, jure hominis necandi, quæ multa ‘sunt, certe illud est non modò justum, verum ‘etiam necessarium, cum vi vis illata defen‘ditur. *Et mox*: Insidiatori vero, & latroni, ‘quæ potest adferri injusta nex? Quid comi‘tatus nostri? quid gladii volunt? quos habere ‘certe non liceret, si uti illis nullo pacto lice‘ret. Est enim hæc, judices, non scripta, sed ‘nata lex: quam non didicimus, accepimus, ‘legimus; verum ex natura ipsa arripuimus, ‘hausimus, expressimus; ad quam non docti ‘sed facti, non instituti, sed imbuti sumus: ut si ‘vita nostra in aliquas insidias, si in vim, si in ‘tela aut latronum, aut inimicorum incidis‘set; omnis honesta ratio esset expediendæ ‘salutis. Silent enim leges inter arma; nec se ‘exspectari jubent, cum ei, qui expectare ve‘lit, ante injusta pœna luenda sit, quam justa ‘repetenda.

7. S. *Status assumptivus, quia factum in se laudabile non est, extrinsecus assumit auxilia. Id, quod assumitur*, colorem *Rhetores vocant, quia immutat facti rationem, ut purpura lanam.*

Ita, quod occidere civem indemnatum in se turpe sit. Milo, extrinsecus colorem quærens, culpam facti in ipsum rejicit Clodium, quem insidias struxisse ait.

8. S. “ Dividatur status assumptivus in com“parationem, relationem, remotionem, & “purgationem.

9. S. *Comparatio id, quod factum est, confert cum deteriori, quod alioqui faciendum fuisset.*

‖ Diog. Laert. in Solone.

Ut lex Solonis erat ‖, Ἐάν τις μὴ τρέφῃ τοὺς γονέας, ἄνομος ἔστω, *siquis non alat parentes, infamis esto.* Quispiam detrectat alere patrem; sed eo se excusat, quod in summa inopia, aut uxorem, aut parentem, deserere cogatur; satius autem videri, ut conservet uxoris vitam, quam ut patris studeat saluti. Simile exemplum est, si Imperator majestatis accusatus, quod passus sit milites suos sub Jugum mitti, respondeat, id magis expediviſſe, quam ut omnes interneci-one deleterentur.

10. S. *Hic verò de utroque dispiciendum, num necesse fuerit alterutrum facere; & an satius fuerit isthoc agere, quod factum est.*

11. S. *Relatio est, cum culpam conferimus in eam personam, quæ ipsa malum accepit.*

Ita Orestes culpam interemptæ Clytemnestræ dimovebat ab se in Matrem ipsam, quæ occiderat maritum suum Agamemnona. Par ratio erit, si accusetur Ulysses, quod sceptro suo percusserit ‖ Thersitem. Nam culpam in ipsum conjiciet Thersites, qui tot convicia regi Agamemnoni ingesserat.

‖ Homerus Il. α.

12. S. *Actor hic dicit illum, in quem culpa rejicitur, falso ejus criminis insimulari, ob quod dicitur malum perpessus. Nec tanti fuisse crimen ist ud, ut idcirco ita cum eo fuerit agendum. Adhæc non propterea fuisse peccandum, quia alter pecca-*

peccârit prior. Item ſi alter deliquerat, debuiſſe eum in jus vocari. Etiam judices percontabitur, quid tandem futurum ſit, ſi eandem viam inſiſtant cæteri.

13. S. *Reus autem atrocitatem criminis, ob quod alterum mactavit infortunio, exaggerabit; rem, locum, tempus ob oculos ponet, ut videant judices, illum, qui malum accepit, dignum eo fuiſſe; neque potuiſſe rem in judicium vocari, vel inutile id fuiſſe.*

Exemplum, quod in relatione tractandæ ſequi poſſimus, nullum perfectius ac melius habemus oratione Ciceronis pro Milone; ubi culpa interfecti Clodii in ipſum Clodium refertur; quippe qui inſidias ſtruxerit vitæ Milonis, ut diximus.

14. S. *Remotio eſt, cum culpam rejicimus in perſonam aliam, quàm quæ malum accepit; vel in Reum quidem, ſed ſic, ut voluntas, ſive intentio, facti concelatur.*

Prioris generis eſt. *Occidi, ſed juſſu dictatoris.* Poſterioris eſt, *non poſui ſtatuam ex teſtamento, quia lege prohibebar.*

15. S. *Hic actor, ſi in perſonam culpa transferatur, negabit eam fuiſſe iſtius rei auctorem: vel non fuiſſe illius auctoritatis, ut detractare imperium minùs liceret; vel potuiſſe ei reſiſti, vel non tolli eo culpam quòd ab alio inductus fecerit. Similiter, ſi in rem cauſa referatur, vel in totum, quod de ea dicitur negandum; vel dicendum, id tanti non eſſe*

ut propterea facinus ejusmodi committeretur.

16. S. ‘ Purgatio non factum defendit, quo
‘ differt à remotione in rem: sed voluntatẽ.
‘ Itaque habet excusationem, aut necessi-
‘ tatis, aut fortunæ, aut imprudentiæ.

‘ *Necessitatis*, ut, mater Hierosolymitana
‘ filium interemit: excusat se istoc, quòd ra-
‘ bie ac fame eo fuerit adacta.

‘ *Fortunæ*, ut, exercitum perdidi, sed ini-
‘ quitate fortunæ, non culpâ propriâ.

‘ *Imprudentiæ*, ut, sumpsi supplicium de ho-
‘ mine libero, verum liberum esse non putavi.

Exemplo in hoc statu esto oratio Ciceronis pro Ligario: ubi ostendit, Ligarium fortunâ, imprudentiâ, ac necessitate fuisse pertractum ad bellum.

17. S. ‘ Purgationi sæpe subjicitur Deprecatio, qui status quidem est, sed ἄχρωμος.

* coloris expers.

* ‘ Ἄχρωμος autem, quia non defendit factum: sed statum tamen, quia rationes adducit, quibus veniam quis facti se impetraturum sperat.

Ita extrema oratione pro Ligario ait Tullius, *Erravi, temere feci, pœnitet: ad clementiam tuam confugio: delicti veniam peto: ut ignoscas, oro. Si nemo impetravit, arroganter: si plurimi, tu idem fer opem, qui spem dedisti.* Ingenua etiã sit illa confessio Leporii, ex monacho presbyteri; qui cum à Pelagiano errore ad Catholicam veritatem esset conversus, ad Gallicanos Episcopos scribens, hoc pacto est exorsus *;

* Citat Cassianus lib. 1. de Incarnatione Domini.

‘ Quid in me primum, ô domini mei vene-
‘ randi

'randi & beatiſſimi ſacerdotes, accuſem;
'neſcio, & quid in me primum excuſem,
'non invenio. Sic imperitia, & ſuperbia, ſic
'ſtulta ſimplicitas cum perſuaſione noxia,
'ſic fervor cum intemperantia, ſic, ut verius
'dicam, cum ſui diminutione debilis fides,
'ſimul in me omnia recepta viguerunt; ut
'tot, & tantis ſimul ſit, & obediſſe confuſio,
'& hæc eadem ab animo potuiſſe cedere,
'mihi ſtupenda gratulatio.

18. S. *Eſtque deprecatio ſpecies ſtatus negotialis, quæ quæſtio de re futura: num ignoſci expediat, necne. Quod autem in doctrina de ſtatu juridiciali agi de eo ſolet, & inde eſt, quia purgationi plurimùm ſubjicitur ab Oratore.*

Exempli gratiâ, ſiquis liberum hominem verberârit, priùs per imprudentiam factum dicet, quæ purgatio eſt: ſed quia in imprudentia culpa ineſt, poſtea confugit ad veniæ poſtulationem, quæ deprecatio eſt. Plura de deprecatione lib. proximo dicemus.

CAP. X.

De Statibus Legalibus.

1. S. Status *legalis Hermogeni quadruplex eſt*, περὶ ῥητῆ καὶ διανοίας, ἀντινομίας, συλλογισμῆ, καὶ ἀμφιβολίας, de ſcripto & ſententiâ, contrariarum legum, ratiocinationis, & ex ambiguo.

2. S. *Status de ſcripto & ſententia, ſive de verbo*

&

& voluntate, tunc imprimis incidit, cum litigantium pars una verbis legis, altera ejus nititur ſententia. Quod de lege dixi, idem judicandum de teſtamento, ac pacto, & ſimilibus.

Ut, Lex eſt, *Peregrinus, qui mœnia adſcenderit, capitis ſupplicio adficiatur.* Eſt qui in obſidione muros conſcenderit, & hoſtem ſcalis adſcendentem dejecerit. τῷ ῥητῷ peregrinus accuſatur, τῇ διανοίᾳ defenditur. Eſt & cum utraque pars, quia certus caſus ſatis expreſſus non eſt, de voluntate contendit. Ut, Quidam, qui primus familiæ nobilitatem intulit, primogenito legavit annulum cum illuſtri gemma, regiæ erga ſe dignationis argumentum. Quinta inde ſoboles fœmina regii muneris hæres, partu priori filiam, altero filium peperit. Pro puella adfertur naſcendi privilegium; pro filio dignitas ſexus. Etſi autem caſus iſte huc quoque poſſit referri, tamen magis proprium hujus loci eſt, cum unus ad verba aperta; alter provocat ad mentem ſcriptoris: quem ad æquitatem reſpexiſſe eſt veriſimile.

3. S. *In hujuſmodi cauſa pars una dicet, ſequi nos oportere, quod breviter adeo aperteque eſt perſcriptum; aliud ſi ſcriptor voluiſſet, fuiſſe illud additurum; rationem etiam ſubjiciet, cur haud aliud voluerit; exempla item ſimilia adferet, & res judicatas; denique, quam periculoſum ſit à ſcripto recedere, oſtendet.*

4. S. *Pars vero altera ſcriptorem dicet tantum ſcripſiſſe, quantum opus erat; quod autem quilibet*

libet per se videbat id scribendum non putásse; calumniatoris esse, potius literarum apicibus insistere, quam voluntati; contrariam sententiam, vel aliis ejusdem legis verbis, vel aliis legibus refelli; suam naturæ & legibus consentire: denique exempla adducet, ubi ex voluntate magis, quam verbis, controversiam judices deciderint.

5. S *Status contrariarum legum vocatur, cum vel duæ leges (par autem ratio testamentorum, pactorum, & similium) pugnant inter se, vel pugnare saltem videntur, vel unius legis duæ partes colliduntur; aut una eademque casu aliquo secum confligit.*

Duarum hoc rerum exemplum esto. Lex una est, *Tyrannicidæ statua ponatur in gymnasio.* Altera est, *Ne mulieri statua in gymnasio collocetur.* At fœmina est, quæ tyrannum sustulit.

Duarum unius legis partium exemplum fit, *Rapta raptoris mortem eligat, vel nuptias.* Est qui duas rapuit, quarum una mortem, altera nuptias elegit.

Eorundem verborum in casu aliquo secum pugnantium exemplum fuerit istiusmodi. *Vir fortis, quod volet, poscito.* At sunt duo viri fortes, qui eandem postulant virginem.

6. S. *In hoc statu duæ si fuerint leges, conciliare aliis oportet; vel id si fieri non possit, una rejici debet. Utrum autem alteri cedere conveniat variè comprobatur. Nam & leges humanæ cedere debent divinis; & veteres leges novis abrogantur*, vel saltem iis derogatur.*

*Abrogantur leges, quæ totæ tolluntur; derogatur iis, cum pars tollitur; subrogatur, cum pars adimitur; abrogatur, cum pars mutatur. Ulp. Tit. 1 Reg.

rogatur, aut subrogatur, aut abrogatur. Item major autoritas est legis, quæ præcipit, quàm quæ permittit; quia quod præcipitur, necessarium est; quod permittitur, voluntarium. Item magis parendum legi, quæ particulatim prohibet, quàm quæ indefinitè jubet: quia ei quod universe videtur mandare, derogatur speciali interdicto. Lex etiam, quæ reip. bonum spectat, præfertur ei, quæ privatum bonum respicit. Interdum quoq; consideramus utrius legis auctor sit sapientior, vel simpliciter, vel in re aliqua.

Ut si quæstio sit de hæreditate Posthumi undecimo mense nati. Nam sapiens quidem Hippocrates definit decem menses utero. At non minus sapiens legislator hæreditatem etiam undecimi mensis Posthumo decernit.

7. S. Συλλογισμῶ *sive ratiocinationis status est, cum res, de qua non est propria lege cautum, colligitur ex re simili, de qua statutum est lege.*

Ut lex est, *Qui patrem pulsârit, plectatur.* At est qui matrem pulsârit. Dices, nihil interesse. Item, lex est, *Tyrannicida præmio afficiatur.* Est qui in arcem adscenderit, ut tyrannum necaret. At tyrannum non reperit, sed filium ejus; quem & interemit, relicto in vulnere gladio. Adveniens tyrannus, ut filium vidit occisum, eodem se gladio interfecit. Is qui filium sustulerat, præmium petit, tanquam tyrannicida. Alter legi satisfeciſſe negat. Ejus, qui filium peremerat, causam agit Lucianus: contrariam verò agit Erasmus, declamatione eâ

eâ quâ Lucianeæ illi reſpondit. Sunt qui *ſtatum paris* vocant. Juriſconſultis dicitur *inductio legis*.

8. §. ‘ *Qui* hoc ſtatu utitur, dicet lege contineri, quod par eſt, vel etiam, quod minus ‘ neceſſe fuerat, lege caveri. Adverſarius ‘ autem ſimilia, aut paria eſſe, negabit: ‘ ac cauſam adferet, cur diſſimilis eorum ‘ ratio ſit.

Exemplo ſint illæ Luciani, & Eraſmi declamationes, quas dixi. Quædã etiã referre huc poſſis ex oratione Ciceronis pro Cæcinna.

9. §. ‘ Status ex ambiguo eſt, cùm diſceptatur quo accentu vox legi debeat, aut quò ‘ verbum aliquod debeat referri, aut qua ‘ ſignificatione ſumatur.

Ut, *Hæres meus vaſorum argenteorum, pondo centum noverca, quæ volet, dato.* Magnifica quæque, & ſcitè cælata, petit noverca: petit item filius. Ut ambiguitas tolleretur, addi oportuit, *quæ volet ipſe vel ipſa.* Exemplum etiam gravius dabo. Jubet Apoſtolus Paulus velari mulieres. Quæritur num mulierum vox preſsè accipiatur, quomodo virginibus opponitur: an laxè, ut virgines comprehendat: qua de quæſtione Tertullianum vide lib. de velandis virginibus.

10. §. ‘ In hujuſmodi ſtatu oſtendit uterq; ſententiã, quam defendat, eſſe manifeſtã aut ‘ ſaltẽ minimè abſurdam: ac quod ipſe dicit ‘ æquum bonumq; eſſe, & legi, conſuetudini

&

'& rectæ rationi consentaneum. Adversarium autem ex capitibus contrariis refellet.

11. S. *His subjicit Hermogenes* μεταλημψιν, *sive statum translativum, qui non est de re, sed de actione; ut cùm judicium, vel à judice transfertur in judicem, vel ab accusatore in accusatorem, vel à loco in locum, vel à tempore in tempus, vel denique cùm negatur agendum hac lege, hac pœna, ob hoc crimen.*

Jurisconsulti vocant *præscriptionem Fori*, vel etiam *exclusionem actionis*. Est verò cum status iste sit principalis. Ut apud Ciceronem in divinatione; ubi quæritur, num Cicero Verrem debeat accusare repetundarũ, an Q. Cæcilius, Verris quæstor. Alterum etiam addam exemplum ex Libanio, Lex erat apud Lacedæmonios, ut pœnâ afficeretur, qui ante annum trigesimum orationem haberet. Accidit, ut Athenienses loca quædam à Lacedæmoniis libera reddi sibi postularent. Contradixit Archidamus, licet minor xxx. annis, & bellum persuasit. Vicêque eo bello Lacedæmonii. Postea accusatus fuit Archidamus legis violatæ. Respondere potest, non se nunc vocandum in jus, ubi eventus bonitatem consilii comprobavit: sed tum id fieri oportuisse, cum eâ de re disceptaretur.

Est item, cum status iste non est principalis; sed causa in alio præcipuè consistit. Ut pro Rabirio Posthumo; ubi primâ orationis parte est translatio. Siquidem negat Tullius, Cn. Memnio, qui tum accusabat, competere actionem in equitem Romanum. At deinde ad statum transit conjecturalem, ac

nihil

nihil pecuniæ ad Posthumum rediisse contendit; inque eo præcipuè pedem figit.

CAP. XI.

De statu Quantitatis.

1. S. *In statu quantitatis, quatenus ad genus judiciale pertinet, cognoscendæ sunt majores & minores injuriæ.*
2. S. *Major injuria dicitur sex modis.*

I. *Ratione animi maximè depravati; quomodo gravior injuria est, quæ fit ob causas leves.*

Ut, si quis viatorem spoliet ob unum nummum. Pertinet huc locus Ciceronis ad Att. 'De Terentia (mitto cætera quæ sunt innu-'merabilia) quid ad hoc addi potest? Scrip-'seras, ut HS. XII. permutaret; tantum esse 'reliquum de argento. Misit illa CCIↃↃ mihi, '& adscripsit tantum esse reliquum. Cum 'hoc tam parvum de parvo detraxerit, per-'spicis quid in maxima re fecerit?

II. *Ratione noxæ in qua majus minúsve detrimentum.*

Quomodo major noxa est interficere, quam eripere pecuniam.

Huc pertinet, quando non est æqualis pœna; ut in parricidio.

III. *Ratione patientis cum is judicium obtinere non potest; aut qui passus est, propterea in seipsum graviter animadvertit.*

Prioris

Prioris exemplum est, si quis vulneretur à filio principis; posterioris autem exemplum præbet Lucretia, quæ à Sexto Tarquinio violata, sibi ipsi manus attulit.

IV. ‘Ratione agentis, si quis vel solus egit, vel ‘primus, vel cum paucis, vel sæpe, vel causam dedit novæ legi, vel pœnæ novæ.

V. ‘Ratione adjunctorum, ut si cui consulto ‘illata injuria, si ab ingrato animo profecta, ‘si plures injurias contineat, &c.

VI. ‘Ratione violati juris: quomodo, si quis ‘violaverit jus non scriptum, majorem hanc ‘injuriam esse dicemus, quia indicium sit ‘pejoris animi. Nam si melior est, qui servat ‘jus non scriptum, quod adeo necessarium ‘non est: pejor videtur, qui violat. At si quis ‘violârit jus scriptum, hac majorem esse in‘juriam docebimus, quia qui transilire non ‘dubitat illa, quæ pœnæ obnoxia sunt, mul‘to magis id facturus sit in iis, quæ pœnæ ‘obnoxia non sunt. Atque hactenus de argumentis artificialibus.

CAP. XII.

De argumentis inartificialibus.

1. S. ‘Argumenta inartificialia sunt, quæ non ‘quidem parit ars Oratoris; sed tamen foris ad se delata, arte tractat.

2. S. ‘Hujusmodi in genere Juridiciali sunt ‘quinque;

I. Ex

I. Ex jure civili, ut leges.
II. Ex aliquorum auctore, ut teſtimonia.
III. Ex aliquorum conventionibus, ut pacta.
IV. Ex tormentis, ut quæſtiones.
V. Ex conteſtatione divina, ut jusjurandum.

DE LEGIBUS.

3. *S.* ‘Aut lex ſcripta facto adverſa eſt, aut ‘conſentit cum eo. Si facto adverſetur, re- ‘prehendenda eſt; vel quod æquo, & bono ‘repugnet, vel quòd ſit alteri legi contra- ‘ria, vel quod ambigua, vel quod conſuetu- ‘do ſit in contrarium.

Ad primum iſtorum refert quoque ſi lex aliqua non componatur ad regulam legis divinæ. Nam, ut Hipponenſis ille antiſtes, B. Auguſtinus, dicebat, *Omnium legum eſt inanis cenſura, niſi divinæ legis imaginem gerat.*

4. *S.* ‘Sin lex conveniat cum facto, aſſere- ‘mus, judicium eſſe ſententiam ferre ſecun- ‘dùm leges; alioqui eos perjurio ſe obſtrin- ‘gere; fruſtra illas latas eſſe, ſi non ſerven- ‘tur; nec debere quemquam ſapientiâ ſibi ‘majorem vindicare, quàm inſit legibus.

Sanè, ut ſcitè ait Varro Manio, ‘Lex ne- ‘que innocenti propter ſimultatem obſtri- ‘gillat; neque nocenti propter amicitiam ‘ignoſcit.

DE TESTIBUS.

5. *S. Teſtimoniorum duo ſunt genera, unum divinum*

divinum, ut oracula; alterum humanum, quod tum antiquos, tum novos teſtes comprehendit.

6. S. *Antiqui teſtes ſunt hiſtorici, aliiq; qui ante noſtra tempora fuere, ſive ipſi ſcriptis aliqua conſignârint, ſive eorum dicta factáve ab aliis celebrentur.*

Copiam veterum teſtimoniorum ſuppeditabit multijuga lectio. Quia verò hanc à puericia fruſtra exſpectes, defectũ iſtum utcunque ſupplebunt ſylvæ ſententiarum atq; exemplorum, induſtriâ quorundam in juventutis gratiam congeſtæ. Imo plurimi etiam, quos jam ætas firmaſſe debet, ex iſtis ſapiunt ſolis: & hi, quia tot veteres laudent ſcriptores, magni librorum helluones eſſe videntur, ſed imperitis. Nam fieri aliter vix poteſt, quin illi, qui non ipſos adeunt fontes, multa peccent; præſertim cum iſti ſententiarum conſarcinatores non rarò ipſi inſcitiâ, ac judicii defectu fallunt fallanturq; Imò etiam, cum hoc non eſt, tamen haud difficile eſt diſcernere collectionem puerilem, & orationem viri prudentis. Nempe uti haud ubicunque eſt telum Achillis, ubi eſt manus Achillis; ita, nec ubicunque veterum frequentantur teſtimonia, ea rectè idcirco tractantur. Modus autem rectè tractandi teſtimonia, præcipuè eſt iſte, ut ne vel nimis ea condenſemus, vel adferamus vulgaria, ac quibus vis, aut pondus inſit nullum.

7. S. *Novi teſtes ſunt, qui in judicium vocantur, ut veritatem teſtentur.*

8. S.

8. S. *Hujuscemodi testium novorum, alii sunt participes periculi, alii expertes. Item alii de nostra, alii de adversarii persona. Adhæc alii in causa, ut quæ de facto; alii extra causam, ut quæ de vita, & moribus dicuntur.*

9. S. ‘Distinguendum quoq; inter testes amicos, inimicos, neutros; item probos, improbos, medios.

10. S. ‘Si qui non habeat testes, contendet, argumentis potiùs quàm testibus agendum esse, quia argumenta pretio corrumpi non possunt, testes possunt.

11. S. Sin habet testes, dicet argumenta non subjici pœnæ, uti testes; quodque testibus opus nō esset, si argumenta sufficerent.

12. S. ‘Ad testimonia pertinet quoq; rumor sive fama; quæ si pro nobis sit, dicemus temerè nasci non solere; nec causam fuisse, cur fingeretur id: &, ut cæteri rumores sæpe falsi sint, hunc non esse.

Pro fama est locus iste Hesiodi in Εργ. 6. Φήμη δ' οὔτις πάμπαν ἀπόλλυθ', ἥν τινα πολλοὶ λαοὶ φημίζουσι, *Non prorsus perit fama, si quam multæ gentes dispergunt.*

13 S. ‘Sin rumor nobis adversetur, exemplis comprobavimus, quàm multa ab hominibus inimicis, atque improbis, falsò spargi soleant. Etiam quia rumor sæpe est inconstans, hominibus fere pro affectu erga quempiam judicantibus, rumorem ideo rumori opponemus.

Ad falsum rumorem pertinet illud Tullii in Miloniana; *Laudabam equidem incredibi-*

credibilem diligentiam C. Pompeii; sed dicam, ut sentio; nimis multa audire coguntur ii, quibus tota commissa est Resp.

DE PACTIS.

14 *S.* ‘Si pacta pro nobis faciant, referemus
‘ea privatæ legis vim habere; pacta legi-
‘bus corroborari; quod pleraque eorum,
‘quæ inter homines aguntur, pactis con-
‘stant; eoque, hæc qui auferat, evertere
‘hominum commercia, ac societatem.

15. *S.* ‘Sin pacta obsint causæ, dicendum, si le-
‘gibus fraude conditis non pareatur, multo
‘minus pactis fraude factis obtemperandum
‘esse. Præterea cum judices sint justitiæ anti-
‘stites, eos non tam quid factum, quam quid
‘justũ sit, spectare oportere; justũ esse immu-
‘tabile; pacta sæpe vi, aut metu, extorqueri.

16. *S.* ‘Insuper considerandum, an pacta re-
‘pugnent aliis pactis, seu ea antecesserint,
‘seu consecuta sint.

17. *S.* ‘Videndum quoque, an aliqua ex parte
‘ejusmodi pacta judicibus adversentur.

DE TORMENTIS.

18. *S.* ‘Si tormenta pro nobis faciant, dice-
‘mus, quæ dicunt homines torti, ea verita-
‘tem ipsam dicere.

19. *S.* ‘Sin adversentur, contendemus, in tor-
‘mentis nihil esse certi, quia nonnulli tor-
‘menta tolerant, ne vera fateantur, alii, cũ
‘tormenta perpeti non possint, facile men-
‘tiuntur, ut citiùs cruciatu liberentur.

Exemplum

Exemp. habemus in Miloniana. ‘ Quibuſ-
‘ dam de ſervis? rogas? de P. Clodii. Quis
‘ eos poſtulavit? Appius. Quis produxit?
‘ Appius. Unde? ab Appio, &c. Et mox. Age
‘ vero, quæ erat, aut qualis quæſtio? Heus
‘ ubi Ruſcio? ubi Caſca? Clodius inſidias fe-
‘ cit Miloni? Fecit? certa crux. Nullus fecit?
‘ ſperata libertas. Quid hac quæſtione certi-
‘ us? Subitò arrepti in quæſtionem, tamen
‘ ſeparantur à cæteris, & quæ ibid. ſequuntur.

DE JUREJURANDO.

20. S. *Jurijurandi ratio eſt quadripartita. Aut enim quis offert jurejurandum, aut non offert; accepit, aut non accepit.*

21. S. *Qui offert, ſtatuet pium eſſe Deo rem committere; nec opus eſt adverſario ut alios judices quærat, cum ipſi judicium offeratur.*

22. S. *Qui judicium offerre non vult, facere ſe refert, quia improbi facile pejerant cupiditate vincendi; eoq; ſe malle judicum periculum ſubire, cum his credat, adverſ. non item.*

23. S. *Qui accepit juramentum, ait, ſe non adverſario, ſed ſibi ipſi habere fidem.*

24. S. *Qui non accepit, dicat, ſe pro pecunia jurare nolle, & ſi improbus eſſet, facile juraturum.*

25. S. *Præterea is, qui juramento ſtare nolit, vel accuſatur, vel defenditur.*

26. S. *Si accuſatur, contendemus, eum omnia jura ſubvertere; ipſoſque judices idcirco obſervare leges, quia jurati judicent.*

27. S. *Sin defendatur, dicendum, non eo perjurum eſſe, quia non ſua ſponte ſed metu coactus, & fraude circumventus jurârit; perju-*

rium

rium enim mente concipi, non ore.

28. S. *Dicere quoque liceat, ſatius eſſe, quod male juraris non ſervare; quam & jurando, & juratis ſtando peccare.*

Nam, ut Inſychius ſcribit in Levit. cap. xix. Jusjurandum in injuſto eſt, non ſolum, quod prævaricatur, ſed etiam, quod injuſte cuſtoditur. Quale illud fuit, quod Herodes filiæ Herodiadis jurans, Joannis Baptiſtæ caput abſcidit. Oportebat enim hoc eum jusjurandum non præbere, poſtquam tamen juravit, non cuſtodire; quia talia ſacramenta, nec initium ſumere Deus vult, ſed nec ſumentia ad finem pervenire. Atque hæc de argumentis inartificialibus.

FINIS LIBRI PRIMI.

GERARDI JOANNIS VOSSII PARTITIONUM ORATORIARUM

Liber Secundus.

CAP. I.

De Affectibus Generatim.

HACTENUS actum est de probationibus, sive argumentis demonstrativis, quæ Græci λόγους vocant, ut diximus. Verum homines non ratione solum sed etiam affectu, imò magna pars hoc penè solo ducuntur. Quapropter accedemus nunc ad πάθη sive affectus.

Neque est, quod objiciat aliquis, Physici & Ethici esse de his tractare. Nam si Physicus considerat πάθη, quatenus sunt affectiones animalis, & naturales eorum causas exponit. Ethicus de iis tractat, quatenus sunt honestatis & virtutis capaces: ac, mediocritas ut in iis servetur, docet. Rhetor autem agit de his, quatenus conducunt ad persuadendum: atq; ut tum moveantur, tum sedentur, explicat.

Præcipuè verò in eo consistit eloquentiæ regnum, quòd doctrina hac vim animis adferat. Quâ virtute si careat orator: siccus ac jejunus, sine succo ac sanguine erit. Neq; hoc artificium naturâ suâ noxium esse propterea putemus, quòd (ut apud Sallustium, Cæsar

ait) *omnes homines, qui de rebus magnis consultant, ab odio, amicitiâ, irâ atque misericordia vacuos esse decet.* Nam de affectibus intelligi Cæsar debet, quatenus rationis judicium prævertunt, usumque ejus impediunt. Deus animis nostris insevit adfectus, ut stimuli sint ad actiones honestas; quod fit, cùm rationi sunt consentanei. Quare, ut apud viros sapientes, & cordatos, haud opus sit eos ciere; eoque apud Areopagitas lege cautum fuerit, ut dicerent ἄνευ πρooιμίου καὶ παθῶν*; tamen apud rudem populum, qui rationum pondus parum perpendit, omnino movere animos opus est, quo ad honestas actiones melius perducatur. Imo quia & eorum, qui supra vulgus sapiunt, multi bonum, quod approbant, non amplectuntur: exemplo Medeæ apud Ovidium, quæ ait,

*Absque proœmio & affectibus.

—Video meliora, proboque,
Deteriora sequor:—

omnino apud tales quoque conducibile est, ut eorum animis faces & stimulos subdamus, quo non solum assentiant; sed etiam id, quod bonum censent, agant. Quod rectè fieri, etiam Jesaiæ, Pauli, & aliorum cœlestium vatum exemplo docetur, qui non contenti docere, affectus quoque cient: atque idem à gravissimis & sanctissimis quibusque Ecclesiæ doctoribus, seculis omnibus fuit observatum.

Affectus est appetitus sensitivi immutatio ab objectâ rei bonæ vel malæ specie proveniens: sive, ut ab Aristotele definitur,

1. S. ‘ Affectus est animi commotio, per quam ‘ homo immutatus, non eodem modo de ‘ iisdem rebus judicat.

Ira qui amat, pro delicto aliquid non habet, aut pro exiguo: contra, qui odit, pro magno. Item, qui concupiscit, id quod jucundum est, bonum etiam esse censet: at, qui affectu hoc caret, non item.

Affectus ex Stoicorum sententia; sunt quatuor: ‘ Ratione boni præsentis, lætitia; ‘ ratione boni futuri, spes: ratione mali præ‘ sentis, dolor; ratione mali futuri, metus; ‘ Quos Maro expressit in sexto, cum ait,

Hinc metuunt, cupiuntque, dolent, gaudentque.

Eosdem Boetius his versiculis est complexus.

Gaudia pelle,
Pelle timorem,
Spemq; fugato,
Nec dolor adsit,
Nubila mens est,
Vinctaq; frænis,
Hæc ubi regnant.

Peripatetici vero, uti in eo à Stoicis dissentiunt, quod affectus non extirpandos, sed ratione moderandos, censent: ita & multò plures statuunt affectus; sed fortasse ad quatuor istos non incommodè reducantur. Nos præcipuos solùm, & quorum potissimum Oratori usus est, hoc loco, Aristotelis exemplo, exponemus.

2. §. ‘ Affectuum alii magis locum habent in
‘ Deliberativo, alii in Demonſtrativo, alii
‘ in Juridiciali.

4 Sect. ‘ Deliberativi magis proprii ſunt, me-
‘ tus, fiducia, pudor, & impudentia.

CAP. II.

De Metu.

1. §. ‘ *Metus* eſt animi ægritudo ex imagina-
‘ tione futuri mali, quod nobis, aut noſtro-
‘ rum cuipiam interitum, aut dolorem ad-
‘ ferat, præſertim ſi imminere nobis vide-
‘ atur.

Sive metus eſt animi motus ex apprehenſione mali magni ac imminentis. Ita Cicero in Orat. pro lege Manil. metum commovet, cum alibi, tum in principio narrationis, quando ait, *Bellum grave & periculoſum veſtris vectigalibus atque ſociis à duobus potentiſſimis regibus infertur, Mithridate, & Tigrane, &c.* Grave & periculoſum pertinent ad magnitudinem. At imminere ex eo cognoſcitur, quia dicitur jam bellum inferri.

2. Sect. *Ex allata hac definitione cognoſcimus duas eſſe periculorum conditiones, quæ metum adferant. Una eſt, ut ſint φθαρτικὰ ἢ λυπηρά, hoc eſt, interitum aut dolorem adferant.*

Quomodo metuimus, ne nos invadat hoſtis, aut ne in morbum incidamus gravem, aut ne ſubeamus infamiam, aut ne liberos, vel

ope

opes amittamus. At injuſtitia, ſtultitia, ſimiliaque, quanquam maxima ſunt, tamen fere non metuuntur; quia non adferunt interitum, vel dolorem magnum.

3. S. *Altera conditio eſt, ut malum immineat.*

Nam non ſolent homines metuere mortem, quia longe eam abeſſe arbitrantur. At timent illam tempore peſtilentiæ, aut gravis morbi, vel etiam in tempeſtate, ubi metus eſt naufragii.

Præſentemq; † viris intentant omnia mortem. 1 Æn.

4. Sect. *Unde conſequitur, ut metum incutiat orator, duo requiri. Prius eſt, ut malum objiciat auditori, eſuſq; magnitudinem exponat. Deinde, ut hoc imminere oſtendat.*

5. Sect. *Porro non uno modo magnitudo mali declaratur, quod ob diverſam ſit hominum naturam. Unde ſcito opus, quo quiſque ingenio ſit. Sane avarus pecuniæ, ambitioſus honoris, amator deliciarum ſuarum jacturam præcipue reformidat: eoque ea potiſſimum parte pungendus, qua ſenſus eſt mollior, & vis acrior.*

Atque hic magnitudo mali conſideratur ratione perſonæ; ubi ſpectatur, quo hic, quo alius magis moveatur. Nec enim pariter ſunt omnes animati. At ratione rei duo attendimus: utrum malum ſit commune, an proprium; utrum ſimplex, an mala multa involvens. Quæ duo proximis duobus canonibus paulo fuſiùs deducimus. De priori prius.

6. S. *Præterea cum periculorum alia sint propria, alia communia; & priora magis adficere animos solcant: expedit, ut communia ad privata revocentur; quo conspiciatur, ut publica calamitas etiam privatam illam secum trahat.*

Privata enim magis tangunt, quàm publica: etsi vulgo malint videri publico potius dolore moveri, quam suo. Sed plerique histrioniam agunt, Poli exemplo; qui Athenis acturus fabulam Euripidis, cum repræsentandus esset dolor Electræ gestantis cineres Orestis, urnâ clam in scenam detulit ossa filii defuncti. Lugere visus est mala aliena, deflevit propria.

7. S. 'Multum etiam valet, si calamitatem 'imminentem non verbo uno tangamus, 'sed καθ' ὑποτύπωσιν ob oculos ponamus,

Ita si deditionem suadere civibus velimus, orationis penicillo depingemus arces conflagrantes, cædes civium, lamenta matronarum, stuprationes virginum, malaque alia, quæ in urbibus captis contingere solent. In cujusmodi argumento à principe ad subditos, à mare ad fœminam, à matrona ad virginem itur, & inde ab alia.

8. S. *Atque hæc magnitudinem mali indicat. Imminere vero tantum malum ostendemus; si docemus, illos, quos metui volumus, tales esse, ut interitum adferre, vel damnum summum dare possint; & cum possunt, velle; & cum volunt, id promptissimè agere: quales imprimis

primis ſunt, qui armatam habent potentiam; & injuſti ſunt; & contumelioſè ſecum actum eſſe arbitrantur.

Tria hic conſiderantur, poſſe, velle, agere. Poſſe comprobatur ex viribus animi, corporis, fortunæ. Velle oſtenditur ex affectibus, & utilitate. Quæ plenius intelliguntur ex doctrina de ſtatu conjecturali. In agendo maxime formidabilis eſt celeritas. Cito autem exſequitur, qui naturâ acris eſt, ac vehemens. Præſertim, ſi gravior eſt injuria, quam fuerit perpeſſus.

7. S. *Utile etiam eſt ad incutiendum metum, ut majorum, vel parium, recenſeamus exempla, qui malum jam ſunt perpeſſi.*

Quomodo Demoſthenes,† ne Athenienſes deſpicere velint Philippum, tanquam viribus multo inferiorem, refert, ut Methone, Apollonia, triginta duæ Thraciæ civitates ab eo captæ ſint, aliaque, quæ jam in vicinis populis patrâſſet. † Philip. 3.

10. S. *Plurimum quoque prodigiis & oſtentis moveri homines ſolent. Nec refert, utrum verè hujuſmodi ſint, an eſſe exiſtimentur.*

Sane, ut credulum vulgus mittam, Nicias ipſe, Athenienſium dux, cùm circa Syracuſas haberet exercitum xl. millium; & caſtra transferendo (uti plerique ſuadebant) ſervare militem poſſet, deliquio Lunæ territus, id facere non fuit auſus, ac propterea maximâ

affectus fuit clade, quæ Athenienſis imperii ruinam mox ſecum traxit.

CAP. III.

De Confidentia.

1. S. *Metui opponitur* Confidentia. *Eſt ea ſpes cum rerum ſalutarium imaginatione, quas homines brevi ſe conſecuturos putant, aut horribilium, quas, vel ſublatas, vel remotas eſſe arbitrantur.*

Siquidem confirmatur animus, cum vel mala longe abſunt, vel ſpes ſalutis prope adeſt.

2. S. *Hujuſmodi ſpem varie excitamus. At primum quidem, ſi oſtendamus, fieri aliquid poſſe, & in ſimili cauſa factum eſſe. Vel in hujuſmodi, ut majori etiam periculo nos antea fuiſſe, & tamen evaſiſſe.*

Quomodo in tempeſtate Trojanis animum addit ‖ Æneas.

‖ 1. Æn. v. 202. & ſeqq.

O ſocii (neq; enim ignari ſumus ante malorum) O paſſi graviora: dabit Deus his quoque finem.

3. S. *Eadem ratio eſt, ſi doceamus, pares, vel etiam inferiores, id periculum evitaſſe.*

Ut ſi dicas, non eſſe, quod Romani metuant Germanos, cum devicerint Helvetios à quibus ſæpius victi fuere Germani. Ita Cæſar animum militibus addit in primo de bello Gallico. *Deniq;* ait, *hos eſſe eoſdem Germanos, quibuſcum ſæpenumero Helvetii congreſſi,*

greſſi non ſolum in ſuis ſedibus, ſed etiam in illorum finibus plerumq, ſuperaſſent: qui tamen pares eſſe noſtro exercitui non potuerint.

4. *s.* 'Etiam fiduciam addit orator, ſi per 'ſingula diſcurrens, oſtendat, adeſſe ſubſi- 'dia, quæ requiruntur.

Ut ſi quis ad dignitatem aſpiret, referemus quantus ſit favor civium, ac eorum imprimis, qui plurimum poſſint, atque ut competitori hæc deſint. Ita agi potuit, cum Cicero, conſulatum ambiens, competitorē haberet Hirtum. Similiter, ut bene omnes de bello ſperent, commemorabimus cùm pecunia um vim, militum robur, cæteramque belli apparatum; tum imprimis, virtutem, & fortunam imperatoris. Quod Tullius facit in Manilliana. Ubi illud inter alia: *Cum ei Imperatorem præficere poſſitis, in quo ſit eximia belli ſcientia, ſingularis virtus, clariſſima autoritas, egregia fortuna: dubitatis, Quirites, quin hoc tantum bonum quod à Diis immortalibus oblatum eſt, in remp. conſervandam, atque amplificandam, conferatis?*

Contrà hoſtium vires minuemus: *Quâ* in re Galgacus præit apud Tacitum †; 'Ne, † In vita 'inquit, terreat vanus aſpectus, & auri ful- Agricolæ, 'gor atque argenti, quod neque tegit, ne- 'que vulnerat. In ipſa hoſtium acie invenie- 'mus noſtras manus, agnoſcent Britanni ſu- 'am cauſam, recordabuntur Galli priorem 'libertatem, deſerent illos cæteri Germa- 'ni, tanquam nuper Uſipii reliquerunt. Nec 'quicquam ultra formidinis, vacua caſtel- 'la, ſenum coloniæ, inter male parentes &

'injuste imperantes ægra municipia & dis-
'cordantia, &c.

5. Sect. *Multum etiam fiduciæ addit persua-
sio de favore divino.*

Lib. 3. & alibi. Unde Xenophon de Cyro in παιδείᾳ ejus * scribit, solere illum ante prælium animare milites suos præsentiâ numinis.

Fit vero istoc partim oraculis, ut apud Maronem in octavo,

*Sed mea me virtus, & sancta oracula divûm,
Conjunxere tibi.*

partim aliis signis; uti voce populi, quæ Dei vox credi solet. Utroque argumento pugnat Tullius Phil. IV. 'Jam enim non solum ho-
'mines, sed etiã Deos immortales, ad Remp.
'servandam arbitror consensisse. Sive enim
'prodigiis, atque portentis, Dii immortales
'nobis futura prædicunt; ita sunt apertè de-
'nunciata, ut illi pœna, & libertas nobis, ap-
'propinquet: sive tantus consensus omnium
'sine impulsu Deorum esse non potuit; quid
'est, quod de cœlestium voluntate dubitare
'possimus? &c.

Quam latè autem se signa extendant, argumento est, quod ut Sallustius in Jugurthino auctor est, cum Romani milites aquæ penuriâ laborarent; ex eo, quod repentè maximus imber diffunderetur, Deo se curæ esse judicârunt.

Nihilominus cavendum, ne de favore divino quicquam apud viros graves & cordatos, ex signis istiusmodi statuamus, quæ risus his potius,

potius, quàm fiduciam pariant. Quale illud unius è Pompeianis fuit, qui bellum adversus Cæsarem esse redintegrandum aiebat; optiméque esse sperandum, quia aquilæ septem in castris Pampeii essent repertæ. *Optimè*, inquiebat Tullius, *si nobis pugnandum esset cum graculis.*

CAP. IV.

De Pudore.

1. Sect. Verecundia, *sive Pudor, est animi perturbatio, ex malis, sive præteritis, aut præsentibus, sive futuris, quæ existimationem offendere videntur.*

Vel brevius hoc pacto, Pudor est perturbatio animi ex apprehensione mali, quod lædat existimationem. Est enim pudor, quasi custos existimationis, eoque sedulò custodiendus; præsertim, quando, ut apud † Senecam est, cum periit, redire nescit. † Agam.

2. Sect. *Pudet præcipuè apud septuplex hominum genus. Primum eos, quos in pretio habemus: ut qui nos admirantur, vel quos ipsi admiramur, vel quibus admirationi esse studemus, vel quibuscum de honore contendimus, vel quorumcunque judicium non aspernamur: ut sunt senes, prudentes, eruditi, omnesq. illi quos putamus idoneos esse rerum nostrarum æstimatores.*

3. Sect. *Deinde apud eos in quorum conspectu sumus.*

Nam

Nam, ut dici ſolet, Pudor in oculis habitat. Eoque prudenter Cydias, cum perſuadere Athenienſibus veller, ne Samiorum agros inter cives ſuos dividerent; quo pudorem facilius ingereret, jubebat eos negotium hoc ita animo concipere, quaſi Græci univerſi, qui rem omnem paulò poſt puditurî erant, ſtarent nunc pro corona, & Athenienſes turpe hoc decretum facientes coram ſpectarent.

4. S. *Tertio apud illos pudet, qui eidem crimini non ſunt obnoxii.*

Quippe tales factum noſtrum improbare veriſimile eſt.

5. S. *Quarto apud illos, qui ſeveri ſunt vitiorum cenſores.*

Qualis olim Cato, qui Cenſorii nomen reportavit.

6. S. *Quinto apud eos qui facilè, quæ ſciunt, divulgant: Ut ſunt, quos injuria affecimus: item malefici, & qui in alios taxandis operam ponunt, quales ſunt riſores aliorum, & ſcriptores veteris comœdiæ, vel epigrammatum, vel ſatyrarum, aut mimorum.*

‖ Sat. 4. lib. 1. Unde Horatius in Satyris ‖;

Omnes hi metuunt verſu, odere poetas,
Fœnum habet in cornu, longe fuge: dummodo riſum
Excutiat ſibi, non hic cuiquam parcet amico.
Et quodcunque ſemel chartis illeverit, omnes

Geſtiet

Geſtiet à ſurno redeuntes ſcire, lacuque,
Et pueros, & anum.

7. Sect. *Sexto apud illos pudet, qui nobiſcum benigne ſemper egerunt.*

Unde Pamphilus Terent. ‖

‖ In Andr. Act. 1. Sc. 5.

Tum Patris pudor, qui me tam leni paſſus eſt animo uſque adhuc,
Quæ meo cunq; animo libitum eſt, facere; eine ego ut adverſer?

8. Sect. *Septimo apud eorum, quos commemoravimus antea, ſervos, vel amicos.*

Quippe unde illi intelligere rem omnem poſſint. Et tales quidem ſunt apud quos pudet.

9. Sect. *Pudorem vero incutimus per ea, quæ factu ſunt turpia, vel facti talis ſigna.*

Quomodo timidi ac ignavi animi nota eſſe cenſetur, vinci ab hoſtibus; unde pudorem ciet Cicero pro lege Manilia; *Delenda eſt vobis hæc macula Mithridatico bello ſuſcepta, quæ penitus jam inſedit, atq; inveteravit, in P. R. nomine.* Item, *Videte ne, ut illis pulcherrimum fuit, tantam vobis imperii gloriam relinquere: ſic vobis turpiſſimum ſit, illud quod accepiſtis, tueri, ac conſervare non poſſe.* Ejuſdem rei ſignum eſt violentia, quam quis perpeſſus ſit invitus; unde Maro in VI. Æn.

Deiphobum vidit, lacerum crudeliter ora,
Ora manuſq; ambas, populatag; tempora raptis
Auribus

Auribus, & truncas inhoneſto vulnere nares:
Vix adeo agnovit pavitantem, & dira tegentem
Supplicia. Multoque magis pudorem adferent, quæ libidinosè ac turpiter patrantur, unde Maro in Eclogis.

Novimus & qui te, tranſverſa tuentibus hircis.

Pudori item eſt animus ſtolidus, & incautus, quò refer illud Terentianæ Thaidis †.

† Eunuch. Act. 5. Sce.

Diſpudet ſic verba data eſſe mihi.

Item inſcitia. Sanè Themiſtocles, † cum lyram recuſâſſet, habitus eſt indoctior. Atque ex his non difficilis eſt conjectatio de ſimilibus, quæ pudorem incutere valent, ſive iis, qui turpe quid egerunt, ſive horum majoribus, poſteris, neceſſariis, aut propinquis: ſive, iis qui ad facti auctores referuntur, ut ſunt eorum præceptores, ac conſiliarii.

† Cic. lib. 1. Tuſcul. quæſt.

10. S. Inverecundia *contrà eſt, cum non movemur malis, quæ exiſtimationem lædere, ignominiæque eſſe cenſentur. Hunc adfectum gignimus contemptu rerum, quæ turpes factu, vel turpis eſſe rei ſigna creduntur.*

Ita Antipho poëta, cùm ipſe una cum ſociis mortiferſet deſtinatus; ſed hi, ne in calamitate iſtâ conſpicerentur, faciem nuberent, *Quid?* inquiebat, *veremini, ne quis horum cras videat nos?* Hactenus de affectibus generis deliberativi magis propriis.

CAP.

CAP. V.

De Lætitia.

1. S. Demonſtrativi *generis affectus eſt geminus; lætitia, & gratia.*
2. S. *Lætitia eſt motus animi proveniens ex imaginatione boni præſentis.*
3. S. *Hujus effectus eſt delectatio: hoc eſt, tranquillitas animi in bono præſenti ſuaviſſimè acquieſcentis.*

Ita in oratione Manilianâ oritur delectatio ex admiratione ampliſſimarum rerum, quas geſſit Pompeius.

4. S. 'Paratur autem lætitia non *abſolutè* 'tantum, conſiderando puta magnitudinẽ 'boni quod res in ſe continet: ſed etiã *com-* 'parate, nempe oſtendendo, quanto hæc 'fortuna potior ſit altera. Ut ſi referamus 'priorum temporum calamitatem, aut pe- 'ricula: ac deinde cum iis præſentis fœ- 'licitatis bona conferamus.'

Fecit hoc Cicero poſt reditum ad Quirites: 'Etſi, *inquit*, homini nihil magis optandum, 'quam proſpera, æquabilis, perpetuaq; for- 'tuna, ſecundæ vitæ, ſine ulla offenſione, 'curſus; tamen, ſi mihi tranquilla, & placata 'omnia fuiſſent, incredibili quadam & pe- 'nè divinâ, qua nunc veſtro beneficio fruor, 'lætitiæ voluptate cãruiſſem. Exinde e- numerat bona illa; quæ reſtitutus patriæ recepit: atque ait ſe voluptatem eorum carendo magis, quam fruendo intelle-

xiſſe;

† Cap. Act. 1. Sc. 2.

xisse ; juxta illud Plautinum † ;

Tum denique homines nostra intelligimus bona,
Cum quæ in potestate habuimus, ea amisimus.

Mirifice etiam exultat Cicero secunda in Catilinam invectiva, quam ab his verbis auspicatur, ‘ Tandem aliquando, Quirites, L. ‘ Catilinam furentem audaciâ, scelus anhe- ‘ lantem, pestem patriæ nefariè molientem, ‘ vobis atque huic urbi ferrum flammamque ‘ minitantem, ex urbe vel ejecimus, vel emisi- ‘ mus, vel ipsum egredientem urbe prosecuti ‘ sumus. Abiit, excessit, evasit, erupit. Nulla jã ‘ pernicies à monstro illo, atque prodigio, mœ- ‘ nibus ipsis intra mœnia comparabitur.

5. S. *Neque non potest lætitiam parere oratio, quæ, cogitationi objecit vernum solem, serta, flores, odoramenta, aurum, gemmas, vestes pictas, cantus symphoniacos, & hujusmodi alia : quæ vernanti, etsi non gravi, at festiva dictione explicantur in natalitiis, epithalamiis, pompæ ac ludorum tempore.*

† Quamquam aliqui esse Mamertini vel alius dicent, ac dictum Maximiano Imp.

Exemplum habemus in panegyrico Eumenii † qui dictus est Constantio Cæsari. ‘ De ‘ te, *inquit*, mihi, Cæsar invicte, hodiernæ ‘ gratulationis exordium divinus illæ vestræ ‘ majestatis ortus, ipso, quo illuxit, auspi- ‘ cio veris illustrior, cui dies serenus atque ‘ ut celebrantes sensimus ultra rationẽ tem- ‘ poris, Sol æstivus incaluit, augustiore ful- ‘ gens luminis claritate, quam cum originem ‘ mundi nascentis anhelavit. Siquidem tunc ‘ inter illa rerum tenera primordia, modera- ‘ tus dicitur, ne noceret ; nunc ardentior, ne

‘ majestate

'majestate vestra videretur obscurior. O fœlix
'beatúmque ver, novo partu, jam non amœ-
'nitate florum, nec viriditate segetum, nec
'gemmis vitium, nec ipsis tantum favoniis,
'& luce serena lætum, atque venerabile,
'quantum ortu Cæsarum maximorum! O
'tempus, quo merito quondam omnia nata
'esse credantur, cum eodem nunc confir-
'mata esse videantur!

CAP. VII.

De Gratia.

1. S. Gratia est, *qua quis benefacit, non quia ipse beneficium aucupatur; sed duntaxat ut ei commodet, cui beneficium præstat.*

Uti Terentiana Thais se facere ait.

Hanc tibi do, neque reporto pro illa quicquam abs te precii.

2. S. *In hac duo potissimum spectamus: ut eam, si opus sit, amplificare: ut item extenuare, atque imminuere possimus.*

3. S. *Amplificatio fit trifariam. Primum à persona, cui quis gratificatur: ut si quis exul, & egentissimus. Deinde à re, quâ gratificatur: ut si magna, vel peropportuna. Deniq; à persona, quæ gratificatur; ut si sola dederit, vel prima, aut præcipuè.*

A tribus istis, Didonis beneficium commendant Trojani apud Maronem, 1. Æn.

O sola

O ſola inſandos Trojæ miſerata labores,
Quæ nos reliquias Danaum, terræque mariſq;
Omnibus exhauſtos jam caſibus, omniũ egenos,
Urbe, domo ſocias.

Nam non ἁπλῶς dicitur Dido miſerata Trojanos; ſed dicitur SOLA miſerata, idque OMNIUM EGENOS, neque leviter miſerato, ut ſi viatico ſolum juviſſet; ſed quod vere maximum beneficium fuit, URBE ac DOMO SOCIASSE.

4. S. *Beneficiorum hæc exaggeratio eò prodeſt, ut excitemus deſiderium illi gratiam referendi, qui præclarè, ſive de nobis, aut noſtris, ſive de Rep. meritus eſt.*

Ita Cicero in Manilliana, ut gratiam conciliet Pompeio, maxima ejus in Remp. beneficia commemorat, eúmque cum Imperatoribus ſummis confert, atque adeo iis præfert.

5. S. *Interdum etiam neceſſe eſt beneficium aliquod imminuere, quod à jactabundis, καὶ μικροψύχοις, nimis exaggeratur.*
6. S. *Fiet hoc, ſi dicamus, aliquem non tam noſtri, quàm ſui cauſa, hanc feciſſe.*

Tale fuit beneficium Pompeii in revocando Cicerone ab exilio. Nam paſſus antea erat in exilium expelli, quo revocando poſtea, ſibi magis obſtringeret. Hinc Cicero †Ad attic. l. 8. Ep. 3. ait, magis † reſtituendi, quam retinendi fuiſſe ſtudioſum; item ut beneficium daret, prius feciſſe injuriam.

7. Sed,

7. S. *Dicemus præterea, non ſua ſponte beneſeciſſe, ſed caſu aut coactum: ut quod ſummorum virorum poſtulato ultra obſiſtere non auderet.*

8. Sect. *Item, non tam beneficium dediſſe, quam reddidiſſe.*

9. Sect. *Vel etiam non mereri aliquid nomen beneficii.*

Uti quod Philippus Athenienſibus offerret Haloneſum; quam ille quidem dare, ſed Athenienſes reddere eum, dicebant.

10. S. *Item, ſi beneficium negemus eſſe tantum, aut tale, quale exigebamus: aut non datum eſſe loco ſuo, & tempore.*

Nam ut proverbio dicitur, *Bis dat, qui cito dat.*

11. S. *Plurimum etiam de beneficii effectu deerit, ſi oſtendamus, alios in re minori non ſubveniſſe; vel etiam inimicis par, aut maju contuliſſe beneficium; vel quod dederit, vile & abjectum quid eſſe.*

Ut ſi in convivio quidem exceperit, ſed vino jam aceſcente, ferina puteſcente.

CAP. VII.

De Ira.

1. S. *Affectus generis Furidicialis magis proprii ſunt*

sunt, tum ira, lenitas: amor, odium: tum quæ vel iram, vel odiũ consequuntur: ut indignatio, & invidia; tum quæ sequuntur lenitatem & amorem, ut misericordia, & æmulatio.

2. S. *Ira est conjuncta cum dolore, cupiditas vindictæ ejus, quam videamur nobis posse exsequi, propterea quod quis aut nos, aut nostrum quempiam, immerito parvi fecisse videatur.*

3. S. *Sunt hujusce contemptus species tres, despectio, incommodatio, & contumelia.*

4. Sect. *Despectio etiam est sine impedimento.*

5. Sect. *Incommodatio est cum impedimento, & fit, non quidem, ut ipse quis utilitatis aliquid acquirat; sed ne alius, quod capit, consequatur.*

6. Sect. *Contumelia est, cum quis voluptatis suæ gratia alterum afficit dedecore.*

Quo quis vero gloriæ est cupidior, (ut fere fit) si quis vel dignitate, vel eruditione excellat) hoc ob contemtũ sui vehementius solet irasci. Ita Hipponax, † cum deformi & fœda esset facie, ac effigies ejus à pictoribus quibusdã publice exposita esset ad deridendum: tantopere excanduit, ut virulentis versibus, aliquos eorũ ad suspendium adegerit. Memorabile etiam exemplum est Narsetis, ducis militari gloria florentissimi; qui cum post res fortiter gestas adversus Totilam, Gothorum regem, invidia quorundam à Justino Imperatore exueretur Italiæ præfectura; atq; etiam ab Imperatrice Sophia, impotentis animi fœmina, hujusmodi impeteretur * convitio, *Narsetem adgynæcium*

† Plinius l. 36. c. 5.

* Paulus Diaconus lib. 2. de gestis Longobard. c. 5.

natium esse relegandum, ut cum puellis lanarum faceret pensa: opprobrium istud adeo indignè tulit, ut dixerit, se telam orditurum, quam Imperator, & conjux, dum viverent, retexere non possent: ac paulo post Longobardos in Italiam evocavit.

Nec pari artificio in commovenda ira semper est opus. Nam ut corpora humana, quibus temperies est mala, ex cœli constitutione insalubri facilè in morbum incidunt; ita, si animus jam ante fuerit exulceratus, ac siniſtra suspicione de eo, quem accusatum venimus, laboravit, ad iram hunc inflammare difficile non erit. Sed ut tales solum irâ accendamus, minime sufficit. Quare isthoc potius artificium, quod universos spectat, deinceps apetiendum est nobis.

7. S. *Omnis iræ excitandæ ratio in sex rebus præcipuè consistit.*

Nam narrandum, & exaggerandum à personis, minoribus, effectis, signis, ac modus interim servandus, ne odio dicere quicquam videamur. Quæ strictim ita memoriæ causâ dicta, clariori aliquanto luce nunc vestiemus.

8. S. *Primum, quam atrox, atque indignum facinus commissum sit, κατ' ἀποτύπωσιν exponemus.*

Quid autem ἀποτύπωσις sit, dicetur lib. IV, cap. XVI.

9. Sect.

9. S. 'Hinc ejus, qui læsus est, innocentiam, 'virtutem, dignitatem, vel aliam conditi- 'onem, referemus: & contra commemora- 'bimus vitia ejus, qui læsit, conditionem 'illius, contentam, vel exosam, atque in- 'visam.

Unde liquet, duas hic personas spectari, illius, cui facta est injuria, & ejus à quo facta.

10. S. 'Postea, ut magnitudo injuriæ magis 'appareat, eam comparatione minorum 'exaggerabimus.

11. S. 'Etiam ostendemus, quomodo injuriæ 'hujus malum non tantùm ad præsens, sed 'futurum quoque tempus, se extendat.

12. S. 'Utile insuper erit, ut siqua injuriæ 'illatæ signa oculis objici possint, ea ad ani- 'mos acrius irritandos adhibeantur.

Quomodo Antonius, Cæsaris vestem gladiis perforatam ostendens, item populi adversus Cassium, & Brutum, & conjuratos alios, quam maximè accendit.

13. S. *Hac interea opus est cautione, si metus sit, ne privato odio adducti modum omnem in exaggerando crimine excedere videamur, non tam anxiè laboremus de amplificanda injuria, quam contenti simus simplici oratione; sed tali, quæ signa atrocis injuriæ, tanquam argumentorum gravissimorum semina, passim interserat. Nam ita & rem dicemus, & tamen veritati studere, non affectui indulgere, credemur.*

Exempli

Exempla hujus movendi affectus ſuppeditabit Demoſthenes in iis, quæ adverſus Ariſtogitonem, Midiam, & Æſchinem ſcripſit; item Tullius in illis, quæ habet contra Clodium, Piſonem, Vatinium, & Antonium.

CAP. VIII.

De Lenitate.

1. S. Iræ *contraria eſt* Lenitas, *quæ eſt ſedatio iræ.*

2. S. *Non tamen omnes ejuſmodi ſunt, ut ſe patiantur deliniri: ſed ut tigres efferantur muſicâ; ita aliqui delinificâ oratione magis irritantur. Quare apud tales plus proficimus, ſi terrorum minus incutiamus.*

3. S. *Ad deliniendum iram maximè adhibendi illi, qui minus habent roboris, & quos de vi inferendâ cogitare, nulla ſuſpicio eſt. Ejus generis ſunt pueri, & ſenes: item fœminæ, præſertim ſi miti facundiâ, & præſtanti formâ commendentur.*

Ita in ſacrâ paginâ legimus, Davidis *iram ab Abigail; Artaxerxis, *ab Eſtherâ eſſe ſopitam. Romana item hiſtoria *teſtatur, interventu Sabinarum inter Romulum, & Tatium, fœdus eſſe ictum. Item Volumna, & Veturia, *Marcium Coriolanum, patriæ funus ſpirantem, à noxio propoſito dimoverunt.

*1. Reg. cap. 25.
Eſth. c. 7.
*Livius, Dionyſius.
Plutarch.
Iidem.

4. S. *Multum etiam poſſunt hac in re ſacrorum antiſtites.*

Quomodo

Quomodo Alexandrum Magnum delinivit ‖ Jaddus, pontifex Hierosolymitanus: Attilam item ‖ Leo Romanus.

‖ Josephus l. 11. Antiquitatũ Judaicarũ cap. 8.

‖ Cassiodorus in Chronic. item Var. l. 1. cap. 4. Paulus Diac. in Miscel. lib. 15.

4. S. *Postquam diximus de personis, quarum opera in ira lenienda usui esse potest: videndum de tempore maxime accommodo. Primus quidem iræ impetus est difficillimus.*

Quo qui veniam impetrare laborant, tanto tardiùs agere videntur quam si conentur, *Esurienti leoni ex ore exculpere prædam.* Ut est in Lucilii versu. Tantum enim abest, ut supplicium effugere liceat: ut fere nec supplicii modum tenere homines sciant. Idcirco

‖ In Apophthegmat.

Athenodorus, Plutarcho ‖ teste, monebat Cæsarem Augustum, nequid iratus diceret, aut faceret, nisi viginti quatuor literas secum prius percurrisset.

5. S. *Minus etiam periculosa est ira, si jam de altero supplicium sumptum sit.*

‖ Aristot. l. 2. Rhet. cap. 3.

Unde Philocrates ‖ proditionis accusatus, tum demum, cum populum vidisset supplicio quorundum mitigatum, oratione se voluit purgare.

‖ 4. Æn.

6. S. *Nec parum refert, ut sciamus* molles ‖ aditus; & commoda tempora fandi. *Eoque, fieri si possit, captanda est occasio, cum lætitia nova jam sal atque amarorem omnem diluerit.*

Ut si hostem prælio, vel adversarium judicio viceris

vicerit: item si honore auctus sit, si ludis, vel conviviis vacet, aut aliter animum remittat.

8. Sect. *Supereſt oſtendamus, cujuſmodi oratio iræ ſedandæ conducat. Cùm ira oriatur ex opinione contemptus; non aliud melius ei lenicndæ remedium eſt, quam ſiquid oſtendamus non eſſe factum animo malo, aut ex contemptu; ſed vel irâ vel caſu excidiſſe: ſimiliàque egiſſe aliquando erga ſuos, ubi deſpectus fuit nullius.*

9. Sect. *Præterea prodeſt, ſi dicamus, priora benefacta eſſe majora præſenti injuriâ.*

Nam ut ait Terentius ‖, *Multa ex quo fuerint commoda, ejus incommoda æquum eſſe ferre.* ‖ Hec. Act. 5. Sc. 4.

10. Sect. *Ingenuè autem teſtandum, dolere nobis ob delictum.*

Quomodo Demipho, ut fratrem purget, ad Nauſiſtratum ait. †

'Verum quando jam accuſando fieri in-
'fectum non poteſt, Ignoſce, orat, confite-
'tur, purgat: quid vis amplius?

† Phor. Sce. ult.

Etiam Pamphilo rogante Davum ‖, *An non dixi hoc eſſe futurum?* reſpondet ille, *Dixti:* porro ſubjiciente hic Pamphilo, *Quid meritus es?* ille ſine circuitione ait, *Crucem.* Quæ ingenua confeſſio multum ad ſedandum iram valebat. Nam generoſa mens, quia nihil præter gloriam æſtimat, ferè conquieſcit, ſi is, qui offendit, ſupplex ſe demittat. Pulchrè Ovidius. ‖

‖ Andr. Act 3. Sc. 4.

† Lib. 3. Triſt. el. 3.

Corpore magnanimo satis est prostrare leoni,
Pugna suum finem, cum jacet hostis, habet.

At viles animæ iram non deponunt, nisi par vel majus dederint malum.

II. Sect. *Postremo ostendendum, quantum fructus in posterum percipi ex eo possit, cui ignosci postulamus. Ut si dicamus, eum multa magnaq; paratum esse facere in læsi spem gratiæ, nec ipsum modo, sed etiam amicos. Item addemus, quantum quis gloriæ sit relaturus ignoscendus inimico.*

Egregium deliniendæ iræ exemplum præbent tres legati Homerici, ‖ Phœnix, Ulysses, & Ajax; qui missi erant, ut Agamemnonem conciliarent Achilli. Vide etiam Volumniæ ad Coriolanum orationem apud Dionysium, ‖ Livium, & Plutarchum ‖.

‖ Il. 1. lib. 8. Antiq Rom. ‖ Lib. 2. ‖ In Coriolano.

CAP. IX.

De Amore.

Proximum est, de amore agamus: qui duplex est; prior amicitiæ, quo afficimur erga amicos; alter concupiscentiæ, quo amamus pecuniam, vinum, & alia. Hic loci agitur de priore amore, unde ita definitur.

I. Sect. *Amor est affectus, quo alicui optamus quæ bona existimantur; eademq; pro viribus efficere studemus; non nostri, sed ejus cujus quem diligimus.*

Ubi tres conditiones obſervare eſt. Prima eſt, ut alicui optemus bona vel vera, vel ſaltē quæ bona eſſe arbitremur. Nec enim ſiquis, dum prodeſſe ſtudet, noceat, propterea inimicus dicendus, quia actiones nō æſtimamus ſecundum eventus, ſed ſecundum voluntatem.

Altera amoris conditio eſt, ut quæ bona judicamus, ea non optemus tantum, ſed etiam pro viribus procuremus.

Plautus Trinummo *

Nequam illud verbum eſt, Bene vult, niſi qui † bene facit.

* Act. 2. ſc. 4.

† Id eſt, aliquâ re.

Et vir antiquis comparandus Julius Scaliger, lib. IV. Epidorpidon †,

Tu ſi ex animo ſorte velis cui bene factum,
Addas operam. Sola cadaver eſt voluntas.

† Sublemate Fac.

Tertia conditio eſt, ut ita animati ſimus, non propter utilitatem propriam, ſed illius cauſa, quem diligimus: Nam, ut ait Cicero primo de natura deorum, *ſi ad fructum noſtrum referemus, non ad illius commoda, quem diligimus; non erit iſta amicitia, ſed mercatura quædam utilitatum ſuarum. Prata & arva & pecudum greges diligunt iſto modo, quod fructus ex iis capiantur. Hominum caritas, & amicitia gratia eſt.*

Differt amor & amicitia, quod amor ſit, etſi quis non redamet: in amicitia vero ſit amor mutuus: unde Ariſtoteles rogatus, * quid eſſet amicus, pulchrè reſpondit, μία ψυχὴ δύο σώμασιν ἐνοικοῦσα †.

* Laertius in vita Ariſt.

† Anima una in duobus inhabitans corporibus.

Quo pacto conciliemus amorem, Tullii

potissimum verbis ostendam. Ait ille lib. II. de oratore.

2 Sect. *Sentimus amorem conciliari, si id velle videare, quod sit utile ipsis, apud quos agas, defendere: si aut pro bonis viris, aut certe pro iis, qui illis boni atque utiles sint, laborare: namque hæc res amorem magis conciliat, illa virtutis defensio charitatem: plusque proficit, si proponitur spes utilitatis futuræ, quam præteriti beneficii commemoratio.*

3. S. *Enitendū est, ut ostendas in ea re, quam defendas, aut dignitatem inesse, aut utilitatem: eumque, cui concilies hunc amorem, significes, nihil ad utilitatem suam retulisse, ac nihil omnino feciſſe causa sua. Invidetur enim commodis hominum ipsorum: studiis autem eorum cæteris commodandi favetur.*

4. S. 'Videndumque hoc loco est, ne, quos ob 'benefacta diligi volumus, eorum laudem, 'atque gloriam, cui maxime invideri soler, 'nimis efferre videamur.

Hactenus Tullius. Exempla autem conciliandi amoris suppeditabunt epistolæ commendatoriæ, de quibus libro sequente cap. XXII.

CAP. X.

De Odio.

1. Sect. *Amori & Amicitiæ opponuntur* Odium & Inimicitia.

2. Sect.

2. S. *Differunt odium & ira, primo quod ira illis rebus concitatur, quas unusquisque ad se aut suos pertinere censet: odium vero etiam iis, quos ad se non judicat pertinere:* quomodo & eum odimus, qui nunquam nobis nocuit.

3. S. *Præterea ira semper est adversus singularia,* ut Titium aut Sempronium, *odium autem etiam adversus Genus,* ut contra furem aut calumniatorem.

4. S. 'Ira insuper tempore sanabilis est; odium insanabile.

5. S. 'Ira dolorem afferre cupit, qui sentitur: odium calamitatem afferre studet 'licet non sentiatur.

6. S. 'Ira est cum dolore, ac molestia: odium est absque ea.

7. S. 'Iratus ob adversarii calamitatem tandem miseretur: inimicus eum, quem odit, 'extinctum cupit.

8. S. *Ratio odium gignendi est, si commemoremus actiones inimiciter adversantes bono, quod amamus.* Ut si apud libertatis amantes referamus, quam misero habeamur loco.

Quod Galgacus facit apud Cornelium Tacitum in Agricolæ vita: ubi, ut Britannorum suorum animos irritet adversus Romanos, inter alia in eos hujusmodi invehitur oratione. *Raptores,* inquit, *orbis, postquam cuncta vastantibus defuere terræ, & mare scrutantur: si locuples hostis est, avari; si pauper, ambitiosi, quos non Oriens, non Occidens, satiaverit. Soli omnium opes, atque inopiam, pari affectu concupiscunt. Auferre, trucidare, rapere falsis*

nominibus imperium, atque ubi ſolitudinem faciunt, pacem appellant. Liberos cuique ac propinquos ſuos natura chariſſimos eſſe voluit; hi per delectus alibi ſervituri auferuntur. Conjuges, ſororeſque, & ſi hoſtilem libidinem effugiant, nomine amicorum, atque hoſpitum polluuntur. Bona fortunaſque in tributum egerunt, in annonam; frumentum, corpora ipſa, ac manus, ſylvis, ac paludibus emuniendis, verbera inter ac contumelias, conterunt. Nata ſervituti mancipia ſemel veniunt, atque ultro à dominis aluntur: Britannia ſervitutem ſuam quotidie emit, quotidie paſcit.

CAP. XI.

De Indignatione.

1. Sect. Indignatio *eſt dolor ob alterius ſecundam ſortunam, qui ſit indignus.*

* Ecl. 1. Ut apud Maronem *.

† Ecl. 8. *Impius hæc tam culta novalia miles habebit?*
Barbarus has ſegetes? Item †

Mopſo Niſa datur, quid non ſperemus amantes?
Funguntur jam gryphes equis, ævoque ſequenti
Cum canibus timidi venient ad pocula damæ.

2. Sect. *Excitatur indignatio, ſive vitæ prioris ſordes, ac vilitas, cum præſentis temporis opibus, ac potentia conferantur.*

Cicero in Vatinum: *Atque illud tenebri-*

coſiſ-

cosissimum tempus ineuntis ætatis tuæ patiar latere. Licet impune per me parietes in adolescentia perfoderis, vicinos compilâris, matrem verberâris: habeat hoc præmium tua indignitas, ut adolescentiæ turpitudo obscuritate, & sordibus tuis, obtegatur. Exinde referre incipit, ut homo vilis, & obscurus, paulatim ad honores accesserit. Tandem illa subjungit: *Te cognati respuunt, tribules execrantur, vicini metuunt, affines erubescunt, strumæ denique ab ore improbo demigrârunt, & aliis jam se locis collocârunt.* Quasi nempe adeò sit impurus, ut strumæ ipsius aversentur hominem.

Similiter Horatius indignationem concitat adversus Menam, Pompeii magni libertum †. † Lib. Epod. 4.

Lupis & agnis quanta sortitò obtigit,
Tecum mihi discordia est,
Ibericis peruste funibus latus,
Et crura durâ compede.
Licet superbus ambules pecuniâ,
Fortuna non mutat genus.
Vidésne, sacram metiente te viam
Cum bis ter ulnarum toga,
Ut ora verrat huc & huc euntium
Liberrima indignatio?
Sectus flagellis hic triumviralibus
Præconis ad fastidium,
Arat Falerni mille fundi jugera,
Et Appiam mannis terit.

Etiam elegans indignationis exemplum apud Martialem ‖ habes in sutorem qui maximas opes erat consecutus; Epigramma claudit in hunc modum. ‖ Lib. 9. Epigr. 75.

At me literulas ſtulti docuere parentes.
Quid cum Grammaticis, Rhetoribuſq; mihi?
Frange leves calamos, & ſcinde Thalia libellos,
Si dare ſutori calceus iſta poteſt.

CAP. XII.

De Invidia.

1. S. *Invidia* eſt animi dolor ex alterius bono, quod pari, vel ſimili obtigit, non quod eo ipſi careamus, ſed quod alius id habeat.

‖ Lib. 2. de Orat. p. 405.

2. S. *Hujus doctrinam Ciceronis* ‖ *verbis complectar.* Haud ſciam, *inquit*, an acerrimus ſit omnium metus invidiæ; nec minùs virtum opus ſit in eâ comprimendâ, quam in excitandâ.

Quibus invideant homines.

3. S. Invident autem homines maximè paribus, aut inferioribus, cum ſe relictos ſentiunt; illos autem dolent evolâſſe. Sed etiam ſuperioribus invidetur ſæpe vehementer, & eo magis, ſi intolerantius ſe jactant, & æquabilitatem communis juris, præſtantiâ dignitatis, aut fortunæ ſuæ tranſeunt.

Triplex ratio ciendi invidiam.

4. S. Quæ ſi inflammanda ſunt, maximè dicendum eſt, non eſſe virtute parta; deinde etiam vitiis, atque peccatis. Tum ſi erunt honeſta, atque graviora; tamen non eſſe tanti ulla merita, quanta inſolentia hominis, quantumque faſtidium.

Quadruplex ratio ſedandæ invidiæ.

5. S. Ad ſedandum autem magno illa labore, magnis

magnis periculis esse parta; nec ad suum commodum, sed ad aliorum esse collata; seseque, si quam gloriâ peperisse videatur, tametsi ea non sit iniqua merces periculi, tamen ea non delectari; totumque abjicere atque deponere; omninoque perficiendum est (quoniam plerique sunt invidi, maximeque est hoc commune vitium, & pervagatum) ut hæc opinio minuatur, & ille excellens opinione fortuna, cum laboribus & miseriis permista esse videatur.

Hæc Tullius de invidia; quæ quia turpis est, eò ab hominibus occultari solet nomine æmulationis: de qua inferius dicemus. Nunc de misericordia videamus.

CAP. XIII.

De Misericordia.

1. S. *Misericordia est animi ægritudo ex damno vel malo, quod videtur ei dolorem, aut interitum allaturum, qui indignus est hac fortunâ, quodque aliquis existimet, aut sibi aut suorum cuipiam, posse contingere, idque cum imminere videtur.*

Definitio hæc quinque conditiones comprehendit.

Prima est, ut si ægritudo exorta ex eo, quod malum sit, vel esse videatur. Nam etiam miserentur homines eorum, qui vere felices sunt, sed ipsis miseri videantur. Ita Abderitæ

miserti fuere Democriti sui, quem insanire credebant: sed Hippocrates ea propter ab iis arcessitus, studiis illius perspectis, judicavit, & sapere eum, & felicem vitam degere.

Altera conditio est, ut malum hoc perdere hominem, vel gravem saltem molestiam adferre valeat. Hujusmodi sunt egestas, cruciatus, morbi, mentis alienatio, & similia, quibus vel animi, vel corporis, vel fortunæ bonis privamur. Levior autem dolor misericordiam nulli movet prudenti.

Tertia conditio est, ut qui malum patitur, videatur ea fortuna indignus, ut si vir pius: unde ad ciendam misericordiam valet hoc Maronis *.

* 2. Æn.

— Nec te tua plurima, Pantheu,
Labentem pietas, nec Apollinis insula texit.

Aut si vir fuerit fortis, & egregiè de patria meritus. Nam, ut Cicero ait †, 'Quem non 'strûm ille moriens apud Mantineam Epaminondas non cum quadam miseratione 'delectat? qui tum denique sibi avelli jubet 'spiculum *, posteaquam ei percunctanti dictum est, clypeum esse salvum, ut etiam in 'vulneris dolore cum laude moreretur.

† 2. Epist. Lucecium.

* Paulo tamen aliter hanc rem ex Trogo narrat Justinus l. 6.

Quarta conditio est, ut qui existimet, se, vel suorum quempiam, mala illa pati posse. Unde idem Cicero *: 'Jam misericordia 'movetur, si is qui audit, adduci potest ut illa quæ de altero deplorentur, ad suas res revocet, quas aut tulerit acerbas, aut timeat, 'aut intuens alium, crebro ad seipsum revertatur. Ultima conditio est, ut credatur malum

* Lib. 2. de Orat.

illud

illud prope esse. Nam quæ multo post temporis intervalla eventura sunt, ea parum movent.

2. §. 'Quo vero malum misericordiam facilius cleat; exaggerare illud oratores solent 'ab adjunctis personæ, loci, temporis, finis, 'modi.

3. §. 'Personæ, ut si nobilis, sago vel togâ clarus: si innocens, candidus, affabilis.

4. §. 'A loco, ut si miseriæ adsint spectatores, 'quos minime vellet.

5. §. 'A tempore, ut si quis in flore juventutis de medio tollatur.

6. §. 'A fine, ut si patiatur, quia bonam Ecclesiæ aut Reip. causam deserere noluerit.

7. §. 'A modo, ut si in hominem dignitate 'pollentem statuatur supplicii genus, quo in 'viles solum homines solet animadverti.

8. §. 'Multum autem movet, si miseri coram 'adsint, & signa edant accommoda iis tis 'temporibus.

Unde olim rei supplicabant veste obsoletâ, barbâ capilliſq; promississimo parentes & cognatos adducebant sordidatos.

9. §. 'Valde etiam officere solet comparatio inter fortunæ prioris felicitatem, & miseriam præsentem.

Ut cum Homerus de cadavere Hectoris ad currum alligato ab Achille, ait ‖;

—Κάρη δ' ἄπαν ἐν κονίῃσι
Κεῖτο, πάρος γ' ἀγαθόν. *Totum verò caput in cineribus jacebat, olim gratiosum.*

‖ Il. χ. P. 402.

Cui geminum hoc Maronis †.

† Æn. 2.

—Quam

——*Quantum mutatus ab illo*
Hectore. Ubertim autem hoc Comparationis loco misericordiam Cicero movet in peroratione orationis pro Muræna: 'Modo maximo 'beneficio Populi Romani ornatus fortunatus 'videbatur quod primus in familiam vete- 'rem; primus in municipium antiquissimum, 'consulatum attulisset: nunc idem squallore 'sordidus, confectus morbo, lachrymis ac 'mœrore perditus, vester est supplex, Judices, 'vestram fidem obtestatur, misericordiam 'implorat, vestram potestatem, ac vestras o- 'pes intuetur. *Et post pauca* Si, (quod Jupiter 'omen avertat) hunc vestris sententiis afflic- 'xeritis; quò se miser vertet? domumne? ut 'eam imaginem clarissimi viri, parentis sui, 'quam paucis ante diebus laureatam in sua 'gratulatione conspexit, eandem deformatam 'ignominia lugentémq; videat? an ad matrem, 'quæ misera modo consulem osculata filium 'suum nunc cruciatur, solicita est, ne eundem 'paulo post spoliatum omni dignitate conspi- 'ciat? Sed quid ego matrem, aut domum ap- 'pello, quem nova pœna legis, & domo, & pa- 'rente, & omnium suorum consuetudine con- 'spectúque privat? Ibit igitur in exilium mi- 'ser? ad Orientisne partes in quibus annos 'multos legatus fuit, & exercitus duxit, & res 'maximas gessit? at habet magnum dolorem, 'unde cum honore decesserit, eodem cum ig- 'nominia reverti. An se in contrariam par- 'tem terrarum abdet, ut Gallia transalpina, 'quem nuper summo cum imperio libentissi- 'me viderit, eundem lugentem, mœrentem, 'exulem videat? in ea porro provincia quo

animo

'animo C. Murænam fratrem ſuum adſpici-
'at? qui ejus dolor? qui illius mœror erit? quæ
'utriuſq; lamentatio? quanta autem pertur-
'batio fortunæ, atq; ſermonis? quod quibus in
'locis paucis ante diebus factum eſſe conſulē
'Murænam nuntii literæq; celebraſſent. Et
'unde hoſpites atque amici gratulatum Ro-
'mam concurrerent, repente eo accedat, ipſe
'nuntius ſuæ calamitatis? Vide etiam epilo-
gum orationum pro Quinctio, & L. Flacco.

CAP. XIV.

De Æmulatione, & Contemptu. Item epilogus doctrinæ de affectibus.

1. S. *Superſunt æmulatio, & contemptus*: *Eſt autem* Æmulatio *perturbatio animi ob bona mentis honorata, quæ pares, aut ſimiles, aſſecuti videantur, non quod ea aliis abſint, ſed quia nos iis careamus.*

Itaq; æmulatio, bona eſt, & honeſta, contra quam in invidiâ fit. Æmulatio enim hominem excitat, ut ipſe quoq; bona conſequatur. Invidia agit, ne alter potiatur bonis.

2. S. *Æmulatio excitatur, quando paribus, aut ſimilibus, bona adeſſe videmus, quibus jure debeatur bonos*: ut ſunt virtus, & eruditio: *vel ſaltem, per quæ benefici eſſe poſſimus*; uti magiſtratus, quem qui gerunt, de plurimis bene merendi habent facultatem: *vel denique bona illa, quibus propinqui, & familiares*

ores, frui nobiscum possunt: ut sunt horti amœni, bibliotheca, & similia.

3. Sect. *Æmulationi opponitur* Contemptus; *quo alios despicimus, quia nihil laude & honore dignum habeant, eorumque dissimiles videantur, quorum nos æmuli sumus.*

Hinc Cicero lib. 11. de Offic. 'Despiciunt eos, & contemnunt, in quibus nihil virtutis, nihil nervorum putant. Non enim omnes 'eos contemnunt, de quibus male existimant. 'Nam quos improbos, maledicos, fraudulentos putant, & ad faciendam injuriam instructos, eos haud contemnunt quidem, sed de 'iis male existimant. Quamobrem, ut ante 'dixi, contemnuntur ii, qui nec sibi nec alteri 'prosunt, ut dicitur, in quibus nullus labor, 'nulla industria, nulla cura est.

Ita eos quoque contemnimus, qui opulenti quidem sunt, sed destituuntur à veris bonis.

‖ Laertius in Diogenis vitâ. † Locum deteriorem non inveniſſe ſe. *Puta, quam ejus facies eſſet*

Unde Diogenes, ‖ vel, ut alii volunt, Aristippus, cùm in splendida domo convivio esset exceptus, in hominis fortunati faciem expuit, atque adjecit, χείρονα τόπον μὴ ἑρπύσαι †.

‖ Lib. 2. de Orat. pag. 404.

Hactenus de Affectibus dictum, in quibus illud ubivis est observandum quod apud Ciceronem monet Antonius. ‖ 'Primum, *inquit*, considerare soleo, postulétne 'causa, ut animi hominum moveantur. Nam 'neque parvis in rebus adhibendæ sunt hæ 'dicendi faces; neque ita animatis hominibus, ut nihil ad eorum mentes oratione flectendas proficere possimus: ne aut irrisione, aut odio digni putemur, si aut

'tragœdias

'tragœdias agamus in nugis; aut convellere 'adoriamur ea, quæ non poſſunt commoveri.

Præterea obſervandum, ut (quemadmodũ Cicero ibidem ait) 'omnes ii motus, quos 'orator adhibere volet judici, in ipſo orato-'re impreſſi, atque inuſti eſſe videantur. Ne-'que enim facile eſt perficere, ut iraſcatur, 'cui tu velis judex, ſi tu ipſe id lente ferre vi-'deare; neque ut oderit eum, quem tu velis, 'niſi teipſum flagrantem odio ante viderit. 'Neq; ad miſericordiam adducetur, niſi ei 'tu ſigna doloris tuis verbis, ſententiis, vo-'ce, vultu, collachrymatione denique oſten-'deris. Ut enim nulla materies tam facilis ad 'exardeſcendum eſt, quæ, niſi admoto igni, 'ignem concipere poſſit; ſic nulla mens eſt 'tam ad comprehendendam vim oratoris pa-'rata, quæ poſſit incendi, niſi inflammatus 'ipſe ad eam, & ardens acceſſeris.

Pulchre igitur Horatius in Arte;

—— *Si vis me flere, dolendum eſt*
Primum ipſi tibi, tum tua me infortunia tangent.

CAP. XV.

De Moribus.

1. S. Tertia *Inventionis pars conſideratio ἠθῶν ſive* Mores: *qui hic ſpectantur, non quatenus ex vita oratoris naſcuntur; ſed quatenus ex oratione dicentis eluceant, ita ut ἤθη hoc loco nihil aliud ſint, quam naturæ, atque animi indicia ſive notæ, oratione expreſſæ ad ſignificandum virtutes aut vitia, vel etiam affectus*

ctus quatenus illi ad virtutes, aut vitia referuntur.

2. S. *Quo morata sit oratio, ante omnia id agendum est oratori, ut in oratione ejus reluceant prudentia, probitas, benevolentia.*

* Cic. 2. de Orat. 3. S. *Prudentia quidem, quia* * iis fidem habemus, quos plus intelligere, quam nos, arbitramur.

† Ibid. 4. S. *Probitas, quia,* quo † quis versutior, & callidior est, hoc invisior, & suspectior, detracta opinione probitatis.

5. S. *Benevolentia, quia, ut prudens quis, & probus credatur: tamen si odisse nos, vel alteri parti melius velle existimetur, minime nobis recte velle consulere judicabitur. Contra, si ametur Orator, habet quasi helepolin quandam, quæ absque violentia, animos audi-torum invadat.*

Ut si videamus, virum gravem nullum refugere periculum, quo consulat nobis: cujus rei illustre exemplum præbet Cicero initio Invectivæ quartæ in Catilinam.

Tria autem hæc etiam Cicero complexus videtur, cum lib. 11. ad Att. ait: *hunc mihi, & consilii opus est tui, & more, & fide.* Nam consilium ad prudentiam refertur, fides ad virtutem, amor ad benevolentiam.

Quantopere vero opus sit, ut aliquem benevolum nobis putemus; etiam Maro ostendit quarto Æneidos; ubi Junonem sic inducit loquentem;

Sed quis erit modus? aut quo certamine tanto?
Quin potius pacem æternam pactosq; hymenæos
Exercemus? habes quod tota mente petisti;
Ardet amans Dido traxitque per ossa furorem.

Communem

Communem hunc ergo populũ paribuſq; rogamus
Auſpiciis liceat Phrygio ſervire marito;
Dotaleſq; tuæ Tyrios permittere dextræ.

Quid oratione iſthac in ſpecie, vel honeſtius, vel utilius fuit? Et tamen perſuadere haud potuit Veneri. Neque obſcura eſt ratio.

—Senſit enim ſimulata mente locutam.

Nec credere potuit, Junonis animum tantopere eſſe immutatum, ut nunc bene vellet Æneæ, cui ſemper fuiſſet infeſta.

6. Sect. *Præterea, quo morata ſit oratio, prudentis eſt oratoris mutare τὸ ἦθικον pro natura gentis ejus, apud quam dicit.*

Illuſtre ejus rei exemplum habemus in Alexandro magno apud Curtium, lib. III. ubi variâ oratione, ut cujuſq; gentis animis aptum erat, milites alloquitur. Paucis eandem rem complectitur Juſtinus lib. II. ‘Alexander, ‘*inquit*, circumvectus ſuos, ſingulas gentes di‘verſa oratione alloquitur, Illyrios & Thra‘cas opum ac divitiarum oſtentatione; Græ‘cos veterum bellorum memoria, interneci‘niq; cum Perſis odii accendebat: Macedones ‘autem nunc Europæ victæ admonet, nunc ‘expetitæ; nec inventos illis toto orbe pares ‘viros gloriatur. Cæterum & laborum finem ‘hunc, & gloriæ cumulum fore.

7. S. *Adhæc prudentis eſt oratoris videre, utrum dicat in μοναρχίᾳ, ſive unius principatu, an ἀριστοκρατίᾳ, ſive optimatum imperio, aut*

Inno-

δημοκρατία, sive populi potestate.

8. Sect. *In monarchia rex imperat, ubi Orator spectat custodiam principis. Atque apud hunc verbis opus est byssinis, ut Parasita ille ait apud Plutarchum* †.

† In Apophthegma

9. Sect. *In Aristocratiâ regit Senatus. Ac valent hic honesta, & legitima; omniaque metiri oportet disciplina legum, & divitiis civitatis.*

10. Sect. *In democratia potestas est penes tribus: estque hic difficillimum dicere, quia ferè ut Tacitus* † *ait*, privata est cuiq; stimulatio, & vile decus publicum *Interim libertatis hic præcipue ratio habetur.*

† Lib. 1. Hist.

11. Sect. *Nec satis est finem spectare Reip sed oratio nostra conveniat naturæ, atq; ingeniis auditorum, attendere opus est diversos eorum mores. Variant autem illi quatuor præcipuè modis.*

12. Sect. *Primo, ratione affectuum: quia aliud irati, aliud placidi, aliud item verecundi, aliud impudentis, atque ita in aliis.*

13. Sect. *Deinde ratione habituum bonorum & malorum: quomodo aliter affectus est justus, aliter injustus, item fortis aliter, ac ignavus: & par ratio in cæteris virtutibus, ac vitiis.*

14. Sect. *Tertio, ratione ætatis: quia aliis moribus est juvenis, aliis vir, aliis senex.*

15. Sect. *Quarto, ratione fortunæ, quia alii sunt mores nobilis, quam ignobilis; alii divitis, quam pauperis; alii potentis, quam impotentis; alii fortunati, quàm infelicis.*

16. Sect. *De affectibus satis antea diximus. De virtutibus item ac vitiis, actum in genere demonstrativo. Quare superest, ut hoc loco mores spectemus ratione ætatis, ac fortunæ.*

Ac

Ac ætatum quidem mores egregie deſcribunt Ariſtoteles in Rhetoricis, & Horatius in Arte. Item recentior ille quidem, ſed par antiquis, Julius Cæſar Scaliger. Cujus verba apponam ex lib. III. Poetices, cap. XV. De moribus adoleſcentum inquit.

17. *Sect.* Fertur atque etiam impellitur ætas prima, tũ facile, tũ vehementer ad ea quæ concupiſſet. Concupiſſet autem & ſtatim & multa potita contemnit, ad alia animũ appellit: præceps potius animus, quam magna volvens. Iram, atque animum ipſum in fronte, atque ore gerunt. Antevertit impetus deliberationi, facta verbis, pœnitentia profectioni. Honori-, atque prælationis exactores importuni potius, quam ſeduli vindicatores. Contemptus ultores: ipſi contemptores diverſorum à ſuis ſtudiorum. Laudatoribus ſuis favent: odere monitores. Potentiæ ſtudioſi, opum negligentes. Spe enim alunt fiduciam ſui. Liberalitatem exercent, ignari fortunæ deterioris. Omnino ſimplicitatem & à ſe profitentur, & ab aliis exigunt. Parum ſuſpicaces, credulí multum. Honeſta utilibus anteponunt: nondum enim acuit eos rerum experientia. Sibi ipſis lex ſunt. Sodalitatum atque ſocietatum ſtudioſi, ſibi ita vivunt, ut credi velint aliis quoque vivere. Deniq; nihil mediocre. Alienarum miſeriarum pii obſervatores, ſuarum ſecuri. In jocos ſoluti, verecundiæ obnoxii in erroribus, elati in benefactis.

De

De ἀκμῇ, sive media ætate, scribit hoc modo.

18. S. Omnino autem juvenis natura inter adolescentiæ, ac senectutis tempora, ut media est, ita & particeps, tum vitiorum, tum virtutum, scilicet affectuum, atque propensionum.

De ætate senili sic idem Scaliger.

19. S. Senilis ætas maxima ex parte moribus est contraria adolescentiæ. Ergo, quod diu vixerint parum sperant, pauca molientur, præteritis gaudent; quæ sola probant præ iis, quæ præsentia sunt; quibus non acquiescunt. Novarum rerum obtrectatores, semper habent, quod obji-ciant. Soliciti officiorum exactores ad rem attenti, ac difficiles ad persuasiones, cauti, atque etiam suspiciosi. Multa enim indigne, aut se, aut alios perpessos meminere. Ac quemadmodum adolescentes spe, ita senes memoriâ, metiuntur omnia. Raro infirmant ea, quorum non habent exemplum in memoria; rarius dejiciuntur de sententia; rarissimè sibi alias anteferri patiuntur ætates. Meticulosi, pertinaci ulterioris vitæ exspectatione queruli. Odia hostiliter exercent, atque etiam convitia. Garruli, importuni, interpellatores, semper etiam quippiam imminentis mali minitantur. Quamobrem exercent frequentissimas comparationes.

Et hæc de ætate.

20. §. ‘Præterea variant mores ratione for-
‘tunæ.

Juxta illud Euripidis in Hippolyto:

Πρὸς τὰς τύχας γὰρ τὰς φρένας κεκτήμεθα. † Et illud Terentii Hecyrâ:
‘Omnibus nobis, ut res dant ſeſe, ita mag-
‘ni atque humiles ſumus.

† Fortuna prout eſt, quilibet animum gerit.

21. §. ‘Fortuna quatuor præcipuè modis ſpe-
‘ctatur, nempe qua nobiles aut ignobiles;
‘potentes vel impotentes; divites aut pau-
‘peres; fortunati vel infelices.
Quæ quatuor etiam Terentius hoc verſu complexus eſt in Adelphis; †
‘Potentes, dites, fortunati, nobiles.

Act. 3. ſc. 5.

† Act. 3. ſc. 5.

22. Sect. *Nobilitas eſt dignitas majorum; ſunt autem nobiles honoris maxime ſtudioſi. Quiſque enim bona, quæ poſſidet, ſtudet augere.*

23. §. ‘Nec ſolum deſpicere eos ſolent qui
‘nullos conſecuti ſunt honores; ſed etiam
‘homines novos, quorum parentes, nulla in
‘dignitate fuerint.

Ita Metellus contemnebat C. Marium ac conſulatum ei invidebat, unde de eo ſic Saluſtius; † ‘Inerat contemptor animus, & ſuper-
‘bia, commune nobilitatis malum.

† Belli Jugurth. c. 64

24. Sect. *Imo etiam præ ſe aſſernantur, qui nobili ſunt domo nati, ſed minus antiquâ.*

Nam nobilitas vetuſtatis generis ſplendo-rem ac gloriam auget, unde Horat. †

† Lib. 1. Od. 1.

Mecænas

Mecœnas atavis edite regibus.

Item *

* Lib. 2. Od. 4.

Æli vetusto nobilis ab Lamo.

25. S. ‘ Differunt nobiles, & generosi, εὐγενεῖς καὶ γενναῖοι, ‘quod nobilitas sit in virtute ge-‘neris ac majorum; generositas in eo, ‘quod à virtute majorum non deficiant. ‘Undè liquet, nobiles quidem, at non item ‘generosos esse, qui generi suo opprobrio ‘magis sunt quam ornamento.

Recte Sophocles.

* Est turpe vivere turpiter natos bene.

Ζῆν αἰσχρὸν αἰσχρῶς τοῖς καλῶς πεφυκόσι. †

Et Horatius. *

*Utcunque * defecere mores,*
Dedecorant bene nata culpæ.

* Lib. 5. Od. 4.

* Id est, ubicunq;

26. Sect. Divites *habent mores hujusmodi. Contumeliosi sunt, ac superbi. Nempe facile sibi persuadent præstare se cæteris, quia divitias possident, quibus venalia sunt omnia.*

27. Sect. *Præterea sunt molles; adeo ut luxuriâ sæpe diffluant. Nec enim in vita illa delicata fieri aliter potest; præsertim cum ament ostentare felicitatem suam.*

28. Sect. *Adhæc jactabundi sunt, qui ob divitias omnibus se admirationi esse arbitrantur.*

29. Sect. *Etiam imperio dignos se putant, quia habent illa, ob quæ multi honores publicos suscipiunt, atque etiam affectant.*

30. Sect. *Ut paucis absolvam, fere ita divitiis suis excæcantur, ut similes sint insipientibus, qui bona habent nec uti illis sciunt.*

31. Sect. *Cumque ejusmodi fere sint divitum mores; deteriores tamen sunt, qui nuper divitias domum sunt consecuti. Quales ratio-*

nem

nem iis utendi ignorant, tales injurias inferre gaudent, non tam malitiâ, quam ob petulantiam; ut cum cædunt homines liberos: vel ob intemperantiam; ut cum stupris domos honestas dedecorant.

Hoc ἐθος tangit Cicero, cùm de T. Roscio ait *, *Qui in sua re fuisset egentissimus, erat, ut fit, insolens in aliena.* Et Maro, cujus illud de Numano †.

Vociferans, tumidusq; novo præcordia regno.

* Orat. pro Rosc. Amer.
† Æn. 9.

32. Sect. Potentes *partim divitibus similes sunt, partim paulo meliores. Nam magis sunt honoris studiosi, magisque virili animo. Nam ea negotia adsectant, quæ solis administrare licet propter potentiam.*

33. Sect. *Sunt etiam magis industrii, quia cogitare semper coguntur de iis, quæ ad opes & potentiam conservandam, vel etiam augendam, pertinent.*

34. Sect. *Præterea quia ob dignitatem, quam habent, in oculis omnium versantur: ita, ut, quæ dicunt, vel faciunt, latere minimè possint, eò in incessu, vestitu, & vitâ omni, modestè se gerunt; quod multum eorum gloriam auget.*

35. Sect. *Quod si alios lacessere injuriâ velint, id potiùs faciunt in rebus magnis, & quæ illorum potentiæ respondeant.*

36. Sect. *Supersunt* Fortunati, *quo nomine etiam censentur nobiles, divites & magnâ in potestate constituti: sed tamen latiùs ea vox patet, quia fortunati etiam dicimur, si valetudine utamur bona, si liberi nobis sint probi, &*

egregiis

egregiis animi ac corporis dotibus ornati: itemque ab aliis bonis, quæ ad secundam pertinent fortunam.

37. Sect. *Quod ad eorum mores attinet, solent tales quoque superbi esse, atque insolentes,*

† Ovid. 2. de Art. Quippe, ut ait ille, †

Luxuriant animi rebus plerumq; secundis:
Nec facile est æquâ commoda mente pati.

38. Sect. *Sed uno tamen nomine commendabiles sunt, quod Deum plerumque omnes magis metuant, ac colant. Quod inde contingit, quia vident, benignitate numinis bona ista sibi obtigisse.*

Exemplo est Cyrus apud Xenophontem, & Theseus apud Euripidem in supplicibus.

39. Sect. *Ex contrariorum vero natura satis cognoscitur, quibus moribus sint, qui his opponuntur: ignobiles dico, pauperes, abjecti, & infelices.*

† Formidolosus pauper est ad omnia, & esse cunctis se putat contemtui.

Aliquid ejus attingit Menander his versibus.

Πρὸς ἅπαντα δειλὸς ὁ πένης ὄζει πράγματα·
Καὶ πάντας ἀπὸ καταφρονεῖν ὑπολαμβάνει.

Terentius in Adelphis † ubi ait:

† Act. 4. Sc. 3. *Omnes quibus res sunt minus secundæ, magis sunt nescio quomodo*

Suspicio-

ſuſpicioſi: ad contumeliam omnia accipiunt magis propter ſuam impotentiam; ſe ſemper credunt negligi.

4. S. *Atque ſufficiat dixiſſe de Inventione generali & ſimplici, tum probationum, tum affectuum, tum morum: quorum quia non par ubique eſt momentum: ſed quædam interdum ſe offerunt, vel levia, vel à cauſa aliena, vel parum utilia: magno ſemper in argumentis, quæ ex locis iſtis hauriuntur, delectu opus eſt: quemadmodum ſuperius † etiam diximus.* † Lib. 1. c. 2. ſect. 4.

Hoc non attendunt, qui pati non poſſunt, ut pereat eorum quicquam, quæ invenerunt: quaſi ſatis foret, ut magnam in molem excreſcat oratio. Atqui quod de magno poemate dicebat Callimachus, magnum librum, magnum eſſe malum: id de orationibus talium jure poſſumus dicere. Merito etiam his occentare licet illud Nazianzeni ‖ Κέντρῃ τὸ πῶλον περὶ τὸ γύαιον ‖. Quare ita potius orationem inſtituit prudens orator, ut elogium illud mereatur, quo Caſſium Severum proſequitur M. Seneca, *Timebamus, ne deſineret.* ‖ Orat. 38. quæ panegyrica eſt in Chriſti natalem. ‖ Stimula equum ad metam.

CAP. XVI.

De Inventionis parte ſpeciali universè, ac diſtincte de orationibus panegyricis, & aliis quæ iis ſunt adfines. † Præfat. l. 3. controv.

1. S. *Accedamus nunc ad alterum inventio-*

nis partem: quæ magis specialis est, & minus simplex. Hæc docet ut ea, quæ de probationibus, affectibus, moribus, seorsim antea exposuimus, in materia particulari coeant, ac misceantur.

2. Sect. *Specialis ista materies, uti ratione affectuum morumque pertinet ad affectuum & morum locos: ita ratione probationum, vel generis est demonstrativi, vel deliberativi, vel judicialis.*

3. Sect. *Orationes illæ quæ demonstrativo generi subjiciuntur, videntur nobis non incommode digeri posse in quatuor classes. Earum prima continebit panegyricas, & illas, quæ proxime ad has accedunt.*

4. Sect. *Panegyricæ proprie dicebantur, quæ haberentur, cum in certis celebritatibus unum in locum convenissent Græci universi.*

5. Sect. *Harum initium, quo splendidius esset, sumi solet à laude ejus Dei, qui ludo ac panegyri præesset.*

Ut Olympii Jovis in ludis Olympicis, Apollinis in certamine Pythico.

6. S. *Laus illa petebatur à genere, à muneris dignitate, ab inventis atque effectis.*

Ita Jovem laudabant, quia deorum hominumque rector esset: Apollinem, quia Musicen inveniſſet, & quod idem esset ac Sol, cui, quicquid sunt, debeant mortales: Herculem item, quia esset Jovis filius, monstrorum domitor; & ita in aliis. Sed hæc, quia pervulgata sunt, parcè dicebantur; nisi forte aliquid de-

proni simul posset de reconditæ eruditionis penu.

7. S. ‘Deinde sequebatur laus generis vel ur-
‘bis, ubi fierent ludi.

Quomodo laus ista institui debeat, dictum est lib. I. cap. IV. §. 37.

8. ‘Tertio loco agebant de certamine. Cujus
‘ortus atque initium primo exponebatur.
‘Atque hic fabula, vel prisca aliqua nar-
‘ratio, adferri solet. Tum conferebatur hoc
‘certamen cum aliis, vel loci ratione, vel
‘temporis, vel utriusque.

A loco quidem, ut si certamen esset Delphis, qui credebantur umbilicus.

A tempore vero hunc in modum. Si ver esset, dicebatur id tempus esse maximè temperatum; si hyems, laudabatur inde, quod tum magis vegeto simus corpore: si æstas, negabatur tempus esse ullum magis idoneū, vel ad exercendum se, vel ad spectandum: si autumnus, commendabatur, quia fructibus abundet.

9. S. *Sed imprimis inde certamen laudabatur, quia plura, aut majora, in eo spectarentur.*

Ut si & gymnicum, & musicum foret, laudabatur certaminis perfectio: quia gymnicum adauget vires, & musicum reficit ac recreat animum. Sin gymnicum tantummodo esset, dicebatur, musico illo concentu animum masculum emolliri; eoq; hoc omisso, illud esse

reſervatum, quod vires auget, & præparat ad bellum.

10. S. *Item tractabant de præmio certantium.*

Quale erant lebetes, pelles, coronæ, ut ex Pindaro conſtat. Coronarum verò materies erat diverſa. Ad quernæ laudem pertinebat, quòd quercus ſummo Jovi ſit dicata, quodq; ea olim locuta feratur,& antiquis etiam præbuerit cibum. Oleaginæ hæc laus,quòd olea ſacra ſit Palladi;quæ & ejus frondibus, Neptuno victo, ſeſe coronavit.

Quod item ſumma ſit utilitas ejuſce arboris inter mortales. Sin, ex qua decerpta erat corona, ſterilis eſſet arbor; ut picea, quæ Cybele dicta, & Cypreſſus, quæ Diti ſacra: Dici potuit, virtutem ſibi ſufficere, eoque laudabile inſtituto, præmium tale conferri, ubi non pretium rei attendatur, ſed virtutis teſtimonium duntaxat.

11. S. *Poſtremum obtinebat locum laus ejus, qui certamini præeſſet,ut principis: item votum, atque exhortatio, ut bonis omnes avibus decedant, memores tam felicis diei; atq; virtutem ſibi eorum, qui certârant, imitandum proponant; vel ſi quid offenderet, ignoſcant; tantoque alacriùs ipſi ad virtutem inſiſtant viam.*

Fuſiùs paulò de his Dionyſius Halic. in Arte. Adde & Menandrum lib. cap. xv. item Cæſarem Scaligerum, qui in his potiſſimum

inſiſtit

insistit vestigiis Dionysii. Vide eum lib. III. de re poët. cap. CIX.

12. Sect. *Ac talis plurimùm methodus esse solet orationum earum, quæ in panegyris recitarentur. Sed posterioribus temporibus non illæ solum vocatæ sunt panegyricæ, quæ in solennibus dicerentur ludis; sed etiam quæ coram nobili aliquo consessu, qualis est senatus, in principis laudem haberentur; sive id fieret, ut ei agerentur gratiæ, sive ut publico aliquid nomine postularetur; sive alia de causa.*

Quare de tractatione illarum proximè dicemus.

13. §. 'Commodè in istis auspicamur à rei 'difficultate.

Ut si dicas, quemadmodum nulli datum est, mensuram pelagi immensi intuitu oculorum complecti: similiter regias laudes à nemine oratione posse comprehendi.

14. §. 'Vel ordiemur à causa, quæ ad dicen-'dum nos compulit.

Ut quod hominis sit improbi, tot beneficiis ornari à principe, nec gratum velle animum testari. Vel, quod duæ sunt res præcipuè in hominum vitâ, religio in Deum, inque principem pietas.

15. §. *Porro in λαλιᾷ, sive declamationis genere ad voluptatem comparato, etiam somniũ com-*

miniſci, atq; inde incipere, ſolent Sophiſtæ.

Ut ſi in ſomnis dicas adſtitiſſe tibi Mercurium, & mandâſſe, ut laudares imperatorem. Imitari poſſis in hujuſmodi initio orationem Ariſtidis ſecundam, quæ eſt in Minervam; item quartam, quæ in Bacchum; & quintam, in Aſclepiadas.

16. Sect. *Hinc accedemus ad principis laudationem à patria, genere, ortu, indole ac natura, educatione, ſtudiis, rebus pace aut bello geſtis, & virtutibus, quæ in iis extitêre; item fortunæ ſplendore, liberorum præſtantiâ, civium benevolentiâ. Quæ illuſtriora fient, ſi inſtituatur comparatio principum cum aliis, non quidem ut hos vituperemus; quin potius eos admirationi nobis eſſe dicemus; ſed vero ut liqueat, laudes eas inferiores non eſſe in principe noſtro.*

Partem hanc non incuriosè tractat Menander lib. 11. cap. 1. & 11. Atque exemplo eſſe poſſunt Plinius, & Panegyriſtæ alii, cum Latini, tum Græci.

17. Sect. *Poſt laudationem iſtam prædicabimus temporum noſtrorum felicitatem: negabimus eſſe quicquam, quod ſolicitè adeò à numine oporteat poſtulari, quàm incolumitatem principis: nec ſolùm pro eo rogabimus Deum, ut ſervus in cœlum veniat, & diu populo ſuo lætus interſit: ſed etiam ut imperium in liberos ac nepotes feliciter propaget. Aliter quoq; definire licebit; nempe ſi cives ad principis obſe-*

obſequium adhortemur, atque ad concordiam mutuam. Vel iis, quæ antea diximus, hæc adjungemus.

18. Sect. *Huc etiam orationem referre poſſumus, qua Urbs aliqua principem donaret corona. In eâ urbs manus ſuum cum modeſta laudatione ſui proponeret.*

Nempe in hunc, ſimilemve modum. 'Venit ad te civitas noſtra earum, quæ imperio 'tuo ſubſunt, nulli vel gloriâ, vel amplitudine vel amœnitate ſecunda; venit autem ut 'ſacrum caput tuum hac corona condecoret.'

19. Sect. *Hinc principis laus ſequebatur.*

Puta à genere, fortuna, quodque magno mortalium bono datus ſit terris, à liberis, & felici eorum educatione, à rebus geſtis & aliis quæ antea expoſuimus.

20. Sect. *Poſt iſta dicebant, ut virtutibus tantis compulſa civitas, ac præterea beneficia ſibi præſtita grato æſtimans animo coronam amoris ſui indicem ac teſtem offeras, ſeſe totam ei dedat, ac viciſſim ab eo exſpectet omnia, quæ à bono principe proficiſci poſſunt.*

Vide de hujuſmodi oratione Menandrum lib. II. cap. x.

21. Sect. *Adſine etiam eſt illud orationis genus, quod haberi ſolet, ubi novus Urbis præfectus adveniſſet. Ejus pars prima teſtabatur lætitiam civium inde obortam, quod ſibi laudatus*

adeo obtigisset præfectus, sive quod salvus in urbem advenisset, sive quod eum non conspiceret civitas, quem diu adeo summis exhetáisset votis.

22. S. *Pars altera è priori præfecto occasionem arripit. Qui si inique se gessit, exponi solent mala, quæ urbi dedit: atq; adjungitur, nunc ea omnia discuti virtute novi præfecti, haud aliter ac sol exoriens tenebras noctis fugat. Sin bene se gesserit, dicendum, & bono nos præside nuper esse orbatos, & bonum, vel etiam meliorem nunc consecutos, nec posse dignas principi gratias haberi, qui tanta urbis nostræ tangatur cura, ut optimos semper præfectos mittat.*

23. S. *Tertia pars continere solet luculentam præfecti laudationem.*

Uti à gente, quod sit Athenienſis, aut Romanus; vel à genere, ut si ex Æacidis sit, aut ex Heraclidis: item à virtutibus, ut temperantiâ, fortitudine, prudentiâ.

24. Sect. *Inde vero conjecturam faciemus de facilitate, quæ urbem manet.*

Negabimus, metum esse, nec nunc paupères à facile agentibus opprimantur; præfectum enim fore Minoëm aliquem, vel Æacum, aut Rhadamanthum. Ac similiter in cæteris agemus virtutibus.

25. Sect. *Postremo loco dicendum, ut pueri, senes, magistratus, cives, præfecto obviam ierint, quo suum complecterentur servatorem. Urbis mœnia, & templa, si loqui*

possent,

poſſent, prædicatura eſſe felicitatem civium: ſolem ipſum præ lætitia nunc puriùs & ſplendidius lucere. Addendum, ut præfectus mox ſtatuis ſit condecorandus; poëtas, oratores, hiſtoricos, virtutem ejus celebraturos. Etiam gratiæ ſunt agendæ Deo pro cura hujuſmodi erga Urbem, & vota facienda pro ſalute præfecti.

Hæc quoque potiſſimùm expreſſa ſunt de fonte Menandri, quem vide.

CAP. XVII.

De oratione nuptiali, item de epithalamiis.

1. S. *Altera claſſis orationum, quæ ad genus demonſtrativum referuntur, occaſionem capit ex conjugio, vel ortu, aut obitu hominis. Hujuſmodi ſunt oratio nuptialis, epithalamium & natalia ac funebris oratio.*

2. *S.* ‘ In *Nuptiali* oratione primitùs aliquid ‘ de Jove ac Junone, tanquam conjugii auctoribus dici ſolet.

Chriſtianis Adami & Evæ hiſtoria impleverit eorum locum.

3. *S.* ‘ Deinde dicendum de natura ipſa, à ‘ qua in animalibus, imo & plantis eſt, quod ‘ ſimiles producant.

4. S. *Tertio loco comparatio inſtituenda eſt inter hominis, cæterorumq; animalium congreſſus.*

Nam horum vagi sunt concubitus: hominis verò certus, & legitimus; eóque, quasi ex lumine accepto lumine alio, conservetur generis ac familiarum immortalitas.

5. S. *Quarto loco commemorantur commoda conjugii, quæ tria potissimum sunt. Primum est bona existimatio. Nam qui uxorem ducunt, illegitimâ venere abstinent, solâque uxore contenti vivunt. Hinc alterum emanat, quia liberos eorum patria habet, tanquam obsides quosdam: unde & tales merito suis civibus sunt fideliores, cariores, magisq; honorati.*

Tertium est, quia conjugium, & multas humanæ vitæ miserias absterget, & res lætas reddit lætiores.

Unà siquidem gaudent maritus, uxor, liberi, affines; ut ea sit velut lux quædam ex multiplici luce splendidiùs efflorescens. Quid enim tam commendat dies festos, quàm quod multi unà lætentur?

6. S. *Quartum est, quod conjugale illud contubernium occasio fuerit extruendi ædes, ex ædibus autem coaluerint pagi, ex pagis constitutæ sint civitates. Item quod conjugio concilient affinitates externas; quæ res multùm valet ad societatem servandam in genere humano. Item quod multi conjugio immortale nomen sint consecuti.*

Uti Menelaus, conjugio Helenæ, Achilles, Thetidis. At metus quoque matrimonio cum

cum Alceſtide fatalem dicitur mortem effugiſſe.

7. Sect. *Quintum locum obtinent vota, quibus ſponſo ſponſæque fauſta omnia comprecamur.*

8. Sect. *Sexto καθ' ὑποτύπωσιν fingemus liberos coram parentibus luſitantes, balbutientes, cantillantes; & ætate creſcenti jam majora majoraque meditantes.*

9. Sect. *Septimo, figmentum hoc comparabimus cum pueritia ſponſi.*

Nam magnam adferre omnibus voluptatem ſolet primæ illius ætatis recordatio. Atque iſtiuſmodi hic ſimilitudine uti licebit: Si cuique jucundum eſt ſuam intueri picturam; quanto magis delectabit vivam ſpirantemq; cernere imaginem ſui?

10. Sect. *Etiam exempla eorum poterimus adferre, qui parentibus ſuis decus immortale, vel etiam ſalutem attulere.*

Ita Anchiſes flammis Trojæ ereptus fuit opera Æneæ.

11. *S. Poſt illa inſtituitur ſponſi laudatio, & ſponſæ: ſed tum ea hic locum habet, ſi & illi obſcurioris ſint nominis. Sin clari fuerint laus iſta magis conveniet initiis.*

12. S. *Inter ea vero, quæ ad laudem pertinent, etiam eſt ſimilitudo generis, patriæ, ætatis, facultatum.*

Notum

|| Tu tibi junge parem.

Notum illud Pitacci, τὴν χρῆ σαυτὸν ἕλα. ||

12. S. *Immo ex dissimilitudine quoque elicere erit laudis occasionem Nam patriæ diversitas illustrius est divinæ providentiæ argumentum. Affinitas cum diverso genere pertinet ad generis incrementum. Si studia fuerint diversa, ut si alter sit è domo forti, alter è sapienti, hæc res dicitur efficere admirabilem concentum: & addemus, quales futuros credibile sit, qui ex tali conjugio nascentur.*

Atque hanc quidem methodum ex fontibus hausi Dionysii Halicarnass. Sed videndum, ne semper, quod dicitur, eadem oberremus chorda. Propterea alteram etiam rationem præscribam, quam à Menandro Rhetore accepi. Ità ad excogitandum aliam atque aliam expeditior erit junioribus via.

14. S. *Alter modus tractandi orationem nuptialem est istiusmodi. Initio aliquid afferres de argumenti difficultate: quæ augetur, si sponso, & sponsæ, genus obtigerit illustre. Adde causam, cur ad dicendum accesseris.*

Ut quod affinitate vel amicitia sponso, sponsæve, sis conjunctus: vel, quod hortati ad hoc officium illi sint, quibus nihil possis negare: vel quod in tanta celebritate absurdum sit non testari gaudium suum; vel simili modo.

15. S.

15. S. *Etiam initiis convenit historia, vel fabula vetus de aliquo heroici temporis conjugio, & honore summo, quo illud Dii vel homines sunt prosecuti.*

Ut quod, cum Dionysius Ariadnem duceret, Apollo aderat, lyramque percutiebat. Vel quod, Peleo nuptias celebrante cum Thetide, item Cadmo cum Harmonia, musæ ac dii præsentes fuere, & alius lyram feriebat, alius tibiam inflabat, Mercurius autem hymnum canebat. Similiter quoque nunc alium choreas agere, alium ad tripudia excitare; nos vero orationem habere. Vel quod, Megacle Agaristam ducente, convenerit flos Græciæ, & alius carmine, alius oratione, alius aliter nuptias decorârint.

16. Sect. *Pars altera continet nuptiarum laudationem.*

Ut, quod statim post chaos digestum, Natura, sive Amor, nuptias induxerit; ac Jovi quoque conciliarit cum Junone conjugium, ac aliis, item majorum gentium Diis nuptias persuaserit; imo & auctor fuerit semideis, ut nymphas sibi jungerent; Dionysium etiam inter mortales conjugium induxisse, atque eo beneficio melius esse meritum de genere humano, quam Prometheum, cum monstraret ignem surreptum; iis plenum esse mare, plenas terras; absque illis non Philosophiam, non leges atque urbes, non humanum genus stare diu posse. In fluviis etiam connubia esse; quomodo Alpheus,

Alpheus, Elidis amnis, occultis ſub mari viis in ſinum Arethuſæ ſuæ, Siculi fontis, influit, eique permiſcetur. Volatilia, quoque huic legi ſubjici à Venere: item feras efferas, ut leones, ac pardales. Quin neque arbores ipſas conjugii eſſe expertes, ut diligentiſſimi naturæ indagatores obſervarunt.

a Plinius lib. 13. c. 3. & alibi.

17. Sect. *Tertia pars ſponſum & ſponſam extollit.*

Ubi genus amborum conferemus, non ut alterius imminuamus, ſed ut ſimili ſimilem jungi conſtet. Etiam amborum virtutem comparabimus, ut ſi ille à Mercuriali, aut Martio ſtudio, hæc à Pallad is, aut Gratiarum operibus commendetur. A forma etiam laudabimus: ac illum roſæ, hanc malo pulcherrimo; illum olivæ, hanc palmæ ſimilem eſſe dicemus.

18. S. *Pars quarta laudat eos qui nuptias convenere: item thalamum, etiam domum atque urbem, ubi nuptiæ fiunt: ac denique voto orationem claudit.*

Dicemus autem quã multi, quam præſtantes, hoc feſtũ celebrant, quam pulchrè thalamus picturis & floribus ſit ornatus: videri hic quaſi domicilium Veneris, atq; amorum, & Gratiarum. Hymenæum etiam, quales à veteribus deſcribebatur, orationis penicillo depingere ſolent, atq; eum lampada nuptialem geſtare fingebant. Similiter alia nuptiarum numina commemorabant. Quæ inter fere poſtrema Lucina, Hanc aiebant intra decem menſes

menses obstetricis functuram operâ, & suscepturam pueros, qui parentes ore exprimant, & virtute iis futuri sint simillimi. Ea occasione commodè se ad preces convertebat sermo. Atque hæc de oratione nuptiali.

19. S. *Huic generi vicinum est illud quod* Epithalamium *dicitur. Estq; oratio, quæ ad thalamum habetur.*

Differt à nuptiali, quod perfectis nuptiis Hymenæi loco recitetur. Ab Hymenæo vero distinguitur, quod hic ligata esset oratio; epithalamium, prosa. Quanquam & Latini carmine epithalamium cecinere; ut Statius Pampinius: sed aliter Græci solent.

20. S. *In hoc inde initium fiebat, quod pro tibia, vel barbito, orationem habituri essent in honorem eorum qui thoro sociarentur.*

21. S. *Hinc ea sequi solent, quæ de nuptiali diximus.*

Ut sunt conjugii necessitas, laus sponsi & sponsæ; quò & pertinet similitudo generis, ætatis, & aliorum.

22. S. *Postea cohortabimur ad mutuum amorem: atq; addemus, quantum ea res gaudii allatura sit amicis: quantum doloris inimicis.*

Pulcherrimè hanc rem expressit poeta Odyss. z. *

* Non enim eo quicquam præstantius, aut melius, quam cum animis concordibus demum administrant Vir ac mulier. Multi dolores sunt malevolis; Gaudia autem benevolis.

— Οὐ μὴν

—Οὐ μὲν γὰρ τί γε χρεῖσσον καὶ ἄρειον,
Πόθ' ὁμοφρονέοντε νοήμασιν οἶκον ἔχητον
Ἀνὴρ ἠδὲ γυνή· πολλ' ἄλγεα δυσμενέεσσι,
Χάρματα δ' ἐυμενέτῃσι.

33. S. ‘ Orationem clausuri optabimus spon-
‘ sis, ut dulcia tori pignora cito conspici-
‘ ant, diuq; felicem degant vitam: imo &
‘ annis volventibus videant diem, quo & ip-
‘ si interfint liberorum suorum nuptiis, &
‘ nos fortasse illis hymenæum cantemus.

Cum his, quæ de epithalamio diximus, conferre juvabit, quæ de eodem argumento scribit Scaliger lib. III. de re poet. cap. CI. Quanquam enim poetæ, & oratoris concep-tus, non parum differant, ut optimè monet Dionysius: * tamen nec pauciora sunt, in quibus conveniant.

* Præceptis de epithalam.

CAP. XVIII.

De Oratione Natalitia, ac Funebri.

Nuptiarum finis sunt liberi. Itaque post orationem nuptialem, & epithalamium, ordo requirit, ut de natalitia dicamus.

1. S. Natalitia est oratio, quæ habetur in na-
‘ licujus natalem.

Græcis λόγος γενεθλιακός.

2. Sed

2. Sect. *Estque duplex. Nam vel fit, cum quis prole recens auctus est: vel in ejus natalem, qui ætate jam est provectior.*

3. Sect. *In utroque genere primum dici solet de tempore nativitatis, ubi considerantur annus, mensis, dies, hora.*

Ut si quis natus esset Calendis, dicebatur principium mensis vivendi principium dedisse, inque omnibus bonis principium esse optimum, imo esse dimidium totius: atq; adeo plus toto. Si esset dies sextus, septimusve, affirmabant dies istos esse sacros, eoque hujusmodi nativitatem significare communionem quandam cum Diis. Si dies esset nonus, quia is Soli sacer erat, colligebatur, aliquem Solis instar illustrem & beneficum fore. Si esset decimus quartus, aiebant hunc esse Minervæ dicatum: & quia tunc plenilunium sit, augurabantur, nihil ei defore. Etiam spectabant anni horam: utl an tempus esset hybernum, quod omnium fortissimum; an vernum, quod amœnissimum; an æstivum, quod fructibus commendatur; an autumnale, quod in regionibus calidis quiete est gratissimum. Similiter si Dionysia fuissent, aut Eleusinia, vel aliud festum, hæc res dicendi præbebat argumentum.

4. Sect. *Hinc videndum de loco; ubi spectatur natio ac civitas.*

Natio quidem, ut, num quis Græcus sit, an Barbarus; Italúsne, an Pœnus. Atque hic minime illud prætereundum, si ea gens vel sapientiâ,

sapientia, vel fortitudine, vel re alia celebretur. In urbe item considerandum, num ea metropolis sit, aut proximæ saltem dignitatis; item num ampla sit & florens, num ingeniis fœcunda, & ecquid strenue gesserit.

5. S. *Post illa in pueri natali duo capita tractabimus, quæ in hoc argumento præcipua sunt. Prius est virtus parentum, & majorum. Alterum vero spes, quam de puero concipimus ex genere facili futuraque educatione. In adulto autem commemorantur omnia ista, à quibus persona potest laudari.*

Ut sunt virtutes, honores, aliaque; de quibus in genere demonstrativo saris diximus.

6. Sect. *Postremo, Deum precabimur, ut puero annos multos largiatur; faciatque ut suis, & patriæ, aliquando ornamento esse possit. Similiter in adultis optabimus, ut sæpe hunc natalem celebrare contingat; utque lætior lætiorque semper revertatur.*

De Genethliaca quædam etiam Menander habet. Exemplo autem fuerit Genethliaca Aristidis in Apellam. Quod si in argumenti hujus tractatione admiscere aliqua visum est de sacrariis Philologiæ: multum ea parte juvabit Jul. Scaliger l. III. de re Poet. c. CII. Inter ea, quæ attingit, sunt honores, qui die natali Genio fiebant. Nam *pulte frixilla conficiebant sacra natalium*: ut est apud Plinium lib. XVIII. cap. VIII. Lacte etiam Genio libabant, teste Probo in III. Georg.

Etiam

Etiam —— *Piabant*
Floribus, & vino, Genium memorem brevis ævi:
ut ait Horatius lib. II. epist. I. At hostes abstinebant. Unde Varro apud Censorium cap. II. 'Id moris, institutíque majores nostri tenuerunt, ut, cum die natali munus annale 'Genio solverent, manum à cæde ac sanguine abstinerent, ne die, quod lucem accepissent, aliis demerent.

A natalitiâ accedamus nunc ad funebrem; quando, ut illa fit homine nato, ita hæc denato.

7. S. '*Oratio Funebris* propriè dicitur, quæ in 'funere habetur. Sed latiùs ea vox extenditur, cum etiam anniversariæ esse 'possint.

Ut quas ad Mausoli sepulchrum quotannis recitari jussit Artemisia. Item quæ Athenis habebantur in laudem eorum qui in bello pro patria cecidissent; qualis illa Periclis apud Thucydidem, item tres Aristidis.

8. S. 'Anniversariæ, atque omnes, quæ multò 'post obitum haberentur, vix aliud erant, 'quàm encomium.

Ut illa Isocratis in Evagoræ laudem.

9. S. 'Hoc loco potissimum de oratione age'mus, quæ dolorem habet recentem. Tri'plex spectamus tempus, præsens, præteri'tum, futurum. Præsens quidem, ut si or'diamur à signis doloris præsentis.

Velut

Velut, quod convenerimus ad triſtes exſequias. Item ſi deſcribas faciem defuncti miſerabilem, genas pallentes, cincinnos jacentes, linguam contractam, oculos contortos. Sed hæc vix aliis, quàm matrum, vel amatorum planctibus, videntur convenire.

10. Sect. *Hinc exponimus, qualis quantúſque fuerit, quem amiſimus; quæ ad præteritum tempus pertinent.*

Ut quàm facilis ac comis fuerit, quàm hilaris inter adoleſcentes, quàm gravis inter ſenes, & ſimilia.

11 Sect. *Ad futurum refertur, quòd magnam ſui ſpem excitárat, quá nunc ſimus orbati.*

Ut quæ beneficia in nos fuerit collaturus, ſi diutiùs fuiſſet ſuperſtes, quàm præclarè. Item meriturus de patriâ. Vide apud Cicer. lib. 3. de Orat. perelegantem & brevem orationem in mortem Craſſi, ubi hæc inter alia; *O fallacem hominum ſpem, fragilemq; fortunam & inanes noſtras contentiones; quæ in medio ſpatio ſæpe franguntur, & corruunt, & ante in ipſo curſu obruuntur, quàm portum conſpiciunt.*

12. §. ‘Eſt vero cum magis præterito inſiſti-
‘mus, quàm futuro; item cùm contra ſit.
‘Prius locum habet, ſi quis geſſerit hono-
‘res publicos, præclarè meritus ſit de mul-
‘tis. Poſterius ſit, ſi cujus meſſis adhuc in
‘herba fuerit.

13. Sect.

13. S. *Et iſtis quidem partibus conſtabit oratio, ſi viſum erit paucis defungi. Et ſi juſtam inſtituere orationem velimus, hanc potiùs inſiſtemus viam. Auſpicabimur à querimonia, vel exclamatione, aut interrogatione.*

Ut ſi dubitare nos fingamus, num flere velimus, an eloqui. Illud enim dolorem jubere, hoc dictare officium.

14. S. *Quod ſi maritus lugeat obitum uxoris, commodè ordietur à mutis animantibus; quæ ut ipſæ, conjuge amiſſâ, dolorem ſuum teſtantur.*

Ut quòd cygnus, compare erepta, alas ad Zephyrum extendat, ſortémque ſuam deploret; quod hirundo querulo cantu triſtitiam ſuam ſignificet; quòd bos, & equus non ſine dolore abſtrahuntur ab eâ, quicum ſueverint.

15. S. *Hinc ſequitur laus defuncti. Quæ unde petatur, dictum eſt in genere demonſtrativo.*

Vide & quæ de eo tradit Menander lib. II. cap. IX. quod de funebri oratione inſcribitur.

16. S. *Imprimis autem ſpectatur hîc genus mortis; ut ſi quis occubuerit pro patria pugnans.*

Hoc mortis genus eleganter laudat Cicero Philip. XVI. "Maximè, *inquit*, proprium "ſenatus ſapientis eſt, gratiâ eorum, virtutem "memoriâ proſequi, qui pro patria vitâ pro- "fuderunt. Et *mox*; O fortunata mors, quæ "natura

'naturæ debita, pro patria est potissimùm
'reddita. Vos vero patriæ natos judico: quo-
* Milites Martiæ legionis alloquitur.
'rum etiam nomen à Marte * est: ut idem
'Deus urbem hanc gentibus, vos huic urbi
'genuisse videatur. In fuga fœda mors est: in
'victoria gloriosa. Etenim Mars ipse ex acie
'fortissimum quemque pignorari solet.

17. S. 'Post laudationem dicimus, quantum
'damnum morte alicujus fecerit Respubli-
'ca, doloremq; exinde excitamus.

Sanè ex boni amissi prædicatione oritur desiderium ejus, eóq; omnino post laudationem proximum est, ut jacturam, quam facimus, demonstremus. Ex cognitione autem jacturæ provenit luctus: ut omnino hinc locus debeatur querimoniæ, & lamentis.

18. S. 'Interdum tamen non seorsum institu-
'itur laudatio, seorsum vero dolorem cie-
'mus: sed singulis laudationis locis que-
'rimonia admiscetur.

Nempe, ut singulæ encomii partes sint materies luctus.

19. S. 'Lamentationi sive luctui subjicitur
'consolatio. Vel, si lamentis non fuerit o-
'pus, ut siquis pro patria ceciderit, ea
'proxime laudationem sequetur.

Observat hoc Cicero Philipp. XIII. ubi continuo post illa, quæ paulo antè citavimus; ita eos compellat, qui ceciderant bello ad Mutinã gesto. 'Illi impii quos occidistis, etiã ad inferos

'Inferos pœnas parricidii luent; vos vero, qui
'extremum spiritum in victoria effudistis, pi-
'orum estis sedē & locum consecuturi. Brevis
'autem vobis vita data est; at memoria bene
'reditæ vitæ sempiterna: quæ si non esset lon-
'gior, quā hæc vita, quis esset tam amens, qui
'maximis laboribus & periculis ad summam
'laudem gloriamq; contenderet? Actum igi-
'tur præclare vobiscum, fortissimi, dum vixi-
'stis, nunc vero etiam sanctissimi milites, quod
'vestra virtus, nec oblivione eorum, qui nunc
'sunt, nec reticentia posterorum insepulta esse
'poterit, cum vobis immortale monumentum
'suis pene manibus senatus, populusque Ro-
'manus exstruxerit. *Et post pauca*; Sedquoniā,
'patres conscripti, gloriæ munus optimis &
'fortissimis civibus monumenti honore per-
'solvitur, consolemur eorum proximos, qui-
'bus optima est hæc quidem consolatio; pa-
'rentibus, quod tanta Reip. præsidia genue-
'runt; liberis, quod habent domestica exem-
'pla virtutis; conjugibus, quod iis viris care-
'bant, quos laudare quā lugere præstabit; fra-
'tribus, quod in se, ut corporum, sive virtutum
'similitudinem esse confident. Atque utinam
'his omnibus abstergere fletum sententiis no-
'stris, consultisq; possemus; vel aliqua talis
'his adhiberi publice posset oratio, quā depo-
'nerent mœrorem, atq; luctum; gauderentq;
'potius cum multa & varia impenderet ho-
'minibus genera mortis, id genus, quod est
'pulcherrimum, suis obtigisse; eosq; nec in-
'humatos esse, nec desertos (quod tamen ip-
'sum pro patria non miserandum putatur)
'nec dispersis bustis humili sepultura crema-
'tos,

‘tos, ſed contectos publicis operibus atq; mu-
‘neribus, eaq; exſtructione, quæ ſit ad memo-
‘riam æternitatis ara virtutis. Quamobrem
‘maximum quidem ſolatium erit propinquo-
‘rum, eodem monumento declarari, & virtu-
‘tem ſuorum, & pietatem, ſenatus fidem, &
‘crudeliſſimi memoriam belli; in quo, niſi
‘tanta militum virtus extitiſſet, parricidio
‘M. Antonii nomen populi Romani occidiſſet.
Hactenus cœleſti illo ore M. Tullius. Et quanto tamen fortius ſolatium habent Chriſtiani! qui ſciunt, ſe non aliter, quam moriendo felicitatis æternæ fieri compotes. Sed diſcrimen hoc fuſius perſequi, non eſt hujus loci. Porro etiam ſolatii genus eſt, ſi dicas, poſſe damnum defuncti reſarciri morte ſucceſſoris. Pluraque eodem pertinentia dicemus infra; ubi ſpectabimus conſolationem, non ut orationis funebris pars eſt; ſed qua conſtituit orationem juſtam.

20. S. *Vel ubi conſolatio etiam fuerit inopportuna. Ut ſi longinquitas temporis dolorem jam omnem abſterſerit.*

Hoc in anniverſaria fere contingebat; ubi laudabantur ſæpe, qui ante annos multos eſſent defuncti. Hic ſi quis ſolatio opus eſſe putet, is quoque Ilienſes ſoletur, quod olim fortiſſimum civem, Hectorem, amiſerint. Sin tantum ſex ſeptemve menſes ſint, ex quo obiit aliquis: & is, ad quem dicimus, mortuo fuerit conjunctiſſimus, ut filius ſit, vel conjux; quia luctum in talibus durare veriſimile eſt, etiam querimonia tunc, & conſolatio habebit locum.

21. S. *Conſolationi ſubjicitur non raro adhortatio*

tatio, quæ incitet præsentes, ut animo retinere perpetuo velint virtutem defuncti, eamq; sibi ad imitandum proponant.

Vide hoc in genere præter ea, quæ antea commemoravi, etiã Lysiæ orationem in laudem cæsorum eo bello, quo Athenienses opem tulere Corinthiis; item Menexeum Platonis, Demosthenis orationem in illorum laudem, qui prælio ad Chæroneam ceciderant, & Dionis Chrysostomi in Melancomam.

Atque hæc sufficiant de orationibus secundæ classis.

CAP. XIX.

De Gratiarum actione, oratione gratulatoria, & lamentatoria.

1. S. *Tertia orationum classis, quæ referuntur ad genus demonstrativum, occasionem sumit ex bono, quo quis auctus; vel malo, quo sit affectus. Hujusmodi sunt gratiarum actio, gratulatoria, & lamentatoria.*

2. S. Gratiarum actio *vel recta est, vel obliqua.*

3. S. *Recta est, quâ aperte, & sine circuitione aliquâ gratias agimus.*

4. S. *Hujus partes sunt tres. Primâ significamus lætitiam ex beneficio accepto obortam.*

5. S. *Altera exaggeramus beneficium illud, ut magnitudinem ejus intelligere videamur. Est enim præcipua grati animi virtus & scire quantum debeas, & debere libenter.*

Quo pacto autem beneficium amplificetur, ostendimus superius, cũ de gratiæ affectu age-

6. S. *Tertia pars animum gratum pollicetur. Quod bifariam fit. Nam vel dicimus nos parem, aut etiam majorem, gratiam relaturos: vel, si id vires superat nostras, saltem animum spondemus, gratum ac memorem, Deumque rogamus, ut, cum nos ob virium tenuitatem id minimè possimus, ipse condignas gratias rependat.*

7. S. *Hîc interdum accidit commendatio novæ, quâ petimus, ut is, qui nos beneficio hoc affecit, porrò etiam amore suo complecti velit. Item votum quo pro salute illius Deum rogamus.*

Exemplo in hoc genere sunto duæ orationes Ciceronis: una post reditum ad Quirites: altera post reditum in Senatu. Prior tria præstat.

I. Extollit beneficium populi Rom. quod se restituissent: atq; id confert cum beneficio parentum, nec non Deorum immortalium: item cum reditu Pompilii, Q. Metelli, & C. Marii.

II. Amicorum prædicat operam, qui in se revocando laborassent.

III. Pollicetur se beneficii hujus memoriam benevolentiâ colere velle sempiternâ; omniáque sua compositurum ad Reip. utilitatem.

Posteriori hæc similiter facit.

I. Gratias agit pro beneficio, atque id vehementer effert.

II. Invehitur in eos, quorum invidiâ fuerat ejectus.

III. Amicorum beneficium prædicat.

IV. Stu-

IV. Studium ſuum erga temp. promittit. Exemplo itidem fuerit oratio Ciceronis, qua Cæſari gratias agit pro reſtituto Marcello. Illuſtris quoq; eſt illa Æneæ ad Didonẽ †. † Æn. lib. 1.

O ſola infandos Trojæ miſerata labores,
Quæ nos, relliquias Danaum, terræq; mariſque,
Omnibus exhauſtos jam caſibus, omnium egenos,
Urbe, domo ſocias: Grates perſolvere dignas
Non opis eſt noſtræ, Dido, nec quicquid ubiq; eſt
Gentis Dardaniæ, magnũ quæ ſparſa per orbem.
Dii tibi, (ſi qua pios reſpectant numina, ſi quid
Uſquam juſtitiæ eſt, & mens ſibi conſcia recti,)
Præmia digna ferant; quæ te tam læta tulerunt
Secula? qui tanti talem genuere parentes?
In freta dum fluvii current, dũ montibus umbræ
Luſtrabunt convexa, polus dum ſydera paſcet;
Semper honor, nomenq; tuum, laudeſq; manebunt;
Qua me cunque vocant terræ. ———

Hæc de gratiarum actione recta.

8. S. *Oblique vero gratias agimus, cum dicimus, non acturos nos gratias, & ea interim proferimus, quibus gratum abunde animum teſtemur.*

Velut ſi tantum eſſe beneficiũ profiteamur, ut ſatius videatur, illud tacitum animo æſtimare, quam proletario more gratias verbis agere. Vel ſi dicatur, arctum adeo neceſſitudinis vinculum eſſe, ut illo gratiarum agendarum more liceat ſuperſedere.

9. S. Gratulatoria *oratione vel alteri gratulamur*

lamur, vel nobis ipsis. Agemus proprie de priori, quia majoris est usus, & ex ea alterius tractandæ ratio satis cognoscitur.

Græcis συγχαρητικὴ vocatur.

10 S. Partes gratulatoriæ sunt tres. Prima sig-
ᶜ nificamus, quantam ceperimus voluptatem
ᶜ ex prospero alterius successu. Nec nostrum
ᶜ tantum, sed sæpe aliorum etiã gaudium te-
ᶜ stamur; interdum & causã hanc adteximus,
ᶜ quod res amici esse nostras ducamus. Ac
ᶜ facilius id fidem invenit, si is sanguine,
ᶜ affinitate, vel aliter nobis junctus sit.

11. *S.* Parte altera, ut justam tantæ tuisse læ-
ᶜ titiæ causam intelligatur, ostendimus mag-
ᶜ nitudinẽ boni, quo auctus est. Ut quod non
ᶜ casu, non præsentatione, aut largitione ho-
ᶜ norem istũ adeptus sit; sed virtute, & meri-
ᶜ tis præclaris; quod honos sit tantus, ut eo
ᶜ nomen suum ab oblivione possit vindicare;
ᶜ quodque multis expetitus obtigerit paucis.

12. *S.* Tertia pars continet votum, ut Deus
ᶜ hoc bonum esse perpetuum velit: item ut
ᶜ honos iste sit ipsi, & Reip. imprimis salutа-
ᶜ ris. Quandoquidem etiam adhortatio talis habet
ᶜ locum, ut quis jam non cum aliis sed secum
ᶜ certare velit, quo per honoris hunc gra-
ᶜ dum ad majores possit ascendere.

Exemplo in hoc genere fuerint, cum orationum aliæ multæ, tum Aristidis παλινῳδία, quæ est de Smyrnâ instauratâ. Atque item in προσφωνητικῷ Σμυρναϊκῷ, quæ oratio habita est coram Imp. Commodo Smyrnam ingresso recens

recens instauratam. Item illa Themistii, qua Constantio Imp. quamquam absenti, gratulatus fuit ob res feliciter gestas. Incipit ea, Αἰγύπτιοι. Par ratio est epistolarum. Nam gratulatoriæ sunt Isocratis quinta, & septima: quarum illa ad Philippum Regem: hæc ad Timotheum. Apud Tullium quoque ingens talium copia est: imo supersunt etiam aliorum quædam ad Tullium: uti illa Trebonii*, quæ Tullio de indole filii gratulatur. * Lib. 15. Epist. 16.

13. S. *Est & obliqua gratulandi ratio, ut cum dicimus, non tam amico gratulari nos velle, quod honore illo affectus sit, quam Urbi, quod ejusmodi acceperit senatorem, vel consulem.*

Nam ad Remp. quidem multum inde emolumenti accessurum: ad amicũ vero non minus oneris, quam honoris; juxta illud vetus, † † Apud Varronem lib. 4. de L. L.

Onus est honos, qui sustinet Rempublicam.

14. S. Lamentatoria *minus artis eget, cum dolor quemvis reddere soleat disertum.*

15. S. *Duabus autem partibus solet absolvi. Primum significans, in quod malum incideritis, & magnitudinem ejus exaggerantis. Deinde, si malevoli eo nos mactarint infortunio, odium excitantis eorum, qui nos perdiderunt.*

16. S. *Interdum etiam alii injicitur metus, quasi & ipsis possit contingere, quod nos passi sumus.*

Vide in hoc genere Aristidis orationem

Eleusinum, qua ob templum Cereris incensũ lamentatur. Item μονωδίαν ἐπὶ Σμήρνην, qua nobilem adeo urbem terræ motu obrutam deflet. Item Synesium in Catastasi, ut ubi Pentapolitanam describit calamitatem. Item Anonymi μονωδίαν †, qua deplorat Constantium juniorem Constantini Magni filium, insidiis fratris sui Constantis interemptum.

† Græcè Latinéque primus edidit eam Fredericus Morellus.

CAP. XX.

De Oratione, qua discedentes, vel domum redeuntes utimur, vel alium discedentem prosequimur.

1. Sect. *Quartæ orationum classi occasionem præbet alicujus abitus, vel adventus. Hujusmodi sunt* λόγος ἀποβατήριος, ἐπιβατήριος, καὶ προπεμπτικός.

2. Sect. Ἀποβατήριος *dicitur, quo utimur discedentes è patria vel urbe alia, ubi diu commodéque viximus.*

Alias ἐπιτακτικὸς vocatur; cujus nominis causam ignorare se fatetur Jul. Scal. lib. III. de re poët. cap. cv.

3. Sect. *In hoc genere primum testabimur dolorem nostrum, quod ub urbe, & amicis divellamur. Ac temperantius quidem id faciemus, si discedamus studiorum causa, postea reversuri. Vel si patriæ causa legatio obeunda sit in terris longinquis. Sin solum vertere cogamur, tantopere misericordiam ciebimus, ut videamur*

mur lapides ipsos posse commovere.

4. Sect. *Hinc laudabimus populi, unde abimus, fidem, clementiam, pietatem. Item urbis situm salubrem, atq; amœnum. Quibus & sacra ejus festa addi solent.*

Ut si ex Attica discedamus, hoc, vel simili modo, dicere jubet Menander: *Quis possit sine lachrymis relinquere Eleusinia sacra? quis Dionysia? quis arcem Atheniensium pulcherrimam; aut tot viros sapientiâ, & virtute præcellentes?* Ac pariter omnia accommodabimus quæ in civitate possint allicere.

5. Sect. *Præterea beneficiorum, quæ istic accepimus, semper nos memores fore dicemus.*

6. Sect. *Denique si nobis sint uxor, liberi, adfines, eos commendabimus: beneq; iis ominabimur, & precabimur, à quibus discedimus.*

Exemplo in hoc genere est declamatio edita sub nomine Ciceronis ad Quirites, priusquam iret in exilium.

7. Sect. ΕΠΙΒΑΤΗΡΙΟΣ λόγος *habetur, cùm quis, post diutinam peregrinationem, post liminio domum redit.*

8. Sect. *In hujusmodi oratione primum lares patrios salutabant: Diisq; gratias agebant, quod salvos reduxissent.*

Uti Neptuno, & diis marinis, si mari redirent: vel, si terrâ, Mercurio Evonio, aut Hegemonio, & aliis.

9. S. ‘ Hinc exponebant, quantum abſentes
‘ tenuiſſet deſiderium Urbis. Eaque occaſi-
‘ one accedebant ad laudationē ejus. Hæc
‘ petitur à conditore, fertilitate, ſalubrita-
‘ te, atque aliis, quæ ſuperiori libro expoſi-
‘ ta ſunt nobis.

Iſtis, ſi voles, adde quæ præclarè hac de re notavit Scaliger, li. III. de re poet. cap. CVI.

10. S. ‘ Denique bene Urbi precabantur, ac
‘ totos ſe ei devovebant.

Non pauca, quæ ejuſmodi orationi aptari poſſunt, legas apud Ciceronem oratione eâ, quam in ſenatu habuit, cum ab exilio rediret.

11. S. ‘ ΛΟΓΟΣ ΠΡΟΠΕΜΠΤΙΚΟΣ eſt, quo alios proſequimur, quando diſcedunt à nobis.

Ita exemplo græcorum rhetorum loquimur, quaſi Athenis viveremus. Sed talia pro temporibus, ac locis variare, apertius eſt, quam ut monere ſit opus.

12. S. ‘ In hac incipere ſolent à querimonia,
‘ vel indignatione in fortunam, quòd nihil
‘ tale promeritum divellat ab amico. Vel
‘ etiam increpabant amicum, quòd deſere-
‘ re eum ſuſtineat, à quo non minùs ame-
‘ tur, quàm Theſeo Hercules, Euryalus Niſo
‘ dilectus fuit. Ac acerbus ille caſus eò ex-
‘ aggerandus eſt, quòd armenta etiam, &
‘ volucres graviter moleſtéq; ferant, ſi à
‘ mutua conſuetudine abſtrahantur.

13. S. ‘ Hinc in memoriam revocabimus pa-
‘ læſtram, & excercitia alia, quæ hactenus
‘ communia habuimus. Quæremus, an reti-
‘ nere eum nō poſſint myſteria, Academia,
‘ inſigne opus arcis* & tot alia Urbis bona?

14. S. ‘ Poſt hæc interrogabimus, ubi nunc illa
‘ ſint

'sint promissa, quod alter alterum nunquam 'esset deserturus: Conferemus priorem feli- 'citatem cum miseria præsenti. Antea nos 'amico fuisse munitos, tanquam forti aliquo 'præsidio: nunc eo haud aliter spoliari, quam 'Ajaci in bello clypeus subduceretur: quare 'nihil superesse aliud, quam ut, Timonis ali- 'cujus instar, deserta posthac loca incolamus. 'Nec enim ex re videri, ut nova cum quoque 'amicitia ineatur, cum eadem & illam mane- 're possit fortuna; nec semel navem fran- 'genti iterum mare esse tentandum.

15. S. 'Haud semper tamen gravis adeo que- 'rimonia, vel accusatio, locum habet. Non 'sane si legatus cum imperio, vel exercitu, 'alio mittatur. Ubi potius gratulandum illi. 'Laudabimus quoq; eum à genere, virtute, 'fortuna. Neque ipsũ duntaxat extollemus; 'sed etiam collegas, socios, comites: quorum 'honos dignitatẽ legati auget, atq; illustrat.

16. S. Neque in ejusmodi solum argumento, 'sed in omni συμπαθικῷ, laudatio dili- 'cedentis adhibetur.

17. S. Hinc orandus est, ut absens etiam, no- 'stri semper memor esse velit.

18. S. Multum autem ornatus accedet oratio- 'ni, si locum, quo iter instituitur, celebres 'paucis. Imprimis vero si per quas Urbes 'eundum, per quæ loca navigandum refe- 'ras, & eorum simul præstantiam atque a- 'mœnitatem delibes.

19. S. Atq; ubi oratione hac quasi ad portum 'deduxerimus, ad preces convertemus, op- 'timaque ei omnia à Deo optabimus.

Horatius συμπαθικὸν suum, quod Virgi-

lio Athenas proficiscente scripsit, ab ejusmodi voto orditur:

‘Sic te Diva potens Cypri,
‘Sic fratres Helenæ, lucida sydera,
‘Ventorumque regat pater,
‘Obstrictis aliis, præter Iapyga,
‘Navis, quæ tibi creditum
‘Debes Virgilium, finibus Atticis
‘Reddas incolumem, precor,
‘Et serves animæ dimidium meæ.

Postea autem detestatur poeta eorum audaciam, qui primi se commiserunt mari. Et hæc, similisve ratio, ut commoda est, si paucorum versiculorum res sit: ita ut in justam orationem argumentum excrescat, plus juvabunt ea quæ ex Menandro sumus mutuati. Vide & Cæsarem Scaligerum lib. III. de re poet. cap. CIV.

CAP. XXI.

De Monitione, & Commendatione.

1. S. ‘Excussimus Arculas argumentorum, ‘quæ inserviunt quatuor classibus orationū ‘ad demonstrativum genus pertinentium. ‘Nunc agamus de iis; quæ referuntur ad ‘genus deliberativum.

Quæ ipsas similiter ad quatuor classes revocabimus. Prima est earum, ubi dominantur effectus iræ, odii, vel amoris. Hujusmodi

di sunt, monitio, commendatio, concitatio, & conciliatio.

2. S. Monitio *præcipuè artis eget, cum vitia quidem castigare; at offensam tamen effugere studemus. Id vero hujusmodi artificio consequemur.*

3. S. *Laudabimus primum ejus, qui monendus est nobis, præclaras animi dotes; & significabimus, quanti eum propterea æstimemus, ac diligamus.*

4. S. *Hinc dicemus, ut nihil undique perfectum invenitur, ita laudes istas non leviter labe aliquâ deprevari.*

Ut quod in suos sit durior, vel quod suorum avaritiam non compescat, vel quod novis amicis nimis fidat, vel quod plus æquo sit liberalis, vel alio quopiam. Nam innumera sunt quibus peccari solet.

5. S. *Quodsi ne hæc quidem ratio satis tuta videbitur; poterimus dicere, aliorum id judicium esse, qui cætera cum magni faciant.*

6. S. *Subjiciemus, alios in nos, sive hoc nostrum, sive alienum judicium, planè dissimulaturos fuisse. Sed minimè potuisse pati, ut quispiam tam laudatus, & quem tantopere amemus, in partem duntaxat laudibus ornetur.*

7. S. *Poterimus quoq; aliquid delibare è loco communi officio veri amici.*

Uti enim medicus sanat corporis morbos; ita sinceri est amici, corrigere animi vitia, non supparasitando ea laudare. Vide Plutarchi librum de discernendo adulatore ab amico.

8. S. *Etiam affirmabimus, sperare nos, paricum erga nos libertate usurum, nisi minùs forte esse amemur.*

9. S. *Interim conjiciemus vitii culpam in aetatem, vel gentem, vel convictum hominum minus idoneorum. Eodem laborasse dicemus viros aliquos magni nominis. Sed parvo negotio correcturum. Nam ubi solùm peccatur excessu virtutis, facile aliquid posse ad mediocritatem revocari.*

10. S. *Addamus argumenta ab honesto, utili, glorioso: quibus vitii odium, contraria virtutis amorem gignamus. Hortabimur, ut quàm maximè se excitaret ad omnis praestantis viri laudes implendas.*

Monitionis, sed quæ principem virum decet, insigne apud Livium † exemplum præbet Scipionis oratio ad Masaniſſam; cũ hic reginam Sophonisbam Syphacis uxorem, Asdrubalis Pœni filiam eodem quo captum vidisset die, matrimonio sibi junxisset. Quia brevis est apponam. ‘Aliqua te existimo, Masaniſſa, intuentem in me bona, & principio in Hispaniam ad augendam mecum amicitiam venisse, & postea in Africa te ipsum spesq; omnes tuas in fidem meã commisisse; atqui nulla earum virtus est, propter quas appetendus tibi sim, quâ ego æque atq; temperantiâ, & continentiâ libidinum, gloriatus fuerim. Hanc ego te quoq; ad cæteras tuas eximias virtutes, Masaniſſa, adjecisse velim, nam non est (mihi crede) tantum ab hostibus armatis æstati nostræ periculi, quantum ab circumfusis undiq; voluptatibus: qui eas suâ temperantiâ frænavit,

† Lib. 30.

'frænavit, ac domuit, is multo majus decus, 'majoremq; victoriã, sibi peperit, quàm nos 'Syphace victo habemus. Quæ, me absente, 'strenue ac fortiter fecisti, libenter & com-'memoravi, & memini: cætera teipsum repu-'tare tecum, quàm, me dicente, erubescere 'malo. Syphax populi Romani auspiciis victus 'capiúsq; est; itaq; ipse, conjux, regnum, ager, 'oppida, homines qui incolunt, quicquid de-'niq; Syphacis fuit, præda populi Romani est: '& regem, conjugémq; ejus, etiamsi non civis 'Carthaginiensis esset, etiamsi non patrem e-'jus imperatorem hostium videremus, Romã 'oporteret mitti: ac senatus populiq; Romani 'de eâ judicium atq; arbitrium esse, quæ re-'gem nobis socium alienasse, atq; in arma co-'egisse præcipitem dicatur. Vince animum, 'cave ne deformes multa bona uno vitio, & 'tot meritorum gratiã majore culpâ, quam 'causa culpæ est, corrumpas. Adde & epistolam secundam Isocratis ad Philippum regem, quâ eũ monet, ne porrò temere adeo in bello maxime se periculis exponat. Initium epistolæ est,* Οἶδα μὲν, ὅτι πάντες εἰώθασι πλείω χάριν ἔχειν τοῖς ἐπαινοῦσιν, ἢ τοῖς συμβουλεῦσι, ἄλλώς τε, καὶ ἂν μὴ κεχεύθητις, ἐπὶ χειρῇ τοῦτο ποιεῖν.

11. S. *Sequitur* commendatio, *cujus hæc potissimum capita sunt. Primum causas commendationis exponimus.*

Ut quod bene quis nobis sit meritus, aut nostris; item quòd cum illo, vel parente ejus, aut majoribus, aut propinquis, vel sanguine, vel affinitate, vel amicitia simus conjuncti; item quòd ejusdem simus patriæ, eorundem studiorum, & quæ similia sunt,

* Novi equidem, plus gratiæ haberi solere laudatoribus quàm monitoribus; præsertim si, nullo jubente, monere sint aggressi.

12. Sect.

12. S. *Subjicitur ejus, quem commendamus, laudatio à probitate, fide, humanitate, eruditione, genere, aliis. Sed modus hic tamen tenendus est, ut ne ex amore hoc judicium, sed judicium ex amore profectum videatur.*

13. S. *Dicere etiam possumus, scire nos Horatianum illud.* ‖

‖ Lib. 1. epist. ad Lollium.

(ne mox
Qualem commendes etiam atq; etiã adspice,
Incutiant aliena tibi peccata pudorem.
'Sed hujus integritatem, ac præclaras animi
'dotes, adeo nobis esse perspectas, ut nihil di-
'vini, vel humani, credi nobis posthac veli-
'mus, si eâ parte fallamus.

14. S. *Multum etiam proderit, si quem laudamus, dicatur honestè præclareq; de eo, cui commendatur, sentire & loqui apud omnes solere.*

15. S. *Addemus, si complecti hominem velit & honori eam rem fore, & multum inde utilitatis percepturum: nec unum hominem, sed simul alios multos sibi posse devincire.*

16. S. *Denique vehementer orabimus, atque obtestabimur. Vel dicemus, nos pluribus nolle contendere, ne de humanitate videamur diffidere. Etiam nostro & ejus nomine, quem commendamus, omne grati animi officium pollicebimur.*

Commendationis exemplа longè plurima suppeditat Tullius in epistolis. Imo illæ libri decimi tertii omnes sunt συστατικαὶ : † ut eas Græci appellant. Sed illustris imprimis est sexta libri secundi, quâ Curioni Milonem in petitione consulatus commendat. Nam vel

† Commendatitiæ

sola

sola prope universum hujus argumenti artificium comprehendit. Longiuscula est, & liber ille etiam pueritiæ manibus teritur, ut eam adscribere nihil sit opus. Adde etiam Isocratis epistolam quartam, quâ Diodorum, ac filium ejus, regi Philippo de meliori commendat nota.

17. Sect. *Est obliquæ commendationis genus, quo simulamus, nos commendare nolle, quem interim vel maximè commendamus.*

Ut si dicas, non quidem commendare te alteri Sextium velle; sed orare solum, ut propius hominem nosse ne gravetur. Sperare enim futurum, ut ei gratias agat, per quem viri tanti notitiam sit consecutus. Et hæc de commendatione.

CAP. XXII.

De Concitatione & Conciliatione.

1. 8. 'Nunc videamus de concitandi & conciliandi artificio. Ac prius quidem illud, 'ut raro laudem meretur, ita nec multum 'artis requirit: præsertim si negotium sit 'cum multitudine imperita. Nam quotus 'quisque non maximo opere commovetur, si sibi vel suis, atrocem fieri injuriam 'intelligat? Quare hic sola fuffecerint, 'quæ de iræ & odii affectibus supra dixi'mus.

Exemplum tantummodo adferam ex gravissimo

† Lib. 2. Annalium

mò ſcriptore Tacito: *' Erat, *inquit*, in caſtris ' Percennius quidam dux olim theatralium ' operarum, dein gregarius miles, procax lin- ' gua & miſere cœtus hiſtrionali ſtudio do- ' ctus. Is imperitos animos, &, quæ nã poſt Au- ' guſtũ militiæ conditio, ambigentes, impelle- ' re paulatim nocturnis colloquiis, aut flexo in ' veſperam die, & dilapſis melioribus, deterri- ' mum quemque congregare: poſtremo prom- ' ptis jam & aliis ſeditionis miniſtris, velut ' concionabundus, interrogabat, cur paucis ' centurionibus, paucioribus tribunis, in modũ ' ſervorum obedirent? quando auſuros expo- ' ſcere remedia, niſi novũ & nutantem adhuc ' principem, precibus, vel armis, adirent? ſatis ' per tot annos ignavia peccatum, quod trice- ' na, & quadragena ſtipendia ſenes, & pleriq; ' truncato ex vulneribus corpore, tollerent. Et ' *mox*: Enimvero gravem infructuoſum, denis ' in diem aſſibus, animam & corpus æſtimari, ' hinc veſtem, arma, tentoria, hinc ſævitiam ' centurionum & vacationem munerum redi- ' mi. At hercle verbera & vulnera, hyemẽ, ex- ' ercitas æſtates, bellum atrox, aut ſterilẽ pa- ' cem ſempiterna, *&c.* Seditioſæ iſti concioni facies ſubdidit, oratio Vibuleni, quam paulo poſt refert. Hujuſmodi autẽ virulentæ linguæ artificia ſeu veneficia malis, noſſe convenit, nõ ut utamur, ſed ut melius ab iis caveamus nobis.

2. S. *Concitationi opponitur* conciliatio, *quæ biſariam fit: nam vel nobis amorem alicujus conciliamus: vel in gratiam reducimus partes diſſidentes.*

3. S. *In priori duo hæc præſtamus. Primum exponimus*

exponimus, quâ fiduciâ, & quibus de causis, alicujus benevolentiam, & favorem ambiamus. Ubi laus ejus, quem amicum volumus, habet locum. Spectandum autem qua quisq; re imprimis velit æstimari. Humanitatis laus quasi communis omnium videtur. At aliæ magis sunt propriæ. Ut philosophum gaudet laudari ab ingenio perspicaci, & multarum disciplinarum cognitione: senator à prudentia singulari, & benevolentia erga cives: imperator à fortitudine, & rebus gestis. At juvenem quidem laudare licebit apertius: in sene id faciemus cautius. In utriusque adulationis suspicionem, quantum licet, amovebimus.

4. S. *Pars altera ostendet, favore non esse nos indignos: amicitiam nostram nec inutilem fore, nec indecoram. Quare hic nosmetipsos laudabimus. Sed ea opus est prudentia, ut nequis laudis suæ nimis videatur buccinator.*

Vide Epistolam Ciceronis ad Metellum Nepotem, quæ est quarta libri quinti. Item nonam ejusdem libri, quæ Vatinii est ad Ciceronem. At luculentè imprimis hoc artificium aperit illa recentis, sed politissimi, scriptoris, Angeli, inquam, Politiani Epistola ad Matthiam, Pannoniæ regem, quæ prima est libri noni.

5. S. *Partes dissidentes conciliamus hoc pacto: Ostendimus offensam omnem obliterare debere, partim quia utilius tutiúsq; est: partim etiam quia honestius. Ex affectibus hîc regnant spes & metus.*

6. S. *Quemadmodum vero conciliare homines facile est: ita difficile est eosdem conciliare.*

Sunt

Sunt enim plerique omnes iræ, atq; offenſæ, nimis tenaces. Ac nuſquam facilius operæ luditur, quàm apud multitudinem concitatam. Ubi haud multum valet diſerta oratio, niſi eam duplex muniat præſidium, benevolentia popularis, & dicentis majeſtas.

Unde Maro, cum ſeditionem populi deſcripſiſſet, ita canit.

Tum pietate gravem, & meritis, ſi forte virum
Conſpexere, ſilent, arrectiſq; auribus adſtant. (*quem*
1. Æn.

† Sueton. in Cæſare cap. 70. & Tacit. lib. 1. An. in German. oratione.

Sanè Jul. Cæſar † exercitum compeſcuit, *Quirites* appellando pro militibus; quâ unâ voce ita eos circumegit, & flexit, ut ſe milites eſſe reſponderint, & quamvis id recuſantem, ultro in Africam ſint ſecuti. Etiam ex Tacito ‖ videre eſt, quam paucis verbis, ſeditionem à Percennio & Vibuleno motam, de qua antea diximus, compeſcuerit Clemens centurio. Verum ut præſtantiſſimus hiſtoricus ait, bonis artibus gratus erat in vulgus. Adhæc ſeditionis culpâ & ipſe tenebatur: ſed animum in melius mutârat.

‖ Lib. 1. Annal.

7. 5. *Porrò multum etiam refert, ut nequi efferatæ plebi ſtatim ſe credat, ut cunq; & innocentiæ, & authoritatis præſidio tutus ſibi videatur. Nam primus ille multitudinis impetus planè eſt belluinus, ut ratione regi non poſſit. At ubi is deferbuit, idoneum magis orandi tempus erit. Sed priùs conſtare oportebit: quæ origo ſit mali tanti. Nam qui ignorat, quâ parte ſit vulnus, quomodo ei faciet medicinam?*

medicinam? Etiam temperamento iſthoc in oratione opus erit, ut prius amicè deliniamus; hinc verbis caſtigemus ſeverius. Atque interim modus ille in utroque hoc remedio tenendus, quam res, & tempus poſtulabunt.

Non ignoravit hoc Cæſar Germanicus, qui ut obortam ſeditionem ſopiret, *à veneratione Auguſti orſus*, (quemadmodum Tacitus † narrat) *flexit ad victorias, triumphoſque Tiberii præcipuis laudibus celebrans, quæ apud Germanias illis cum legionibus pulcherrima feciſſet, Iulia inde conſenſum, Galliarum fidem extollit, nil uſquam turbidum, aut diſcors.* Atque ab his ſenſim ad illa verba perductus eſt: *Ubi modeſtia militaris? ubi veteris diſciplinæ decus? quonam tribunos? quonam centuriones exegiſti?* Quanquam parum quidem oratione ea flexit: ſed quod nec facundia viri, nec autoritas potuit, id, cum ducis uxor parvulum ſinu filium geſtans, & unà amicorum uxores, miſerabili agmine, ad Treviros fugerint, partim pudor & miſeratio, partim invidia in Treviros, extorſit. † Lib. 1. An.

CAP. XXIII.

De Adhortatione & dehortatione.

1. §. 'Altera claſſis orationum, quæ ad de'liberativum genus referuntur, eo à cæte'ris diſtinguitur, quod hic præcipue excita'tur fiducia, aut metus. Ejuſmodi adhorta'tio, & dehortatio

Græci

Græci orationes vel epistolas adhortatorias vocant, προτρεπτικὰς, νουθετητικὰς, παραινετικὰς.

2. S. *Differt* Adhortatio *à suasione, quod hæc consilii sit, illa motus: hæc ut in re incerta docet, eoque plus habet argumentorum; illa inflammat, ac propterea plus habet caloris.*

Exhortatio, ut suasione latius accepta continetur; ita, si pressius vox sumatur, differt ab eâ trifariam, objecto, fine, tractatione.

Objecto, quia suademus ignaris quod facto opus est: hortamur gnaros, non quidem omnes, sed cessantes aut etiam currentes.

Fine, quia suadens hoc agit; ut velis: adhortans, ut magis velis, faceréque aliquid ausis.

Tractatione, quia suademus probationibus: Exhortamur metum tollendo, ac fiduciam pariendo.

3. S. *Fere autem in oratione justa suasio ad confirmationem pertinet: exhortatio vero Conclusioni reservatur.*

Sanè qui adhortari velit, priusquam quid fieri oporteat, constet, is tantundem agit, ac si ex viridibus & humidis lignis confestim se ignem facere posse speret. Primum igitur animus argumentis est præparandus: ut quibus probetur rei utilitas, necessitas, facilitas. Postquam autem quid ex re sit, viderint auditores; faces stimulique animo subdentur, ut terreantur periculo, aut ignavia cessent.

4. Sed

4. S. *Interdum tamen, quia, quid usus exigat, satis constat: princeps orationis pars est exhortatio, argumenta vero suasoria tantummodo attinguntur.*

5. S. *Ac unde quidem suasoriæ hæc petantur, satis constat ex iis, quæ in genere deliberativo diximus. Affectus autem, quos ciere oportet, hi potissimum sunt.*

6. S. *Primum amor excitandus, tum rei, quam suademus: tum personæ, cujus studemus commodis. Etiam misericordiam erga eum commovebimus. Atque odium concitandum erga illum, qui hac parte adversatur.*

7. S. *Hinc æmulationi erit locus. Eoque aliorum industriam ad imitandum proponemus.*

8. S. *Postremo spes fit bonorum, ut quis adsit: & malorum incutitur metus, ne cesset.*

Exemplo esto oratio Scipionis apud Livium: qua milites Romanos adhortatur, ad Carthaginem novam omnibus viribus oppugnandum.

9. S. *Cæterùm est ubi parcius hos moveamus affectus: etsi ubi majori id fiat cura. Parciùs quidem apud viros in dignitate constitutos, quia hoc potentissimum est ad feriendos animos telum; item apud mentes sulphuratas, quales facile flammam concipiunt.*

Ut si Alexandri Magni similem accendere velis ad pugnam. Quippe Timotheus tibicen, cum bellicum caneret, ita regem eum inflammabat, ut ad arma prosiliret; quemadmodum auctor est Dio Prusæus. † Verum, inquit idem, non hoc tam numeris Timothei, quamvis præstantibus, tribuere convenit, quam a-

† Orat. 2. de regno,

eri

aeri, & planè vivido Alexandri ingenio. Sane frigidum aliquem Daretem nunquam commoviſſet; uti nec Sardanapalum, cui neque Apollo, aut Mercurius, ullis numeris animum iſtum inſpiráſſent.

10. S. ‘Quia autem rari omnino ſunt, qui alieno conſilio, vel hortatu, credant indigere: ‘eo in ipſo orationis ingreſſu dicere expedit, ‘nos ad verba facienda officii potius ratione ‘ne eſſe inductos, quam quod adhortatione ‘ulla auditoribus ſit opus: quippe qui quid ‘fieri oporteat, per ſe videant, & quod re‘ctum ſciunt ſponte agant.

Hoc artificioſe facit Dio Chryſoſtomus orat. ad Trajanũ. Itẽ Cicero Philip. IV. ubi ait: ‘Faciam igitur ut Imperatores inſtructa acie ‘ſolent: quanquã paratiſſimos milites ad præliandum videant, ut eos tum adhortentur: ſic ‘ego vos ardentes, & erectos ad libertatem ‘recuperandum, adhortabor.

11. S. ‘Plurimum eſſe poteſt, ſi initio virtutẽ ‘ejus extollas, quem hortari voles. Nam ‘hoc pacto vehementius ille ſuſcitabitur ‘ad præſtandum, quod requires.

Atque eâ etiam parte, prælvit nobis idem Tullius epiſtola ad Lucinum Calvum, nobilem oratorem. Etſi iſtoc ſummi viri conſilium non ſatis eſſe queratur C. Trebonius; qui Ciceronem in eo extollendo modum exceſſiſſe arbitrabatur. Verum reſpondit noſter, laudatione ea voluiſſe ſe ſuſcitare atq; acuere animum Calvi, cui ad perfectam eloquentiam

non

ion multa deeſſent. Sed ipſum potiùs oratorem noſtrum audiamus: qui Trebonio, quem dixi, ita ſcribit lib. xv. epiſt. ult. 'Ingenium 'ejus melioribus extulit laudibus, quam tu 'id verè potuiſſe fieri putas. *Et mox:* Multæ 'erant & reconditæ literæ: vis non erat. Ad 'eam igitur adhortabar. In excitando autem, '& in acuendo, plurimum valet, ſi laudes eum 'quem cohortere. *Adjungit continuo*: Habes 'de Calvo judicium & conſilium meum: conſilium, quod hortandi cauſa laudavi: judicium, quod de ingenio ejus valde exiſtimavi 'bene. Tantum de adhortatione.

12. S. *Huic* Dehortatio *opponitur; quæ tum contrariis rationibus utitur, ut diſſuadeat: tum ardorem animi, quaſi ingeſtâ frigidâ, extinguit.*

13. S. *In hac dicimus, rem eſſe malam, aut vilem, etiam quæ vires excedat; aut ſaltem laborioſam, aut cujus exitus ſit incertus, &, ut ſuccedat, parum tamen utilem fore.*

14. S. *Ridemus, neq; aliud quam fumum eſſe oſtendemus montes illos aureos, quorum ſpes facta eſt. Exempla quoq; allata diſſimilia eſſe comprobatur.*

15. S. *Culpamus animos auditorum nimis credulos, quod fucum ſibi fieri non ſenſerint. Adverſariorum autem veteratorium ingenium perſtringimus, quod dolis ac fraudibus alios circumvenerint.*

16. S. *Denique periculorum ſummorum metu terrorem animis incutimus.*

Egregium dehortationis exemplum habemus

mus apud Titum Liviũ * in oratione Calavii, civis Campani, quâ filium suum Perollam ab Hannibalis cæde dehortatur. "Per ego te, *inquit*, fili, quæcunque jura liberos jungunt parentibus, precor, quæsóque ne ante oculos patris facere, & pati omnia infanda velis; paucæ horæ sunt, intra quas juranti per quicquid deorum est, dextras dextræ jungentes fidem obstrinximus, ut sacratis de mensis essemus; digressi à colloquio extemplo in eum armamur? surgis ab hospitali mensa, ad quam tertius Campanorum adhibitus ab Annibale es; eam ipsam mensam cruentare vis hospitis sanguine? Annibalem modò pater filio meo potui placare, filium Annibali non possum? Sed si nihil sancti, non fides, non religio, non pietas audiantur; infanda, si non perniciem nobis cum scelere afferunt. Unus aggressurus es Annibalem? quid illa turba tot liberorum, servorúmque? quid in unum intenti omnium oculi? quid tot dextræ? torpescéntne in amentia illa? vultum ipsius Annibalis, quem armati exercitus tremunt, quem horret populus Romanus, tu sustinebis? & si alia auxilia desint, meipsum ferire, corpus meum opponentem pro corpore Annibalis, sustinebis? atqui per meum pectus petendus ille tibi, transfigendusque est. Deterreri hîc sine te potius, quàm illic vinci. Valeant preces apud te meæ, sicut pro te hodie valuerunt.

CAP.

CAP. XXIV.

De Consolatione.

1. S. *Perveniemus ad tertiam classem, cujus orationes versantur circa dolorem alienum: ut sunt consolatoriæ.*

2. S. Consolatio *est oratio, qua animum mœrentis reddimus tranquillum.*

3. S. *Dolor vero, qui abstergendus est, vel provenit ex bono jam amisso, vel amittendi metu.*

4. S. *Consolatio, cui prioris generis dolorem lenire propositum est, diversimode instituitur, pro diversa natura vel mali quod obtigit vel personæ; sive ejus quæ consolatur; sive illius cui consolatione opus est.*

5. S. *In re ipsa videndum, num malum leve sit, vel tale saltem, quod corrigi possit.*

6. S. *Si leve sit, libebit jocos admiscere, dum id ferre eos possit quem compellamus.*

7. S. *Si corrigi possit, conjecturas adferemus, unde verisimile fiat, malum hoc non fore diuturnum.*

8. S. *Consolator vel minor est, vel æqualis, vel major. Minori agendum circumspectius. Amorem suum imprimis testabitur: &, ne de suo sapere plus altero velle videatur, ea quæ dictu opus, ex parente grandævo, vel quopiam philosopho, vel alio summæ prudentiæ viro, se aliquando audiisse profitebitur. Æqualis pro communi se amicitiæ jure facere dicet. Major utriusque aget liberius, a-*

adeo ut siquis immoderatius dolorem ferat, etiam increpet graviter.

Scite hac de re Scaliger l. III. de re poet. c. XXIII. 'Consolator, *inquit*, aut est major, aut 'minor, aut æqualis. Magnitudinem intelligo, 'aut imperio, aut dignitate, aut opibus, aut 'sapientia, aut ætate. Aliter enim consolabi-'tur Nasonem Livia, aliter Liviam Naso, hoc 'spectat ad imperium. Dignitas aut etiam si-'ne imperio esse potest. Veluti si pater filium, 'Ciceronem Pompeius. Opibus, ut si è ple-'be quempiam clientem suum Crassus. Sapi-'entia, quemadmodum Polybium, aut ma-'trem Seneca. De ætate non opus est exem-'plis. Major interponit autoritatem, etiam 'objurgabit. Sapiens opponet etiam disputa-'tionem. Sententiæ huic crebriores. Minor o-'stendet affectum; sese id à sapientibus ac-'cepisse. Æqualis testabitur amicitiam: jus 'commune benevolentiæ.

9. Sect. *Is, qui consolandus est, vel videri vult fortior, quam ut egeat consolatione; vel animo est infirmiori, quam ut, recenti adeo dolore, solatium admittat.*

10. S. 'Prius si fuerit, dicemus, quanquam is 'casus est, qui alium quemvis de constantiæ 'gradu dejicere posset, tamen ejus sapientiâ '& eximiam fortitudinem, ita nobis esse per-'spectâ, ut non dubitemus, quin in istis malis 'animo sit futurus plane infracto; quippe qui 'salutaris philosophiæ præceptis hoc jamdiu 'fuerit consecutus, ut sciat hanc communem 'esse mortalium legem, ut pati necesse

sit

'sit multa adversa, & sapientis nihil esse 'præstare præter culpam; neque lædi 'quemquam posse, nisi à seipso. Denique 'magnitudini huic animi gratulabimur.

11 S. 'Sin animus est infirmus, & dolor ita 'recens, ut respuere videatur medicinam, 'bipartita erit oratio. Priori parte animum 'dolentium in nos transferemus, ut nostro 'magis dolori obsequi, quàm alienum mi-'tigare velle, videamur.

12 S. 'Affirmabimus, nos parùm esse ido-'neos, qui solemur alios, cùm tantopere 'animi discruciemur, ut consolatione ipsi 'egeamus.

13 S. 'Atque ut ex animo hoc dicere creda-'mur, causas doloris nostri afferemus: nem-'pe gravitatem mali, quo quis est affectus; '& indignitatem personæ illud perpetien-'tis; ubi & laus ejus admiscetur.

14 S. 'Addemus, non nos modò propterea 'dolere, sed omnes bonos:

Et talis erit prima pars, quâ consequimur hoc, ut facilius persuadeamus alteri, adversâ fortunâ magno fortiq; esse animo ferendam: quippe qui videat, multum quidem affici nos casu tam tristi: veruntamen æquo eum animo tolerare. At illos, qui non commoventur malis nostris, etiam odimus: quo nihil ad persuadendum noxium est magis.

15 S. 'Alterâ verò orationis parte adfere-'mus ea, quæ idonea sunt dolori leniendo. 'Quale fuerit, si affirmes, malũ grave qui-'dẽ esse; sed quod patientiâ possit mitigari.

† Lib. 1. Od. 24.

Juxta illud Venusini poetæ † :

'Durum, sed levius fit patientiâ,
'Quicquid corrigere est nefas.

16 S. 'Imò nec grave adeò esse, quam vide-
'tur. Nam non futurum hoc diuturnum,
'Vel bono alio posse resarciri. Vel gravio-
'ra multò alios perpeti.

17 S. 'Argumenta hic imprimis sumemus ab honesto, utili, necessario, jucundo, possibili.

18 S. 'Ab honesto, quia hæc divina est volun-
'tas, hoc ratio dictat, hoc virtutis exigit na-
'tura, ut animi dolorẽ rectè factorum con-
'scientiâ mitigemus.

19 S. 'Ab utili, quia virtus rebus adversis red-
'ditur illustrior clariorque; ac præterea illis-
'dem erudimur, & prudentiores ac melio-
'res evadimus.

Jurè sanè Alexander Magnus hoc uno nomine infelicior fuisse jure censetur, quòd semper fuerit felix. Nec enim vina eum magis, quibus se tantopere ingurgitabat, quàm dulcis inebriabat fortuna.

20 S. 'A necessario, quia, quæ effugere non
'licet, ea lugendo non corrigimus, sed exa-
'speramus.

Eoque, ut ait Publius Mimus.

'Feras, non culpes, quod vitari non potest.

21 S. A Jucundo, *quia utcunque nunc ingrau-*
sori

sors ista sit; tamen venit tempus, quo voluptatem gignet præteritorum malorum memoria cum honesto nomine conjuncta.

22 Sect. A possibili, *quia nulla est calamitas tanta, quin patiendo vincatur.*

23 Sect. *Ac postremo isti argumento multum roboris accesserit ab illustribus eorum exemplis qui adversa constanter pertulere. Quæ si domestica fuerint, multo etiam amplius movebunt.*

24 *S.* 'Deniq; exemplis illis ad pristinam ad-'hortabimur virtutem, atque animum for-'tẽ, ne frustra se maceret, ac nominis sui ho-'norem, si impatientiùs se gerat, offuscet, ac-'que imminuat, suisq; hostibus gaudiũ creet.

Quid verò prohibet, quò minus & alteram methodum præscribamus?

25 *S.* 'Possumus autem hanc etiam viam ini-'re. Primùm quidem causas adferemus, quæ 'nos ad consolandi officium impulerint,

Ut sunt cognatio, amicitia, misericordia, hortatus amicorum, & alia.

26 *S.* 'Deinde agemus de naturâ mali, quod 'fatebimur grave quidem esse & tale, ut 'propterea ipsi etiam doleamus non medio-'criter: sed negabimus, durum adeo judi-'candum, ut ejus molestia quisquam ani-'mam suam debilitari ac frangi patiatur.

27 Sect. *Post illa ex persona ejus, quæ malum patitur, quadrifariam argumentabimur. Primùm monebimus, ut cogitet, hominem*

se esse eoq; humanam conditionem ferre constanter oportere.

Ut ficuti immoderatè lugeatur mors mariti, vel uxoris, affirmabimus, hanc fuisse, esse, fore sortem omnium, ut seriùs, ocyùs, vita hæc deseratur; nec causam fuisse, cur ille illave eximeretur communi hominum lege, atq; adeo, omnium, quæ ortum habent; quando omnia quæ ejusmodi sunt occidunt. Pulchrè Statius Papinius;

* Lib. 2. Sylvar. in Epicedio Glauciæ.

—— Omnia functa,
Aut moritura vides, obeunt noctesq; dieq;
Astraq;, nec solidis prodest sua machina terris.
Nam populos mortale genus plebisque caducæ.
Quis fleat interitus? Hos bella, hos æquora poscunt.
His amor exitio, furor his, & sæva cupido: (cum.
Ut fileam morbos, hos ora rigentia bruma,
Illos implacido lethalis Sirius igni,
Hos manet imbrifero pallens Auctumnus hiatu.
Quicquid habet ortus, finem timet, ibimus omnes,
Ibimus.

28. S. *Huic in viro succedet, quòd non homo solùm sit, sed etiam mas; eoque non debeat esse animo molli, & effœminato.*

Sanè quid turpius, quàm ut viri qui esse volunt, animos gerant muliebres? Et tamen in luctu nihil pervulgatum magis. Quod cùm videret Lyciorum legislator; voluit, ut mares lugentes fœmineo uterentur habitu, quo significaret, luctum esse quid muliere magis dignum, quàm viro liberaliter instituto: tum etiam,

etiam, ut schemate tali animus ad tranquillitatem citius reduceretur. Auctor Plutarchus Consolatione ad Apollonium.

29. S. ‘Tertium esto, quod non vir modo ‘sit, sed etiam habeatur, & sit vir prudens. ‘Quando cogitare debet, quicquid extra ‘se est, ex adventitio fulgere; ut liberos, ho- ‘nores, opes; imo vitam ipsam χρήσει * so- ‘lum nostram esse, κτήσει * vero naturæ, ‘vel Dei potius. * Usu. * Possessione.

Quod eleganti hoc versu indicat Lucretius † † Lib. 3.

Vitaque mancipio nulli datur, omnibus usu.

30. Sect. *Quartum nobis quidem Christi Servatoris cultoribus illud est, quod non modo quis civili est prudentia instructus; sed Christiana etiam religione sit imbutus. Atqui ea Christiani conditione facti sunt, ut calamitatibus hujus seculi exerceantur, ne cum mundo pereant †. Delibari quoque hic poterit locus communis de providentia divina in malo.* † 1 Cor. 11. 32.

31. Sect. *Quod si quis non Christianus tantummodo sit, sed etiam doctor Christianus, jam quintum inde petetur argumentum.*

Ut qui non homo duntaxat sit, sed etiam vir; nec vir modo, sed insuper prudentia commendabilis; nec talis modo, sed simul Christianus, atque adeo quem Christianis aliis patientiæ & fortitudinis exemplo præire oporteat; ne quod una manu exstruit, id altera destruat. Notum est istud Dionysii Catonis.

Turpe est doctori, cum culpa redarguit ipsum.

Atque hæc dicta sunto de consolatione primi generis; in qua præstare aliquid si voles, è recentioribus quidem juvabunt duo summi viri, Erasmus commentatione illa, quam inscripsit de Epistolis conscribendis; ac Julius Scaliger lib. III. de re poetica cap. CXXIII. è veteribus autem, cum Rhetores, & hos inter Menander lib. II. cap. VIII. tum Oratores & Philosophi, ut Tullius tot epistolis; ac præterea Servius Sulpitius epistola ad Ciceronem de morte Tulliæ; item Seneca ad Polybium, Marciam, Helviam; Plutarchus ad Apollonium, & uxorem; Aristides ad Etonei parentes, atque alii.

32. S. *Alterum genus solatur mœrentes, eo quod jam malum sibi putent imminere.*

Ut si quis apud tyrannum venerit in suspicionem conjurationis. Quomodo hujusmodi consolationem tractari conveniat non melius possum dicere, quam Julii Scaligeri verbis. Sic vero scribit summus vir.

33. S. *Consolatio talis in duas partes erit dividenda.* In primâ pones spem, quâ, vel opinio deleri, vel ira placari possit. In secunda addes animos, eventum contemnens, carissima quæque ostendens esse vilissima: denique à Philosophis mundi, vitæq; contemptoribus, omnia mutuanda. Quæ si vulgata sunt præcepta, sententiæ,

tlæ, proverbia: aliis omnino verbis, numeris, figuris, exprimenda sunt. Nihil enim minùs movet, quàm familiaria, nota, atque quotidiana. Sin à vulgi opinionibus usq; maximè abhorrent, ac propterea ægrè animum subire valent: tum verò non tam rationibus, argumentis fides extorquenda, quam exemplorum persuasione insinuanda. De *conclusione satis.*

CAP. XXV.

De Petitoria.

18. 'In quarto genere orationum dominatur gratiæ affectus. Ut sunt petitoriæ.

28. 'Petitione aliquid postulamus, vel pro 'nobis, vel pro alio. Posterior hæc *Intercessio* vocatur.

Utriusque artificium paucis complexus est Servius; ubi Junonis ad Æolum orationem enarrat. Rhetoricum, inquit, est in omni petitione hoc observare, ut possit præstari, quod petitur, id est, ut sit possibilitas: & sit res justa, quæ petitur: ut habeat modum petitio, ut sequatur remuneratio. Et sciendum, secundum hunc ordinem omnes Petitiones formare Virgilium: ut in hoc loco possibilitas est.

Æole, namque tibi Divum pater atq; hominum
Et mulcere dedit fluctus, & tollere ventos. (Rex
Justa petitio est:
Gens inimica mihi Tyrrhenum navigat æquor,

Ilium in Italiam portans, victosque penates:
Omne enim, quod contra inimicos petimus justũ
Modus est petitionis. (est.
Incute vim ventis, submersasq; obrue puppes,
Aut age diversas & disjice corpora ponto.
Remuneratio.
Sunt mihi bis septem præstanti corpore nymphæ;
Quarum, quæ formâ pulcherrima, Deiopeian
Connubio jungam stabili propriamque dicabo;
Omnes ut tecum meritis pro talibus annos
Exigat; & pulchrâ faciat te prole parentem.

Hactenus Maro, Serviusq;. Sed cum non unum petitionum genus, distinctius videtur de utroque esse dicendum.

3 Sect. *Petitio alia recta est, alia obliqua. In illa apertè aliquid petimus; in hac, insinuatione opus est.*

4 Sect. *Aperta petitio locum habet in re planè honesta, & apud eum, qui benè nobis vult.*

5 Sect. *In hac primùm aliquid permittitur ad amorem magis conciliandum nobis.*

6 Sect. *Etiam, si opus fuerit, modum ostendimus, quo negotium confici possit.*

7 Sect. *Denique remunerationem pollicemur.*

8 Sect. *Obliqua verò petitione utimur, si vel parum sit honestum, quod poscimus: vel is parum est amicus, quem poscimus.*

9 Sect. *In hac primùm exponimus, quàm noxius sit egenti pudor, quantæque videatur esse audaciæ, postulare à quoquam rem tantam de quo nunquam sis bene promeritus: vel cui saltem nihil præstiteris magnopere gratia dignum.*

10 Sect.

10. Sect. *Addemus, nos nihilominus spem maximam concepisse, fore ut repulsam non feramus. Et ne temere videamur confidere, afferamus fiduciæ causas: ut quod aliis etiam benefecerit, quibus justius poterat negare; item quod divina quædam sit bonitas viri, quâ prodesse omnibus gaudeat.*

11. Sect. *Quod si jam ante de nobis bene meritus fuerit, affirmabimus, cum multum ei simus devincti, tamen velle esse obstrictiores. Referemus etiam, ut eum in parentis loco coluerimus semper, omnemque in eo collocemus fiduciam, neque cuiquam debere malimus, quam illi.*

12. Sect. *Sin ipsi aliquando præstiterimus beneficium, id solum attingemus modestè, ne, quasi debitum, flagitare improbe videamur.*

13. Sect. *Habet hic etiam laudatio parentum, & majorum utriusque: ac si necessitudine inter se conjuncti fuerint, illud ipsum ac mutua juvandæ augendæq; dignitatis officia commemorabimus. Indicabimus etiam, quam pulchrum sit, ut hæredes opum paternarum simul amicitiæ sint hæredes.*

14. Sect. *Ostendemus præterea, petere nos rem honestam, piam, justam; illi facilem, quem rogamus; nobis vero perutilem, vel etiam necessariam. Atque hic misericordiam ab inopia, vel miseria nostra ciebimus.*

15. Sect. *Quod si quid incommodi videatur, ad alterum posse redundare: vel hoc refellemus vel extenuabimus. Dicemus commune nobis esse negotium cum iis, quos ille odit, aut timet.*

15. Sect. *Etiam preces addemus, & obtestationes per res illas, vel personas, quibus*

quibus eum nihil habere carius constat.

17. S. *Denique promittimus animum gratum; & quamvis facultas referendi gratias vel nulla sit, vel exigua; tamen summam fore animi nostri propensionem, & prolixam semper voluntatem. Totos etiam nos fidei illius consecrabimus.*

Petitionis exemplum est apud Isocratem Epistola VIII. quia poscit à Mitylenæis, ut ab exilio revocent Agenorem, nepotum suorum magistrum. Multa etiam exempla suppeditabunt epistolæ Ciceronis. Eas inter, fideris instar, relucet elegans illa ad Lucceium, † qua Tullius petit, ut quæ in consulatu suo gesserat, literis velit consignare.

† Lib. 4. Epist. 12.

Porro ad Petitoriam refer quoq; orationem legati, qui missus est, ut auxilium adversus hostes, vel quid aliud, exposcat. Item eam, qua rogatur princeps, ut in urbem nostram, sive alia de causa, venire dignetur. De priori agit Menander lib. I. cap. XI. de posteriori tractat cap. seq.

CAP. XXVI.

De invectiva & objurgatione.

1. Sect. *Supersunt orationes, quæ generi subjiciuntur Iuridiciali. Ut sunt invectiva, objurgatio, expostulatio, exprobratio, & deprecatio.*

Quan-

Quanquam inuectiua videatur non recte minus posse referri ad genus demonstrativum, ut quæ contineat vituperationem personæ, aut vitii. Sed qui maluerunt de illa tractare hoc loco, eo respexerunt, quod non tantum assumatur in genere iudiciali; sed etiam in tractandi modo imitetur forensem accusandi formam.

2. Sect. *In inuectiua, argumenta ad probandum suppeditant ea, quæ de vituperatione in genere demonstrativo; deque criminatione in iudiciali genere dicta sunt. Ordo non est hic uniusmodi Nam interdum invehimur in vitam omnem à puero usque ad ætatem provectam: interdum certis vitiorum capitibus insistimus. Affectus autem quos movere in eo convenit, quem exagitamus, sunt duo inprimis, pudor facti, & metus ignominiæ, aut pœnæ; apud alios autem concitantur ira, odium, invidia, affectus alii: de quibus in παθολογίᾳ egimus.*

Exemplo hic esse possunt Demosthenes in Aristogitonem, & quæ idem adversus Æschinem, vel hic adversus Demosthenem scripsit. Item Cicero in Catilinam, Vanitium, Pisonem, Antonium; item quæ illum in Sallustium dixisse, vel Sallustium in Ciceronem, vulgo est persuasum.

3. Sect. *Nec in personam habetur tantum, sed etiam senatum vel populum universum.*

Cujus-

Cujuſmodi eſt Oratio Pontii Herennii in Romanos, cum dediſſent fœderis Caudini auctores bellumque indixiſſent Samnitibus. Livium vide lib. IX.

4. S. *Utrobique cavendum, ne fræna laxemus maledicentiæ; idque eo magis quia ne ſummi quidem viri ſatis hac parte cavere ſibi potuerunt.*

Nunquam ſane homines magis eſſe diſerti ſolent, quam ſi alios exagitare liceat. Sed canina hæc plurimum facundia eſt.

5. S. Objurgatio *eſt reprehenſio ob delictum, quæ emendationem alterius ſibi proponat.*

Differt ab invectiva, quod hæc fere circa inimicos verſetur, & id ſpectet, ut noceat; illa inſtituitur erga amicos, & hoc ſtudeat, ut proſit. Adde quod objurgatio plurimum eſt ſuperioris; ut imperatoris erga militem, patris adverſus filium.

6. Sect. *In hac ante omnia diſpicere oportet, quo ingenio is ſit, quicum nobis negotium eſt. Sunt enim non pauci adeo duræ cervicis ut nihil proficias, niſi graviter intones, & minas etiam addas. Sunt alii ingenii adeo mitis, ut hanc ſi viam inire velis, perdas eos potius, quam corrigas.*

7. Sect. *De methodo ita ſtatuimus. Primum ob oculos delictum ponitur. Ubi videndum, ne graviori illud nomine vocemus, quam convenit, præſertim apud eos qui rerum momenta judicii*

judicii trutinâ norunt ponderare. Sin crimen fuerit planè atrox, fere satius est, ut scapham vocemus scapham, & ficum, ficum.

8 Sect. *Hinc, quod peccatum est exaggerabimus à circumstantiis personæ, loci, temporis, modi. Item ab aliorum comparatione.*

9 Sect. *Et quidem apud homines duros, quos aliter flectere non possis, sequetur gravis expostulatio, atque etiam comminatio. Ac desinere expedit oratione concisâ, ut major injicitur terror.*

Quomodo in tempestate homines magis fulmen extimescunt, quando, quâ parte eruptorum sit, non vident.

10 Sect. *At eos qui dociles sunt, non nimis exasperabimus: sed orationis acrimoniam paullo mollis temperabimus. Hoc fiet, si initio laudemus.*

Nam meritam si tribuerimus laudem, videbimur non odio, aut malevolentiâ reprehendere, sed amore. Vide, quæ de hortatoria diximus superiùs cap. XXIII. Sect. XI. Propterea utile interdum est, potissimũ in epistolis, si initio quædam afferantur ex loco communi de discrimine adulatoris, & veri amici.

11 Sect. *Prodest quoque, si affirmemus, nos necessitate adactos ad reprehendendum accessisse.*

Uti de monitorio diximus cap. XXI. Sect. 6. Vocant Græci συγγνώμην ἀναγκης, simulationem necessitatis.

12. Sect.

12. §. ‘Valet etiam, si non tam ipsi vitium ‘hoc in amico obſervâſſe videamur: ſed ab ‘aliis in eo id requiri dicamus.

Quemadmodum & in monitoria fit: ut retuli cap. xxi. Sect. 5.

Nuncupant μεσώνυμα ἀπὸ ἀλλαγῆς, *commutationem perſonæ*. Atque hæc duo in Epiſtolis præcipuè habent locum.

13. §. ‘Multum etiam refert, ſi, quos repre‘hendimus, ſentiant nos dolere eorum vi‘cem, ut &, ſi poſtremo eos loco commone‘amus virtutis priſtinæ, & quam de illis ha‘beamus ſpem, proponamus. Quæ duo non ‘epiſtolis modo ad amicos exaratis con‘veniunt: ſed etiam orationibus de rebus ‘graviſſimis ad ſenatum, populum, vel ‘exercitum, inſtitutis.

Exemplo in hoc genere eſto inter alias oratio Germani † ad milites rebelles. Ubi de gevere Criminis ſunt iſta; *Quod nomen huic cœtui dabo? militêſne appellem? quod filium imperatoris veſtri, vallo & armis circumſedistis? an cives, quibus tam projecta ſenatus auctoritas? hoſtium quoque ejus, & ſacra legationis & fas gentium rupiſtis*, &c. A circumſtantiis mox exaggerat: *Primane & vigeſima legiones, illa ſignis à Tiberio acceptis, in tot præliorum ſocia, tot præmiis aucta: egregiam duci veſtro gratiam refertis?* Hinc commination ſequitur: *Huic ego nuncium patri, læta omnia aliis è provinciis audienti feram?* Poſt aliqua concluſurus, vide ut ad ſpē, atq; amorem excitet; *tua, divo Auguſte, cœlo recepta mens, tua, pater*

† Apud Tacitum l. 1. Annal.

Druſe,

Druſe, imago, tui memoria, iiſdem iſtis cum militibus, quos jam pudor & gloria intrat, eluant hanc maculam, iraſq; civiles in exitium hoſtibus vertant

14. S. *Sed ſi is fuerit, in quem vel jure, ac beneficio naturæ, vel aliter pene nihil non liceat nobis: jam laudis vel diſſimulationis lenimento vix unquam erit opus.*

Ut in Oratione Veturiæ ad Coriolanũ apud Livium. 'Sine, priuſquã complexum accipio, 'ſciam ad hoſtem, an ad filium venerim; cap-'tiva, matérve in caſtris tuis ſim. In hoc longa 'vita, & infelix ſenecta traxit ut exulem te, 'deinde hoſtem viderem? potuiſti populari 'hanc terram quæ te genuit, atque aluit? non 'tibi quamvis infeſto animo, & minaci perve-'neras ingredienti fines ira cecidit? non cum 'in conſpectu Roma fuit, ſuccurrit, intra illa 'mœnia domus ac penates mei ſunt? mater, 'conjux, liberique? Ergo ego niſi peperiſſem, 'Roma non oppugnaretur? niſi filium habe-'rem, in libera patria mortua eſſem? ſed ego 'nihil jam pati nec tibi turpius, quam mihi 'miſerius poſſum: nec, ut ſim miſerrima, diu 'futura ſum. De his videris; quos, ſi pergis, aut 'immatura mors aut longa ſervitus manet.

CAP. XXVII.

De expoſtulatione, exprobratione, & deprecatione.

1. Sect. Expoſtulatio *eſt querimonia de injuria accepta.*

2. S. 'Ea vel levior eſt, vel gravior. Levior, vel 'laude, vel joco, vel diſſimulatione, tem-'peranda eſt; niſi fortè ſummæ autoritatis

'apud

'apud alterum simus. Ac factum quidem im-
'probabimus, excusabimus vero voluntatem,
'quantum licet. Dicemus nos mirari, quod
'officium neglexerit: sed quidvis tamen
'malle suspicari, quam eo hoc factum esse,
'quia nostri, vel amicorum, vel Reip. amore
'minus tangatur, quam solet.

3. Sect. *In graviori expostulatione videndum, ne ob leves causas fiat: &, ut gravis subsit causa, tamen ita est instituenda oratio, ut ne injuriam nimis videamur exaggerare; sed potius credamur multo plura tulisse, quæ silentio hactenus præsserimus: nunc autem eo processisse malum, ut dissimulari ultra non possit: præsertim cum majora etiam timeantur.*

Nihil sanè fidem magis adstruit querimoniæ nostræ, quam si reluceat in ea animus patiens. Nam ita consequimur, ut videatur illam extorsisse necessitas. Itaque opera danda est præsertim personæ gravi, ne quid abjectum ac muliebre habeat sermo. Attamen adflictis planè, atq; oppressis, miserabili oratione uti licet apud superiores, & omnes quorum in manu eorum sita est salus. Dispar vero ratio erit si apud æquales dicamus; nec eum, de quo querimur, perditum ire velimus, sed ad mentem revocare saniorem. Eáque in re præit nobis Tullius ipse Philip. 1. 'Priusquam, *in-*
'*quit*, de Rep. dicere incipio, pauca querar de
'hesterna M. Antonii injuria, cui sum amicus;
'idq; nonnullo ejus officio debere esse, præ me
'semper tuli. Quid tandem erat causæ, cur
'in senatum hesterno die tam acerbè coge-
'rer? soluisne aberam, an non sæpè minus fre-
'quentes

'quentes fuiſtis? an ea res agebatur, ut etiam ægrotos deferri oporteret? Annibal, credo, erat ad portas, aut de Pyrrhi pace agebatur: Ad quam cauſam etiam Appium illum & cæcum, & ſenem, delatum eſſe, memoriæ proditum eſt. De ſupplicationibus referebatur: quo in genere ſenatores deeſſe non ſolent. Coguntur enim non pignoribus, ſed eorum, quorum de honore agitur, gratiâ; quod idem fit, cùm de triumpho refertur. Ita ſine cura conſules ſunt, ut penè liberum ſit ſenatori non adeſſe: qui cum mihi mos notus eſſet, cumq; de via languerem, & mihimet diſplicerẽ; miſi pro amicitia, qui hoc ediceret. At ille, vobis audientibus, cum fabris ſe domum meam venturum eſſe dixit. Nimis iracunde hoc quidem, & valde intemperanter. Cujus enim maleficii iſta pœna eſt, ut dicere in hoc ordine auderet, ſe publicis operis diſturbaturum publicè ex ſenatus ſententia ædificatam domum? quis autem unquam tanto damno ſenatorẽ coegit? aut quid eſt ultra pignus, aut mulctam? qui ſi ſciſſet, quam ſententiam dicturus eſſem, remiſiſſet aliquid profecto de ſeveritate cogendi.

4. S. *Sequitur* Exprobratio, *quæ eo differt ab expoſtulatione, quòd illa etiam fiat adverſus amicos; exprobratio adverſus inimicos; neque hos quoſvis, ſed ingratos.*

5. S. *Conſtat partibus duabus. Prior eſt beneficii noſtri commemoratio, & exaggeratio. Quia verò parum liberale videtur beneficia ſua objectare, eaq; extollere multum; eo affirmabimus, id nos facere invitos; ſed alienis*

nis compelli injuriis. Atq; hic & conscientiam adversarii testari licebit.

6. Sect. *Altera pars expositio, necnon amplificatio maleficii alieni.*

7. Sect. *Quandoque & ad hypothesin adscenditur universeque aliquid dicitur de vitio criminis ingrati.*

Exemplo sit Epistola Ciceronis ad Antonium, quæ quinta est libri quinti. Item Epistola scholastici, seu rhetoris cujusdam, sub nomine Ciceronis ad Octavium. Ut & oratio Ariadnæ ad Theseum apud Catullum † cujus initium,

† Carmine de nuptiis Pelei & Thetidis.

Siccine me patriis abvectam, perfide, ab oris,

† Lib. 4. Æn. Et oratio Didûs ad Æneam, † quæ incipit, *Num fletu ingemuit nostro, &c.*

Item apud Ovidium epist. Medeæ ad Jasonem.

8. Sect. Deprecatio *tractanda est in hunc modum. Primum opera danda est ut tempore fiat opportuno Item per eos, qui gratiâ & autoritate pollent: quippe quibus nihil facilè negetur. Vel per homines miseros & luctu ac squallore confectos: quorum in felici conditione ultrà mihi quicquam accedere velle, durum videatur.*

Vide, quæ de tempore commodo & personis idoneis superius † diximus, cum de affectu Lenitatis ageremus.

† Cap. 8. §. 3. & quatuor seqq.

9. Sect. *Hinc demonstrabimus, crimen non esse militiâ commissum. Ubi loci Purgationis adhibentur.*

hibentur. Sed si color ejusmodi non habeat locum: satius est, ut ingenuè culpam fateamur, quàm ut frivolis nos ratiunculis defendamus. Siquidem illud turpis causæ patrocinium offendere magis viros principes solet. Præterea, si crimen tantopere imminuamus, clementiæ suæ detrahi existimant, quasi leviculam tantummodo culpam condonet.

10 S. Post hæc tractandus est locus communis de clementia: sed non evagandum nimis: eaque præcipuè afferri debent, quæ causæ magis propriæ sunt.

11 Sect. *Exinde adjungamus rationes à qualitate personæ, pro qua dicitur: ut quæ petuntur à nobilitate ejus, eruditione, anteactæ vitæ innocentiâ, meritis erga remp. item ostendemus, ut si ignoscatur, nihil quidem incommodi inde ad Remp. possit redundare; hominem verò ipsum magnopere utilem fore Reip.*

12 Sect. *Postremò adhibentur ἀπορία * querimonia, obsecratio: in quibus tamen omnibus τὸ πρέπον * est suadendum: quia si gravis sit persona, nihil pro ea muliebriter ac demisse nimis est poscendum.*

* Dubitatio de eo, quid miser sit actu-rus.

* Decorũ

Exemplum deprecationis apud Ciceronem habemus in peroratione orationis pro Murænа: *Fidem vestram, vel defensoris, & amici officio adductus, oro, atq; obsecro, judices, ut ne hominis miseri, & cum corporis morbis, tũ animi dolore confecti, L. Murænæ, recentem gratulationem novâ lamentatione obruatis, &c.* Cæterum vix in judicio deprecationi est locus; nisi cum pro ea dicimus, cujus magna sunt merita. At tum in loco communi per amplificationem

cationem injicitur; ut ait scriptor ad Herennium lib. 1. An apud parentem vel imperatorem, dispar est ratio; unde Cicero pro Ligario; *Causas, Cæsar, egi multas, & quidem tecum, dum te in foro tenuit ratio honorum tuorum; certè nunquam hoc modo. Ignoscito, judices, erravit, lapsus est, non putavit; si unquam postbac. Ad parentem sic agi solet. Ad judices, Non fecit, non cogitavit, falsi testes, fictum crimen.* Atque hæc dicta sunto de Inventionis doctrinâ, tum primariâ, & magis simplici; tum alterâ ex priori ortâ; quibus duabus eam partibus absolvi, superius * dicebamus.

* Lib. 1. c. 2. Sect. 6.

FINIS LIBRI SECUNDI.

Liber Tertius.

GERARDI JOANNIS VOSSII

PARTITIONUM ORATORIARUM

Liber Tertius.

CAP. I.

De Dispositione Universe.

1. S. *Accedamus nunc ad alteram Rhetorices partem, quæ* dispositio *vocatur. Est ea partium orationis idonea ad persuadendum collocatio.*

Ex qua definitione patet, quantopere aberrent, qui dispositionem hanc logicæ esse partem contendunt, cum Logica Dispositio longè alia sit. Quippe si eo nomine intelligant θέσιν syllogismi; hæc solum respicit ordinem terminorum in syllogismo. Sin methodum sic appellant; ea spectat, vel artium & disciplinarum constitutionem; vel tractationem quæstionum, sed nudam; citra exordium, aut epilogum; citra mores, & affectus, quæ ad persuadendum adhibentur. Ut etiam diximus lib. 1. cap. 1.

2. S.

2. S. *Partes orationis duæ sunt simpliciter necessariæ, propositio, & fides, seu probatio, quæ & contentio dicitur.*

Quemadmodum enim in omni syllogismo conclusio est, quæ probetur, & argumentum, per quod probetur; ita in omni quoque oratione est principalis quædam controversia, quam propositio assignat, & rationes sunt causam nostram probantes, adversarii refellentes, quæ in fide, seu contentione collocatur.

3. S. *Sunt præterea duæ partes necessariæ κατὰ πτῶσιν*, h. e. *propter hominum infirmitatem; qui, cum rationibus sæpe non moveantur, affectibus sunt trahendi. Eæ partes sunt exordium, & peroratio: illud ad conciliandum, hæc ad concitandum imprimis adhibetur.*

4. S. *Interdum & quinta pars accedit narratio, idque potissimum in genere Iuridiciali. Quinetiam sex orationis partes statui possunt, quia fides seu contentio confirmationem & confutationem comprehendit.*

CAP. II.

De Exordii duplici officio, & Utriusque locis generatim.

1. S. Exordii *munus est duplex: indicat enim scopum orationis, & præparat auditorem ad reliquam dictionem.*

Ac Cicero quidem prius solet animos parare; & deinde exponere, quâ de re sit dicturus. Sed

Sed veterum multi contrarium facere solent, ac quandoque etiam Cicero ipse.

2. S. *Bifariam vero à priori munere incipimus. Interdum quidem simpliciter exponimus, quâ dere dicendum sit. Quamvis autem Aristoteles ejusmodi exordium minus probet, quia oratio sic quasi ἀκέφαλες † sit: constat tamen præstantes etiam oratores ita ordiri.*

† Truncata & capite carens.

Ut Gorgiam Leontinum, qui de Elienſium laude dicturus, ita cœpit: Ηλις, πόλις εὐδαίμων*. Nec multum abit illud Gregorii Nazianzeni in laudem Athanaſii, Ἀθανάσιον ἐπαινῶν ἀξιόλογα ἐπαινήσομαι †.

*Elis beata.

† Athanaſium laudans, virtutem laudabo.

4. S. *Sed ſæpius auſpicamur à generali pronunciato ex intimis cauſæ viſceribus ducto: cui tanquam fundamento mox ſuperſtruitur quæſtio particularis.*

Ut ſi Elienſes laudaturus inde ordiatur, quod utile ſit præclaras urbes laudibus ornari; aut ſi Athanaſium celebraturus, inde inchoet, quod viros virtute præcellenti præditos oratione extolli oporteat, quo ita ad imitationem eorum alii incitentur. Similiter adverſus adulterum, vel meretricem dicturus, incipere poterit à laude caſtitatis, aut vituperatione vagæ libidinis.

4. S. *Porro eum, qui vel ſolum hoc artificium ſatis attenderit, non facile deficiet commode ordiendi ratio. Attamen ne eandem ſemper incudem tundamus, neceſſe etiam eſt nôſſe*

alias vias, quæ similiter ad scopum orationis ducant. Hujusmodi est initium ἐξ ὑπολήψιος sive ab opinione eorum, apud quos dicimus.

Quomodo Demosthenes adversus Midiam orditur; * Τὴν μὲν ἀσέλγειαν, ὦ ἄνδρες δικασταὶ, καὶ τὴν ὕβριν, ἣ πρὸς ἅπαντας ἀεὶ χρῆται Μειδείας, οὐδένα οὔθ' ὑμῶν, οὔτε τῶν ἄλλων πολιτῶν, ἀγνοεῖν οἴομαι. Item Cicero Invectivâ IV. in Catilinam; *Video P. C. in me omnium vestrum ora atq; oculos esse conversos. Video vos, non solum de vestro, ac Reip. verum etiam, si id depulsum sit, de meo periculo esse sollicitos.*

* Qua petulantia, Judices, & contumelia in omnes semper utatur Midias, neminẽ aut vestrum, aut aliorum civiũ, arbitror ignorare.

5. Sect. *Item initium ἐκ περιουσίας sive ex abundanti: cum, antequam dicamus, de quo agere propositum sit, præmittimus, nos eo contentos fore, etsi adferre possimus alia non leviora, imo etiam graviora.*

Ut si agendum esset adversus Phyam, mulierem tribus digitis minorem, quàm quatuor cubitorum, cæteroquin formosam quæ à Philistrato exule, conicia Magacle, adornata habitu Minervæ, & Athenas curru invecta, seseque Palladem simulans, dictitârat, tyrannum, quem ejecerant, reduci debere; atque ita rudi populo os subleverat; ut auctor est Herodotus lib. 1. † In causa istiusmodi sic incipere aliquis potuisset ‖: ‘ Audax mulier jure optimo horrendi possit sacrilegii accusari: quippe quæ Minervæ honores, quam Atheniensium civitas tantopere semper coluit, sibi impiè vendicârit. Verum enimvero atrox hoc crimen Deorum volo relinquere vindictæ:

† Uti & Athenæus, lib. 13.

‖ Hermogenes de inventione lib. 1. c. 3.

qui

qui soli pœnas meritis haud minores reperere ab eâ possunt. At mihi satis in præsentia erit, si ea in medium adferam, quæ commisit contra populi majestatem.

Exemplum simile est, ‘ Quanquam non adulterii minùs quàm furti crimen possim intentare: non tamen tam durus ero accusator, ‘ quàm vicinus impius fuisti. *Item*, Cùm majora etiam in Socrate possint commendari, ‘ tamen nunc solam ejus patientiam laudabo. Sed frustra hujusmodi exordium inquirit ‘ orator, utcunque arte valeat, nisi res ipsa ‘ suggesserit.

6. *S. Etiam à rei, de qua dicendum, amplificatione ordimur. Cujusmodi est ista,* Si unquam aliàs nunc de maximo negotio dicendum nobis esse.

Ita Cicero incipit pro domo suâ ad Pontifices. ‘ Cùm multa divinitùs, pontifices, à ‘ majoribus nostris inventa, atq; instituta sint: ‘ tum nihil præclarius, quàm quòd eosdem, & ‘ religionibus immortalium, & summæ Reip. ‘ præesse voluerunt: ut amplissimi, & carissimi ‘ cives Rem. bene gerendo, religiones sapienter interpretando, Rem. conservarent. Quòd ‘ si ullo tempore magna causa in sacerdotum ‘ populi Ro. Judicio ac potestate versata est, ‘ hæc profectò tanta est, ut omnis Re. dignitas, omnium civium salus, vita, libertas, aræ, ‘ foci, dii, penates, bona fortunæ, domicilia, ‘ vestræ sapientiæ, fidei, potestatiq; commissa ‘ creditaq; esse videantur. Vobis hodierno die ‘ constituendum est, utrùm post hæc amentes, ac perditos magistratus improborum ac

'sceleratorum civium præsidio nudare, an e-
'tiã Deorum immortalium religione armare
'malitis. *Simile exemplum sit*, Cùm multa in
'hujus laudem *(vel vituperationem)* dici pos-
'sint, familiam tamẽ ducit illud, de quo nunc
'agere propositum est nobis. Vocant aliqui
† A divisione, 'exordium ἀπὸ διαιρέσεως †. Atque hæc de
'primo exordii officio, quo docilis redditur.

7 Sect. *Alterum exordii munus erat, ut auditoris animus, velut medicamentis quibusdam ad benevolentiam, & attentionem, præparetur. Sed hujusmodi prolusio non semper est necessaria. Nam si auditor nos amet, ac suspiciat; neque animus ejus ullâ suspicione sit præoccupatus, quid attinet benevolentiam aucupari? Si item libenter audimur, quid opus fuerit laborare, ut attentè audiamur? præsertim in orationis initio ubi omnes auribus maximè arrectis esse solent? Quare prudentis est oratoris dispicere quando res, & tempus medicamenta illa requirant: ne si puerorum more, παίγνια ejusmodi, ubi opus non est, consectemur, auditorem minùs etiam benevolum, atque attentum, reddamus.*

8 Sect. *Quibus argumentis benevolentia paretur, partim in amoris loco ostendimus libro* † cap. 9. *superiori* †: *partim ex iis colligere erit, quæ de locis Exordii in genere juridiciali inferiùs* † cap. sep. §. 12. & deinceps. † *dicemus.*

9 Sect. *Paratur autem benevolentia, vel apertè, vel occultè. Quando apertè hoc agimus,* Ἀρχὴ, *sive Principium, vocatur: atque ejusmodi exordium in genere honesto plurimum adhibetur.*

Ut

Ut contra parricidam dicatur.

10 Sect. *Sin idem occultè fiat, vocatur Insinuatio, Græcè ἔφοδος.*

Insinuatio quidem: quia quasi in sinum, hoc est, in pectus, atque animum, clam irrepat; ἔφοδος autem à similitudine clandestini ingressûs, quo urbes capi solent. Tale est initium orationis ejus, quam Cæsar apud Sallustium habet pro conjuratis.

11 Sect. *Habetque istiusmodi exordium præcipuè locum in genere turpi, vel ancipiti, vel παραδόξῳ sive admirabili.*

Turpi, ut si pro parricida orandum sit; *ancipiti*, quæ partim honesta, partim turpis, ut causa Oresti, qui matrem interemit, sed ut patris mortem ulciscereturi; in *admirabili*, ut si quis laudet paupertatem, exilium, mortem, injustitiam, *&c.*

12 Sect. *In honesta causa ferè utimur Principio.*

Uti Cicero facit pro lege Manilia; ubi cùm locum & tempus dicendi ex sententia sibi obtigisse dixisset, ista subjungit. 'Atque 'illud imprimis mihi lætandũ jure esse video, 'quòd in hac insolita mihi ex hoc loco ratione dicendi, causa talis oblata est, in qua ora'tio nemini deesse potest. Dicendũ est de Cn. Pompeii singulari eximiaq; virtute; hujus au-

orationis difficiliùs est exitum, quam principium invenire.

13 Sect. *At tum demum in hujusmodi causa Insinuatione est opus, si auditor, vel defessus sit audiendo, vel persuasus ab iis, qui priores dixerunt.*

Nam quid refert, utrùm causa nostra sit honesta, si audire nos gravetur judex, vel non habeat causam pro honesta.

14 Sect. *Atque horum alterum cùm fit, etiam attentionem parabimus. Idem faciemus in genere turpi & ancipiti, atque etiam humili. Nam quia hoc est de re vili & abjectâ, eò facilè negligitur.*

15 Sect. *Attentio paratur, partim promissione, partim petitione. Promissione quidem, si polliceamur nos dicturos de rebus novis, magnis, utilibus, vel jucundis.*

Hoc, ut Servius & Victorinus observant, egregiè præstitit Maro, quando de apibus scripturus, ita cecinit:

Protinus AERII *mellis* COELESTIA *dona Exsequar.* Et mox:
ADMIRANDA *tibi levium spectacula rerum* MAGNANIMOSque *duces totiusq; ordine gentis Mores, & studia, & populos, & prælia dicam. In tenui labor: at tenuis non* GLORIA.

16 Sect. *Quanquam profectò, si satis pateat, rem esse abjectam, plus efficiet orator verbo commodè*

commode & ἐνεργητικῶς prolato, quàm si spondeat aureos montes.

Ut Cicero Philip. VII. ‘De parvis rebus ‘sed fortasse necessariis, consulimur, P. C. ‘de Appia via, & moneta. Item si acturus ‘causam Pauperis, idque in re pusillâ, dicar, ‘damnum exiguæ rei non minùs grave esse ‘pauperi, quam diviti rei maximæ. Quo artificio apud Quintilianum † pauper utitur, divitem accusans, qui veneno per flores pauperis sparso, apes ejus interemerat. ‘Unum, *inquit*, ‘oro, ne cui minor dignitate vestâ videatur ‘causa litis meæ. Ante omnia non debetis exspectare ubi pauper magna perdiderim: sed, quantulum sit, quod abstulerit mihi dives, minus est, quod reliquit. † Orat. 6.

17. Sect. *Petitione autem paratur attentio, cum auditores, attendere ut velint, rogamus.*

Ut apud Cic. pro Sex. Rosc. ‘Quapropter vos oro atque obsecro, Judices, ut attentè bonâque cum venià, verba mea audiatis.

18. Sect. *Petitur id quidem in media quoque oratione; sed fere in initio orationis sollicite magis fit.*

Quomodo id facit Tullius in Milonianâ; ‘Quamobrem adeste animis, judices, & ‘morem, si quem habetis, deponite. Nam si ‘unquam de bonis & fortibus viris, si unquam ‘de bene meritis civibus, potestas vobis judi‘candi fuit: si denique unquam, *&c.*

19. Sect. *Genus δυσπαρεγχολήτου, sive obscurum, quale est in quo difficulter causam percipis auditor, maxime exigit docilitatem Quare cum alibi ad docilitatem parandam sufficiat generatim indicâsse, qua de re acturus sis; quod prius esse Exordii munus supra diximus: hoc in genere etiam distributione opus est; sed quam brevitas commendet, ne dum dociles facere vis auditores, eos magis confundas.*

Verùm de hoc accuratiùs infrà dicemus in Propositionis doctrinâ.

20. Sect. *Si in Exordio accuratè causam constituerimus, ac diviserimus; propositione postea nihil erit opus.*

Nec obstat, quod superius ex Aristotele dicebamus, propositum esse necessariam orationis partem. Neque enim ita hoc accipi debet, quasi semper distinctum sit orationis membrum: sed quia necessarium est, ut quomodocunque proponatur, sive id in Exordio fiat, sive in fine Narrationis, sive seorsim.

21. S. ‘Quod si in exordio sufficiat simpliciter assignare scopum orationis, eoq; istis ‘benevolentiæ attentionis parandæ medicamentis opus non sit; videndum tunc, ‘annon ordiendi argumentum præbeat ‘causa, vel occasio, quæ nos impulit ad dicendum.

Hujusmodi exordio utitur Tullius oratione pro C. Rabirio; ‘Etsi, *inquit*, non est

‘mea

'meæ consuetudinis, initio dicendi rationem 'reddere, quâ de causâ quemque defendam; 'propterea quòd cum omnibus civibus, in eo-'rum periculis, satis justam mihi causam ne-'cessitudinis esse duxi: tamen in hac defensi-'one capitis, famæ, fortunarum omnium C. 'Rabirii proponenda ratio videtur esse officii 'mei: propterea quòd, quæ justissima mihi 'causa ad hunc defendendum esse visa est, e-adem vobis ad absolvendum debet videri, *&c.* Est quoque hujus generis exordium, quod sumitur à lege, vel consuetudine; ut in Rullum pro lege Agrariâ; 'Est hoc in more positum, 'Quirites, institutoque majorum, ut ii, qui be-'neficio vestro imagines familiæ suæ conse-'cuti sunt, eam primam habent concionem, 'qua gratiam beneficii vestri cum suorum 'laude conjungant, *&c.* Idem sic Philippicam ultimam incipit à scripturâ: *Si, ut ex literis, quæ recitatæ sunt*, P. C. *sceleratissimorum hostium exercitum cæsum fusumque cognovi*, &c.

22 Sect. *Locus etiam sæpe initium dicendi fugeret.*

Nam & vilitas ejus generosis animis dicendi aufert voluptatem (unde Scopelianus* à Clazomenis rogatus, ut dicere apud se vellet, respondit, luscinià non canere in cavea) & contra majestas ejus consternat animum etiam non vulgaris orationis; ut si dicendum fuisset Babylone in dicasterio regis, non sapphiro & auro tantùm conspicuo, sed etiã cœli imaginem cum Diis referente: prout Philostratus illud describit in Apollonii vita lib. 1. c. xvi ii.

* Philostratus in vitis Sophist.

CAP. III.

De Ipecialibus Exordiorum locis.

1. Sect. *Utiliter verò observat Aristoteles, variare exordiorum locos pro tribus causarum generibus.*

2 Sect. *In genere Demonstrativo sunt loci tres. Primus est à laude, vel vituperatione.*

A laude sic incipit Plinius divinum panegyricum: *Bene ac sapienter, patres conscripti, majores instituerunt, ut rerum agendarum, ita dicendi initia à precationibus caperentur.* A vituperatione contrà panegyricum suum orditur Isocrates. Quippe reprehendit eos, qui celebritates publicas instituêre, quòd virtutibus corporis præmia statuerint, illis animi non item. Similiter in funebri oratione, Dionis Orat. 39. exemplo †, incipere possumus à reprehensione consuetudinis ejus, qua dicere jubentur, quos flere magis conveniret; atque eloquentia ab iis exigitur, quibus recens dolor ingenium, ac facundiam omnem eripit.

3 Sect. *Alter locus est à suasione, vel dissuasione.*

Ut si is, quem laudare voles, vir quidem fuerit egregius; sed cui in omni vita placuerit illud vetus, † Λάθε βιώσας, dicere licebit, non eos solum esse laudandos, quorum nota est virtus; sed etiam, quorum est ignota.

† Late in vita, seu latenter vive.

4. Sect. *Tertius locus assumitur è genere Juridiciali: idq; à persona auditoris. Ut si nobis agendum sit de re vel incredibili, vel arduâ, vel pervulgatâ. Tunc enim petimus, ut ignoscere velint auditores si quid protulerimus, quod vel primum delectet, vel incredibile videatur.*

5. Sect. *Atque eleganter in hoc genere ab historia, fabula, vel similitudine ordimur: dummodo ἀποδόσις, sive redditioni, de qua mox dicam, commode adaptemus.*

Ut si laudare Scipionem Africanum velis, sic licebit auspicari: 'De Lucio Æmilio legi-'mus, † cum Jovis Elæi imaginem conspex-'isset, attonitum aliquantisper hæsisse; exinde 'in hæc erupisse verba: Solus profectò Phidiæ 'Jupiter Homerici Jovis ‖ majestatem ex-'pressit. Idem ego non verear affirmare de 'Scipione Africano, in quo uno divinarum 'virtutum illustris effigies effulget. Sed nulli-'us tantum est flumen ingenii, quod oratione 'diserta virtutes eas condigne possit exponere.

Neq; hæc ordiendi ratio in personis duntaxat, sed etiam in rebus locum habet. Ita laudare volenti castitatem, in hanc sententiam, prooemium se obtulerit.

'Fabulantur poetæ, † Pygmalionem ex 'ebore virginem affabre adeo fecisse, ut ipse 'operis sui conceperit amorem, atque adeo 'Deam rogarit, ut animam ei inspirare 'vellet, quo cum una hac vitam omnem 'dulciter transigere posset. Opto, ut simili-'ter, dum orationis meæ penicillo formosis-'simam & castissimam depingo virginem, 'ipsam nempe castitatem, amor ejus in me

† Apud Suidam voce Φειδίας. Auctorē vero laudat polybium, apud quē frustra hodie quæras.

‖ Phidiæ expressit Jovem secundum versus Homericos, ut est apud Strabonē lib. 8

† Ovid 10. Met. Pag. 83.

tantus

'tantus accendatur, ut præ una hac voluptate
'turpes contemnam: neque id sufficit mihi,
'ut medullitus inflammer ego, sed velim, ut
'idem contingat omnibus vobis.

Item à personæ nostræ tenuitate ordiri possumus tali similitudine. 'De Antiochenis nar-
† Περὶ ὀρ- 'rat Lucianus, † cum apud eos pusilli corpo-
χήσεως. 'ris histrio in scenam prodiisset, quo Hectore
'saltaret: dicax ille populus exclamaret con-
'tinuo, Astyanactem se videre; Hectorem au-
'tem requirere. Multum ipse etiam vereor, ne
'cum dignitas argumenti hujus quasi Hecto-
'ra aliquem, hoc est, magnum oratorem, exi-
'gat: magnopere miremini, quòd ego vix A-
'styanax aliquis, hoc est, tenuis ingenii homun-
'cio, in conspectu vestrum prodire sim ausus.

Quod si insinuatione sit opus, ut si inveteratam sententiam eximere animo velimus: dicemus, 'nihil esse difficilius, quàm evellere
'animis opinionem quæ jam invaluerit. Nam
'ut illi, qui ab oculis laborant, ægre lumen
'conspiciunt; in tenebris verò cum voluptate
'versantur: ita eos, qui errorem aliquem, quasi
'cum lacte, imbiberunt, difficulter perpeti eũ
'se dedoceri. *Affirmabimus*, simile quid etiam videri in illis, qui alienos fœtus alunt pro
'suis. Nam si initio ea scissent, quæ postea
'cognoscunt; nunquam in animum fuisse in-
'ducturos, ut pueros tollerent; sed post longi
'temporis educationem, invitos ea audire,
'quæ dicuntur, ac sibi etiam vim facere, ut
'ne credant. Vide in hanc sententiam illustre exordium orationis ejus, quâ Dion Chryso-
† Orat. 11. stomus † conatur probare, Ilium à Græcis non fuisse eversum.

Et

Et ſane in aliis etiam Dionis exordia valde ſunt ἀνθηρὰ † ac luculenta. Subinde tamen & longiora ſunt, & picta magis quam conveniret; quod Photius etiam obſervat. Tale eſt argumentum orationis Olympicæ ſive de primâ Dei cognitione, ubi ab exilio recens reverſus, in Olympica panegyri ita ſe ab omnibus cingi ait, quomodo ex vulgari Græcorum opinione noctuam circumſtant, & admirantur aves reliquæ, etiam pavo, qui magis, quam noctua, admirationem meretur. Atq; hæc ſcite quidem tractat: ſed prolixius, & floridius, quam gravi adeo conveniat argumento. Quare caute eâ parte imitandus eſt juventuti. Et hæc de exordiis generis demonſtrativi: de quibus etiam Menander ſcripſit; ſed hodie nihil ejus exſtat, præterquam de procœmiis † hymnorum. † Florida.

† L. 2. C. ult.

6. Sect. *Genus* Deliberativum *in publica quidem cauſa exordium natura ſua olim non requirebat. Nam ſciebat antea auditor, qua de re eſſet conſultandum. Incidebant tamen tum quoq; tempora, cum proœmio uti deberet orator: idque vel propter ſe, vel adverſarium, vel auditores, vel ob ornatum.*

7. Sect. *At tunc quidem ob ornatum (ut de hoc primum loquar) exordio uti dicitur cum vix alio fine adhibetur, quam ne oratio videatur abruptum quid, eoque rude & inconcinnum; quale quod eſt, minus allicit, ac demulcet auditorem.*

Vide exordium orationis Manilianæ: quod præcipue conformatum eſt ad ornatum, ac dignitatem.

8. Sect. *At propter ſe exordium adhibet orator, quando*

quando dissolvendum est crimen: ut si ostendat, non debere consilium suum contemni, sive ob ætatem juvenilem, quia necdum sit judicio firmato; sive senilem, quasi jam deliret; sive similem ob causam, ut quod prudentiâ, aut dignitate, longe minor sit iis, apud quos dicendum est.

†Suidas in Τλαῦκ☉. ‖ Græcè sonat elegantius, πῶς ἐπ' ἀρότρῳ, ictum infer quale aratro. Nam intelligitur πλαγίῳ: ut ostendunt quæ Suidas præmisit. Non desunt tamen, qui arbitrentur dixisse πῶ ἐπ' ἀρότρῳ, fili illam ab aratro, supple manum admove.

Licebit tum hoc, vel simili modo exordiri: 'Quanquam non tantum mihi arrogem, ut 'existimem, me cum quoquam vestri prudentiâ posse conferri: tamen cum gubernatores 'etiam à vectoribus quandoque moneantur 'utiliter; confido, quæ vestra humanitas est, 'non gravate vos laturos si de re necessaria 'nunc pauca verba fecero.

Vel hunc in modum: 'Glaucum ajunt †cum 'admodum adolescens adjutaret patrem in 'opere rustico, & vomer forte excidisset aratro; mallei loco solâ manu usum esse, atque 'pristino eum loco reddidisse. Hoc robore juvenis perspecto, à patre perductum esse ad 'Olympiacum certamen, ubi dum fortis, sed 'novitius pugil, ab adversario premitur, vehementius acclamâsse parentem, ut ictum inferret, qualem intulisset antea aratro, ‖ Eaque voce, licet ab homine artis ignaro profectâ, 'tantopere tamen accensum fuisse pugilem 'hunc, ut adversarium feriret fortiter, ac victoriam mox reportaret. Utinam & ipse, istius instar agricolæ, quandoquidem & oliitores 'interdum opportune aliqua loquuntur, inci'tare vos ad rem præstantissimam possem.

9. Sect. *Propter adversarium utimur exordio, cum reprehendi is debet, quia turpe aliquid vel noxium suaserit.*

Eo

Eo pacto orditur Cicero Philipp. VIII. 'Confusiùs hesterno die est acta res C. Pansa, 'quàm postulabat institutum consulatus tui; 'parum mihi visus es eos, quibus cedere non 'soles, sustinere. Nam cùm Senatus ea virtus fuisset, quæ solet: & cum re viderent 'omnes, esse bellum; quidámque id verbum 'removendum arbitrarentur: tua voluntas 'in discessione fuit ad lenitatem propensior. 'Victa igitur est propter asperitatem, te auctore, nostra sententia.

10. Sect. *Quanquam non ab auditorum duntaxat reprehensione ordiri licet: sed aliorum etiam, qui aliquid non sunt assecuti, atque etiam alios in errorem induxerunt.*

Ita suasurus, ut scholæ erigantur, vel instaurentur, hoc, vel simili modo, incipere possis: 'Memoriæ proditum est, * cives 'Atticos olim quæsiviſse ex Apolline, quâ ratione consequi possent, ut virtute, ac patriis 'legibus, urbs maximè floreret; oraculum autem consilii illud dedisse, ut, quod omnium pulcherrimum foret, liberorum auribus 'immitterent. Quo cognito, tradunt cœpisse cives, Asiaticorum more, pertundere 'aures puerorum, eásque onerare inauribus 'aureis; eò quòd aurum cæteris præstare persuasum haberent. Ego verò, auditores, non 'illud, quod effœminare animos poterat, sed 'quiddam longè excellentius ab oraculo fuisse intellectum planè censeo. Nam quid 'præstabilius est salutaribus virtutis præceptis? aut quid dignius Deo consiliũ excogitare possimus

* Dio Chrysostomus orat. 3. 2. quæ est ad Alexandrinos.

'possimus, quàm ut parentes liberorum suo-
'rum auribus virtutem solicitè instillarent:
'vel eos præficerent liberis, à quibus illam à
'pueris haurirent.

11 Sect. *Propter auditores ordimur, quando res ab ijs major minorve habetur, quàm revera est. Primus si fit, imminutione; sin posterius, amplificatione opus est. Huc pertinet, quando bonæ auditorum parti videtur supervacaneum de aliqua dicere, quia res nota sit.*

Ut si de virtute sit orandum, cujus præstantiam nemo diffitetur. Ordiemur tum à reprehensione 'hominum curiosorum, quia subtilli-
'ter disputando, quàm pie vivendo, ætatem
'transigere malunt. Unde & ea semper in ore
'habent, quæ etiã inter doctissimos sunt con-
'troversa: illa verò negligunt in vita, quæ a-
'pud omnes sunt in confesso. Atqui non suffi-
'cit ea nosse quæ recta sunt, quando & illi,
'qui ab oculis laborent probè sciunt, manus
'iis admovendas non esse, & ægrè tamẽ absti-
'nent; multi etiam, quos minimè fugit, quan-
'tum damnũ det incontinentia, non propter-
'ea se à voluptatibus avelli patiuntur. Quare
'apud tales imitandi sunt medici, qui sæpe ea-
'dem inculcant; non quia isthæc ægroti igno-
'rant, sed quia negligunt. *Vide in hanc sententiam præclarum exordium Dionis Chrysostomi orat.* XVII. Quod si salubre quidem consilium dare volumus, sed parum jucundũ; affirmabimus, *nos imitari velle medicos bonos.* Itẽ referemus; *ut olim Ilienses à nobili tragœdo popposcerint, sibi veterem urbis suæ fortunã repræsentari, ille autem vicissim eos rogârit; ut ne in eâ re molesti sibi esse*

esse velint; nam, inquiebat, quanto egomelius egero, tanto vobis infeliciores videbimini; ut qui sitis visuri, cujusmodi fortunâ excideritis. Dicemus, *similiter metuere nos, ne quanto in consulendo boni publici erimus amantiores; tanto eos magis offendamus.*

Ab hoc non multum recedit istoc exordium, quale fuit jocus apud homines segnes, & socordes; *Sapiens ille è Phrygia* refert, ut voltua, avis ingrati cantus, sed prudentis consilii cæteris suaserit avibus, ne quercum crescere paterentur, unde viscus provenerit, quo caperentur: item, inquit, quum linum sereretur, autor fuit ut semen erutum absumerent; quippe è quo illud nasceretur, unde retia necterentur: ad hæc, cum quendam sagittis utentem conspexisset, ita locutam, ait; Iste homo vestris vos pennis antevertet, pedes ipse alatas vobis sagittas immittens. Sed surdis concinit; imo eam, tanquam male sanam, aspernabantur. Idem ego hodie metuo, ne mihi contingat apud plerosque vestri.*

* Dionem vide in Olympica, sive de prima Dei cognitione.

Apud eos autem, qui animo sunt generoso, atque alacri, dicemus, 'nos imitari velle bonos 'imperatores. Nam ut illi paratissimos etiam 'milites ad pugnandum adhortantur; ita nos 'hortari illos velle eam ad rem, cujus amore maximè ardeant. *Vide, quæ adduximus lib.* II. *cap.* 23. *Sect.* 10.

Atq; ista sufficiant nunc dixisse de exordiis generis deliberativi: quæ non eo animo attulimus, quasi putemus, sufficere juventuti, ut hinc aliquod exordium oratiunculæ appingat; (sunt enim hæc jam à Dione occupata, etiam indicata à Rhetorum uno alteróque, ac pleraque jam pervulgata) sed ut il, qui

qui etiamnum apud Scholasticos exercentur, similia istis apud oratores, atque etiam Sophistas observent, imò & illis gemina excogitent ipsi; quod difficile non erit, nisi quis plane hospes fuerit in studiis humanitatis.

12. Sect. *In genere* judiciali *quinque sunt loci: à persona rei, vel nostrâ, vel auditoris; vel adversarii, vel à re ipsa.*

13. Sect. *A rei persona benevolentia captatur, si anteacta vita, quantum principii ratio finit, commendetur; iisque dicatur indignus, quæ perpetitur.*

Vide orationem Ciceronis pro Flacco; item pro Sylla.

14. Sect. *A persona nostra idem fit; si ita sermonem instituamus, ut videamur viri boni. Ut si pateat nos ex officio ad dicendum venisse, quia cujus causam suscepimus, sanguine sit, vel affinitate nobis conjunctus; vel quia bene de nobis, aut Rep. meritus fuerit.*

Ad exordium orationis pro Rabirio; item illius ad Quirites post reditum.

15. Sect. *Ac quia sæpius accidit, ut aliquid hic de nobis proferendum sit: sedulo curandum, ut servemus modestiam. Fiet hoc, si extenuemus virtutes, & eloquentiam nostram: ut si dicamus; plus voluisse nos, quam præstitisse: item si honores, & commoda nostra, Deo immortali, tum & judicum ipsorum auxilio, ac gratiæ tribuamus. Expedit quoque*

sic

sic loqui, quasi promamus ea inviti, quæ ad laudem nostram pertinent. Prodest etiã orationem in adversarium convertere, hoc similive modo:

Quæ nos Dei, bonorúmque virorum auxiliis effecerimus, cum tuis facinoribus conferantur.

16. Sect. *A judicum personâ captatur benevolentia admiscendo eorum laudes. Quod si vel amici fuerint, vel inimici: affirmabimus, plus apud eos posse æquitatem quàm odium, aut gratiam: ne vel amicorum commodis studeant nimis: vel etiam obsint amicis, stultâ quadam verecundiâ injustè agentes, ne injustè agere videantur.*

A persona judicum incipit Tullius pro domo suâ ad pontifices.

17. S. ‘A persona adversarii captatur eadem, ‘trahendo illum in invidiam, odium, & con‘temptum. Invidiam gignunt opes, gratia, e‘loquentia: odium concitant libido, fastus, ‘nequitia: in contemptum adducunt gene‘ris vilitas, vitæ sordes, inertia, stultitia, & ‘similia.

Consule Ciceronem initio orat. pro Quinctio; item in Vatinium.

18 S *Denique etiam benevolentia captatur à reipsa; idq; extollendo bonitatem causæ nostræ & adversarii deprimendo.*

Vide

Vide Ciceronis orationem pro Cœlio. Uti & illam, quam habuit pro domo suâ ad Pontifices.

19 Sect. *Cæterum minimè existimandum, in una oratione solum ab uno istorum benevolentiam parari Est enim cùm ab omnibus, vel penè omnibus, id fiat.*

Exemplo esto exordium Milonianæ; uti & orationis pro Deiotaro. Utrumque planè est luculentum; imò ex iis vel solis hoc parandæ benevolentiæ artificium satis possit cognosci. Exscribere ea quid attiner, cùm & longiora sint & in omnium manibus versentur?

20. Sect. *Atque exordia variare solent pro tribus causarum generibus. Porrò interdum orator* σχεδιάζει, *seque simulat ex tempore, & absque multa præmeditatione, loqui. Ut si incipiat ab re aliqua quam non videatur scire potuisse, cùm pedem domo afferret. Cujusmodi est frequentia eorum, qui convenerunt, & vultus alacritas in omnibus. Item si gaudium testemur, quia eos videmus judicaturos, quos maximè optabimus.*

Græci hujusmodi exordium vocant ἀπὸ καιροῦ *, alii *ab affectione* appellant. Tale est pro Cn. Plancio; 'Cùm propter egregiam, & 'singularem Cn. Plancii, judices, in mea 'salute custodienda fidem, tam multos, & 'bonos viros ejus honori viderem esse fautores; capiebam animo non mediocrem voluptatem, quòd, cujus officium mihi saluti 'fuisset, ei meorum temporum memoriam suffragari

* ab occasione.

'suffragari videbam. Cùm autem, meos 'partim invidos, huic accusationi esse fautu-'ros; eandémq; rem adversariam esse in ju-'dicio Cn. Plancio, quæ in petitione fuisset 'adjutrix: dolebam, judices, & acerbè fe-'rebam, si hujus salus ob eam ipsam causam 'esset infestior, quòd is meam salutem, at-'que vitam suâ benevolentiâ, præsidio custo-'diâque texisset. Nunc autem vester, judi-'ces, conspectus, & consessus iste reficit, 'recreat mentem meam, cum intueor, & 'contemplor unumquemque vestrûm. Video 'enim hoc in numero neminem, cui mea sa-'lus cara non fuerit: cujus non exstet in me 'suum meritum; cui non sim obstrictus me-'moria beneficii sempiterna. Itaque non ex-'timesco, ne Cn. Plancio custodi meæ salu-'tis apud eos obsit qui meipsum maximè sal-'vum videre voluerunt.

Hujus quoque generis exordium fuerit, si ante nos dixit vir eloquens quod non præscieramus fore: eáque occasione auspicemur similem nobis, ac habuit ille, eloquentiam optando. Sane Polemo olim,* cùm Scopeliano, viro disertissimo in legatione successisset, dicere aggressus Scopeliani sibi Suadã optavit, ac honoratũ senẽ isto compellavit versu, quo apud Homerum Patroclus † affatur Achillẽ:

Δὸς δέ μοι ὤμοιϊν τὰ σὰ τεύχεα θωρηχθῆναι. *

In dialogis verò etiam initium capimus ex amici adventu, vel ex umbrâ arboris, ubi consideatur,

* Philostratus in Scopeliani vitâ.

† Iliad. xvi.

* Da autem mihi hoc, ut humeros armis tuis armem.

consideatur, aliisque id genus sexcentis. Ac ejusmodi esse Platonis exordia solent.

CAP. IV.

De exordii οἰκονομίᾳ & vitiis.

1. Sect. Proximum est, *ut exponamus quoque œconomiam sive structuram exordiorum: quæ istiusmodi esse solet. Primo loco ponenda est πρόθεσις, quæ viam munit sequentibus. Hinc ratio ejus, quæ κατασκευὴ vocatur. Tum ἀξίωσις sive ἀπόδοσις, quæ nova est propositio rem imprimis tangens. Hinc βάσις sive fundamentum, quod ἀποδόσεως causam adducit, remque omnem planiùs exponit.*

Exemplum illustre habemus in oratione pro lege Manilia; ubi πρόθεσις est ista. Quan- ‘quam mihi semper frequens conspectus vester multò jucundissimus; hic autem locus ad ‘agendum amplissimus, ad dicendum ornatissimus est visus, Quirites; tamẽ hoc aditu laudis, qui semper optimo cuique maximè patuit, non mea voluntas, sed meæ vitæ rationes ab ineunte ætate susceptæ, prohibuerunt.

Sequitur κατασκευὴ, sive ratio; ‘Nam ‘cum antea per ætatem nondum hujus auctoritatem loci contingere auderem; statueremque, nihil huc, nisi perfectum ingenio, elaboratum industriâ, adferri oportere: omne meum tempus amicorum temporibus ‘transmittendum putavi. Ita neque hic locus vacuus unquam ab iis, qui vestram causam

'ſam defenderent, & meus labor in privato-
'rum periculis caſtè integréque verſatus, ex
'veſtro judicio fructum eſt ampliſſimum con-
'ſecutus. Nam cùm propter dilationem co-
'mitiorum ter prætor primus centuriis cun-
'ctis renunciatus ſum, facile intellexi, Qui-
rites, & quid de me judicaretis, & quid aliis
præſcriberetis.

Hinc incipit ἀπόδοσις· 'Nunc, cum &
'autoritatis in me tantum ſit, quantum vos
'honoribus mandarum eſſe voluiſtis, & ad
'agendum facultatis tantum, quantum nomi-
'ni vigilanti, ex forenſi uſu, prope quotidiana
'dicendi exercitatio potuit afferre; certè &,
'ſiquid etiam dicendo conſequi poſſum, iis
'oſtendam potiſſimum, qui ei quoque rei fru-
'ctum ſuo judicio tribuendum eſſe cenſue-
'runt.

Βάσις vero iſtis continetur verbis: 'Atq;
'illud in primis mihi lætandum jure eſſe vi-
'deo, quod in hac inſolita mihi ex hoc loco
'ratione dicendi, cauſa talis oblata eſt, in qua
'oratio nemini deeſſe poteſt.

Dicendum eſt enim de Cn. Pompeii ſingu-
lari eximiâque virtute; hujus autem orationis
difficilius eſt exitum, quam principium inve-
nire. Itaque non mihi tam copia, quam mo-
dus in dicendo, quærendus eſt.

Similis eſt ratio orationis Milonianæ; Sed
ne longior ſim pauca ſolum inde excerpam.

In eâ προτάσις eſt, *Non poſſum non timere, judices, hac viſa nova judicii forma.*

Κατασκευὴ eſt, *Nec enim ea corona conſeſſus veſter cinctus eſt, qua ſolebat.*

Ἀπόδοσις

Ἀποδοσις est, *Sed me recreat Pompeii consilium; cujus sapientiæ non fuerit, quem sententiis judicum tradidit, telis militum dedere.*

Βδοσις est, *Quamobrem adeste animis, judices, & timorem, si quem habetis, deponite.*

2. Sect. *Sunt interim exordia non pauca, in quibus omittatur pars aliqua; aut etiam alio partes istæ ordine collocentur: vel plane alia fit exordii facies. Quod quando fieri oporteat, non tam præceptis tradi potest, quam prudentis est dispicere oratoris.*

Itaque merito eos ridet Fabius, qui velut legem omnibus dedere procœmiis, ut intra quatuor sensus terminentur.

3. Sect. *Extremo loco aliquid addamus de vitiis exordiorum. Vitiosa autem sunt procœmia* longa, *quia tollunt orationis συμμετρίαν, & cùm præparare debent ad dictionem reliquam, potius fatigant auditorem. Modus vero pro causa statui debet. Brevius exordium causa simplices; longius requirunt perplexæ, suspectæque & infames.*

4. Sect. *Vitiosa etiam sunt exordia* vulgaria; *quæ pluribus accommodantur causis.*

Unde gladio comparantur Delphico, qui ad hunc modum factus fuit, ut eodem, & sacras mactarent victimas, & supplicio afficerent nocentes.

5. Sect. *Item* communia, *hoc est, quæ adversæ etiam parti convenirent.*

6. Sect.

6 Sect. *Ad hæc*: commutabilia, *quæ paucis commutatis, ab adversario possunt usurpari.*

7 Sect. *Item judicandum de exordiis* separatis, *quæ nihil ad causam pertinent.*

Unde similiter se habent.

Humano † capiti cervicem pictor equinam
Jungere si velit. † Hor. in arte.

8 S. 'In genere tamen demonstrativo, atque 'in quæstionibus infinitis, quandoque iis uti 'licet.

9 S. 'Etiam improbantur, quæ nimis sunt 'magnifica; uti & quæ tumida sunt atque 'arrogantia.

Prudenter hoc de vitii genere præcipit Horatius epistolâ ad Pisones.

Non sic incipies, ut scriptor cyclicus olim,
Fortunam Priami cantabo, & nobile bellum.
Quid dignum tanto feret hic promissor hiatu?
Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus.

10 S. 'Denique videndum, ne sint contra fi- 'nes exordiorum: ut si, ubi attentione opus, 'benevolentiam parent, aut contra; vel si 'nec benevolum, nec docilem, nec atten- 'tum reddant auditorem.

De exordio satis.

CAP. V.

De Narratione.

1. Sect. Nunc *videamus de Narratione, quæ rem gestam, uti gesta est, à principio ad finem usque exponit.*

Græci διήγησιν appellant.

2. Sect. *Hanc interdum antecedit Narrationi quoddam præludium: cum nempe rei gestæ summam exponimus ante justam ac plenam narrationem.*

Græcis dicitur προέκθεσις, quasi dicas præcedens expositio. Exemplum ejus habemus oratione pro Roscio Amerino: 'Forsitan, 'inquit, quæratis, qui iste terror sit, & quæ 'tanta formido, quæ tot ac tales viros im- 'pediat, quo minus pro capite & fortunis al- 'terius, quemadmodum consueverunt, causam 'velint dicere; quod adhuc vos ignorare non 'mirum est, propterea quod consultò ab accu- 'satoribus, ejus rei, quæ conflavit hoc judici- 'um, mentio facta non est. Quæ res ea est? 'Bona patris hujusce Sext. Roscii, quæ sunt 'sexagies: & quæ sequuntur, usq; ad illa verba: 'Atq; ut facilius intelligere possitis, ea quæ 'facta sunt, indigniora esse, quam hæc, quæ 'diximus, res quemadmodum gesta sit, vobis 'exponemus.

3. S. *Raro autem hac prævia narratione utendum,*

dum, cùm ſæpius iterata tædium ſoleant adferre. Nempe tum demum illi eſt locus, cùm metuimus, ne illico cauſam noſtram damnet auditor: ac propterea narratiuncula tali injicienda eſt qualiſcunque ſuſpicio æquitatis.

48. 'De juſta narratione quatuor hæc expli-'cabimus: an ea ſemper requiratur, quæ e-'jus ſint ſpecies, quæ partes, quæ virtutes.'

58. 'De prima ita ſtatuendum, ſæpe illam 'locum non habere. Nam quæ narratio ſit, 'ſi quæratur, num pubertas judicetur annis potiùs quàm habitu corporis? 'fraterne 'ex inteſtato ſit hæres, an pater? Quor-'ſum etiam adhibeatur illa, ſi eodem re-'ferremus modo, quo adverſarius? aut ſi 'judicibus res ſit notiſſima?

68. 'Dividitur autem hunc in modum. Nar-'ratio omnis vel cauſæ propria eſt, cujuſmo-'di eſt ſedes argumentorũ, & cauſæ ſemina-'riũ: vel eſt arceſſita, qualis ſervit quidẽ cau-'ſæ, non tamen ex natura ejus reſultat.

Prioris generis eſt narratio orationis Milonianæ: poſterioris verò illa de raptu Proſerpinæ in Verrinis.

78. 'Narratio prioris generis dividitur in 'continuam, & interciſam.

Continuæ exemplum eſt apud Tullium in Ligarianâ: *Quinctus Ligarius, inquit*, cùm 'eſſet adhuc nulla belli ſuſpicio, legatus in 'Africam cum Proconſule C. Conſidio pro-'fectus eſt; qua in legatione, & civibus, & ſo-

‘ ciis, ità se probavit, ut decedens Considius
‘ provinciâ satisfacere hominibus non posset,
‘ si quemquam alium provinciæ præfeciſſet.
‘ Itaque Q. Ligarius, cùm diu recusans nihil
‘ proficiſſet, provinciam accipit invitus: cui
‘ sic profuit in pace; ut & civibus, & sociis,
‘ gratissima esset ejus integritas, & fides: Bel-
‘ lum subitò exarsit: quod, qui erant in Africa,
‘ antè audierunt geri, quam parari: quo au-
‘ dito, partim cupiditate inconsiderata, par-
‘ tim cæco quodã timore, primò salutis causa,
‘ pòst etiam studii sui, quærebant aliquem
‘ ducem. Tum Ligarius domum spectans, & ad
‘ suos redire cupiens, nullo se implicari nego-
‘ tio passus est. Interim P. Actius Varus, qui
‘ prætor Africam obtinuerat, Uticam venit:
‘ Ad eum statim concursum est. Atq; ille non
‘ mediocri cupiditate arripuit imperium: si
‘ illud imperium esse potuit, quod ad priva-
‘ tum clamore multitudinis imperitæ, nullo
‘ publico consilio deferebatur. Itaque Ligari-
‘ us, qui omne tale consilium cuperet effuge-
‘ re, paullum adventu Vari conquievit.

Ejusdem generis est narratio hæc in Manilia-
na: ‘ Atque ut inde oratio mea profici-
‘ scatur, unde hæc omnis causa ducitur; bel-
‘ lum grave & periculosum vestris vectigali-
‘ bus, atque sociis, à duobus potentissimis
‘ regibus infertur, Mithridate, & Tigrane;
‘ quorum alter relictus, alter lacessitus, ora-
‘ tionem sibi ad occupandam Asiam oblatam
‘ esse arbitratur. Equitibus Romanis, hone-
‘ stissimis viris, adferuntur ex Asia quotidiè
‘ literæ, quorum magnæ res aguntur; in vestris
‘ vectigalibus exercendis occupatæ: qui ad

me

'me pro necessitudine, quæ mihi est cum illo
'ordine, causam reip. periculáque rerum su-
'arum detulerunt; Bithyniæ, quæ nunc nostra
'provincia est, vicos exustos esse complures;
'regnum Ariobarzanis, quod finitimum est
'vestris vectigalibus, totum esse in hostium
'potestate; Lucullum magnis rebus gestis ab
'eo bello discedere; huic qui succurrerit, non
'satis esse paratum ad tantum bellum admi-
'nistrandum; unum ab omnibus sociis, &
'civibus, ad id bellum imperatorem deposci
'atq; expeti; eundem hunc unum ab hostibus
'metui, præterea neminem.

At narrationem intercîdit Cicero oratione pro A. Cluentio. Ejus initium est; *A. Cluentius Avitus fuit pater hujusce*, &c. cum postea longiusculam retulisset narrationem de Cluentii matre, ista interserit; 'O mulieris scelus in-
'credibile, &, præter hanc unam, in omni vita
'inauditum! ô libidinem effrænatam, & in-
'domitam! ô audaciam singularem! non timu-
'isse, si minus vim deorum, hominumque fa-
'mam, at illam ipsam noctem, facesque illas
'nuptiales, non limen cubiculi? non cubile
'filiæ? non parietes denique ipsos, superiorum
'testes nuptiarum, perfregit ac prostravit om-
'nia cupiditate, ac furore, vicit pudor ē libido,
'timorem audacia, rationem amentia. *Hinc reliquam narrationem pertexit.* Tulit hoc com-
'mune dedecus jam familiæ cognationis, no-
'minis graviter filius; & quæ sequuntur.

8 Sect. *Utimur narratione interciſâ in genere demonſtrativo, ſed talis ad confirmationem pertinet, quia omnis ibi cauſa è rebus geſtis ſtabilitur, ita ut confirmatio eo in ge-*

nere vix aliud sit, quàm narratio quædam per amplificationes, atque exaggerationes interrupta

9 §. ‘ Habet & locum in causa juridiciali, id-
‘ que cum res gestæ nobis obsunt. Tunc e-
‘ nim satius est rem per partes exponere,
‘ ut singulis quæ objici possunt, per partes
‘ quoque respondeatur.

10 §. ‘ Item eam usurpamus, si res singulæ
‘ invidiam adferant adversario. Nam sin-
‘ gulis tum partibus immorando consequi-
‘ mur, ut sæpius adversario irascatur judex.

11 §. ‘ Quando nihil est horum, continuâ
‘ narratione uti expedit. Et hæc de narrati-
‘ onis speciebus.

12 Sect. *Habet verò narratio quoque partes suas. Nam qui simpliciter Clodium Miloni insidias struxisse, sed ab eo interemptum esse, ait; is quidem omnia dicit, sed nuntiat potiùs, quam narrat. Vera autem propriéque dicta narratio refert rei gestæ principium, medium, finem: item quæ principium rei antecedant, ut sunt causæ; quæque finem sunt consecuta, ut effectus.*

Illustrius ejus rei exemplum habeamus in Milonjana. Principium rei gestæ, & insidiarum, fuit in profectione Clodii. Medium erat occursus, & conflictus cum Milone. Finis, mors Clodii. Post finem quid secutum sis, non refert Tullius; sed tantummodo exponuntur ab eo quæ rem antecedunt; ut sunt causæ, dicta, facta. Causa est, quod Milo consulatum eo tempore petebat contra Clodium. Facta, ut servorum deductio ex Apenni-

no

no in urbem. Dicta, ut quod Clodius retulerat consulatum Miloni eripi non posse, vitam posse. Item, non diu victurum Milonem. Atque hæc eâdem narratione cernere est in illis, quæ rem gestam præcedunt. Nam principium est, quod Clodius relictâ Præturæ petitione sui anni, contulerit se ad annum proximum. Medium, quod competitores Milonis juverit operâ suâ. Finis, quod Milonem decreverit occidere. Secuta sunt hæc duo, ut servos adduceret ex Apennino, & dicerer, occidi posse Milonem; quemadmodum ante retulimus.

Hinc est, quod Rhetores in narratione jubeant septem illa considerare, personam, tum principalem, tum sociam, factum, causam, modum, locum, tempus, quæ vulgari hoc versiculo continentur.

Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.

Porro ad personam quoque pertinet ejus descriptio: item sub facto continetur non factū, & causa, cur quid non fecerit: item λογισμός. Et ista quidem sufficiat hoc loco dixisse de partibus narrationis. Plenius vero ea excutiuntur in Progymnasmatis. Supereſt videamus de virtutibus narrationis: de quibus postremo me loco dicturum receperam.

13. Sect. *Prima narrationis virtus est, ut sit perspicua. Id consequimur, tum verbis usitatis, & fuga hyperbatorum; tum ordine distincte-*

que narrando, omnibusq; iis, quæ rem ob oculos ponunt, & διατύπωσιν gignunt. Quod si res obscurior sit, inprimis fugienda erit obliquitas, potiusque per rectum progrediemur casum, & verba indicativi modi.

14. Sect. *Altera est narrationis virtus, ut sit verisimilis. Talis erit, si omnia personis, locis, temporibus, causis, consentiant.*

Ita verisimile est à temerario patratam cædem; à libidinoso adulterium.

15 Sect. *Quod si quid minus videatur probabile, affirmabimus; ut minus verisimile videatur, verum tamen esse; & quanto magis causa, ac modus facinoris lateant, tanto majus esse habendum scelus. Fulciri quoq; potest relatione, ut quod sic vulgo dicant.*

16 Sect. *Tertia est virtus, ut sit suavis: quod consequimur, si quæ narramus, sint magna, nova, inexpectata. Suavitatem quoque gignunt mores, dolores, metus; modo sine dicentis perturbatione proferantur. Alioqui enim amplificatio fuerit potiùs, quam narratio.*

Jucundæ narrationis exemplum præbet Heliodorus in Æthiopicis. Sed in tanta rerum varietate, effugere non potuit, quin sæpe sit affectatus.

17 Sect. *Addunt quidam quartam narrationis virtutem, ut sit brevis. Talis erit, in qua, cum nihil desit, nihil tamen possit adimi.*

Peccant ea in re, qui ab ovo Ledæo ordiuntur

untur omnia; eáque etiam narrant, quæ ex sequentibus satis cognoscuntur. Nam quid opus dicere, *concepisse fœminam*, si dicas *peperisse?*

18 Sect. *Post narrationem sæpe, velut spiritu erumpente, digredimur. Non tamen digressio, vel solam sequitur narrationem, vel semper; sed si opportunè apteque fiat, plurimùm illustrat orationem.*

Quomodo verò instituatur, in Schematologia dicturi sumus.

CAP. VI.

DE PROPOSITIONE.

1. Sect. *Post digressionem, siqua sit; sin minùs post narrationem; aut, hæc quoque si absit, post exordium sequitur propositio. Hac proponitur summa totius orationis.*

Ac orationem habituro primò illa animo debet obversari; quia prout ea erit, vel hæc, vel alia, & argumenta, & ornamenta adhibentur. Hinc Isocrates Epistolâ VI. quæ est ad Jasonis liberos; Εἴθισμαι λέγειν πρὸς τοὺς περὶ τὴν φιλοσοφίαν τὴν ἡμετέραν διατρίβοντας, ὅτι τοῦτο πρῶτον δεῖ σκέψασθαι, τί τῷ λόγῳ καὶ τοῖς μέρεσι τοῦ λόγου διαπρακτέον ἐστίν· ἐπειδὰν δὲ τοῦθ' εὕρωμεν, καὶ διακριβωσώμεθα, ζητητέον εἶναι φημὶ τὰς ἰδέας, δι' ὧν ταῦτα ἐξεργασθήσεται, καὶ λήψεται τέλος, ὅπερ ὑπεθέμεθα. *Consuevi disciplinæ nostræ sectatori-*

bus dicere, ante omnia iis considerandum esse, quid oratione, & partibus ejus efficiendum sit: postquam id verò reperierimus & collegerimus accuratè, quærendas esse ajo orationis ideas, sive argumenta, & ornamenta, quibus id quod primarium est conficimus, finemq; adipiscimur, quem nobis propositumus.

2 Sect. *Est autem propositio triplex, sejuncta, simplex, & digesta.*

3 Sect. *Propositio sejuncta, sive per sejunctionem vocatur, cùm definitur, in quo conveniat cum adversario, & quid in controversia relinquatur.*

Ut pro Milone; *Sin autem nemo vestrum ita sentit; illud in judicium venit, non occisus, ne sit, quod fatemur; sed jurène, an injuriâ, quod multis antea in causis quæsitum est.*

4 Sect. *Propositio simplex est, qua unum aliquid proponitur.*

Ut in eadem orat. *Nunc quid igitur aliud in judicium venit, nisi uter utri insidias fecerit?*

5 Sect. *Propositio digesta, sive per enumerationem fit, cum quot, & quibus de rebus, dicturi simus ostendimus. Hac* Partitio *appellatur.*

Ut Philip. VII. ‹ Cur pacem nolo? quia turpis est, quia periculosa, quia esse non potest. ‹ Quæ tria dum explico; peto à vobis, P. C. ut ‹ eâdem benignitate, qua soletis, verba mea ‹ audiatis.

'audiatis. *Luculenta quoque est illa pro P.*
'*Quinctio*; Faciam quod te sæpe animadverti
'facere, Hortensi, totam causæ meæ dictio-
'nem certas in partes dividam. Tu id semper
'facis, quia semper potes; ego in hac causa fa-
'ciam, propterea quod in hac videor posse fa-
'cere. Quod tibi natura dat, ut semper possis,
'id mihi causa dat, ut hodie possim. Certos
'mihi fines terminosq; constituam, extra quos
'egredi non possim, si maxime velim; ut &
'mihi sit propositum, de quo dicam; & Hor-
'tensius habeat exposita, ad quæ respondeat;
'& tu, C. Aquili, jam ante animo prospicere
'possis, quibus de rebus auditurus sis. Nega-
'mus, te bona P. Quinctii, Sexte Nævi, posse-
'disse ex edicto prætoris. In eo sponsio facta
'est. Ostendam primam causam non fuisse,
'cur à prætore postulares, ut bona P. Quinctii
'possideres; deinde, ex edicto te possidere non
'potuisse, postremo non possedisse. Quæso, C.
'Aquili, vosque qui estis in concilio, ut, quod
'pollicitus sim, diligenter memoriæ mande-
'tis; etenim rem facilius totam accipitis si
'hæc memineritis; & me facile vestra existi-
'matione revocabitis, si extra hos cancellos
'egredi conabor, quos mihi ipse circumdedi.
'Nego ex edicto possidere potuisse, nego pos-
'sedisse, hæc tria cum docuero, perorabo.

6. Sect. *Partitio vero institui fere solet, ut Græci loquuntur διαιρικῶς* †.

† Dubitative.

Ut pro lege Manilia; *Primum mihi videtur de genere belli, deinde de magnitudine, tum de imperatore diligendo, esse dicendum.* Item pro Roscio. *Tres sunt res, de quibus me dicere arbitror oportere.*

7. Sect.

7. Sect. *Sed hoc imprimis locum habet, quando ipsi priores dicimus. Nam cùm ad argumenta adversarii respondendum est, certa magis partitio probatur, quàm incerta.*

Ut pro Murænâ: *Intelligo judices, tres totius accusationis partes fuisse: & earum unum in reprehensione vitæ, alteram in contentione dignitatis, tertiam in criminibus ambitus fuisse versatam.* Similiter orat. pro Quinctio, cujus verba jam adduxi.

8. Sect. *Etsi autem interpretibus, artiumque professoribus, confessa est divisio in minutissimas partes: damnatur tamen in oratore, si, qua natura singularia sint, secare velit.*

Quippe ea res, ut subtilioribus ingeniis lucem, ita populo, & ineruditis, (quales maximam partem esse illi solent, apud quos dicendum) potiùs parit obscuritatem: contra quam partitio inventa est.

9. S. 'Quare in totum partitione abstinendum, nisi causa vel multiplex sit, vel obscura; & quando eâ utendum est, cum perspicua, tum etiam brevis esse debet; hoc est, non major, quàm trium, vel ad summum quatuor partium.

De propositione hactenus.

CAP.

CAP. VII.

De Confirmatione.

1 Sect. Deventum *nunc ad contentionem quam Aristoteles* πίστιν* *appellat. Hæc quasi viscera vitámque orationis continet.* * Fidem.

2 Sect. *Estque partim* κατασκευαστικὴ, *cùm sententiam nostram probamus argumentis: partim* ἐλεγκτικὴ, *cum adversarii opinionem argumentis convellimus: partim* ἀνασκευαστικὴ, *cum ad argumenta ejusdem respondemus. Prima pars propriè dicitur confirmatio: secunda, tertiáque, refutationis nomine continentur.*

3 Sect. *Ut plurimum autem, qui prior dicit, prius & suam sententiam probat, & alienam impugnat: posterius respondet iis, quæ objici possunt. At qui posterius dicit, ferè prius solvit alterius partis argumenta; ac postea suam sententiam confirmat.*

4 Sect. *In confirmatione duo spectantur, argumentum, & argumentatio; quæ differunt, ut pars, & totum. Nam argumentum sola ratio est; at argumentatio præter argumentum etiam conclusionem comprehendit.*

5 S. *Quod ad ordinem argumentorum, firmiora partim in principio collocanda, quia tũ maxime attendit auditor: partim in fine, quia, quæ postremò dicuntur, maximè inhærent. Imbecilliora verò collocanda sunt in medio, ubi magis latebit eorum infirmitas. At si causa duobus tantum argumentis nitatur, quorum unum fortius, alterum infirmius sit, tum imbecillius quidem subjiciemus validiori, sed mox ad validius recurremus.*

6 Sect.

6. S. *Argumentationes præcipuæ sunt Syllogismus, Enthymema, Inductio, & exemplum.*

7. S. *Syllogismus est oratio tribus constans pronunciatis, quorum postremum è duobus prioribus consequitur. Primum enunciatum* propositio major, *vel simpliciter* propositio, *aut* major *vocatur. Alterum dicitur* propositio minor, *vel simpliciter* minor, *aut* assumptio. *Tertium est* complexio, *sive* conclusio. *Sed orator plurimum naturalem hunc partium ordinem immutat, ita ut interdum assumptio primum obtineat locum: imo nonnunquam etiam contrario plane ordine à conclusione per assumptionem ad propositionem ascendit.*

8. Sect. *Neque in ordine solum differunt sæpe syllogismus dialecticus & oratorius: sed etiam numero pronunciatorum. Nam orator non raro opponit, & majoris, & minoris probationem, ita ut fiat syllogismus quinque partitus: cujus prima pars sit propositio, altera propositionis ratio, tertia assumptio, quarta ejus probatio, postrema conclusio. Quod si alterutra propositio fuerit perspicua, ratio ejus omittitur, ita ut syllogismus sit quadripartitus.*

Exemplis hæc planiora fient. A conclusione ad præmissas accedit Tullius pro Milone, cum ait: 'Quonam igitur pacto probari po-'test, insidias Miloni feciſſe Clodium? Sa-'tis est quidem in illa tam audaci, tam nefa-'riâ belluâ, docere, magnam ei causam, ma-'gnam spem in Milonis morte propositam, 'magnas utilitates fuisse; itaque illud Cassia-

num

'num, *cui bono fuerit*, in his perſonis vale-
'at: etſi boni nullo emolumento impelluntur
'in fraudem, improbi ſæpe parvo. Atqui,
'Milone interfecto, Clodius hoc aſſequeba-
'tur, non modò ut Prætor eſſet, non eo con-
'ſule, quo ſceleris nihil facere poſſet: ſed e-
'tiam, ut his conſulibus, prætor eſſet, qui-
'bus, ſi non adjuvantibus, at conniventibus
'certè, ſperaſſet, ſe poſſe Remp. eludere in
'illis ſuis cogitatis furoribus: cujus illi cona-
'tus, ut ille ratiocinabatur, nec, ſi cuperent,
'reprimere poſſent, cùm tantum beneficium
'ei ſe debere arbitrarentur: & ſi vellent, for-
'taſſe vix poſſent frangere hominis ſcelera-
'tiſſimi corroboratam jam vetuſtate audaci-
'am. Incepit Tullius à complexione hæc:
Clodius inſidias fecit Milonî. Huic ſubjecit
propoſitionem: Is enim fecit, cui profuit
mors alterius. Quod Caſſii dicto confirmat.
Definit verò in aſſumptione: Atqui Clodio
proderat mors Milonis. Quod eo comprobat
quia mortuo Milone eos habiturus erat con-
ſules, quibus conniventibus, vel etiam juvan-
tibus, turbare in præturâ ſua poſſet Rempub.

Atque, ut hic finit in aſſumptione, & ejus
probatione: ita pro Cælio definit in propo-
ſitione, & ejus ratione. Nam juſtus ac na-
turalis ſyllogiſmi ordo hujuſmodi foret: Non
eſt verſimile, eum, qui ſtudiis bonarum ar-
tium eſt addictus, vivere luxuriosè. Atqui
Cælius bonarum artium ſtudiis eſt addictus.
Sed Cicero priùs oſtendit, Cælium honeſtis
artium ſtudiis vacare; hinc probat, in iſto bo-
minum genere non facilè luxuriem inveniri.
Audiamus ipſum Ciceronem; 'At verò in
Marco

'Marco Cœlio (dicam jam confidentiùs de
'ſtudiis ejus honeſtis, quoniam audeo quæ-
'dã, fretus veſtrûm ſapientiâ, liberè confiteri)
'nulla luxuries reperietur, nulli ſumptus, nul-
'lum æs alienum, nulla conviviorum ac lu-
'ſtrorum libido; quod quidem vitium ventris,
'& gutturis, non modo non minuit ætas ho-
'minibus, ſed etiam auget. Amores autem,
'& hæ deliciæ quæ vocantur, quæ firmiore a-
'nimo prædictis diutius moleſtæ non ſolent
'eſſe (maturè enim, & celeriter defloreſ-
'cunt) nunquam hunc occupatum, impe-
'ditúmque tenuerunt. Hæc ſic paucis com-
prehendas; Cœlius optimarum artium ſtudiis
vacat. Quod ita eſſe deinceps probat ab effe-
ctis; 'Audiſtis, cum pro ſe diceret; audi-
'ſtis antea, cum accuſaret; (defendendi
'hæc causâ, non gloriandi loquor) genus
'orationis; facultatem, copiam ſententiarum,
'atque verborum, quæ veſtra prudentia eſt,
'perſpexiſtis. Atque in eo non ſolùm inge-
'nium elucere ejus videbatis; quod ſæpe etiã
'am ſi induſtriâ non aliter, valet tamen ipſum
'ſuis viribus; ſed inerat, niſi me propter bene-
'volentiam fortè fallebat, oratio & bonis
'artibus inſtituta, & curâ, & vigiliis elabo-
rata. Et talis eſt aſſumptionis probatio. Pro-
poſitio autem hujuſmodi eſt; Parùm eſt veri-
ſimile eum luxurioſè vivere; qui bonarum ſe
artium ſtudiis addixit. Quam deinceps ſub-
jicit Tullius: 'Atque ſcitote, Judices, eas
'cupiditates, quæ objiciuntur Cœlio, atque
'hæc ſtudia, de quibus diſputo, non facilè in
eodem homine eſſe poſſe. Hanc propoſitionẽ
confirmat argumento ex impoſſibili ducto;

'Freri

'Fieri enim non poteſt, ut animus libidini 'deditus, amore, deſiderio, cupiditate, ſæpe 'nimiâ copiâ, inopiâ etiam nonnunquam 'impeditus, hoc quicquid eſt, quod nos faci- 'mus in dicendo, non modo agendo, verùm 'etiam cogitando, poſſit ſuſtinere. Quod ip- ſum deinde adſtruit è raritate orationum.

'An, *inquit*, vos aliam cauſſam eſſe ullam 'putatis, cur in tantis præmiis eloquentiæ, 'tanta voluptate dicendi, tanta laude, tanta 'gloria, tanto honore; tam ſint pauci, ſemper- 'que fuerint, qui in hoc labore verſentur? 'Omittendæ ſunt omnes voluptates: relin- 'quenda ſtudia delectationis: ludus, jocus, 'convivium, ſermo etiam pene omnium fa- 'miliarium deſerendus.

Atque hæc ſatis oſtendunt, non tantùm, ut oratores naturalē in ſyllogiſmo partium ordinem immutent, atque adeò planè invertant, ſed etiam, ut ſyllogiſmus iis interdum ſit quinquepartitus. Quanquam profecto, accurate loquendo, nullus ſyllogiſmus plura habet pronunciata, quam tria; ſed ſi propoſitioni, & aſſumptioni probationes addantur, fit ſyllogiſmus integer cum duobus enthymematis. Atque hæc de ſyllogiſmo.

9. Sect. Enthymema *eſt mutilus ſyllogiſmus, hoc eſt, in quo, vel major, vel minor propoſitio, omittatur, tanquam manifeſta: cujuſmodi ſi ponat orator, videbitur diffidere prudentiæ auditorum.*

10 Sect.

10. Sect. *Optima autem sunt enthymemata ex contrariis: quæ idcirco sola à quibusdam enthymemata appellantur.*

Hujusmodi est apud Sallustium illud Micipsæ ad Jugurtham: *Quem alienum fidum invenies, si tuis hostis fueris.*

11. Sect. *Porro & in hujusmodi, & in alio quovis enthymemate, sæpe præmittitur conclusio antecedenti. Imo qua ratione syllogismus statuitur quadripartitus, vel quinque partitus: eadem & enthymema tripartitum esse potest puta, quando antecedenti sua ratio adficitur.*

Verum hoc quoque pinguiori dicitur Minervâ: cum proprie, quod enthymema vocatur tripartitum, nihil aliud sit quam geminum enthymema. Nempe idem pronuntiatum est unius quidem enthymematis antecedens, alterius vero conclusio.

12. Sect. Inductio *Rhetoribus nominatur, cum quid ex pluribus rebus propter similitudinem infertur.*

Græcè ἐπαγωγὴ vocatur.

13. Sect. *Constat perfecta inductio partibus tribus. Prima est similium enumeratio.*

Ut, domus ea melius administratur, in qua sapiens est pater materq; familias: exercitus melius regitur, cui sapiens præest imperator: navis ea tutius feliciusque cursum conficit, quæ peritum

peritum habet gubernatorem.

14 Sect. *Altera pars est conclusio.*

'Ut, quare stulti sunt, qui sapientes, ac diu 'in regenda Rep. versatos, ab ejus adminis- 'stratione repellunt.

15 §. 'Tertia est ἀξίωσις, quæ conclusionem 'ex similibus consequi probat comparatione 'majoris, minoris, æqualis vel contrarii.

'*Ut*, Non enim periculosa minùs, minúsve 'difficilis est Reip. administratio, quàm do- 'mûs, belli, aut navigii.

16 §. *Exemplum* est inductio imperfecta: cùm 'nempe unum ex altero colligitur ob simi- 'litudinem quæ in utroque reperitur.

Ita Cicero probat Clodium, hominem seditiosum, à Milone jure interfici potuisse, quia Scipio Nasica Tiberium Gracchum, itidem seditiosum, jure interemerit. Græcè παράδειγμα appellatur.

17 §. 'Et hæc de argumentatione, quatenus 'ad probandum instituitur. At quà ea ad- 'hibetur ad ciendum affectum, aliud no- 'men obtinet; nam dicitur *Amplificatio.*

Nec tamen eo nomine intelligitur hoc loco quævis ratio augendæ orationis; sed ea tantummodo, quæ in rei exaggeratione consistit.

Quibus

Quibus verò modis aliquid exaggeretur, dicemus in schematibus διανοίας.

CAP. VIII.

De Confutatione.

1 Sect. Confutatio *diluit argumenta adversarii: idque bifariam. Interdum enim si solvere non possimus, syllogismum syllogismo opponimus; quod* ἀντισυλλογισμὸς *vocatur. Interdum ad argumentum ipsum respondemus, quod* ἔνστασιν *appellant.*

* CAP. 7. Sect. Hoc est, quod antea * diximus confutationē esse, vel ἐλεγκτικὴν, vel ἀνασκευαστικὴν.

2 Sect. Ἔνστασις *vel fit inficiendo, quod ad probandum adfertur; vel negando consequi, quod ex eo colligit adversarius.*

3 Sect *Ad priorem* ἐνστάσεως *modum refer, cum vel falsa sumuntur pro veris, vel dubia pro certis.*

Ut, siqua beneficio dicatur filiam sustulisse, quod amoribus suis obstaret; tueatúrq; se eo, quòd omnis mater diligat liberos; opponentur ei Medea, & aliæ.

4 Sect. *Ad alterum* ἐνστάσεως *modum pertinet* βίαιον, *sive violatio, cum argumentum retorquetur in adversarium.*

Ut, *Sepeliisti, quia adstitisti interfecto. Imo,* inquit alter, *quia adstiti interfecto, non interfeci:*

feci: nam id si esset, in fugam me conjecissem.

5 Sect. *Præter verò ἀντισυλλογισμὸν, & ἔνστασιν, alii etiam sunt confutandi modi. Uti ἐξουδενισμὸς, sive contemptus.*

Quomodo Cicero videri vult, accusationem Cælii magis fuisse iras, & querimonias amantium, quàm vera crimina.

6 Sect. *Item ἀποπλάνησις, sive deductio, quando judicem, sive auditorem, alio abducimus, pollicentes nos de eo quod objicitur, postea dicturos, ut ita, premente nos adversario, elabamur.*

Qua arte sæpius utitur Cicero.

7 Sect. *Etiam confutamus interrogatione: quæ adjuvatur τῇ ὑποκρίσει, sive actione & vocis sono.*

Ut, *Cantando tu illum? aut unquam tibi fistula cera Functa fuit?*

Vide infra lib. IV. cap. XXI. Sect. 25.

8 Sect. *Item increpatione, ubi crimen aliquod cum indignatione rejicitur.*

Pertinet huc execratio; ut, *Di te perdant, fugitive, qui ista objicis.* Vide eodem cap. Sect. 33.

9 S. *Plurimùm autem refert, quam confutandi rationem*

rationem potissimùm ineamus. Nam multa sunt, quæ indignatione, vel interrogatione aculeatâ, aut joco urbano meliùs eludantur, quàm argumentis multis impugnentur. Aliquibus etiam revellendis si nimis insistas, alium suspicionem criminis animis judicum defigas.

10 *S.* 'In confutandis adversarii argumentis 'non semper idem servatur ordo. Sed prudens orator non difficulter discipiet, num 'in primâ quasi acie levioris armaturæ milites velit considere, ut deinde vim omnem 'in fortius agmen convertat; an à fortioribus malit incipere, ut, iis expugnatis, quod 'reliquum est vel spiritum liceat diffiare; 'Quod si ab uno capite omnia dependeant, 'plane inde ordiendum, ut, eo sublato, simul omnis annulorum nexus dissolvatur.

11 *S.* 'Sed cuncta hæc exilem adferant fructum, nisi juventus sibi ob oculos ponat illustria quædam confutationis exempla; 'quæ deinde imitetur.

Hujusmodi est illa pro S. Roscio, pro Milone, pro Cælio, pro Plancio, item in Pisonem.

12 Sect. *Inque iis spectare convenit, quomodo ad confutationem accedatur: qua ratione capita accusationis proponantur: ut item gravibus argumentis insistatur, acriterque pondere argumentorum urgeatur adversarius: & contra quasi transvolentur levia multa, ne, si diutiùs in iis mora ducatur, frigescat oratio; ut item sales interdum admisceantur, quò in hac palæstra etiam delectetur judex, denique ut per interrogationem,*

terrogationem, Subjectionem, & similia schemata (de quibus in Elocutione dicemus) non modo ornatus multum, sed etiam γοργότητος, atque acrimoniæ, accedat orationi.

Tantum de contentione.

CAP. IX.

De Epilogo.

1. Sect. Supereſt *poſtrema pars, quæ Græcis ἐπίλογος, Latinis* Peroratio *dicitur.*

Ubi *Per* vim eam habet, quam in *Perficere*, & ſimilibus. Cicero IV. Acad. Quæſt. *Et quoniam multa dixi, eſt mihi perorandum.* Pro Quinctio: *Mihi perdifficile eſſe, contra tales oratores, non modo tantum cauſam perorare, ſed omnino verbum facere conari.* At in Græco ἐπίλογος, ἐπὶ idem valet, ac in ἐπίμετρον, & ἐπίκωκλος: quando & Horatius, cum quatuor odarum libros ſcripſiſſet, quem iis ſuperaddidit, Epodon appellavit. Quanquam aliter de hoc Grammatici antiqui *, atque etiam Turnebus. ‖

2. S. *Eſt vero epilogus totius orationis clauſula.*

Nam poſt res ſingulas confirmatas epilogis quidem utimur; ſed hîc ſermo eſt nobis de epilogo univerſæ orationis; qui inter omnes regnum obtinet.

3. Sect.

* Vetus Horatii interpres, Diomedes lib. 3. cap. de poëmatum generibus. Marius Victorinus, lib. 3. &c.

‖ Lib. 21. ad verſ. 6. & lib.

3. Sect. *Interdum tamen epilogo opus non est; ut si vel brevicula sit oratio, vel causa admodum tenuis.*

Ubi luculentum velle epilogum addere, tantundem fuerit, ac si casæ rusticæ studeamus apponere posticam aulæ convenientem. Quare hic solum opera danda est, ut mascule, & expedite desinamus. Ita Lucianus encomium muscæ claudit his verbis; Πολλά † δ' ἔτι ἔχων εἰπεῖν, καταπαύσω δὲ τὸν λόγον, μὴ καὶ δόξῳ, κατὰ τὴν παροιμίαν, ἐλέφαντα ἐκ μυίας ποιεῖν. Itidem, qui volet laudare apes, scite his verbis clauserit orationem: *Quid* ‖ *non divinum habent, nisi quod moriuntur?*

‖ Habeo multa præterea dicere, sed desinam, ne videar, quod in veteri verbo est, ex musca facere elephantem.

4. Sect. *Epilogi munus est duplex. Prius est ἀνακεφαλαίωσις, sive enumeratio potissimorum argumentorum.*

Nempe, quæ sparsim tota diximus oratione, ea hic simul ob oculos ponimus, præstantis instar pictoris, qui ingentem historiam exiguâ proponit tabellâ. Exemplo esto epilogus iste in Maniliana; qui tamen partis est, non vero totius orationis: Quare videte, num 'dubitandum vobis sit, omni studio ad id bellum incumbere, in quo gloria nominis vestri, salus sociorum, vectigalia maxima, 'fortunæ plurimorum civium cum Rep. defenduntur. *Et alter in eadem, multo post:* 'Quare cum & bellum ita necessarium sit, 'ut negligi non possit; ita magnum, ut accuratissimè sit administrandum; & cum ei 'imperatorem præficere possitis, in quo sit eximia belli scientia, singularis virtus, clarissima

‖ Quintilianus declamat. 23.

'clarissima auctoritas, egregia fortuna; dubi-
'tabitis, Quirites, quin hoc tantum boni, quod
'à Diis immortalibus oblatum, & datum est,
'in Remp. conservandum, atque amplifi-
candum, conferatis? Enumerationis autem,
quæ universæ sit orationis, luculentum ha-
bemus exemplum oratione pro Cluentio. Qua
in oratione peroratio incipit ab istis verbis;
'Quod hoc portentum, Dii immortales? quod
'tantum monstrum in ullis locis? quod tam
'infestum scelus, & immane, aut unde natum
'esse dicamus? Jam enim videtis profecto,
'Judices, non sine necessariis me, ac maximis
'causis, principio orationis meæ de matre
'dixisse, nihil est enim mali, nihil sceleris, quod
'illa non ab initio filio voluerit, optaverit, co-
'gitaverit, effecerit. *Hinc enumeratio sequitur*;
'Mitto illam primam libidinis injuriam, mitto
'nefarias generi nuptias; mitto cupiditate ma-
'tris expulsam ex matrimonio filiã, quæ non-
'dum ad hujusce vitæ periculum, sed ad com-
'mune familiæ dedecus pertinebant: nihil de
'alteris Oppinici nuptiis queror; quarum illa,
'cum obsides filios ab eo mortuos accepisset,
'tum denique in familiæ luctum, atq, in pri-
'vignorum funus nupsit. Prætereo, quod Au-
'rium Melinum, cujus illa quondam socrus,
'paulo antè uxor fuisset, cum Oppinici esse o-
'perâ proscriptũ, occisumq; cognosceret, eam
'sibi domum, sedemque conjugii delegit; in
'qua quotidie superioris viri mortis indicia, &
'spoliã fortunarũ videret. Illud primum que-
ror, de illo scelere, quod nunc denique patefactũ
est, Fabriciani veneni: quod jam tum recens,
suspicionũ cæteris, huic incredibile, nunc ve-ò

apertum jam omnibus, ac manifestum videatur. Et quæ sequuntur.

5. Sect. *In enumeratione duo observare oportet. Unum est, ut ea tantum repetamus, in quibus causa potissimum consistit, quæque propiores maxime velimus auditorum animis inhærere.*

Omnia enim si minutatim repetere velimus: aut subtiliter nimis dicere cogemur; aut non peroratio erit, sed nova consurget oratio.

6. Sect. *Alterum est, ut eadem cum pondere aliquo dicantur; & aptis excitentur sententiis; figuris etiam varientur, ut videatur crambe repetita.*

Nam illâ rectâ repetitione nihil est odiosius. Quippe quæ institui videatur, quasi diffidamus auditorum memoriæ.

7 Sect. *Alterum epilogi munus est παθοποιία, sive commotio affectuum; Quos vero affectus ciere potissimum oporteat, non est operosum videre ex natura causæ. Nam cum gratulatione, admiratione, æmulatione perorandum est, si laudemus: sin vituperemus, odium, invidia, contemptus, moveri debent.*

8. Sect *In consiliis spes excitanda, sive explenda cupiditatis, sive ulciscendæ injuriæ. Interdum etiam timorem ex periculi metu injici expedit.*

Sect.

95. 'In judiciis verò omnia concurrunt, amor, odium, invidia, imprimis autem indignatio, & misericordia: illam accusator, hanc reus aucupatur.

105. 'Hac in parte orator imprimis aperire debet fontes eloquentiæ: sic ut non solùm incendere judicem, sed ardere ipse videatur. Atque ad hoc plurimùm confert ut ita complectatur animo imagines rerum absentium, quasi eas oculis coram cernere videatur. Nam quo quis melius eas conceperit, hoc potentior erit in affectibus commovendis.

Indicant hoc perorationes Ciceronis. Ut pro Milone, ubi ait. *Sed finis sit; neq; enim præ lachrymis jam loqui possum: & hic se lachrymis defendi vetat* Et pro Rabirio Posthumo: *Sed jam quoniam, ut spero, fidem, quam potui, tibi præstiti, Posthume; reddam etiam lachrymas, quas debeo.* Et paulo post; *Jam indicat tot hominum fletus, quàm sis charus tuis, & me dolor debilitat, includitque vocem.*

Sciè verò dicebat magnus ille Galliarum Rex, idemque optimus ingeniorum censor, Henericus Quartus †, non aliunde se melius præstantem dignoscere oratorem, quam ex peroratione. Nam etiam, qui naturâ parùm possunt, tamen artis beneficio sæpe ordiuntur eleganter; atq; aliquamdiu etiam in orationis suæ cursu provehuntur feliciter; sed postquam deventum est ad epilogum, ubi maxime desideratur vis oratoris, ibi penitùs flaccescunt, & nihil laude dignũ amplius possunt; quod inde

† Nichol. Caussinus in sacræ humanæque eloquentiæ parallelis.

† Arculas pigmentarias.

ferè contingit, quia jam omnes artis ληκύθης † exhauserint: aut quia temporis angustiâ excludantur, quò minùs orationem pari arte, atque industria pertexant. Imò interdum etiam hîc opera eorum claudicat, quibus & ingenium, & ars, & otium, abunde suppetit: nempe quia animus jam diutinâ curâ lassatus, eo, quod superest, citò nimis studeat defungi. Nequid hujusmodi usu veniat nobis, ita in tornando exordio, & proximis limandis, versabimur; ut subinde cogitemus, qua portâ sit exeundum.

Atque hæc dicta sunto de Dispositione, quatenus respondet Inventioni, quam generalem, magisque simplicem, vocabimus. Naturæ nunc ordo exigebat, ut deinceps tractaremus de dispositione earum orationum, quarum argumenta excussimus in doctrina Inventionis speciali, magisque mixtâ. Ut sunt consolatoriæ, conciliatoriæ, gratulatoriæ, monitoriæ, nuptiales, funebres, natalitiæ, & similes. Nam inventionis quidem est earum argumenta quocunque ordine assignare: sed argumenta illa digerere, hoc verò munus est dispositionis proprium. Veruntamen in speciali hujusmodi materiâ aliud nobis ordo doctrinæ exigere visus est. Nam cum statim possis argumenta eo commemorare ordine, quo plurimum in oratione solent collocari: quod profectò attinebat, prius illa rudi indigestáque sylva proponere; mox eadem repetere, licet ordine meliori? Quare cùm earum οἰκονομία satis ex iis cognoscatur, quæ in speciali Inventionis doctrina dixi-

diximus: non eſt profectò, quod in iis nunc teramus tempus. Illud tamen conſilium non videtur poſſe improbari, ſiquis omnem iſtam de talibus orationibus doctrinam, quam nos propoſuimus poſteriori parte libri ſecundi, hoc demum loco tradat: nempe tanquam ſuperioris doctrinæ de inventione, & diſpoſitione, appendicem juſtam, quæ in ſpecialibus quibuſdam materiis, tum argumenta propria, tum eorum ordinem, oſtendat. Non diſceptabo, uter ordo præſtat, quando res illa profectò tanti non eſt. Verùm de eo quiſque judicio ſuo fruatur, ut libet.

Cæterùm ex iis, quæ de orationibus iſtis expoſuimus, judicium etiam ferre poſſumus de ordine epiſtolari. Nam pleræque omnes epiſtolæ ad iſta genera revocantur; aut ſi, quæ eo referri non poſſe videantur, hæ ferè, quod ad ordinem, non egent artificii ullius. Quales ſint illæ, quæ narrant: In quibus rei geſtæ ordinem ſervamus. Item quibus alteri reſpondemus, ubi illi plurimùm ordini inſiſtamus, quo alter epiſtolam pertexuit. Id ſe facturum ait Tullius, lib. VI. ad Att. Epiſt. *Accepi tuas literas ad quintum miliare Laodiceæ, quas legi libentiſſimè, pleniſſimas amoris, humanitatis, officii, diligentiæ. Iis igitur reſpondebo. Sic enim poſtulas: nec οἰκονομίαν meam inſtituam: ſed ordinem conſervabo tuum.* Nec tamen id perpetuum eſt. Sanè lib. I. ad Att Epiſt. XIII. *Reſpondebo*, inquit, *tibi ὕστερον πρότερον ὁμηρικῶς*. Nempe quia Homerus ſæpe media prius narrat, quàm initiũ rei. Alibi etiam ſe purgat

ordine turbatiori, scripsisséque dicit *quicquid in buccam veniret.* Et ad Quinctum fratrem ait, *hallucinari interdum epistolas.* Quare non est, quòd illis immoremur.

FINIS LIBRI TERTII.

GERARDI

GERARDI JOANNIS VOSSII

PARTITIONUM ORATORIARUM

Liber Quartus.

CAP. I.

De Elocutione universe, ac particulatim de priori Elegantiæ parte quæ in Latinitate consistit.

1. CUM oratori videndum sit, & quid, & quo loco, & quomodo unumquodque dicat; duoq; priora (quorum unum Inventionis, alterum Dispositionis) expoluerimus; proximum est ut de tertio agamus; quod, quatenus in dictione quidem cernitur, Elocutionis; qua autem extra eam spectatur, Pronuntiationis est, sive Actionis.

2. S. Elocutio alia philosophica est, alia oratoria, alia historica, alia poetica. Hoc loco de oratoriâ proprie agemus; de exteris non nisi obiter quædam aspergemus.

3. Sect. *Etsi vero elocutio, Aristotele teste, à poetis profecta sit ad oratores; multum tamen horum illorumq; elocutio distat. Nam poetica*

*longiùs abit à vulgari consuetudine loquendi unde Cicero * poetas ait quasi alia * quadam linguâ loqui.*

* Lib. 2. de Orat.

4 Sect. *Elocutio oratoria est rerum inventarum, & dispositarum, per verba sententiasque expositio ad persuadendum idonea.*

* Ita cum Lambino legere malim quam cum vulgatis cæd. alienæ.

Quâ in definitione elocutio jure non tantùm verborum esse dicitur, verùm etiam rerum. Nec enim solùm orationem vestit flore verborum, sed & lumine sententiarum. Neq; obstat, quod inventio sententias suppeditat. Nam nihil prohibet, quo minùs hæ ad utramque possint partem referri: ad inventionem quidem, quatenus probant; ad elocutionem autem, in quantum ornant.

5 *S.* 'Elocutionis præcepta, quà verba, quà 'rem spectes, partim sunt generalia, neque 'respiciunt certâ materiam, aut charactè-'rem: partim sunt specialia, & ad hanc il-'lamve materiam ac characterem restrictà, atque accommodata.

6 *S.* 'Elocutio communis dividitur in Ele-'gantiam, Dignitatem, & Compositionem.

7 *S.* 'Elegantia efficit, ut unumquodque tum 'purè, tum aptè dicatur.

8 Sect. *Puritas Latinè dicitur Latinitas. Ea, ut placet Maximo Victorino †, nihil est aliud quàm* observatio incorruptè loquendi secundum Romanam linguam.

† Leu. de re Grammatica.

9 Sect. *Quare oratio non Grammaticis duntaxat præceptionibus, sed etiam bonorum scriptorum consuetudini conformis esse debet.*

10 Sect.

10 Sect. *Nec tamen hæc pars tam oratorem constituit, quàm urbis alumnum; eoque, qui commendat quenquam ob elegantiam, non tam eum laudat, ut oratorem, quàm ut civem Romanum.*

11 Sect. *Habet enim sermo urbanus nativum quid, quod peregrinis assequi, difficile est; adeò quidem ut Asinius Pollio in Livio etiam quandam agnoverit Patavinitatem* *

12 Sect. *Atque eò magis nunc, desitâ Latinè loquendi consuetudine, opera nobis danda est, ut quàm minimùm absimus ab sermonis Romani elegantia.*

13 Sect. *Sed fieri illud nequit, nisi constet priùs in quibus consistat Latinitas, & quomodo comparetur.*

14 Sect. *Consistit autem ea, tum in verbis ipsis, tùm in modo pronunciandi.*

15 S. *In verbis delectu opus est, quem originem eloquentiæ esse jure optimo dicebat Cæsar.* †

16 Sect. *Delectus is non ob elegantiam solùm adhibetur, sed etiam ob dignitatem, & compositionem.*

Ad dignitatem pertinet, quatenus vocabula sunt propria, vel modificata; hæc rursum, vel molliter, vel durè translata. Ad compositionem verò refer, quatenus quædam præ aliis suavia sunt, aut sonora. Verùm de discrimine, ac judicio, ratione dignitatis aut compositionis, suis infrà locis dicetur.

17 Sect. *Nunc agendum de eo quatenus elegantiam gignit. In quo delectu distinguuntur vocabula ratione ortûs, significationis, & usus.*

* Fabius lib. 1. cap. 5. Namque ornatè quidem; sed interdum tamen non satis Latinè huic Critico adscripsisse videtur.

† Lib. 1. de analogia, ut testatur Cicero in Bruto.

18 Sect. *Ratione ortus, vel Latina sunt, vel peregrina. Peregrina verò, vel Græca sunt, vel aliarum gentium. Græcis abstinebit orator. Quod si quid Latinè dici non possit, idem pluribus exponet.*

Cicero lib. III. de Fin. bon. & mal. *Equidem soleo etiam, quod uno Græci, si aliter non possum, idem pluribus verbis exponere.* Vide etiam, quàm ejusce rei studiosus fuerit Tiberius: de quo ita Tranquillus. † *Sermone Græco, quanquam alioqui promptus & facilis, non tamen usquequaque usus est, abstinuitq; maximè in senatu; adeò quidem, ut,* Monopolium *nominaturus, priùs veniam postulârit, quòd sibi verbo peregrino utendum esset: atque etiam in quodam decreto patrum, cùm ἔμβλημα recitaretur, commutandam censuit vocem, & pro peregrinâ, nostratem requirendam; aut si non reperiretur, vel pluribus, & per ambitum verborum, rem enunciandam.* Ac meminit ejusce rei etiam Dio in LVII. Βουληθεὶς † καὶ περὶ τούτου τὸ δόγμα ποιῆσαι ἐκώλυσεν ἐς αὐτὸ τὸ ὄνομα τὸ τοῦ ἐμβλήματος, ὡς καὶ Ἑλληνικὸν ἐμβληθῆναι, καίτοι μὴ ἔχων ὅπως ἐπιχωρίως αὐτὸ ὀνομάσῃ. Narrat idem aliquanto post, ut cum strenam à quibusdam oblatam non accepisset, eadem de re propositurus edictum, in quo voce non Latina uteretur. Hoc cùm in mentem ei venisset noctu, ut erat elegantiæ in loquendo perquam diligens, vocâsse ad se omnes, qui linguæ Latinæ proprietatem studiosè observarent. Ibi Atteium Capitonem dixisse, tametsi nemo ante eum isto vocabulo usus fuisset, hoc nihilominus

† in Tib. cap. 71.

† Facturus de hac re decretum *emblemata* vocabulum in eo poni, quia Græcum esset, prohibuit; quanquam Latinum, quoad interpretaretur haberet nullum.

minus in Tiberii gratiam inter antiqua esse referendum. At Marcellum quendam (a) subjecisse tum, *Hominibus Cæsar, civitatem dare potest, verbis non potest.*

19. Sect. *Si Græci scriptoris versus sit adducendus, satius fuerit eum Latine transferre.*

Quod Cicero etiam observat in oratione pro Deiotaro, ubi sententiam Latine exprimere, quam Græcum referre versum maluit. Imo idem facit in iis, quæ de Philosophia scripsit. Ut pene initio Tusculanorum quæstionum; ubi itidem Epicharmi versiculum istum convertere, quam Græce recitare, maluit.

Ἀποθανὲν, οὐ ἢ τεθνᾶμεν, οὔ μοι διαφέρει (b)

Ita enim apud eum Marcus, & alter, colloquuntur, *M. Dicam, si potero, Latinè. Scis enim me Græce loqui, in Latino sermone non plus solere, quam in Græco Latine. A Et recte quidem: sed quæ tandem est Epicharmi ista sententia?*

M. Emori nolo, sed me esse mortuum nihili æstimo.

Atque hæc satis ostendunt, quantum recedant ab antiquis, qui, venti atque ostentationis causâ, passim infarciunt Græca, atque ita, Chimæræ instar, monstrosam reddunt orationem. Sane tantum abest, ut probari hæc res possit in semidoctis, ut in Lucillo ipso, quem

(b) Apud Dionem legitur Πέρκελλός τις, pro Μάρκελλός τις. Est is M. Pomponius Marcellus ut liquet ex Suetonio de claris Grammaticis; ubi rẽ eandẽ narrat.

(b) Ita ut alibi monuimus, apud Sextũ Empiricũ legendus is versus; de quo minime audiendus doctissimus Simo Bosius animadversionibus in Epist. 3 lib. 1. ad Att.

(quem Græca Latinis miscuisse, reliquiæ ostendunt) reprehenderit illud Horatius †:

† lib. 1. ser. sat. 10.

At magnum fecit, quod verbis Græca Latinis Miscuit. O seri studiorum, qui ne † putetis Difficile, & mirum, Rhodio quod Pitholeonti Contigit. An sermo linguâ concinnus utrâque Suavior, ut Chio nota si commista Falerni est?

οἴγε, qui utique. Vide Priscianum li 16

20 S. 'Nec tamen hæc ita accipi debent, quasi 'in totum abstinendum sit Græcis. Nam iis 'uti licet, quæ usu jam sunt recepta.

Cicero lib 3. de Fin. bon & mal. 'Quanquâ 'ea verba, quibus ex instituto veterum uti'mur pro Latinis, ut ipsa Philosophia, ut Rhetorica, Dialectica, Grammatica, Geometria, Musica, 'quanquam Latinè ea dici 'poterant, tamen, quoniam usu recepta sunt, 'nostra ducamus. Imò Cicero orat. in Pisonem, non refugit Græcum verbum οἴγε †; sed cum Plauti † citaret versum illum, jam ore omnium pervulgatum,

† abiit, sive evanuit.

† Trinum Act. 2. sc. 4.

'Ratio quidẽ hercle apparet, argentũ οἴγε.

21 S. 'Imò in epistolis eorum etiam est usus, 'quæ in vulgus recepta non sunt, dummodo scribamus ad illum, qui Græce sciat. 'Nam si nesciat Græce, quid aliud quàm 'ignaviam ei exprobremus, atq; inscitiam? 'Imprimis autem iis fuerit locus, occultare siquid velimus.

Hujus quoque rei exempla passim habemus in epistolis ad Atticum: ubi eâ ipsa de causâ multa dicit ἐν αἰνίγμασι, καὶ ἀλληγορίαις †: Quod ipse agnoscit. li. 11. epist. xi x: 'Post hæc inquit,

† ænigmaticè, & allegoricè.

inquit, ad te, si modò perfidelis habeor quidem, scribam omnia planè; aut si obscurè scribam, tu tamen intelliges; in his epistolis, me Lælium, te Furium faciam, cætera erunt ἐν αἰνίγμασι. †

† Obscurè & per ænigmata.

22 Sect. *Præterea loco Græcè adducere expedit iis, qui commentarios, aut animadversiones scribunt in veteres scriptores.*

Nam collatio Græcorum Latinorúmque multùm ut voluptatis, ita etiam utilitatis affert.

23 Sect. *Item cùm de veterum mente controversia est.*

Nam cùm multa adeò perperam vertantur, faciliùs inveniemus fidem, si ipsa scriptoris verba adducamus.

24 Sect. *Imprimis vero iis apud peritos utemur, si destituamur Latinis: ut fit in multis nominibus partium humani corporis, animantium, plantarum, gemmarum, medicamentorum, item vocibus instrumentorum, quas ethnici, aut Philosophi cuderunt.*

Cicero lib. III. de Fin. ‘Puto, concedi ‘nobis oportere, ut Græco verbo utamur, si ‘quando minùs accurret Latinum, ne hoc e‘phippiis, & acratophoris potiùs, quàm pro‘egmenis, & apoproegmenis, concedatur; ‘quanquam hæc quidem proposita rectè, & ‘rejecta dicere licebit.

25 Sect.

25. Sect. *Adhæc non est, quod apud doctos refugiamus Græca, si Latinis fuerint significantiora, vel elegantiora.*

† *Lib. 1. de Asse.*

Ut si φιλαυτία malis dicere, quam *amor sui ipsius.* Item ἀπειροκαλία quam *ignorantia decori*, vel etiam *ineptia.* Nec enim hæc idem significant, etsi id magni viri putarint. Accedo potius Tullio, qui lib. 11. de Oratore, de Inepti vocabulo agens, *Vim*, inquit, *hujus mali Græci non viderunt ne nomen quidem ei vitio imposuerunt. Ut enim quæras omnia, quomodo Græci ineptum appellant, non reperies.* Scio hac parte à Budæo † reprehendi Tullium. Sed Ciceronis causam fortiter agit Cæsar Scaliger oratione de verbo *Inepti* ad Arnoldum Ferronum. Nec in singulis modo verbis, sed etiam conjunctis, id locum habet. Certe perierit venustas, si Latine efferre velis illud Diogenis Cynici ‖: Κρεῖττον ἐς κόρακας ἀπελθεῖν, ἢ ἐς κόλακας. † Vel illud Solonis, aut, ut alii volunt, Xenophontis ‖ Τοῖς πρόσθεν ἐντυγχανεῖν δεῖ, ἢ ὡς ἥκιστα, ἢ ὡς ἥδιστα † Suntque ejusmodi innumera. Et hæc de Græcis.

† *Satius est in corvos incidere, quam in adulatores.*

‖ *Plutarch. Hesychius illustris.*

† *Cum tyrannis aut nihil sermonis habendum, aut suavissime.*

‖ *Vel mastruca.*

† *Pro Scauro.*

26. Sect. *Quemadmodum vero in Græcis fecimus, ita in aliarum etiam gentium vocabulis distinguere convenit inter illa, quæ civitate sunt donata, & ea, quæ peregrinitatem nondum exuere.*

‖ *Apud Isidorum l. 91. cap. 23.*

Posterioris generis est Mastruga, ‖ Sardum vocabulum. Scio uti Tullium †. Sed ita, ut Fabius ‖ ait, *illudens Cicero ex industria dixit.* Tale quoque Præstinum *conia* pro *cicon-*

Etiam orat. de provinciis consular. legas cum mastrucatio latruncu*lis.*

nia.

nia: cujus meminit Plautus Truculento † Sa- † Act. 3.
ne: & *Prænestinorum sermone utentem Vectium* sc. 2.
Lucilius insectatur: u. ibidem ait Fabius. Ta-
le quoq; *parlamentum* pro suprema curia Pari-
siensi. Item *guerra* pro bello, etsi ne in versu
quidem id refugit Baptista Mantuanus. † † Lib. 1.
cap. 5.

At prioris generis est *camelus*, quod à Syris
esse agnoscit Varro lib. IV. de L. L. itidem
essedum, quod à Gallis est, ut judicat Junius
Phylargyrius, † suntque multa ejusmodi. † In 3.
Georg.

27 §. 'A significatione dividuntur vocabula
'bifariam. Nam vel consideramus significa-
'tionis aptitudinem, vel rei significatæ
'honestatem.

28 §. E priori considerandi modo resultat
'vocabulorum distributio in magis & mi-
'nus significantia; è quibus potiora ducuntur
'æquantia rem, de quâ sermo est.

29 §. 'E posteriori oritur altera divisio, in
'honesta, & inhonesta; cujusmodi sunt
'obscœna, & sordida.

30 §. 'Obscœna sunt, quæ res veneris nudis
'enunciant vocabulis.

31 Sect. *Verùm cùm voces obscœnæ æque Lati-*
næ sint; imò scriptores Romani κατ' ἀντονο-
μασίαν per Verba Latina *intelligant* † *ob-* † Turne-
scœna, tanquam quibusdam Latina sive Roma- bum vide
na insit simplicitas; profectò non tam, qui hi lib. 24. Ad-
utitur, contra Latinitatem, quàm bonos mores verſ. c. 5.
peccat; neq; tam imperitiam detegit sermonis
Romani, quam animi impuritatem.

32 Sect. *Quare qui hostis naturæ non est, is*
aut in totum istis abstinebit, aut siqua est rei
enunciandæ necessitas, eam potiùs verborũ se-

get

get involucro, naturam hac in parte imitans, quæ partes obſcœnas maximè ab oculis removit.

33 Sect. *Etiam abſtinendum ſordidis. Ejuſmodi ſunt, quæ notant res immundas.*

Qualia Stercutio relinquemus.

14 Sect. *Denique ab uſu diſtinguuntur vocabula, idq. bifariam. Nam vel uſus is ſpectatur in populo vel in ſcriptoribus illis, quorum aliqua hodie habemus.*

35 Sect. *Ratione popularis conſuetudinis diſtribuuntur vocabula in vetera, & nova.*

36 Sect. *Veterum alii in uſu ſunt, alii non ſunt.*

37 Sect. *Priora vel ſoli uſurpantur vulgo: vel etiam doctis.*

38 Sect. *Quibus ſolum vulgus utitur, ea etſi de rebus ſordidis non ſint, tamen pro ſordidis habentur.*

Nempe ſordes contrahunt, quæcunque uſu hominum elegantium haud niteſcunt. Unde Gellius, * ea vocat *maculentia ex ſordidiore vulgi uſu.* Hujuſmodi quædam apud Laberiũ inveniri ait, ut *homo levenna* pro levi, *Malus malaxare, gurdus, cocio, botulus* pro farcimine, & alia: quamvis de quibuſdam rigidè nimis exerceat cenſuram: ut cum ejuſmodi facit *planum* pro ſycophanta, quo tamen uſum agnoſcit Ciceronem in orat. pro Cluentio. Ac videtur non minus falli de *obba*, quod nec Perſius refugit. Interim rectè Gellius

* Lib. 16. cap. 7.

cùm

cùm distinguit inter vulgi usum, & consuetudinem doctorum; de quo elegans etiam est Fabii locus lib. 1. cap. VI. 'Constituendum 'imprimis id ipsum, quid sit, quod consuetudinem vocemus. Quæ si ex eo, quod plures 'faciunt, nomen accipiat, periculosissimum 'dabit præceptum, non orationi modò, sed, 'quod majus est, vitæ. Unde enim tantum 'boni, ut pluribus, quæ recta sunt, placeant? 'Igitur, ut velli & comam in gradus frangere, '& in balneis perpotare: quamlibet hæc invaserint civitatem, non erit consuetudo; quia 'nihil horum caret reprehensione; at lavamus, '& convivimus ex consuetudine: sic in loquendo, non si quid vitiosè multis insederit, pro 'regula sermonis accipiendum est. Nam, ut 'transeam, quemadmodum vulgò imperiti 'loquantur, tota sæpe theatra, & omnem circi 'turbã exclamâsse barbarè scimus. Ergo consuetudinem sermonis vocabo consensum eruditorum: sicut vivendi consensum bonorũ.

39 S. 'Eorum quæ neque docti refugerunt, 'alia fuere his usitata, alia rara.

Usitata, *ut urbs, murus, cælum, &c.* Rara, ut *oppido* pro *statim*, *actutum* pro *valde*, omniáque quæ antiqua sunt; nec tamen planè antiquata.

40 Sect. *At quæ in usu esse desierunt*, obsoleta *dicuntur.*

Ut sunt, *topper*, pro *citò*, *manus* pro *bonus*; *iduare* pro *dividere*, similiáque.

41 Sect.

41. S. ‘ *Quæ florente sermone Romano viris* ‘ *præstantibus in usu fuere, hæc nobis etiam* ‘ *constituere debent orationis corpus.*

Neque enim in Epistola solum, sed in oratione etiam, illud locum habet.

Munda, sed è medio, consuetaq; verba, juventus,
Scribite; sermonis publica verba placent.

42. Sect. ‘ Obsoleta omnino vitanda.

Quibus qui utuntur, perinde agunt, ac si cum Evandri matre *loquantur, ut Pravorinus* dicebat. Cujus & illud est apud Gellium. *Id,* ‘ *inquit,* quod à Caio Cæsare, excellentis in- ‘ genii ac prudentiæ viro, in primo de Analogiâ libro scriptum est, habe semper in memoria, atque in pectore, ut, tanquam scopulum, sic fugias inauditum atque insolens verbum.

43. S. ‘ Rara & ipsi raro usurpabimus. Nam ‘ insipientis est putare, passim hoc licere ‘ nobis, quod fortasse uno altereque in loco ‘ sibi scriptor aliquis permiserit.

Hujusce etiam rei no Seneca admonet epist. CXIV. *Arruntius, vir raræ frugalitatis, qui historias belli Punici scripsit, fuit Sallustianus, & in illud genus nitens. Est apud Sallustium:* exercitum argento facit, *id est pecuniâ paravit. Hoc Arruntius amare cœpit: posuit illud omnibus paginis. Dicit quodam loco:* Fugam nostris fecere. *Alio loco;* Hiero Rex Syracusanorum bellum facit. *Et alio loco;* Quæ audi-

ta

ta Panormitanos dedere Romanis fecere. 'Gustum tibi dare volui. Totus his contexi- 'tur liber. Quæ apud Salustium rara fuerunt, 'apud hunc crebra sunt, & penè continua; 'nec sine causa: ille enim in hæc incidebat, 'at hic illa quærebat. Vides autem, quid se- 'quatur, ubi alicui vitium pro exemplo est: 'Dixit Sallustius; Aquis hiemantibus. *Arruntius in primo belli Punici ait:* Repente hiemavit tempestas. *Et alio loco, cùm dicere vellet, frigidum annum fuisse, ait,* Totus hiemavit annus. *Et alio loco:* Inde sexaginta onerarias leves præter militem, & necessarios nautarum, hiemante Aquilone, misit. *Non desinit omnibus locis hoc verbum infercire. Quodam loco Sallustius dicit:* Inter arma civilia æqui boni famas petit. *Arruntius non temperavit, quo minùs primo statim libro poneret:* ingentes esse famas de Regulo.

Hâc in re peccari imprimis solet à juventute. Nam in lectione auctorum plurimùm non tam attendit ad vultum ac lineamenta sermonis nativi; quam tantummodo extantia quæq; excerpit, ac recondito eorum usu famâ posteà eruditionis aucupatur. Hujusmodi tamen modicè usurpata, neque affectata, dignitatem tribuunt orationi: quia non quilibet ils fuerat usurus. Et hæc de veteribus.

44 §. 'Novorum quædam ab aliis conficta 'sunt, & vel à paucis, vel etiam à vulgo re- 'cepta; cujusmodi, generali vocabulo, *nova* 'appellantur: alia verò à dicente primùm 'finguntur; quæ, discriminis causâ, *novata* 'nuncupamus.

45 Sect.

45 Sect. *Eorum, quæ presse* nova, *vocantur, non una est ratio; quia, quæ aliquando fuere nova, postea facta sunt vetera; eoq; videndum est, quando recipi quidque cœperit. Quæ Ciceronis, aut Maronis ævo irrepsere, ea, quin tutò usurpentur à nobis, nemo ferè ambigit.*

Istiusmodi est *novissimus* pro ultimo, *cervix* pro cervicibus.

46 Sect. *Major est dubitatio de iis, quæ proximo seculo, decrescente jam puritate in usu esse cœperunt.*

Ut interim pro *interdum; subinde* pro *identidem.* Nam priori seculo valuit *deinde.*

47 Sect. *Hujusceemodi non esse vocabulis utendum, multorum opinio est. Et puerili quidem ætati hæc rectè interdici, agnoscimus. In iis verò, quibus judicium firmavit ætas, feram potius, quàm vel laudem, vel culpem.*

48 Sect. *At illis, quæ collapso prope sermone Romano, ac decrepitâ quasi ætate, inventa sunt, qualia apud Symmachum, & Sidonium sunt multa, in totum censeo abstinendum.*

49 Sect. *Ac multò magis damnanda arbitror, quæ proximis sunt inventa seculis, aut nostro; præsertim, si neque nitantur necessitate, neque facta sint ἀναλόγως sive congruè; quorum alterutrum abfit, omnino, tanquam barbara, averser.*

Ita nulla necessitas fuit, cur dicerent *prædicatum* pro *attributo*, & *principaliter* pro *maximè.* At contra Græcæ compositionis leges

peccat

peccat ὀυτοπία, (a) quod finxit Thomas Morus, alludens ad Homericum οὖτις. (b)

50 Sect. *Novatorum quatuor sunt genera; alia imitatione fiunt, alia derivatione, alia compositione, alia nova significationis impositione.*

Imitatione: ut si à sono animalis verbum effingas ad instar veterum *balare, baubari,* & aliorum, quæ habes apud Philomelæ (c) scriptorem.

Derivatione, quomodo Gaza ab hirundine fingit *hirundinaria,* quæ Græcis χελιδόνιον: (d) item à corniculo *cornicularia,* ut iisdem est κερατίτις. (e) Simile sit, si à capitio, quod veteribus (f) fœminarum mamillare erat, aliquam dicas *capitiatam,* quòd pectus capitio texerit.

Compositio, quomodo à *bombo* & *ardeo* conflarunt *bombardam.* Sic Gaza ad exemplum Græcorum ἁλίφλοιος (g), κυνόσβατον (h), τριόρχης (i), effinxit *salsicortex, canirubus, tritestiger:* súntque apud eum hujus generis longè plurima.

Denique *novæ significationis impositione,* ut qui *clepsydram* vocant, quod veriùs est *clepsammium,* seu *clepsamidium.* Nec enim aquâ nunc, ut olim, sed arenulis, tempus metimur.

Ex his quatuor modis primis κατ' ὀνοματοποιΐαν fit, ultimus κατ' μεταφορὰν· de quarum utrâque postea dicetur.

51 S. *Novata usurpare licet, cum deest verbum vetus, aut id quod habemus, non satis idoneum Nonius, sed non intellexit Varronem.* (g) *Species.* (h) *Canina sentis.* (i) *Acciptris genus.*

(a) *Non locus, sive potius ne locus, aut terminatione etiam mutata* nelocia. *Ita ficto nomine regionem vocabat, quæ foret nusquam. Unde, qui volet, æquè ridiculè* nusquam jam *appellet.*

(b) *Nullus.*

(c) *Inter Ovidio perperam tributa.*

(d) *Plantæ genus.*

(e) *Item plantæ genus.*

(f) *Varro l. 4. de L. L. & de vita populi Rom. etsi aliter est Roboris est.*

eſt. Ac imprimis, locum habent in rebus ſæmnis jucundiſque. Alias utendum iis verecundiùs.

Ita uſurpat Tullius lib. de Senectute: *Terra ſemen tepefactum complexu ſuo diffundit, & elicit* Herbeſcentem *ex eo viriditatem.* Et ibidem: Ne ſylveſcat *ſarmentis.* Hactenus de uſu verborum, quatenus in populo conſiſtit,

52 *S.* ‘ Præterea uſus ſpectatur ratione ſcriptorum; unde vocabulorum alia poetica ‘ ſunt, alia hiſtorica, alia oratoria, alia iis ‘ propria, qui artes, aut ſcientias, tractant.

53 *S.* ‘ Poetica dicuntur, non quibuſcunque ‘ utuntur poetæ: ſed quæ apud ſolos inveniuntur poetas, vel ſaltem poetis † ſint in uſu, oratoribus non item.

† Etſi non ſolis, ſed etiam hiſtoricis: de quorum dictione Sect. ſeq;

Ut; *olli* pro *illi*, *grates* pro *gratias*, *alium* pro *mare*, *pugnare alicui* pro *cum aliquo*. Nec quia alia poetarum, quàm oratorum, dictio eſt, eò poetarum lectione abſtinere debet pedeſtris eloquentiæ candidatus. Nam, ut nihil dicam de liberali delectatione, quæ ex iis percipi poteſt: multum hoc ſtudio ipſa alitur eloquentia. De delectatione quidem ita Tullius pro Archia: *Quæres à nobis, cur tantopere hoc homine delectetur? quia ſuppeditat nobis, ubi & animus ex hoc forenſi ſtrepitu reficiatur, & aures convitio deſeſſæ conquieſcant.* Et mox: *Si ex his ſtudiis delectatio ſola peteretur, tamen, ut opinor, hanc animadverſionem humaniſſimam, ac liberaliſſimam, judicaretis.* Eadem Fabii mens lib. x. cap. 1. *Præcipuè*, inquit,

quit, *velut attrita quotidiano actu forensi ingenia optime rerum talium blanditiâ reparantur.* Quantopere vero nutriatur eloquentia Poeticæ ſtudio, oſtendunt hæc verba, quæ proximè ibidem antecedunt: *Plurimum dicit oratori conferre Theophraſtus lectionem poetarum, multique ejus judicium ſequuntur, neque id immeritò: Namque ab his, & in rebus ſpiritus, & in verbis ſublimitas, & in affectibus motus omnis, & in perſonis decor petitur.*

54. Sect. *Nec poetica tantum, ſed hiſtorica etiam phraſis ab oratoriâ eſt diverſa.*

Quinctilianus: † 'Vitandum quoque, in 'quo magna pars errat, ne in oratione poetas 'nobis, & hiſtoricos; in his operibus, oratores, 'aut declamatores imitandos putemus. Sua 'cuique propoſita lex, ſuus decor eſt. † Lib. 10. cap. 1.

Crebrum ſane loquendi genus hiſtoricis eſt, *lubrica viarum, occulta ſaltuum, prominentia montium*, aliaque, quæ apud oratores haud temere reperias.

55. Sect. *Nec artium vocabula, qualia multa habent Grammatici, Philoſophi, Theologi, aliique rerum divinarum, aut humanarum doctores, ab oratore uſurpari debent, quia oratio ejus debet eſſe popularis.*

Non quidem, quaſi penitus protritis, & calcatis vocabulis, uti oporteat (nam in pedeſtri quoque oratione locum habet illud Venuſini vatis. † † Lib. 3. od. 1.

Odi profanum vulgus, & arceo.

Sed

Sed quia usurpare non debet, quæ à populo non intelligantur. Et hæc quidem dicta sunto de vocabulorum delectu.

56 S. *Altera Latinitatis pars consistit in pronunciationis sono. Nam non ea tantum usurpanda est dictio, quam nemo reprehendat: sed insuper moderanda est & lingua, & spiritus, & vocis sonus.*

Frustra tamen sit, qui putet, se hac parte adspirare posse ad veterum gloriam. Nihil quippè vulgari est pronunciatione corruptius: Ut cùm C. ante vocales E. & I. aliter afferimus, quam ante A. O. V. aut consonantes L. & R. Item cùm dipthongos Æ. & OE. pronunciamus, tanquam nudas vocales. Et sunt alia id genus plura, de quibus agimus in commentariis de præceptis Linguæ Latinæ.

57 S. *Diximus, in quibus consistat Latinitas: videndum quomodo comparetur. Ac olim quidem acquiri poterat auditu solo, quia passim loquebantur Latinè; nunc non item.*

Hoc minus, quia seu magnatum, parentúmque culpâ, seu perpetuâ seculorum infelicitate, ferè ita usu venit, ut ii præficiantur primæ ætati, qui necdum ipsi è luto posuerunt pedes. Et sane dubitandum non est, quin inde sit, quòd etiam cùm sedulo fuerimus in optimis scriptoribus volutati, sermo tamen fluat lutulentus.

Adeo

Adeo in teneris consuescere multum est. * Virgil. 2. Georg.

58 Sect. *Supersunt igitur duo præcipuè modi, quibus Latinè discimus: diligens bonorum scriptorum lectio, & eorundem imitatio.*

59 Sect. *Præstantium Latinæ linguæ auctorum quanquam non ita magnus est numerus, non tamen à quovis quilibet sunt legendi; sed judicio hîc opus, quia scriptorum alii aliis sunt meliores, & pro cujusq; profectu, legendi sunt alii, atq; alii.*

60 Sect. *Scriptores quidem distinguimus pro ætate, quâ quisq; vixere. Quinque enim quasi ætates facimus sermonis Romani; puerilem, crescentem, adultam, decrescentem, & decrepitam. Ad puerilem refero Saliares hymnos; ex quibus fragmenta quædam citantur à Grammaticis antiquis. Item leges 12. Tabularum. Primus in adolescentiâ est Livius Andronicus; optimi autem Plautus, Terentiusque. In adultâ sunt ex oratoribus quidem & rhetoribus, Cicero, Calius, Cornificius, Porcius Latro †, M. Seneca &c. ex historicis Sallustius, Julius Cæsar, A. Hirtius, scriptor belli Hispaniensis, Livius, Velleius &c. ex poetis, Lucretius, Catullus, P. Syrus Mimus, Maro, Horatius, Tibullus, Propertius, Gratius, Ovidius, &c. ex medicis, Philosophis, reive rusticæ, aut architectonicæ scriptoribus, Varro, Vitruvius, Scribonius Largus, Cornelius Celsus, Pomponius Mela, Columella, &c. In decrescente verò ætate sunt oratores & rhetores, Rutilius Lupus, Quinctilianus, Plinius junior &c.*

† Modo illa in Catilinam declamatio sit Porcii Latronis, ac non potiùs alterius declamatoris antiqui, quod verius puto. Videtur enim oratio illa aliquanrò inferior laudibus, quas Latroni tribuit M. Seneca;

&c. historici, Curtius, Suetonius, Tacitus, Justinus, &c poetæ, Lucanus, Persius, Silius, Juvenalis, Valerius Flaccus, Statius Papinius, Martialis, &c. philosophi, L Seneca, Plinius Veronensis, &c grammatici, Asconius, Gellius, &c. In decrepita ætate sunt Symmachus, Sydonius, &c.

61 Sect. *Pro legentium quoque profectu, non sine summorum virorum *exemplo, triplicem quasi ætatem ponimus, pueritiam, adolescentiam, & ἀκμὴν sive ætatem statam.*

*Eos inter Lipsii in epistolica institut.

62 Sect. *Pueritiæ solus legendus est Cicero, atq; id quousque ex eo didicerit formare orationis corpus.*

Nam ut pictor primò hominem delineat, inde colores addit: ita nobis prima esse debet cura formandi corpus orationis: post demùm de ornamentis laborabimus. Quod si statim nunc hunc, nunc illum legamus scriptorem, oratio non erit æquabilis, & unius quasi fili; sed incomposita & inconstans. Si quos tamen Ciceroni addere sit visum: illi haud alii sunto, quam præiverint ipsi in hoc puerili imitationis genere, Longolius imprimis, tum autem Bembus, Bunellus, & Manutius in epistolis illis, quas ante senium scripsit. Nam cæteræ frigidam sapiunt ætatem.

63 Sect. *Adolescentiæ utilis est in sermone familiari, ac epistolis quoque, Terentius, & mox Plautus: at in orationibus scribendis illi veterum conducent, qui à Tullii dictione proximè absunt.*

Nec

Nec movere debet, quòd multi in Cicerone uno consistendum putent. Placere sibi aiunt Plinianum illud *: *Stultissimum, ad imitandum non optima quæque proponere.* Verùm ratio eos fugit, cùm in solo Cicerone optima omnia esse arbitrantur. Nam non tantùm multa sunt non venustè mirùs ab aliis scriptoribus, quàm Cicerone dicta, sed etiam plurima sunt quæ Ciceronis verbis efferri non possunt, sive in re rustica, in qua adeundi sunt Varro, & Columella, aliique ejusce rei scriptores; sive in architectonica, in qua consulendus Vitruvius; sive in re naturali, in qua accedendus Plinius; ut in aliis rebus alii. Quare Ciceroni alios addemus, postquam is docuerit formare periodos, numeros, ac totam seriem, contextúmque orationis. Sed neque tum amplius servandum erit puerile istoc imitationis genus, quod inter alios secutus est, quem dixi, Lorgolius; ut qui etiam semiperiodos è Cicerone describat: sed potius Ciceronis, aut alius scriptoris sententiæ alio debebunt orationis vestitu ornari, Ciceroniſque verba aliis accommodari sententiis, atque ita ex unâ velut cerâ plures effingi imagines. * Lib. 1. epist. 5.

Interim tunc quoque in scriptoribus delectu opus est. Nam quidem sermonem familiarem juvabunt maximè Plautus & Terentius, &, qui ad eorum proximè dictionem accessit, Agellius. Deque epistolis idem sentiendum. Unde Plinius *, epistolas laudans comparat eas Plauto, & Terentio, metro solutis. In orationibus autem & * Lib. 1. Epist. 16.

riis, magis ii proderunt, qui proximè accedunt ad Ciceronis stylum: ut sunt Cæsar, Livius, Velleius, Curtius, Quinctilianus.

64 Sect. *Tertiâ verò ætate, quia jam constantem duxerimus sermonis lineam, nihil periculi erit, ne ornamentis aliunde arcessitis, aut obruatur sermo, aut dimoveatur de gradu. Quare huic ætati exspatiari licebit per omne scriptorum genus.*

Imò tùm ne ex ipso quidem Apuleio, vel glossariis, dummodo judicium adsit, haurire aliqua gravabimur, quæ, suo usurpata loco, ornare valeant orationem.

65 Sect. *Imprimis autem tum legendi breves illi scriptores, Sallustius, Tacitus, Seneca, & similes: quorum lectione futurum est, ut paullatim judicii falce resecetur luxuries dictionis.*

Hactenus de Latinitate.

CAP.

CAP. II.

De Perſpicuitate.

1 Sect. DICAMUS *nunc de perſpicuitate, ſive evidentiâ; quæ magis etiam in oratione neceſſaria eſt, quàm exquiſita Latinitas.*

Hinc illud vetus, & pervulgatum;

Σαφέστερόν μοι, κ' ἀμαθέστερον φράσεν †. †Indoctius proloquitor, atque clarius.

Et profectò, ut optimè inquit Auguſtinus *, *Quid prodeſt locutionis integritas, quam non ſequitur intellectus audientis? cum loquendi omnino nulla ſit neceſſitas, ſi, quod loquimur, non intelligant, propter quos loquimur, ut intelligant.* Quare non imitanda nobis dictio Tertulliani, præſertim ſcholaſtico ſcripto de Pallio. Idem de Perſii dictione judicium eſto. Imprimis verò perſpicuitate eſt opus, ſi res fuerint obſcuræ. Ubi planè exigitur virtus ea, quæ ab Hermogene dicitur λόγος ἁπλοῦς, oratio nempe ſimplex, nudiſque ſententiis, ſine ullâ artis affectatione, ſaltem quæ conſpicua ſit. At in rebus apertis, dictione minùs vulgari uti licet; juxta illud vetus, Τὰ μὲν κοινὰ καινῶς, τὰ δὲ καινὰ κοινῶς †. †Communia rariter, rara communiter.

* Lib. 1. de doct. Chriſt. cap. 10.

2 Sect. *Ad perſpicuitatem requiritur, ut vocabula propria ſint, & uſitata.*

De propriis ita Ariſtoteles lib. III. Rhetor. cap. III *. Τῶν ὀνομάτων, καὶ ῥημάτων σαφῆ

σαφῆ (τ λέξιν) ποιεῖ τὰ κύρια. Et in Poetica cap. XXII. Σαφεστάτη μὲν λέξις ἐστὶν ἡ ἐκ τῶν κυρίων ὀνομάτων †. De usitatis sic idem scribit lib. VI. Topicorum cap 11. Πᾶν γὲ ἀσαφὲς, τὸ μὴ εἰωθὸς †. Propria autem cum dico, non excludo modificata, sed requiro nativam significandi vim ex usu doctorum. Cùm item additur, usitata esse debere; arceptur obsoleta, & nova, quo nomine etiam novata jam comprehendo. Sed & rara quæ sunt, ad obsoletorum naturam propius accedunt: unde ipsa etiam obscuritatem adferre solent, saltem imperitis. Idémque de artium vocabulis judicandum.

Ex nominibus & verbis persicuam orationem efficiunt propria.

† Maximè quidē persicua est dictio, quæ ex propriis nominibus constat.

† Quicquid enim inusitatum est, id obscurum est.

3 Sect. *Præterea necesse est, ut vocabula unum significent: cui rei repugnant* ὁμωνυμία, *&* ἀμφιβολία. Ὁμωνυμία *est unius pluriúmve vocabulorum ambiguitas extra constructionem. Nam si constructioni insit,* ἀμφιβολία *dicitur.*

Ita ὁμωνυμία est in voce *Germanus*, qua & in Germania natus, & frater germanus significatur. Hæc non vitium est sed virtus, quando ludere visum est ambiguitate dictionis; ut cum de Cimbro fratricida (in quem epigramma quoque exstat Maronis) Cicero dixit, *Germanum occidit Cimber.*

Ἀμφιβολίας exemplum tale ponit Fabius (*a*) *Testamento quidam jussit poni statuam auream hastam tenentem.* Quæritur enim, num statua hastam tenens aurea esse debeat, an hasta esse aurea in statua alterius materiæ. Sic illo Ennii versu.

(*a*) Lib. 7. cap. 9.

Aio

Aiote, Æacida, Romanos vincere posse. Item illo apud Fabium †.

Chremetem audivi percussisse Demeam.

In cujusmodi exemplis nescitur, uter accusativus à fronte regatur, uter à tergo. Est tamen, cùm ejusmodi structura nullam ambiguitatem parit. Ut si dicas, *Vidi struthiocamelum deglutientem ferrum.* Neque enim periculum est, nequis struthiocamelum putet à ferro esse deglutitum.

† lib. 8. c. 2. Item lib. 7. cap. 9. Sed hic pro *Chremetem* habet *Lachetem.*

4. Sect. *Nec debet oratio nimis esse concisa, ut in βραχυλογία, quomodo vocatur nimia sermonis brevitas.*

Sanè scriptores, qui brevitatem sectantur, in obscuritatem facilè incidunt; quod de Plinio Veronensi, ipsoque Sallustio, ostendit Andr. Scottus Tullianarum Quæstionum lib. I. cap. XIX. Ejusdem Plinii est lib. VII. de Cicerone: *Omnium triumphorum lauream adepto majorem.* Quo de loco mirifica quidam somniant. Nam putant *omnium triumphorum* κατ' ἐναλλαγὴν poni pro *omni triumpho.* Atqui βραχυλογία est pro *triumphorum laureâ lauream adepto majorem.* Interim laudatur sæpe Brevitas, sed pro re nata, non affectata. Βραχυλογίᾳ delectati Lacones.

5 Sect. *Obscuritatem quoque parit sermo, si tam longus sit, ut dicentem prosequi non possit auditoris intentio.* Μακρηγορία appellatur. *Hanc imprimis in epistolis fugere oportet.*

Sanè obscurius paullò illud Petri Bembi epistolâ, quam Leonis X. nomine scripsit ad Ludovicum, Galliæ Regem †: ‘Verùm cum optimam vivendi rationem, summamque ‘probitatem, & eximiam mulieris temperantiam tam amplo in imperio positæ, cæteraſq; ejus præstantissimas virtutes animo ‘repeteremus; & simul hujus vitæ miserias, ‘atque horum temporum incommoda, perturbationésque, respiceremus: in eam sententiam adducti sumus, ut bene cum ils actũ ‘esse statuerimus, qui hoc tempore mortem ‘cum vita commutavissent: Deumque Opt. ‘Maxim. Annam Reginam ad sese, tanquam ‘de terrarum æstu & fluctibus in portum, aut ‘tanquam de flebili hospitio ad plenam hilaritatis paternam domum, cœlum ipsum, ‘beatorúmque concilium vocavisse, magnopere existimaremus; ubi illa bene actæ vitæ ‘præmia, & cùm liberalitatis, atque beneficentiæ, quibus duabus virtutibus supra mulierum captum enituit; tum verò etiam temperantiæ patientiæque suæ speratos fructus, ‘læta felicissimaque perciperet.

† Lib. 7. Epist. 1.

6 Sect. *Denique obscuritatem adfert verborum mixtura: qualis est in ἀναστροφῇ, & συγχύσει. Ἀναστροφὴ trajicit verbum in eodem commate.*

Ut apud Cornelium Nepotem in Timothei vita: *Hunc adversus tamen Timotheum postea populi jussu bellum gessit.* Pro *adversus hunc.* Quanquam hoc quidem loco potius elegantiæ est. Afranius apud Nonium.

Ut

Ut scire possis, ad quo te expediat loqui. Pro *Quoad.*

7 Sect. Σύγχυσις *trajicit verbum ex uno commate in alterum.*

Ut apud Horatium *: * Lib. 1. sat. 5.

Nempe pilâ lippis inimicum, & ludere crudis:

Nam *ludere* conjungi debet cum *pilâ* quod in priori commate est. Et apud eundem †; † Lib. 1. cap. 10.

——— *Simius iste*
Nil præter Calvam, & doctus cantare Catullum.

Atque hæc præcipuè sunt, quibus obscura redditur oratio; *in quod malum etiam à quibusdam laboratur: neque id novum vitium est, cùm jam apud T. Livium invenerit* Fabius (a) *fuisse præceptorem aliquem, qui discipulos obscurare, quæ dicerent, juberet, Græco verbo utens,* Σκότισον (b). *Inde illa scilicet egregia laudatio, Tanto melior: ne ego quidem intellexi.*

(a) Lib. 8. cap. 2.

(b) Obscurato.

CAP. III.

De Dignitate, ac Tropis generatim.

1 Sect. Nec *satis est, ut dictio sit pura, & perspicua, quod Elegantia præstat: sed duobus præterea opus est,* dignitate *quadam verborum & sententiarum, ac felici* compositione.

In domo magnificâ non tantùm ea sunt, quæ ad necessitatem pertinent, sed etiam, quæ ad ornatum. Itidem fit in sermone oratoris. Ubi necessitatis est elegantia, hoc est Latinitas & perspicuitas: quæ præstat Grammaticus. Sed Rhetor supperaddit his ornatum duplicem: unum ex verbis sententiisque; alterum ex venusto verborum situ, ac collocatione. Sane (ut eâdem in similitudine perstitamus) in domo splendidâ non sufficit, ut res ipsæ sint ornatæ, velut picturæ; sed opus est etiam, ut tum ea, quæ ad necessitatem pertinent, tum quæ ad ornatum faciunt, suis singula collocentur locis. Quid enim inornatius, quàm si picturæ præstantes sint in coquinâ; vasa coquinaria in triclinio? Quare, ut undique ornata sit oratio, tum ea eligi debent, quæ picturarum instar per se habent ornatum: ut sunt verborum sententiarumque lumina; de quibus tractat Dignitas; tum etiam, quæ, vel ad emendatum, ac perspicuum sermonem, vel ad isthæc verborum sententiarumque lumina

mina pertinent, ea universa pro rei, de quâ agitur, naturâ, suaviter aut asperè & periodicè, numerosèque, debent collocari; quod docet Compositio.

2 Sect. *Usus utriusque partis multò maximus est; Nec enim tantùm facit, ut ipsi scribamus ornatè sed etiam, ut summam capiamus voluptatem ex scriptis alienis.*

Nam quemadmodum, qui in domo magnificâ cæcutientibus, aut clausis oberrat oculis, quia non videt picturas præstantissimas, pavimentum tessellatum, lacunaria aurea, pulcherrimum cunctorum ordinem, nullam capit voluptatem; ita nec delectationem percipit ex scriptis ornatissimis, qui non vidit illas orationis picturas, atque, ut Lucilius ait,

Quàm lepidè lexcis compostæ, ut tesserulæ omneis
Arte pavimenti, atque emblemate vermiculato.

3 Sect. *Quia autem prior est cura rei inveniendæ, posterior collocandæ: priùs dicemus de eâ parte, quæ suppeditat res illas suapte naturâ ornatas, h.e. orationis picturas sive illa verborum sententiarumque lumina, quæ Rhetores vocant* tropos, & schemata. *In his enim duobus consistit Dignitas.*

4 Sect. Tropus *est vocis à propriâ significatione in alienam cum virtute immutatio.*

Quod & nomen indicat. Nam est τρόπος à τρέπω, id est, *verto*, ut adverbum *inversionem*

inverſionem ſonet. Intellige autem inverſionem vocis tum complexæ, tum incomplexæ. Nam fit tropus, tum in vocibus ſingulis; ut *mulus* pro ſtupido; tum in conjunctis, ut *laterem lavare*, pro, fruſtra laborem ſuſcipere inſtar laterem lavantis.

5 Sect. *Hujus imitationis cauſæ fuere duæ; una eſt neceſſitas. Nam linguæ ſingulæ proprio in multis vocabulo deſtituuntur, eoq; alienum arceſſendum fuit.*

Iſtiuſmodi eſt *gemmare* in vitibus; vel cum ſegetes *ſitire*, aut fructus *laborare* dicuntur, aut cùm dicimus *hominem durum*, vel *aſperum*.

6 Sect *Huc quoque pertinet cùm tranſlatum eſt ſignificantius.*

Ut, *incenſus irâ, inflammatus cupiditate, lapſus errore.*

7 Sect. *Altera cauſa eſt ornatus.*

Ut, *flumen eloquentiæ, lumen orationis.* Item cùm Cicero Clodium ait eſſe *fontem gloriæ* Milonis & alibi, *ſegetem materiamque gloriæ* ejus.

8 Sect. *Huc refer quoque tum honeſtatem, cùm diſparum honeſta voce deflexâ explicantur, (nam quod turpe eſt, id quoque inornatum eſt) tum verborum copiam, quia illa quoq; orationis varietas ornat, & delectat.*

9 Sect.

9 Sect. *Fit autem inversio significationis quadrifariam, ac pro eo quatuor etiam sunt tropi primarii, Metaphora, Metonymia, Synecdoche, & Ironia.*

Nam vel res arcto adeò vinculo conjunguntur ut unum sit de alterius essentiâ, velut totum & pars, quæ *Synecdoche* commutat: vel non quidem unum de alterius essentia est, sed tamen cum essentia conjungitur; sive quia alterum alterius causa est; sive quòd unum alteri insit, aut adsit; alterúmve præcedat, aut sequatur (*a*) quæ invertit *Metonymia*; vel ne quidem conjuncta sunt cum essentia, sed aut similia tantùm, cujusmodi commutat *Metaphora*; aut etiam opposita, quorum unum pro altero ponit *Ironia*. Ex his, seu splendorem, seu usum spectes, facilè princeps est Metaphora; de qua idcirco aliorum Rhetorum exemplo, primo loco dicturi sumus.

(*a*) Duplicem hîc viam insistere licet. Nam vel ad metonymiâ solùm referemus, cum unum est alterius causa, aut subjectum; vel eodem pertinebit, cùm unum se habet, ut antecedens. Si prius placet, metalepsis; quæ commutat antecedens, & consequens species erit metonymiæ. Sin posterius arridet; præter tropos quatuor commemoratos, erit & quintus tropus primarius, nempe metalepsis.

De Metaphora.

CAP. IV.

1 Sect. METAΦOPA *sive translatio, est tropus, quo verbum à propria significatione in alienam transfertur ob similitudinem. Itaque tria spectantur in metaphora significatio pro-*

pri-

pria, aliena, & similitudo.

E G. Dixit cum Ennio Virgilius.

——— *duo fulmina belli,*

Scipiadas. Propriè in tempestatibus est fulmen. Impropriè de homine dicitur in bello. Similitudo in eo consistit, quòd ut fulmen est animantibus terribile, ac noxium; ita Scipio hostibus terrori esset maximo.

2 Sect. *Metaphora alia petitur ab ἀναλογίᾳ, quæ inter quatuor est: alia à similitudine, quæ est inter duo.*

E. G. Ut se habet caput ad hominem, ita princeps ad Remp. Est hîc gemina similitudo. Nam similia sunt, tum caput, & princeps; tum corpus, & Respub. Itaque si principem voces caput Reipublicæ, fuerit prioris generis metaphora. At inter hominem versutum & vulpem, est simplex similitudo; eóque, cum Christus Herodem, ob mores vulpinos, appellat vulpem, metaphora est posterioris generis.

3 Sect. *Præterea metaphora vel reciproca est, vel non reciproca.*

Reciproca est in vocibus *aurigæ*, & *gubernatoris*. Nam & *auriga* pro gubernatore ponitur, & *gubernator* pro auriga. Item in vocabulis *alti, & profundi.* Nam & mare *altum*, & cœlum dicitur *profundum.*

Non reciproca est *vertex* pro cacumine. Neque enim *cacumen* dicere vicissim liceat pro vertice.

4 Sect.

4 Sect. *Ducuntur metaphoræ à divinis, cœlestibus, elementis, meteoris, lapidibus, metallis, plantis, bestiis, hominibus, eorumque operibus: adeò ut tam latè pateat metaphora, quam similitudo, quæ se in res omnes extendit.*

5 Sect. *Maximè interim commendantur metaphoræ illæ, quæ rebus sensu carentibus actum quendam, & animum dant.*

Ut illa VIII. Æn. *Pontem indignatus Araxes*, & illa Ciceronis pro Ligario, *Quid enim tuus ille, Tubero, districtus in Acie Pharsalicâ gladius agebat? cujus latus ille mucro petebat? qui sensus erat armorum tuorum?*

6 Sect. *Debent metaphoræ esse verecundæ, ut migrâsse, non irruisse in alienum locum videantur.*

Cicero ad Tyronem (a) *Sed heus tu, qui ναυὸν* (b) *esse meorum scriptorum soleas unde illud tam ἄκυρον* (c) valetudini fideliter inservi endo? *Unde in istum locum*, fideliter, *venit? cui verbo domicilium est proprium in officio. Migrationes in alienum multæ. Nam & doctrina, & domus, & ars, & agere etiam, fidelis dici potest: ut sit, quomodo Theophastro placet, verecunda translatio.*

(a) Epi. 17. l. 16.
(b) Regula accensar.
(c) Improprium.

7 Sect. *At vitiosæ sunt metaphoræ, in quibus est dissimilitudo.*

Itaque damnat (d) Cicero Ennianum illud, *Cæli ingentes fornices.* Nempe quia fornices nec

(d) Lib. 3. de Orat.

nec totum complent circulum: fortaſſe &, quia à rectis lateribus conſurgere ſoleant.

8 Sect. *Item, in quibus ſimile nimis longe ductum.*

Ut *Syrtim patrimonii*, & *Charybdin bonorum.* Pro illa *ſcopulum*; pro hoc, *voraginem* rectiùs dixeris; quia ſenſus facilius feruntur ad ea, quæ viſu, quam quæ auditu perceperunt. Poëtis tamen quàm oratoribus, audacioribus hîc eſſe licet.

9 Sect. *Fugiendæ etiam quæ ſumuntur à re turpi.* h. e. *obſcenâ, aut ſordidâ.*

Ut *ſtercus curiæ Glaucia: Reſpublica caſtrata morte Camilli*, & illo, quod ex veteri oratore adducit Fabius, *Perſecuiſti Reipub. vomicas.*

10 Sect. *Item quæ nimis amplificant.*

Ut ſi puer dicatur *ferreus in ſtudiis.* Neque enim id ei convenit ætati; licet ætate provectum rectè dixeris χαλκέντερον, (*a*) quod Didymi Grammatici olim cognomentum fuit. (*a*)

(*a*) Inteſtina habentem ærea.

11 Sect. *Nec minores debent eſſe re ſignificata.*

Ut *ſaxea Verruca.*

(*b*) Suidas.

12 Sect. *Nec facilè recedendum à metaphora, à qua cœpit oratio Vitioſe enim, ſi à fontibus cœperis deſinas in incendium.*

13 Sect. *Etſi autem nullus eſt florentior tropus, quique plus luminis afferat orationi, quàm*

metapho-

metaphora; non tamen frequentari nimis debet: Nam ut modicus delectat usus, ita immodicus tædio complet; & ut modicus illustrat, ita immodicus obscurat; ut qui exeat in allegoriam, ut ænigma.

14 Sect. *Quibus verò locis magis, quibus minus, metaphoris uti liceat; id hujus loci non est, sed pertinet ad doctrinam de charactere.*

De quo sequenti libro dicemus.

(†) Trans.
(b) Nomen.
(c) Pleriq; tantum μετωνυμίαν vocant, cũ causa usurpatur pro effectu, vel subjectum pro adjuncto, aut contrá. Quod si placet, cũ antecedens ponitur pro consequenti, erit tropus singularis ut annotavimus ad oratã: c. 3. Sect. 9.
(d) Æn. 1.
(e) Lib. 14. dist. 893.

CAP. V.

De Metonymia.

1 Sect. METONYMIA, cùm fit à μετὰ †, & ὄνομα (b), *ad verbum sonat* transnominatio, *vel potius* transnomen, *quâ formâ pro ἀντωνυμία* pronomen *dicimus. Alio nomine, Cicerone teste,* ὑπαλλαγὴ *vocatur.*

2 Sect. *Est verò tropus, quo causa externa* (c) *ponitur pro effectu, aut subjectum pro adjuncto, vel antecedens pro consequente, aut contrâ.*

3 Sect. *Itaque sex in universum sunt ejusmodi. Primus est causæ externæ pro effectu.*

Ut, *Mars* pro bello, *Ceres* pro frugibus, *Cicero* aut *Livius* pro scriptis. Sic dicimus, *Vario Marte pugnatum.* Virgil. (d)

Onerantq; canistris
Dona laboratæ Cereris. Martial. (e)

Pellibus

Pellibus exiguis arctatur Livius ingens,
Quem mea vix totum bibliotheca capit.

4 Sect. *Alter modus est, effecti pro causa.*

Ut *expalluit*, pro *extimuit*. Nam pallor est effectum timoris. Horatius : *

* Lib. 3. ep. 3.

Pindarici fontis qui non expalluit haustus.

Sic *pallida* mors, quia mortui pallent. Horat. †

† Lib. 1. od. 4.

Pallida mors æquo pulsat pede pauperum tabernas
Regumque turreis.

Virgil.

——Scipiadas cladem Libyæ.

Hoc est, qui cladem Libyæ intulerunt. Sic *sudor* pro labore apud Mosem, † & Hesiodum.

† Gen. cap. 3. vers. 19. & ep. vers. 287.

5. Sect. *Tertius modus est subjecti pro adjuncto. Subjecti autem nomen laxè hîc usurpatur pro eo, cui quid inest, vel adest. Itaq; huc etiam refer, cum continens ponitur pro contento.*

Cic. de orat. *Ut omittam illas omnium disciplinarum inventrices Athenas*, pro Athenienſibus. Pro lege Manilia : *Teſtis eſt Italia*, &c. pro *Italis*. Sic *rus* pro ruſticis. At aliter Catullo Volluſii annales dicuntur ;

Pleni ruris, & inficetiarum ;

Hoc

Hoc est, rusticitatis. Quomodo & Græcos loqui, monet Hesychius, Ἀγρωπλέως, ἀγροικίας πλήρης.

6 Sect. *Item cùm possessor ponitur pro re possessa.*

Ut cum Suetonius ait, *Claudium venalem pependisse*, hoc est prædia ejus, pendente titulo ac libello, proscripta. Similéque est illud apud Terentium, Eun. *comedendum aliquem propinare*, h. e. bona alicujus. Cic De Senect. *Cujus ego villam contemplans, non enim longè abest à me*, id est, à villa mea.

7 Sect. *Præterea cùm nomen rei signatæ tribuitur signo.*

Ut Eclo. III.
Orpheaq; in medio statuit, sylvásq; sequentes.

Id est cœlatam Orphei, & sylvarum imaginem. Sic *Jupiter*, pro statua Jovis. Ovid. Fast. I.

Jupiter angusta vix totus stabat in æde,
Inque Jovis dextrà fictile fulmen erat.

8 Sect. *Adhæc cùm dux † ponitur pro exercitu.*

Nisi malis hic esse synecdochen partis. Vide cap. seq. sect. 7.

Ut cum dicimus, ab Annibale apud Cannas cæsa esse sexaginta Romanorum millia. Cui simile, cum patronus, vel advocatus ponitur pro cliente. Cicero pro Cæcinna; *Restituisse*

stituisse te dixti? Nego me edicto Pratoris restitutum esse. Me, hoc est clientem meum.

9 Sect. *Item cùm res, quæ in tempore fit, pro tempore usurpatur.*

Ut *messis* pro æstate, 1. Georg.

Ecl. 5. *Ante † focum si frigus erit, si messis in umbra.*
Sic,
Tertia Messis erat.

10 Sect. *Quartus metonymiæ modus est adjuncti pro subjecto.*

Virgil. Ecl. VIII.

Necte tribus nodis ternos Amarylli colores.

Terni colores pro ternis liciis triplicis coloris.
Ut, Æn. 1.
—*Stratoque super discumbitur ostro.*

Hoc est, stragulis purpureo ostri colore tinctis.
11 Sect. *Huc pertinet, cum contentum usurpatur pro continente.*

Ut 1. Æn. *Vina coronant*, pro paterâ.

12 Sect. *Item cùm ponitur tempus, pro re, quæ in tempore est.*

Ut Philip. IX. *Hujus seculi insolentia.*
Hoc

Hoc eſt hominum hujus ſeculi. Sic Virgil. 1. Æn.

Aſpera tum poſitis miteſcent ſecula bellis.

Idem IV. Æn.

——Oculiſve, aut pectore noctem Accipit.

Hoc eſt, ſomnum, qui noctu capitur.

13 Sect. *Item cùm ſumitur aliquid pro objecto, circa quod verſatur.*
Ut illo B. Ignatii.

Ἐρως ἐμοῦ ὁ ϛαυρωθεὶς. *Amor meus eſt crucifixus ille.* Amor pro eo, qui amatur.

14 Sect. *Item cùm ſignum ponitur pro re ſignata.*

Ut *toga* pro pace, *faſces* pro magiſtratu: Cicero.
Cedant arma togæ, concedant laurea linguæ.
Maro;
Non illum populi faſces, non purpura flexit.

Huc refer, cum nomen ponitur pro re. Livius lib. 1. *Ad ſingula oppida circumferendo arma nomen omne Latinum docuit.* Et lib. 11. *Longè is tum princeps Volſoi nominis erat.* Et alibi apud eundem paſſim, ut de Marone, Horatio, Tibullo, & aliis nihil dicam. Sic, Ciceroni A vocatur *litera ſalutaris*, quia ea ſignificatur

significatur Absolutio.

15 Sect. *Vulgò etiam ad metonymiam adjuncti refertur, cùm virtutes vitiaque ponuntur pro hominibus ipsis.*

Cic. Verr. 1. *Quas res luxuries in flagitiis, crudelitas in suppliciis, avaritia in contumeliis efficere potuisset.* Luxuries pro luxurioso, crudelitas pro crudeli, avaritia pro avaro. Sic *scelus* pro sceleſto, *ars* pro artifice. Sed quod ejuſmodi referunt ad metonymiam adjuncti, id pinguiori ab iis fit Minerva. Nam ſi ad vivum reſecemus, ſcelus vel eſt ſcelerati forma eſſentialis, vel effectum ejus. Si prius placet, erit ſynecdoche partis eſſentialis: ſin poſterius, fuerit metonymia effecti.

16 Sect. *Denique (ut ſuperiùs dicebamus) ad metonymiam refertur, cùm vel antecedens ponitur pro conſequente: vel conſequens pro antecedente. Utrumque* Μετάληψιν *vulgò appellant.*

Anteceden i pro conſequente utimur, cùm *audire* vel *auſcultare*, accipitur pro *obtemperare* Terent. Andr. † *Pamphilúmne adjuvem, an auſcultem ſeni.*

Act. 1. ſc. 3

Quomodo etiam apud Græcos ſumuntur ἀκροᾶσθαι, † & ὑπακόειν *. Similis eſt tropus, cùm *ſcribere* uſurpatur pro *dare, reſcribere* pro *reddere, tranſcribere* pro *tradere*: ſive *jus ſuum in alium tranſferre.* Horat. *

Plutarch. Mat. 8. 27. Sat. 5. l. 2.

Scribe

Scribe decem à Nerio; non est satis, adde Cicutæ Nodosi tabulas centum.

Teren. Phorm. * * Act 5. Sect. 8.

Argentum illud denuo rescribi jube.

Ubi Donatus: *Quoniam ad numerationem pecuniæ antecedit scriptura: scribere dicebat pro renumerare. Et sic infert, Næ ego perscripsi porrò illis, quibus debui.* †

† Plura Servius in Æn. & Budæus prior. annot. in Pandect.

Simile est *subscribere pro assentire.* Ovid. †

Neve precor magni subscribite Cæsaris iræ.

Est & hujus generis.

—— *Lupi* † *Mærim videre priores.*

† 1 Trist. Eleg. 11.

Hoc est, obmutuit, uti solent, qui priores lupum viderunt. Item,

† Ec. l. 9.

—— *Fuimus* † *Troes, fuit Ilium, & ingens Gloria Dardanidum.*

† Æn. 2.

Id est, esse desinit.

Consequens contrà pro antecedente ponitur in illo Ciceronis pro lege Manil. *Quid, ad nos cùm ab exteris nationibus venirent, captos querar, cùm legati populi Romani redemti sint?* Nam ex eo, quòd redempti sint, captos fuisse intelligitur. Idem fit quando, ut Donatus ait, *dicere ponitur pro intelligere, & scire.* Ut in illo † *Fœneratum isthæc beneficium tibi pulchrè dices:* & alibi apud eundem.

† In Adel. Act 2. sc. 2 Phorm. Act. 3. sc. 2

Possis

Possis & addere μετάληψιν concomitantis, sive connexi. Ut in scripturis, † *Regere pedes*, pro exonerare alvum.

† Reg. 1. cap. 23.

CAP. VI.

De Synecdoche.

1 Sect. Synecdoche *est, cùm totum ponitur pro parte, aut pars pro toto.*

Atque inde & nomen. Nam συνεκδοχὴ ad verbum sonat comprehensionem. Totum autem comprehendit partes suas.

At Grammaticis συνεκδοχὴ vocatur, cum nomen aut verbum universale restringitur ad partem, vel aliquid saltem speciale, quod per accusativum effertur. Ut, *Os, humerósque Deo similis. Rubet capillos. Induitur vestem.* Synecdochen autem appellant, quia particulare comprehenditur ab universali. Alii malunt vocare ἔλλειψιν præpositionis *secundùm*: ut apud Græcos intelligi solet κατά.

2 Sect. *Fit Synecdoche sex modis. Primus est cùm genus, quod est totum universale, ponitur pro specie.*

Ut *ales* pro aquila. Virgil. in XII † † Æn. 1.

——*Prædámque ex unguibus ales,*
Projecit fluvio.

Et alibi *quadrupes* pro equo. Marc. XVI. 15. *Prædicate Evangelium omni creaturæ*, id est, homini

homini. Sic *mortales* pro hominibus apud Plautum (a) & apud Salluſtium ſæpius. Par ratio in verbis: ut *facere* pro ſacrificare. Varro lib. v. de L. L. *Flamen Dialis agnum Jovi facit.* Quomodo & Græci ἔρδειν καὶ ῥέζειν dicunt pro θύειν. Item *fœminam cognoſcere*, vel *ejus notitiam habere (b)*, pro rem habere cum aliquâ Prout, & Græci uſurpant τὸ γινώσκειν. Item *alloquium* (c) pro conſolatione: *alloqui* (d) pro conſolari, *ut* Græcis παραμυθεῖσθαι καὶ παρηγορεῖν.

a Trinum. Act 2. ſc. 1.

b Cæſar. lib. 6.

c Catul. ad Cornif. Horat. Epod. 13.

d Seneca. Troad. 3. 1.

3 Sect. *Alter modus eſt, cum ſpecies contra uſurpatur pro genere.*

Ut *Eurus*, vel *Aquilo*, pro quovis vento, *Sabellicus ſus*, pro quolibet, *Myrtoum*, vel *Carpathium mare*, pro quocunque.

—*Denteſq; Sabellicus exacuit ſus.* Horat.

Non ita Carpathiæ variant Aquilonibus undæ. Maro.

Hoc pacto raro loquuntur Oratores.

4 Sect. *Tertius modus eſt, cum totum eſſentiale ponitur pro ſolâ materiâ, ſolâve formâ.*

Joan. xx. XIII. *Suſtulerunt dominum meum, nec ſcio, ubi poſuerint eum.* h. e. domini mei Jeſu corpus.

5 Sect. *Quartus modus eſt, cùm contra pars formalis, aut materialis ponitur pro toto eſſentiali.*

(a) Lib. 14 Epist. 14. Ut anima pro homine. Cicero: (a) *Vos meæ charissimæ animæ, sæpissimè ad me scribite.* Sic corpus pro servo. Huc pertinet quoque *argentum* pro pecunia, vasisve argenteis; *ferrum* pro armis ferreis: quam quidam appellare malunt metonymiam materiæ. Cic. Verr. VI. *Cùm essent triclinia strata, argentumque expositum in ædibus.*

6 Sect. *Quintus modus est, cùm totum integrale usurpatur pro parte.*

Ut Ecl. 1.

Aut Ararim Parthus bibet, aut Germania Tigrim.

Sic *orbis terrarum* pro imperio Romano. Cic. epist. 1. lib. IV. *Res vides quomodo se habeat, orbem terrarum, distributis imperiis, ardere bello.*

7 Sect. *Sextus modus est, cùm contrà, pars integralis ponitur pro toto.*

Ut *caput* pro homine, *puppis* pro navi, *mucro* pro gladio, *tectum* pro domo. Livius lib. XXI. *Placentini captivi ad duo millia liberorum capitum redditi colonis.* Et possis his accensere, cùm dux ponitur pro exercitu, quippe qui sit caput exercitus.

8 Sect. *Ad duos postremos modos refer quoque, cum numerus singularis ponitur pro plurali, aut pluralis pro singulari, aut certus pro incerto, aut rotundus pro majori minorive.*

Singu-

Singularis pro plurali, ut apud Livium crebrò est, *Romanus prælio victor.* Ubi pars integralis usurpatur pro integro.

Pluralis pro singulari, ut illo Ciceronis ad Brutum, *Nos populo imposuimus, & oratores vicisumus.* Nam de se uno loquitur. Ut integro utatur pro parte. Sic lib. 11. de Off. *Maximè autem & gloria paritur, & gratia defensionibus; eoque major, si quando accidit, ut ei subveniatur, qui potentis alicujus opibus circumveniri urgeriq; videatur: ut nos & sæpe aliàs, & adolescentes contra L. Syllæ dominantis opes pro S. Roscio Amerino fecimus.* Vides, ut de se solo dicat, *Nos adolescentes fecimus.*

Certus pro incerto: ut *trecenta*, vel *sexcenta*, pro plurimis.

Rotundus numerus pro majori sumitur in illo Livii li. xlv. *A Chalcide trajicit trium millium spatio distantem portum, inclytum statione quondam mille navium Agamemnoniæ classis.* Nam centum & octoginta sex naves fuere supra mille: si earum quidem, quæ apud Homerum (a) recensentur, numerum ineamus. (a) Iliad. 2.

Sed ad synecdochen totius integrantis pertinet, si rotundus numerus ponatur pro minori. Ut si dicas, reges imperâsse Romæ annis ducentis quinquaginta. Sunt enim tantùm ccxliv. Ideo Florus in prologo cum rotundo uti vellet, *prope* adjicit.

CAP. VII.

De Ironia.

1 Sect. Ironia *est tropus, quo intelligitur contrarium ejus, quod dicitur.*

Nomen est ab εἴρω quod est *dico*, unde εἴρων, *dissimulator*, qui aliter dicit, ac sentit, ex quo εἰρωνεία accipi solet pro dissimulatione, quâ aliter sentimus, aliter loquimur. Hinc Rhetoribus εἰρωνεία est, *quæ diversum ei, quod dicit, intellectum parit*: ut à Fabio † definitur. *Illusionem* aliquibus dici, idem † auctor est: Ironia est in illo Terentii † *O salve bone vir, curasti probè.* Et illo Cicer. Ver. VII. *O præclarum imperatorem!* Et pro Quinctio: *Tum ille vir optimus: vereor ne se derideri putet, quòd iterum jam dico, Optimus.*

† Lib. 6. cap. 2.
† Lib. 8. cap. 6.
† Andr. Act. 5. sc. 6.
† Ibidem.

2 Sect. *Intelligitur Ironia bifariam, vel personæ, rei ve, de qua agitur, naturâ, vel pronunciatione.*

Prioris generis est illud pro C. Rabirio? ‘Namque hæc tua sunt, quæ te hominẽ clementem popularemque delectant. I, lictor, colliga manus, quæ non modò hujus libertatis, mansuetudinisque non sunt; sed ne Romuli quidem, aut Numæ Pompilii; sed Tarquinii superbissimi, atque crudelissimi regis ista sunt cruciatus carmina: quæ tu homo lenis, ac popularis, libentissimè commemoras,

memoras, Caput obnubito, arbore infelici ſuſpendito. Nam formulæ ipſæ crudelitatis indices, & quæ de Tarquinio Superbo dicit, ſatis oſtendunt, quâ mente T. Lablenum clementem ac manſuetum appellet. Poſterioris generis eſt illud Ciceronis in Clodium; *Integritas tua te purgavit, mihi crede, pudor eripuit, vita anteacta ſervavit.* Ubi, ut Fabius (a) ait, *cum riſu quodam contraria ilis dixit, quæ intelligi voluit.* Quamquam & ex perſona, reique naturâ id facile cognoſcitur, dummodo cogitemus id, quod idem Fabius (b) moner, *intereſſe quid de quo dicatur.* Nam inde patet, *aut tanti ſimulatione detrahi, aut vituperationi laude aliquid conceſſum eſſe.*

(a) Lib. 8. cap. 6.

(b) Ibid. c.

3 Sect. *Ironiæ, ut in jocis & ſalibus, ita etiam cùm acrius mordere volumus, uſus eſt maximus. Atque interdum in exordio etiam adhibetur, quod ſecuritatem cauſæ oſtendit.*

Ut apud Tullium pro Ligario, *Novum crimen, C. Cæſar, &c.*

CAP. VIII.

De Metalepsi, Antonomasia, & eâ, quæ ΑΙΤΟΤΗΣ vocatur.

1 Sect. Vidimus *hactenus de tropis primariis. Fabius, atque alii, plurimos adjiciunt alios, verum ii, vel sunt troporum species, vel affectiones, vel planè ad tropos non pertinent.*

2 Sect. *Primum inter species locum obtinet* Μετάληψις, *quæ Latine sonat* transsumptio. *Atque ita vocatur, cùm antecedens ponitur pro consequente, aut contrà. Estque ea* Μετωνυμίας *species, de qua supra* † *diximus.*

† Cap. 5. Sect. 13. unde exempla ejus petantur.

Aliàs Μετάληψις quid sit cap. prox. melius dicetur. Nempe quia eâ notione, non tam species tropi est, quàm affectio ejus.

3 Sect. *Proxima inter species est* Ἀντονομασία. *Latine ad verbum dicatur* pronominatio. *Estque synecdoches species.*

4 Sect. *Fiat autem bifariam. Prior modus est, cùm proprium sumitur pro communi.*

Ut *Sardanapalus* pro molli, *Venus* pro formosa, *Irus* pro paupere, *Crœsus* pro divite. Ovid. IV. Trist.

Irus & est subito, qui modò Crœsus erat.

Par ratio esse videtur, cùm gentile usurpatur pro quovis, qui iisdem sit moribus.

Ut

Ut *Cretenſis* pro mendace, aut *Pœnus* pro perfido. Sed hic modus, ut hujus loci eſt, quatenus proprium angustius eſt eo, pro quo ſumitur; ita ad metaphoram referri poteſt, qua ſpectamus ſimilitudinem inter proprium, & id cui tribuitur.

5 Sect. *Alter* ἀντονομασίας *modus eſt, cum commune ſumitur pro proprio.*

Ut *Urbs*, pro Roma. ſunt verò, quinque imprimis modi hujus generis.

I. Per *patronymicum*, ut *Saturnius* pro Jove, *Priamides* pro Hectore, *Atrides* pro Agamemnone, *Pelides* pro Achille. Horat. epiſt. 1.

——*Neſtor componere lites*
Inter Pelidem feſtinat, & inter Atridem.

Atque hic modus ſolis convenit poetis.

II. Nomine *gentili*, ut *Cytherea* pro Venere, *Arpinas* pro Cicerone: qui modus & Oratoribus eſt conceſſus.

III. Per *epitheton*, ut † *Thalamo quæ fixa reliquit Impius.* † Æn. 4.

Impius, pro Ænea.

IV. Nomine *ſtudii*. Ut, *philoſophus* pro Ariſtotele, *orator* pro Demoſthene, apud Græcos; pro Cicerone, apud Romanos; ac *poeta* itidem pro Homero, aut Marone, *Apoſtolus* pro Paulo.

V. *Periphraſi* non reciprocâ, ut † *Trojani belli ſcriptor*, pro Homero. Nam in quo falſi quiddam, ſi ἀντιστρέφοιτο ‖, nullus fuerit tropus; ut, *ars bene loquendi*, pro Grammatica. † Horat. ‖ Convertuntur.

6 Sect. *Tertia species est* Λιτότης, *cùm minus dicitur, & plus intelligitur; unde synecdochæ subjici posse liquet.*

a 7. Æn. b And. Act. 2. sc. 6.

Ut, (a) *Munera nec sperno*, pro lubens accipio. Item, *non laudo*, (b) hoc est reprehendo. Vulgo *Liptotes* vocatur, sed corruptè, cum hoc Græcum non sit. At à λιτὸς, id est tenuis, fit λιτότης, quod, κατὰ λέξιν extenuationem sonat.

Sunt & aliæ troporum species, ut κοινότης, σύλληψις, ἀφημισμός· sed harum pauci omnino Rhetorum meminere; eoque & nos hoc etiam loco eas præterimus. Interim vide de iis, si voles, quæ diximus in Orationis Institut. IV. cap. X.

CAP. IX.

De Allegoria, Catachresi, & Hyperbole.

1 Sect. Affectiones *troporum præcipuæ sunt, Metalepsis, Catachresis, & Hyperbole.*

2 Sect *Metalepsis hoc loco est tropus multiplex in voce una: sive, cum gradatim ex unâ significatione proceditur in alienam.*

a Æn. 1. b Ecl. 1.

Ut (a) *Speluncis abdidit atris.* Per atras intellige obscuras; per obscuras, profundas. Sic (b)

Post

Post aliquot, mea regna videns, mirabor aristas.

Per aristas συνεκδοχικῶς intelligit segetes, sive messes; per has autē μετωνυμικῶς signat annos.

3 Sect. *Etsi hujusmodi affectio poëtis quàm oratoribus accommodatior.*

4 Sect. Αλληγορίαν *ad verbum dixeris* diversiloquium. *Nam conflatur ea vox ex* ἄλλο (a) *&* ἀγορεύειν (b). *Est verò allegoria tropus perpetuus, sive oratio ex pluribus tropis contexta.*

(a) Aliud. (b) Dicere

Ita ut à tropis primariis non differat natura, sed magnitudine, quæ major est in allegoria.

5 Sect. *Plurimùm autem fit continuatione metaphoræ, adeò quidem, ut multi hoc solum allegoriæ genus agnoverint.*

Cic. pro M. Cœlio, *Quoniam emersisse jam è vadis, & scopulos prætervecta videtur oratio mea, perfacilis mihi reliquus cursus ostenditur.* Item lib. de Orat. *Nam quis locus quietis & tranquillitatis plenissimus fore videbatur, in eo maximæ molestiarum, & turbulentissimæ tempestates extiterunt.* Sic apud Horatium od. XII. lib. II.

Contrahes vento nimiùm secundo
Turgida vela.

h. e. Ne te rebus prosperis nimis efferas.

6 Sect. *Interim ex aliis quoque tropis fit.*

* Terent. Eunucho, Act. 4 sc. 5

Ita metonymia continuatur in illo * *Sine Cerere & Libero friget Venus.*

Synecdoches autem continuatio est in isto; Agraria II. 'Cùm haberet hæc Respublica 'Luscinos, Calatinos, Acidinos, homines non 'solùm honoribus populi, rebúsque gestis, ve- 'rùm etiam patientiâ paupertatis ornatos; & 'tum, cum erant Catones, Philippi, Lælii, 'quorum sapientiam, &c. Ubi nomina illa personarum per ἀντονομασίαν accipi, liquet ex ipsâ, quâ Cicero subjicit, explicatione. Idẽ factum in isthâc orat. pro S. Roscio Amerino; 'Non necesse est omnes commemorare, Cur- 'tios, Marios, deniq; Mamercos, quos jam æ- 'tas à præliis avocabat; postremò Priamũ ip- 'sum, senem Antistium, quem non modò æ- 'tas, sed etiam leges, pugnare prohibent.

7 S. 'In allegoriis observandum, ut ne teme- 'rè alio ex genere rerum, quàm cœperi- 'mus, desinamus.

Secus si fiat, oritur plurimùm fœdissima re- rum inconsequentia; ut de metaphora dixi- mus cap. 4. Sect. 12.

8 S. 'In iisdem vitandum, ne his immoderatè 'utamur, vel ne illis insit obscuritas, quæ 'ænigma efficit.

9 Sect. 'Est enim ænigma, ambigua quædam 'allegoria ad occultandum rem notam, quã 'significat, excogitata. Vix autem locum 'habet in orationibus publicis, quia non o- 'portet crucem figere auditoribus.

Usus

Usus tamen eo videtur Cicero pro Roscio Amerino: *Multos cæsos non ad Thrasimenum lacum, sed ad Servilium vidimus. Quis ibi non est vulneratus ferro Phrygio?* Verum Paulus Manutius ex veteri poeta sumptum putat.

10 Sect. *Major longè est ænigmatum usus in epistolis, quia interdum in his necesse est, ut sententias verborum involucris involvamus, quo intelligamur ab iis solis, ad quos scribimus.*

Liquet id ex Ciceronis epistolis ad Att. in quibus ipse testatur, se quædam allegoriis obscurâsse.

11 Sect. *Non tamen omne ænigma est allegoricum, cum & propriis verbis constare possit.*

Patet id ex illo Maronis. (*a*)

(*a*) Ecl. 3.

Dic quibus in terris, & eris mihi magnus Apollo,
Tres pateat cœli spacium non amplius ulnas.

Nam, si quidem, quæ plurimorum sententia est, intelligamus puteum profundissimum, nulla hic erit troporum frequentatio, imò nec tropus. Quemadmodum neque si *Cœli* sit proprium, ut accipiamus de sepulchro Cœlii Mantuani, qui, omnibus consumptis, tantummodo spatium reservârat, quod sepulchro sufficeret.

12 Sect. *Præterea in allegoria observandum oratori, ut si obscurior sit, proprium admiscеat, ad claritatem.*

Quo-

Quomodo Cicero I. Top. inquit, 'Sed 'quoniam avidum hominem ad has dicendi 'epulas recepi, sic accipiam ut reliquiarum 'sit aliquid potius, quàm te hinc patiar non 'satiatum discedere. Atq; ita & Plato dixerat VII. de Rep. ἐστιάσας λόγων καλῶν, καὶ σκέψεων. (a) At pura fuerit allegoria, si omittatur in Cicerone verbum *dicendi*; nempe hoc pacto, *ad has epulas recepi*, &c.

a Victorian lib. 2. var. lect.

13 S. 'Sequitur ΚΑΤΑΧΡΗΣΙΣ, sive Abu-'sio, quæ tropi est durities. Nam ita vocatur 'quando vox aliqua licentius à propria sig-'nificatione ad alienam deflectitur.

Ita ut, non deduci, sed irruere; non precariò, sed vi venire videatur. Vide sup. cap. IV, Sect. 6.

14 S. 'Interdum vero abusio vocis ex origi-'ne ejus cognoscitur: interdum item ex 'rei natura.

Ex origine vocis, ut in illo pro lege Manilia; *Posteaquam maximas ædificasset, ornasset q; classes*; & apud Cæsarem lib. III. de bello Gal. *Naves interim longas ædificari in flumine Ligeri.* Similéque hoc Maronis II. Æn.

Instar montis equum divina Palladis arte
Ædificant.

Ex natura rei intelligitur κατάχρησις cùm splendor tribuitur voci. Ut apud Tullium de Senectute; *Omnino canorum illud in voce splen-*

splendescit etiam nescio quomodo in senectute. Item cum Maro (*a*) *stagnum* dixit de mari, quomodo & Græci appellant λίμνην.

a Æn. 115. Æn. 381. *a* Homer. Il. Oppian. 2. Κάτιγ. 131.

15 Sect. ‘ Fit κατάχρησις, vel necessitatis, vel ‘ delectationis causâ. Posterius genus vix ‘ invenias alibi, quam apud poetas. Prius eti- ‘ am oratoribus est concessum.

Prioris generis est, cum dicimus pyxidem auream, vel argenteam; licet pyxis propriè sit è buxo, ut etymologia indicat.

Posterioris generis est illud Horatii lib. IV. od. 4.

——— *Vel Eurus*
Per Siculas equitavit undas.

Quæ, ut rectè Muretus (*b*) observat, audax plane translatio est; neque unquam id ausurus fuerat poeta sine veterum exemplo; sed similiter dixit Euripides Phœnicis. Ζεφύρου πνοαῖς ἱππεύσαντος ἐν οὐρανῷ. Quem & Oppianus postea imitatus tertio Ἁλιεύτ.

b Lib. 1. Var. c. 10.

16 Sect. ‘ Tertia affectio est Ὑπερβολὴ, quod ‘ ad verbum superjectionem, hoc est exces- ‘ sum, sive eminentiam notat. Estque oratio ‘ augendo, vel minuendo superans fidem.

Augendo, ut quod Cicero, (*c*) & ex eo Fabius (*d*) refert de Memmio, Homine prælongo, *caput eum ad fornicem Fabii offendisse.* Et apud Maronem (*e*)

c Lib. 1. de Orat. *d* l. 6. c. *e* 3. Ecl. 7.

Candidior cygnis, hederâ formosior albâ:

Item

Item, *melle dulcior, plus millies audivi*, & similia.

‖ Ecl. 7. Minuendo, ut cùm ait Maro, ‖ *Vix ossibus hærent.*

Item in illis, *Codro pauperior, testudine tardior*, &c.

17 Sect. *Facit* ὑπερβολὴ *ad* ἔμφασιν.

† Lucanus lib. 10. Ut cum † poeta ait.

Nulla fides, pietásque viris, qui castra sequuntur. ἐμφατικώτερον hoc, quàm si dixisset, *Rara*

‖ 4. Æn. 5. *fides.* Item, ‖ *Nusquam tuta fides.* Efficacius,

Juvenal. quàm istud, *Raro tuta fides.* Et illud satyrici.†

† Sat. 6. *Semper habet lites, alternáque jurgia lectus, In quo nupta jacet.*

Majorem habet ἔμφασιν, quam si pro *semper* dixisset *plurimum.*

18 Sect. *Hæc causa est, cur in amplificando eâ utamur, non quidem ut fallamus, sed ut per planè incredibile, intelligatur penè incredibile. Interim videndum, ne ea modum omnem excedat; qua in re peccant adulatores.*

CAP. X.

De Sarcasmo, aliisque irrisionis speciebus; item Onomatopoeïa, Antiphrasi, & Hypallage.

1 Sect. *Et hæc de troporum, tum speciebus, tum affectionibus. Subjiciemus deinceps quædam, quæ*

quæ falso inter tropos retulerunt. Ut sunt sex species irrisionis, Sarcasmus, Diasyrmus, Charientismus, Asteismus, Mycterismus & Mimesis.

2 S. 'Sarcasmus est hostilis irrisio super jam 'mortuo, aut certe morituro.

Ut, *Ave Rex Judæorum.* * * Mat. 27. 29.
Item, † † Æn. 9.

I, verbis virtutem illude superbis.

3 S. 'Diasyrmus est inimica irrisio, sed extra 'cædem.

Ut, *Asinus ad lyram. Inter strepit anser olores.* † † Ecl. 9.
& illo, sanè luculento. † † Æn. 11.

Larga quidem semper Drance, tibi copia fandi,
Tunc cùm bella manus poscunt, patribusq; vocatis
Primus ades; sed non replenda est Curia verbis.

4 Sect. *Charientismus à lepore ac gratiâ nomen accepit. Estque jocus cum amœnitate mordax. Vel, ut alii malunt, fit, cum dura & aspera dictu gratiosis & mollibus verbis mitigantur, & molliuntur.*

Ut, cum Davus pistrinum deprecans ait †. *Bona verba quæso.* Simile huic, † *Dii meliora.* † Andr. Act. 1. sc. 2
† Georg. 3

5 Sect. *Asteismus est jocus urbanus.*

Ut, † 'Qui Bavium non odit, amet tua † Ecl. 3.
'carmina, Mœvi;

Atque

Atque idem jungat vulpes, & mulgeat hircos?

H. E. Qui Bavium, ineptum poetam, amare poteſt, idem exoſculetur te, Mœvi, poetam Bavio quoque deteriorem. Eſt & ejuſce generis illud Neronis in ſervum furacem: *Nihil eſſe ei clauſum, neque ſignatum.*

6 Sect. Μυκτηρισμὸς *fit, cum naſo ſuſpenſo quempiam ſubſannamus.*

Quod & nomen indicat. Nam μυκτὴρ naſus. Cùm autem geſtu magis, quàm verbis fiat: non eſt, quod ejus quis exemplum à nobis exſpectet.

7 Sect. Μίμησις, *Latinè imitatio, aliena verba refert directâ oratione, idque, ut volunt, deridendi cauſâ.*

(a) Eun. Act. 1. ſc. 2. Terent. (a)

At ego neſciebam quorſum tu ires, Parvola
Hinc eſt abrepta, eduxit mater pro ſua,
Soror eſt dicta; cupio abducere ut reddam ſuis.

8 Sect. *Quemadmodum autem ſpecies haſce irriſionis (quas ironiæ ſubjici putarunt) falſò inter tropos referunt, cùm & propriis conſtent verbis: ita, hac ipſa de cauſa & alia multa troporum numero excludi debent, quæ vulgò inter tropos reponuntur. Eorum autem duo ſunt genera.*

9 Sect. *Quædam enim ſunt ſchemata Rhetorica; ut* Periphraſis *&* Icon; *de quibus idcirco in*

γμα-

χηματολογία, dicturi sumus; quædam nec tropi sunt, nec schemata, ut Ἐπίδειξιν, de quo in amplificandi item; characterum doctrina agemus; quædam deniq; ad Grammaticam potius pertinent; idq; vel ad ἐτυμολογίαν, ut Ὀνοματοποιΐα & Ἀντίφρασις, vel ad σύνταξιν, ut Ὑπαλλαγή.

14 Sect. *Siquidem ὀνοματοποιΐα nihil aliud est quam nominis fictio à sono.*

Ut, *balare, grunnire*, &c. Quidam putant ita vocari, quandocunque rei novum inditur nomen. Sed hi non distinguunt ὀνοματοποιΐαν à novatis.

11 Sect. Ἀντίφρασις est *vox à contrario dicta.*

Istiusmodi, ex Grammaticorum sententiâ, cum alia plurima sunt, tum *Parcæ, & lucus.* At *Parcæ* fortasse ita dictæ, quia parcant. Duæ enim parcunt, sola Atropos filum abscindit*. *Lucus* vel ita vocatus, quia lucet frequentibus sacrificiis, vel potius est à Græcis, (a) quibus λόχος, *insidiæ*, unde λοχμάς, (b) *sylva*, quia insidiantibus sit apta.

*Fusius de hoc agimus in Originum libris.

a Quanquam Syriacum malit Scoppas in conjectaneis l. 1. c. 18.

b Hesychius.

12 Sect. *Hypallage est schema Grammaticum, quo rerum ordo invertitur.*

Ut apud Cicer. (c) *Gladium vaginâ vacuum in urbe non vidimus.* Pro *vaginam gladio vacuam.* Poetis est frequens. Ut apud Senecam Thyeste (d)

Brutium ponto feriente Corum.

Quod maluit, cum posset,

Brutio

c Pro Marcello.

d ve. 577.

Brutium pontum feriente Coro.
Et hæc de Tropologia.

CAP. XI.

De Schematibus generatim; deque iis ſpeciatim, quæ defectu, aut exceſſu, figurant orationem.

1 Sect. *Altera dignitatis pars in ſchematibus, ſive figuris verſatur. Eſt vero ſchema, forma orationis, quâ hæc alio quopiam modo, quam interſione ſignificationis, à vulgari conſuetudine immutatur in meliorem.*

Schematis, & figuræ voces, cùm propriè dicantur de hiſtrionum amictu, ac geſtibus; è theatris traductæ videntur in ſcholas Rhetorum. Nam ut in illis hiſtriones, ſive actores ſcenici, pro perſonarum, quas ſuſtinent & affectuum qui repræſentari debent, varietate, varios induebant habitus, variósque agebant geſtus; ita & oratio, pro rerum, de quibus agitur, diverſitate, ſchematibus diverſis, tanquam colorato amictu veſtitur, ac quaſi geſtibus diverſis animatur.

2 Sect. *Schemata ſunt duplicia, verborum, & rerum.*

Græcis, λέξεως, καὶ διανοίας.

3 Sect. *Inter ea hoc intereſt, quod ſchemata verborum tolluntur, ſi aut verba mutentur, aut ordo*

ordo eorum invertatur; at ſchemata rerum, quibuſcunque utaris verbis, aut quocunque ea ordine ponantur, permaneant; quia non in verbis ſed in rebus quandam habent dignitatem, vimque ornandæ orationis.

E. G. *Inceptio eſt amentium, haud amantium,* λέξιος σχῆμα eſt; quia perierit ſchema, ſi pro *amentium* ponas *ſtultorum*, aut ſimile. Sed ſchema διανοίας eſt, ſi quis patriam inducat loquentem, aut ſi utatur ſimilitudine; quia quæcunque hîc verba uſurpemus, aut quocunque ea ordine collocemus, manebit ſchema.

4 S. ‘Verborum ſchemata [illegible] ſunt triplicia, ‘quædam conſiſtunt in ſubticentia, ſive de‘fectu; quædam in exceſſu; quædam in ‘reliquo corpore orationis.

5 S. ‘Subticentiâ figurantur, Ellipſis, & Aſyn‘deton; quorum definitiones è Gramma‘ticis notæ eſſe debent.

Nempe Aſyndeton copulæ eſt defectus; Ellipſis verò alîus partis, aut particulæ; quod & Græca ſcholia, quæ de ſchematibus exſtant, oſtendunt. In iis eſt; Ἀσύνδετόν ἐστι φράσις, ἐν ᾗ παραλείπονται οἱ συνδέοντες σύνδεσμοι. Ἔλλειψις δὲ ἐστὶ παράλειψις λέξεως νοημένης ἐκ τῆς συμφράσιος.

6 S. ‘Rhetoris verò eſt inſuper docere, quan‘do exornent orationem. Ac Ellipſis qui‘dem convenit exprimendo affectus.

Ita

Ita admirationem indicat hoc Virgilii.

Sed vos qui tandem? ubi omittitur, *estis.*

7 Sect. *Asyndeton autem valet ad celeritatem, atque animi impetum significandum.*

Virgil IV. Æn.

Ferte citò flammas, date tela, impellite remos!

8 Sect. *Item cum plura enumeranda sunt; quorum singula per se gravia sunt.*

Terent. Adel.

Tot res repente circumvallant, unde emergi non potest.

Vis, egestas, injustitia, solitudo, infamia.

(a) Act. 3. Ic. 4. Item. (a)

Persuasit nox, amor, vinum, adolescentia. Humanum est.

(b) Act. 3. Sc. 1. Apud Plaut. Asin. (b) Philenium meretrix ait:

——— *Mater, is quæstu' st mihi.*

Lingua poscit, corpus quærit, animus orat, res monet.

9 Sect. *Excessu figurant orationem, Pleonasmus, & Polysyndeton; quorum ille Ellipsi, hoc Asyndeto opponitur.*

10 Sect. *Pleonasmus valet ad Emphasin.*

(c) 4. Æn. Ut illud, (c) — *Vocemque his auribus hausit:* quod rem certam indicat. Item, *Ubinam gentium est?* Et, *Accipe hoc parvum munusculum;*

lum; quorum illud magis exaggerat, hoc magis extenuat.

11 Sect. *Polysyndeton facit, ut res ipsa, de qua agitur, videatur major.*

Cicer.* *Me præ cæteris, & colit, & observat, & diligit.* Item *, *neque privati quicquam, neque publici; neque profani, neque sacri in Sicilia reliquisse.*

* In epist.
* In Verre Act. 6.

CAP. XII.

De Schematibus ΛΕΞΙΟΣ, quibus eadem vox repetitur.

1 Sect. Schemata, *quæ in reliquo fiunt corpore orationis, vel eandem ponunt vocem, vel similes.*

Eandem, ut *amans amantem*; similes, ut *amantes amentes.*

2 Sect. *Vox eadem est, vel solâ appellatione, vel sola significatione, vel appellatione, & significatione simul.*

Appellatione solâ, ut *veniam* nomen, & *veniam* verbum.

Significatione solâ, ut *domus*, & *ædes.*

Appellatione, & significatione simul, ut *homo homini Deus*, & *homo homini lupus.*

3 S. Ἀνταπόκλασις *dicitur, cum usurpatur vox eadem*

eadem appellatione, non significatione.

Cicero epist. III. lib. VII. ad Att. *Causam solùm illa causa* (Cæsaris) *non habet.* Et epist. XIV. lib. XIV. ad eundem: *Quid ergo? ista culpa Brutorum? minime illorum quidem, sed aliorum brutorum, qui se cautos, ac sapientes putant.* Sic in tribus istis apud Cornificium: *Cur eam rem tam studiosè curas, quæ multas tibi dabit curas?* Item: *Amari jucundum est, si curetur, ne quid insit amari.* Item: *Veniam ad vos, si mihi senatus det veniam.*

4 Sect. 'Magnam in oblectando vim habet, 'præsertim, non captata, sed velut oblata.

5 S. 'Huc pertinet Πλοκὴ, quando vox uno 'loco personam, aut rem; altero mores ali- 'amve qualitatem significat.

E. G. 'Ad illum diem Memmius erat Mem- 'mius, *h. e. sui simili.* Simia est simia, etiamsi 'aurea gestet insignia.

6 S. 'Schema hoc non venustatem tantum, 'sed etiam acrimoniam addit orationi.

7 Sect. *Voces non appellatione, sed significatione easdem conjungunt* Συνωνυμία *sive interpretatio, &* Ἐξεργασία *sive Expolitio.*

8 Sect. Συνωνυμία *est, cùm verba idem significantia conjunguntur.*

Ut Cic. Catil. II. *Abiit, excessit, evasit, erupit.* Initio Catil. III. *Bona, fortunas, conjuges liberosque vestrum.* Nam *bona, & fortunæ* idem sunt. Philipp. V. *Promitto, recipio, spondeoque.*

7. Sect.

9 Sect. *Utimur eo genere elocutionis, quoties uno verbo non satis videmur dignitatem, aut magnitudinem rei demonstrare: ideoque in ejusdem significatione plura conferuntur.*

Verba sunt Aquilæ Romani.

10 Sect. *Conciliat vero orationi tum gravitatem, tum acrimoniam.*

Gravitatem quidem adfert in illo Ciceronis, pro Muræna, ubi octo, vel amplius συνωνυμίας exempla habemus. 'Quæ precatus 'sum à Diis immortalibus, judices, more in'stitutoque majorum, illo die, quo auspicato, 'comitiis centuriatis L. Murænam consulem 'renuntiavi: ut ea res mihi, magistratuique 'meo, populo plebique Romanæ, bene atque 'feliciter eveniret: eadem precor ab iisdem 'Diis immortalibus, ob ejusdem hominis con'sulatum unâ cum salute obtinendum, & ut 'vestræ mentes, atque sententiæ, cum populi 'Romani voluntate, suffragiisq; consentiant, 'eaque res vobis populoque Romano, pacem, 'tranquillitatem, otium, concordiam adferat. At acrem reddit orationem in illo Catilin. 1. 'Non feram, non patiar, non sinam. Item in Pisonem; 'Ego te non vecordem, non furio'sum, non mente captum, non tragico illo O'reste aut Athamante dementiorem putem? Et post multa; 'O tenebræ, ô lutum, ô sordes!

11 Sect. *Estque magno in hoc schemate delectu verborum opus, ne συνώνυμα orationem onerent veriùs, quam ornent.*

12 Sect. Ἐξεργασία *est sententiarum idem significantium.*

Ut

Ut Cic. pro Ligario: ‘Quid enim tuus ille,
‘Tubero, in acie Pharsalica gladius agebat?
‘cujus latus ille mucro petebat? quis sensus
‘erat armorum tuorum? quæ tua mens, oculi,
‘ardor animi? quid cupiebas? quid optabas?
Quo in exemplo etiam Synonymia concurrit.

13 Sect. *Utendum est* Ἐξεργασία, *cùm prodest in aliqua re commorari, & diutius detinere auditorem: ut cum asseveramus, indignamur, dolemus, commiseramur, aut exprobramus aliquid. Lætitiæ quoq; convenit. Sed cavendum, ne in re tenui variandâ, curiosam nimis, & superfluam operam ponamus, quod vitium* περιεργία *vocatur.*

14 Sect. *Schemata, quæ usurpant vocem & appellatione & significatione eandem, partim varium nomen sortiuntur pro diverso vocis repetitæ situ, partim aliunde.*

15 Sect. *In iis quæ situs ratione variant, repetitio fit, vel loco ejusdem generis, ut in* Ἀναφορᾷ, Ἐπιφορᾷ, Συμπλοκῇ, *& repetitione mediana: vel loco diversi generis, ut in Epanalepsi, Anadiplosi, repetitione principii, vel clausulæ in medio, & Epanodo.*

16 Sect. Ἀναφορὰ *est repetitio ejusdem vocis in principio.*

17 Sect. *Magnam orationi vim addit. Unde affectibus inservit: præcipuè, cùm alterum insectamur, vel etiam laudamus.*

In insectando quidem, ut apud Tullium.

Catil. 1. *Nihil te nocturnum præsidium palatii, nihil urbis vigiliæ, nihil consensus bonorum omnium, nihil hic munitissimus habendi senatus locus, nihil horum ora vultusq; moverunt.*

Alterius

Alterius autem generis est hoc Maronis I. Æn.

(vemq;
Tu mihi quodcunq; hoc regni, tu sceptra, Jo-
Concilias, tu das epulis accumbere Divûm.

Et Juvenalis sat. VIII.

——Roma parentem,
Roma patrem patriæ Ciceronem libera dixit.

18 Sect. *Nec tantum unum vocabulum, sed plura etiam initio repetuntur.*

Nempe in superiori Anaphoræ descriptione intelligenda vox non incomplexa solum, sed etiam complexa. Ac similiter in sequentibus schematibus accipere oportet. Ovidius lib. II de Ponto El. XI.

(rigabas
Grande voco meritum lachrymas, quibus ora
Cum mea concreto ficca dolore forent.
Grande voco meritum mœstæ solatia mentis,
Cum pariter nobis illa, tibique dares.

Idem lib. IV. de Ponto el. III. quatuor continua districha, ac unum item pentametrum incipit ab illis duobus verbis, *Ille ego.* Etiam Arnobius, lib. I. undecim periodos inchoat ab istis, *Unus fuit è nobis.*

19 Sect. *Quod si res opponantur, eleganter duplicatur Anaphora.*

Cic. in exordio orationis pro Rosc. A-

mer. ‘Accusant ii, qui in fortunas hujus ‘invaserint: causam dicit is, cui præter cala- ‘mitatem nihil reliquerunt. Accusant ii qui- ‘bus occidi patrem Sexti Roscii bono fuit; ‘causam dicit is, cui non modo luctum mors ‘patris attulit, verum etiam egestatem. Accu- ‘sant ii, qui hunc ipsum jugulare summè cu- ‘pierunt: causam dicit is qui etiam ad hoc ip- ‘sum judicium cum præsidio venit, ne hic ‘ibidem ante oculos vestros trucidetur. De- ‘nique accusant ii, quos populus poscit: cau- ‘sam dicit is, qui unus relictus ex illorum ne- ‘fariâ cæde restat.

208. ‘Ἐπιφορὰ, sive ἀντιστροφὴ est repetitio ‘ejusdem vocis in clausulis. Eandemque ‘quam ἀναφορὰ, vim habet.

Ut, ‘Pœnos populus Rom. justitiâ vincit, ‘armis vincit, liberalitate vincit. *Item*, Fru- ‘menti maximus numerus è Galliâ, peditatus ‘amplissimæ copiæ è Galliâ, equites numero ‘plurimi è Gallia.

209. ‘*Quod si* ἀναφορὰ & ἐπιφορὰ concur- ‘rant, Συμπλοκὴ vocatur. Hoc schema ‘ferè κατ' ἐρώτησιν instituitur: eaque res ‘efficit, ut non venusta solum, sed etiam ‘vehemens sit oratio.

Cic. ‘*Quis* eos postulavit? Appius. *Quis* pro- ‘duxit? Appius. *Item*, *Quē* Senatus damnavit, ‘quem Pop. Rom. damnavit, quem omnium ‘existimatio damnavit, eum sententiis vestris ‘absolveti? Neq; id simplicibus tantum ver- bis fit, sed etiam conjunctis. Uti ἀντιστροφὴ ratione fit in illo. Arnobii lib. 1. c. *Quan-*

do

do est humanum genus diluviis interemptũ? non ante nos? Quando mundus incensus? non ante nos? Quando urbes amplissimæ marinis coopertæ sunt fluctibus? non ante nos? Quando cum feris bella, & prælia cum leonibus gesta sunt? non ante nos? Quando pernicies populis venantibus ab anguibus data est? non ante nos?

22 S. *Valet in exaggerandis virtutibus, ac vitiis. Estque schema planè venustum, ac quod statim in sensus incurrat: ac propterea diutius continuari non debet, sed satius est, ut aliis schematibus varietur, ac temperetur.*

23 Sect. *Medianam repetitionem appello, cum media mediis respondent.*

Ut illo Milonianæ. *Quæ in senatu sæpe ab inimicis, ab improbis sæpe jactata sunt.* Sic Seneca Thyeste: *

Quem dies vidit veniens superbum,
Hunc dies vidit abiens jacentem.

* *Act.* 4. *v.* 611.

24 Sect. Ἐπαναλῆψις est repetitio ejũsdem vocis initio præcedentis, & fine sequentis sententiæ

Cicero epilogo orat. pro Milone. 'Negat enim 'se, negat ingratis civibus fecisse, quæ fecit: 'inimicis, & omnia circũspicientibus pericula, 'non negat. Idẽ in *Verr.* Tenetur aliquando & 'in rebus tum maximis, tũ manifestis tenetur. 'Et apud magistrum Herennianũ: Commo'tus non es, cum tibi pedes mater amplexare'tur: non es commotus? *Ovid. Fast. lib.* VI.

Qui bibit inde, furit; procul hinc discedite quibus
Cura bonæ mentis; qui bibit inde, furit. (est

25. S. Ἀναδίπλωσις *est repetitio in fine præcedentis, & initio sequentis sententiæ.*

Virgil. x. Æn.

——— *Sequitur pulcherrimus Astur,*
Astur equo fidens. Polyptoto etiam permutatur, ut in illo pro S. Roscio: ‘Injuriam novo ‘scelere conflatam putant oportere defendi; ‘defendere ipsi propter iniquitatem tempo‘rum non audent.

27 S. *Figura hæc non tantum suavitatem, sed etiam ἔμφασιν habet. Quod si conjungatur epanorthosi, sive correctioni, habet quoque acrimoniam.*

Cicero invect. 1. in Catil. *Hic tamen vivit. Vivit? imo in senatum venis.*

28 S. *Est & figura ἀνώνυμος, cum media aut principio, aut clausulæ respondent.*

Principio, ut illo Maronis VII. Æn.
Te nemus Angitiæ, vitreâ te Fucinus undâ,
Te liquidi flevere lacus.
Clausulæ, ut in Verrinis; *Hæc navis onusta præda Siculiensi, cum ipsa quoque esset ex præda.*

28 S. Ἐπάνοδος *est, cum, quæ priori erant posita loco, posteriori; quæ posteriori, priori loco repetimus.*

Cic. pro Planco: *Gratiam qui refert, habet: & qui habet, eo quod habet, refert.* Velleius Paterculus de Quinctilio Varo: *Pecuniæ quam*

quam non contemptor, Syria, cui præfuerat, declaravit: quam pauper divitem ingressus, dives pauperem reliquit. Ubi & πολύπτωτον. Pertinet hæc figura etiam ad schemata διανοίας, vocaturque ἀνταμοιβαίθεσις, ut inferius dicemus.

29 S. Vidimus ea repetitionis schemata in quibus tantum locus spectatur. Sequuntur, in quibus non tam situs consideratur, quam vel pronunciationis vehementia, ut in Epizeuxi; vel connexio cum superioribus, ut in Gradatione; vel casus variatio, ut in Polyptoto.

30 S. Est enim Ἐπιζευξις, cum vox aliqua repetitur cum vehementia.

† Pro Post. Philip. 4. sc. 1.

Cicero † *Vos, vos inquam, & senatus frequens, restitit.* Idem †: *Non est, non est vobis, Quirites, cum hoste certamen, cum quo aliqua pacis possit esse conditio.* Seneca in Medea †; *Da, da per auras curribus patriis vehi.*

† sc. 1.

† In exemplis tamē, ubi repetitio post parenthesin ob solam fit sermonis perspicuitatem, Epizeuxis dici non meretur.

31 Sect. *Interdum autem hæc vocula aliqua* παρεμβολῆ *vel* παρενθέσει *intersecatur.*

Vocula una est in illo Ciceronis. *Vidi enim, vidi, penitusque perspexi.* Et hoc Senecæ initio Medeæ: *Parta, jam parta ultio est.* Et act. IV. *Majus his, majus parat Medea monstrum.* At παρένθεσις interseritur † in illo Tullii pro domo sua. *Sed excitatus aliquando (dicam audiente ipso, quod sensi, & sentio) excitatus, inquam, aliquando Cn. Pomp. nimirum reconditus penitus & abstrusus dolor.* Sic Philip. II. *Hasta posita pro æde Jovis Statoris, bona (miserum me!*

Cujusmodi exempla ab allatis discernere difficile non erit.

me consumptis enim lachrymis, tamen infixus animo mœret dolor) bona inquam Cn Pompeii Magni, voci acerbissimæ subjecta præconis.

32 S. *Utimur Epizeuxi, ut aliquid ἐμφατικῶς aut παθητικῶς dicamus.*

33 S. *Gradatio sive* Κλῖμαξ *est, cum ita ab uno ad aliud transimus, ut eodem verbo connectamus inferiora superioribus.*

Scipio Africanus apud Isidorum *: ‘ Vi atque ingratiis *, cum illo sponsionem feci, facta sponsione ad judicem adduxi, adductum primo cœtu damnavi, damnatũ ex voluntate dimisi *Ex eodem Africano idem adduxit*; Ex innocentia nascitur dignitas, ex dignitate honor, ex honore imperium, ex imperio libertas: *Idem ex Græco citat*: Pueritia tua adolescentiæ tuæ inhonestamentum fuit, adolescentia senectutis dedecoramentum; senectus reip. flagitium. *Apud Cornificium istud habes*; Africano industria virtutem, virtus gloriam, gloria æmulos comparavit. *Item* Nam quæ reliqua spes manet libertatis si illis & quod libet licet; & quod licet, possunt; & quod possunt, audent; & quod audent, vobis molestum non est ?

* Lib 2. Originum cap. 21.

* In vulgatis atq; etiam Ms. meis, invenio *gratis coactos*. Sed duplici errore; nam & *gratis* pro *ingratis* corrupte & *coactus* est ex glossemate.

34 S. *Schema hoc multum habet venustatis: sed quia ut Fabius ait, apertiorem artem continet, rarius adhibendum; nec fere, nisi res ipsæ habeant successionem, aut gradus: ut in genealogiis, imperiorum successionibus, ac similibus.*

35 S. *Polyptoton est, cum idem verbum variato casu ponitur. Casus autem vocum accipio Logicorum more, ut comprehendat variationem omnem ratione generis, numeri, graduum, modorum, temporum, personarum.*

36 S. *Schema,*

36 Sect. *Schema hoc quandoque ſimplicem & inaffectatam quandam venuſtatem adfert.*

Ut illo Ciceronis pro Roſcio Amerino: 'Si quis iſtorum dixiſſet, quos videtis adeſſe, 'in quibus ſumma auctoritas eſt, atq; ampli- 'tudo: ſiquid verborum de Rep. feciſſet, id 'quod in hac cauſa fieri neceſſe eſt, multa 'plura dixiſſe, quam dixiſſet, putaretur, ego 'etiamſi omnia, quæ dicenda ſunt, liberè dix- 'ero, nequaquam tamen ſimiliter oratio mea 'exire, atq; in vulgus emanare poterat. Nec inconcinni ſunt verſiculi iſti viri eruditi, quibus idem nomen per caſus omnes, ordine ſuo variavit: quanquam ſchema hic non tam ſe obtulerit ſponte quam ſtudio ſit quæſitum:

Cum vanitas ſit vanitatis filia,
Et vanitati vanitatem procreet,
O Vanitas quid vanitate vanius!

37 Sect. *Sæpe etiam hoc ſchema vehementiam adfert.*

Cicero pro Archia: *Sed pleni ſunt omnes libri, plenæ ſapientum voces, plena exemplorum vetuſtas*, Virgil. IV. Æn.

Littora littoribus contraria, fluctibus undas
Imprecor, arma armis, pugnent ipſiq; nepotes.

CAP. XIII.

De Schematibus in verbis ſimilis ſoni.

1 Sect. *Et hæc de repetitionis figuris. Sequuntur ſchemata, quæ reſpiciunt ſimilitudinem.*

Similitudo verò ea vel ineſt à natura ſive ortu, vel ab accidente.

† Latinis dicitur, Derivatio.

2 Sect. *Naturalis eſt in* παρωνύμῳ † *Conjungit enim voces, quarum una ab altera derivatur. Ac plurimum ad delectandum valet.*

Cicero in Lælio. 'Sed ut tum ad ſenem ſe-'nex de ſenectute: ſic in hoc libro ad amicum 'amiciſſimus de amicitiâ ſcripſi. Et eodem: 'Etenim eo loco locati ſumus. Plautus Perſa; 'Qui hero ſuo ſervire vult bene ſervit ſer-'vitutem. Atticiſmus eſt, ut illud ejuſdem, 'vomitum vomis †, ſomniavi ſomnium, & alia multa apud eundem.

‖ Act. 1. ſc. 1. Qui †Rudente ſc. homo. ‖ Rud. ſc. quid iſtud.

3 S. *Accidentaria ſimilitudo minimum eſt quadruplex. Fit enim vel ab immutatione vocis in ſimilem appellatione, non ſignificatione, ut in* παρονομασία: *vel à poſitione diverſarum vocum eodem in caſu, ut in* ὁμοιοπτώτῳ: *vel à ſono eodem in clauſulâ, ut in* ὁμοιοτελεύτῳ: *vel redditione unius pluriumve ſyllabarum in quacunq; parte, ut in* Παρηχήσει *Docent id ſingulorum ſchematum definitiones.*

4 Sect. *Eſt enim* Παρονομασία *ſive Agnominatio, cùm parvâ verbi immutatione in aliam planè ſententiam deflectitur oratio.*

† Act. 1. Andr. c. 3.

Terentius †: *Inceptio eſt amentium, haud amantium.* Sic in veteri dicto, *Septem convivium, novem convicium.* Quanquam Varro, ut obiter id dicam, nec nonum improbârit convivam. Nam volebat convivas intra gratiarum & Muſarum numerum conſiſtere; ut nec pauciores eſſent, quàm tres; nec plures, quam novem. Egans etiam παρονομασία eſt in iſtoc, quod Apollodorus Athenienſis, pictor præclarus, operi ſuo adſcripſerat;

Μωμὴ-

Μωμήσονται τίς μᾶλλον, ἢ μιμήσεται ;

68. *Schema hoc non tantum delectat, sed vehementius etiam pungit.*

Cicero Philip. 13. de Antonio; *Cum in gremiis mimarum mentum, & mentem deponeres?* Seneca Troad.

O Tumide, rerum dum secundarum flatus
Extollit animos; timide, cum increpuit metus
Regum.

Tertullianus lib de spectaculis cap 25. *Quid est enim de Ecclesia Dei in diaboli Ecclesiam tendere? de cœlo, quod aiunt, in cœnum.*

69. Ὁμοιόπτωτον, *sive similiter cadens est, cùm in eadem constructione duo, aut plura sunt verba, quæ iisdem casibus efferuntur. Casus autem voco non tantum nominum, pronominum, aut participiorum, sed etiam verborum.*

Cic pro leg. Manil. Ac primum quanta innocentia debent esse Imperatores! quanta deinde omnibus in rebus temperantia! quanta fide! quanta felicitate! quanto ingenio! quanta humanitate! *Idem pro Archia:* Hunc ego non diligam? non admirer? non omni ratione defendendum putem?

70. *Nec tantum in fine deprehenditur; sed etiam media primis, aut summa mediis accommodantur.*

Cic. 1. Accuſ. in Verrem. *Eſt idem Verres, qui fuit ſemper, ut ad audendum projectus, ſic paratus ad audiendum.* Ὁμοιόπτωτα ſunt, *audendum, audiendum; paratus, projectus.*

8 Sect. Ὁμοιοτέλευτον *ſive ſimiliter deſinens, eſt cum cola, aut commata, ſimili ſono terminantur.*

Cic. pro Mil. ‘non modo ad ſalutem ejus ex-
‘ſtinguendam, ſed etiam gloriam per tales vi-
‘ros infringendam. *Idem in Maniliana:* Ut e-
‘jus ſemper voluntatibus non modo cives aſ-
‘ſenſerint, ſocii obtemperarint, hoſtes obedie-
‘rint; ſed etiam venti tempeſtatesq; obſecun-
‘darint.

Habet quoque locum in partibus indeclinabilibus; ut * *Ejuſdem non eſt & facere fortiter, & vivere turpiter.*

* Quintilianus l. 9. cap. 3.

Ut aliis vero orationis lenocinijs, ita hoc etiam immodice gaudet Apuleius. *Ut lib. de Deo Socratis*, ubi ſic de genio ſcribit; Hic cuſtos, ſingularis præfectus, domeſticus ſpeculator, individuus arbiter, inſeparabilis teſtis, malorum improbator, bonorum probator, ſi rite ad extremũ animadvertatur, ſedulo cognoſcatur, religioſe colatur, in rebus incertis proſpectator, dubii præmonitor, periculoſis viator, egenis opitulator, qui tibi queat tũ ſomniis, tum ſignis, tum etiam fortaſſe corã, cum uſus poſtulat, mala evertere, bona properare, humilia ſublimare, nutantia fulcire, obſcura clarare, ſidera adverſa corrigere.

6 §. Παρήχησις *eſt, cùm una pluresve ſyllabæ vocis antecedentis, in alia ejuſdem membri repetuntur.*

Plautus

Plautus Menæchmis*; *Palla pallorem incutit.* Cicero in Milonianâ, *Vi victa vi.* Ejusdem est versus iste,

* Act. 4. sc. 4.

O fortunatam natam me consule Romam!

10 Sect. *Schemata hæc, quæ in similitudine consistunt, etsi alibi quoque locum habent, imprimis tamen commendantur in sententiis: quia & suavius influunt in animum, & diutius hærent. Sed parcè iis utendum oratori, quia fastidium cito audienti adferunt, fidemque abrogant orationi.*

CAP. XIV.

De occupatione, Subjectione, Confessione, & Concessione.

1 Sect. Schematum Διανοίας *alia sunt ornamenta inventionis, alia dispositionis.*

2 Sect. *Quæ inventionem ornant, vel magis ad simplices conceptus pertinent, vel ad affectus.*

3 Sect. *Priora vel ad explicationem, vel ad probationem, vel ad amplificationem referuntur.*

4 Sect. *Prius figillatim agemus de ornamentis probationis: deinde, quia plurimum eadem sunt schemata quibus nunc ad rem explicandam, nunc ad amplificandam utimur, conjunctim de utroque genere acturi sumus.*

5 Sect. *Probationem ornant* Πρόληψις, *sive* Occupatio, Ὑποβολὴ, *sive* Subjectio, Παρομολογία, *sive* Confessio, & Ἔπιτροπὴ, *sive* Concessio.

6 Sect.

6 Sect. Πρόληψις, *sive Occupatio est, cum id quod ab adversario objicitur, aut objici posse putamus, anticipamus atque diluamus.*

7 Sect. *Partes ejus sunt duæ;* ὑποφορά, *quæ objectionem proponit, &* ἀνθυποφορά, *quæ objectioni respondet.*

E. G. Objectio est in illis Didonis apud Maronem †,

† Æn. 4.

Verum anceps pugnæ fuerat fortuna.
Ut ἀνθυποφορά est, —— *Fuisset*
Quem metui moritura? Itidem apud Ciceronem, orat. pro Cœlio, ὑποφορὰν habes in his verbis; *Dicet aliquis, Hæc igitur est tua disciplina? sic tu instituis adolescentes, &c.* At paulo post subdit ἀνθυποφοράν: *Ego, si quis, judices, robore animi, &c.*

8 Sect. *Interdum vero* ὑποφορὰ *est concisa, interdum planè magnifica.*

Concisa est ista pro lege Manilia; 'Requiretur fortasse nunc quemadmodum, cum hæc ita sint, reliquum possit esse magnum bellum? cognoscite, Quirites, non enim sine causa quæri videtur. Item pro Posthumo: 'At habet,' & celat, sunt enim qui ita loquuntur.

At magnifica est VII. in Verrem: 'Quid agam, judices? quo accusationis meæ rationem conferam? quò me vertam? ad omnes enim meos impetus, quasi murus quidam, boni nomen imperatoris opponitur. Novi locum, video ubi se jactaturus sit Hortensius; belli pericula, tempora Reip. imperatorum penuriam commemorabit; tum deprecabitur

bitur à vobis, tum etiam pro suo jure contendet, ne patiamini talem imperatorem populi Romani Siculorum testimoniis eripi, neve obteri laudem imperatoriam criminibus avaritiæ, vel litis. Hujusmodi quoque est illa, à qua orationem pro Sexto Roscio orditur.

9 Sect. *Requirit hæc figura singularem prudentiam. Siquidem videndum est oratori, quæ tacita sint hominum judicia; quò propendeant animi, quid eos offendat, quid probent.*

10 Sect. *Prolepsi vicina est Πρόσληψις sive subjectio: qua multa, quæ pro adversario dici possunt, breviter & minutatim proponuntur, atque ad singula breviter item respondetur.*

11 Sect. *Subjectio alia perfecta est, alia imperfecta.*

12 Sect. *Perfecta tribus partibus constat. Prima dicitur πρόταστς, sive propositio. Altera tum ἀποδείξιν continet, sive numerationem; tum ἀφαίρεσιν, sive remotionem. Tertia est συμπέρασμα sive conclusio.*

Hisce partibus constat subjectio illa apud Cic. orat. pro Quinctio. 'Dubitatur, utrum sit 'probabilius, Sex. Nævium statim si quid debe-'retur, petiturum fuisse: anne appellaturum 'quidem biennio? Appellandi tempus non e-'rat? at tecum anno plus vixit. In Gallia agi 'non potuit? at & in provincia jus dicebatur, '& Romæ judicia fiebant. Restat, ut aut sum-'ma negligentia tibi obstiterit, aut unica li-'beralitas. Si negligentiam dices, mirabimur: 'si bonitatem, videbimus: neq; præterea, quid 'possis dicere, invenio. Satis est argumenti, 'nihil esse debitum Nævio, quod tamdiu ni-'hil petivit.

Partes

Partes etiam universas habet in subjectione isthac pro Rosc. Amer. ‘Rursus igitur eó-
‘dem revertamur, & quæramus, quæ tanta
‘vitia fuerint in unico filio, quare is patri
‘displiceret. At perspicuum est nullum fu-
‘isse. Pater igitur amens, qui odisset eum
‘sine causâ, quem procrearat. At is quidem
‘fuit omnium constantissimus. Ergo illud
‘jam perspicuum profecto est, si neque a-
‘mens pater, neque perditus filius fuerit;
‘neque odii causam patri, neque sceleris filio
‘fuisse. Egregium quoque exemplum est apud Demosthenem Philipp. IV. Est & hujus generis exemplum, quod primo loco apud Cornificium legitur.

13 Sect. *Imperfecta Subjectio vocatur, in qua propositio vel conclusio, vel utraque abest.*

Cicero pro Planco: *Male judicavit populus, at judicavit; non debuit, at potuit: non fero, at multi clarissimi, & sapientissimi cives tulerunt.* Hujus etiam generis sunt secundũ, tertiumq; Subjectionis exemplum apud Cornificium.

‖ Cornificii verba sunt;

14 Sect. Multum ‖ ineſt acrimoniæ, & gravitatis in hac exornatione. *Imprimis, si instituatur per anaphoram, ὁμοιόπτωτα, & interrogationem.*

Cicero de Haruſp. resp. ‘Tu meam do-
‘mum religiosam facere potuisti? at qua
‘mente? qua invaseras: qua manu? qua di-
‘sturbâras: qua voce? qua incendi jusse-
‘ras: qua lege? quam ne in illa quidem im-

punitate

'punitate tua ſcripſeras: quo pulvinari? quod 'ſtupraras: quo ſimulacro? quod ereptum ex 'meretricis ſimulacro, in Imperatoris monu-'mento collocaras.

15. Sect. Ἀνακοίνωσις, *ſive communicatio eſt, qua adverſarium conſulimus, aut cum judicibus quid faciendum ſit, quidve factum oportuerit deliberamus.*

Cicero pro C. Rabirio, perduellionis reo; Tu, denique, Labiene, quid faceres tali re, ac tempore? cum ignaviæ ratio te in fugam, atque in latebras impelleret; improbitas & furor L. Saturnini in capitolium arceſſeret; conſules ac patriæ ſalutem, ac libertatem vocarent; quam tandem autoritatem, quam vocẽ, cujus ſectam ſequi, cujus imperio parere potiſſimum velles; pro Pub. *Quinctio*; *Quæro* abs te, C. Aquilli, Luculle, P. *Quinctili*, M. Marcelle; vadimonium mihi non obiit quidam ſocius, & affinis meus, quicum mihi neceſſitudo vetus; controverſia de re pecuniaria recens intercedit. Poſtulóne à prætore, an ejus bona mihi poſſidere liceat? an cũ Romæ domus ejus, uxor, liberi ſint, domus potius denunciem? Quid eſt, quod hac tandem de re vobis poſſit videri? *Idem pro Cæcinna. Quæro* ſi te hodie domum tuam redeuntem coacti homines, & armati non modo limine tectoque ædium tuarum, ſed primo aditu, veſtibuloque prohibuerint, quid acturus ſis? monet amicus meus, &c.

16 Sect.

16 Sect. ‘Aptum est hoc schema purgationi, ‘multumq; habet probabilitatis. Imprimis ‘vero utile est confidenti, ac refellenti. Nã ‘si cum adversario communicemus; valebit ‘ad urgendam atq; extorquendam confessi- ‘onem. Sin cum judicibus; prodest ad eo- ‘rum animos movendos, dum vident nos ‘in ipsorum æquitate fiduciam nostram collocare.

17 S. Παρομολογία, sive Confessio est, cum ‘calide omnia adversario permittimus.

Cic. pro Ligar. Habes igitur Tubero (quod accusatori maximè optandum) confitentem reum, sed tamen ita confitentem se in ea parte fuisse, qua te, Tubero, qua virũ omni laude dignum, patrem tuum. Itaque prius de vestro delicto confiteamini necesse est, quam Ligarii ullam culpam reprehendatis.

18 S. ‘Utimur hoc schemate, cum con- ‘fessio ipsi obest adversario.

19. S. Ἐπιτροπὴ, sive Confessio est cum ‘aliquid largimur adversario, ut reliquum ‘feramus.

20. S. ‘Estque vel seria, vel εἰρωνική. Se- ‘ria convenit confidenti. Nam utimur ea, ‘cum parte confessa, nihilominus nos su- ‘periores fore confidimus.

Ut illa pro Quinctio: ‘Non dubitavi, in- ‘quis, cum vadimonium desertum esset, bona ‘proscribere. Improbé Verum quoniam tu id ‘arrogas, & concedi postulas, concedamus. *I- ‘dem pro Rosc. Amer.* Esto causam proferre nõ ‘potes: tametsi statim vicisse debeo, tamen ‘de

'de meo jure decedam; & tibi, quod in aliâ 'causâ non concederem, in hâc concedam, 'fretus hujus innocentiâ. Non quæro abs te, 'quare patrem Sex. Rosc. occiderit: quæro 'quomodo occiderit? Item pro Flacco. Tri- 'buo Græcis literas, do multarum artium dis- 'ciplinam, non adimo sermonis leporem, in- 'geniorum acumen, dicendi copiam: deniq; e- 'tiam, si quæ sibi alia sumunt, non repugno; 'testimoniorum religionem & fidem nun- 'quam ista natio coluit.

11 Sect. *Ironia vero invidiam conflat adversario: præsertim quando congeriem habet variorum criminum, quæ concedi non possunt.*

Ut illa IV Verrinæ: 'Verum esto, eripe hæ- 'reditatem propinquis, prædare in bonis alie- 'nis nomine civitatis, everte leges, testamenta, 'voluntates mortuorum, jura vivorum: num e- 'tiâ patriis Heraclium bonis exturbare opor- 'tuit? *Idem Verr. 5.* Est tuum, est ingenii pru- 'dentiæque tuæ: do hoc tibi, & concedo: scio, 'te Romæ, cum prætor esses, edicto tuo 'possessiones hæreditatum ad alienos, à primis 'hæredibus ad secundos, à legibus ad libi- 'dinem tuam transtuliisse: scio te edicta su- 'periorum omnium correxisse, &c.

CAP. XV.

De sententia, noemate, & distributione.

1 S. Schemata, *quibus ad explicandum, aut exaggerandum utimur, duûm sunt generum; nam alia æquè, alia magis, minúsve dicunt, quam in re est.*

2 S.

2 Sect. *Priora vel ſumuntur ab iis quæ eſſentialia ſunt, de re; vel conjuncta, ſive in re; vel disjuncta, ſive extra rem.*

3 Sect. *De rei eſſentia ſunt cum alia, tum genus, ſpecies, & partes.*

4 Sect. *E loco generis oriri videtur* Γνώμη *&* Νόημα.

5 Sect. Γνώμη *ſive Sententia eſt generale pronunciatum earum rerum, quas in agendo ſequimur, aut fugimus.*

Cicero primo de Off. ‘Si ea quæ acceperis ‘utenda, majore menſura, ſi modo poſſis, jubet reddere Heſiodus; quidnam beneficio ‘provocati facere debemus? An non imitari ‘agros fertiles, qui multo plus afferunt, quàm ‘acceperunt? *Pro Milone.* Populi grati eſt præmiis afficere bene meritos de Rep. cives: viri ‘fortis, ne ſuppliciis quidem moveri, ut fortiter feciſſe pœniteat. *Seneca Rhetor proœmio lib. 1. controverſ.* Minime probabili more turpe eſt docere quod inhoneſtum eſt dicere. *Seneca Philoſoph. de vita beat. cap.* xxx. Sententiam ſemper unius ſequi, non vitæ eſt, ſed factionis. Idem lib. III. de benef. cap. 17. ‘Gratum hominem ſemper beneficium delectat, ingratum ſemel. *Idem epiſt.* 1. Minus ex craſtino pendebis, ſi hodierno manum injeceris. *Epiſt.* lxxxiii. *Otium ſine literis mors eſt, & vivi hominis ſepultura.*

‖ Cic. lib. 3. de Orat.

6 Sect. *Sententiis utitur orator ad gravitatem* ‖ *Etiam hoc habent quod ſimul docent, & delectant. Imprimis vero conveniunt hortanti, monenti, conſolanti. Sed in oratione non debent frequen-*

frequentari, ne magis vivendi præceptores quam rei actores videamur.

7 Sect. Νόημα *seu Cogitatum, est allusio ad sententiam, sive sententia personæ accommodata.*

E. G. Gnome est, *Nihil est tam populare, quam bonitas.* At Νόημα est cum Cic. Cæsari hoc accomodat, orat. pro Lig. 'Nihil habet 'nec fortuna majus, quam possis; nec natura 'tua melius quam ut servare velis quamplu-'rimos. *Item Gnome est*: Imbellium est verbis, 'non armis bellum gerere. *At Noema est in* 'illo Livii lib 31. Athenienses quidem literis 'verbisque bellum adversus Philippum gere-'bant. *Item sententia est*; Satius sit offendere 'verbis, quam adulando placere. *At est Noe-'ma illud M. Senecæ lib. Contr.* Maluerim ver-'bis offendere, quã placere adulando. *Hujus-'modi Noema est & hoc pro Archia*: Themisto-'clem illum summum Athenis virum dixisse 'aiunt, cum ex eo quæreretur, *Quod* acroama 'aut cujus vocem libentissimè audiret? ejus, à 'quo sua virtus optimè prædicaretur. *Item de* 'Senectute: Accipite, optimi adolescentes, ve-'teram orationem Architæ Tarentini, magni 'imprimis, & præclari viri. Nullam esse capi-'taliorem pestem, quam corporis voluptatem, 'hominibus dicebat à natura datam: cujus vo-'luptatis avidæ libidines temere & effrænate 'ad potiundum incitarentur. Hinc patriæ pro-'ditiones, hinc cum hostibus clandestina col-'loquia nasci, dicebat, &c.

8 Sect.

8 S. *A speciebus, & partibus petitur* Μερισμὸς *sive Distributio. Fit enim hæc, cum totum in species, aut partes diducimus.*

Ut si justitiam, temperantiam, fortitudinem cæteraſque virtutes commemorare malis, quã generatim dicere, *omnem virtutem.* Item si Senatum, equites, & plebẽ dicas pro *universo populo Romano*: aut caput, pectus, ventrẽ, artus hominis, non contentus dicere, integrum hominis corpus. Sic in Piſon. ‘ Age ſenatus odit ‘ te, quod eum tu jure facere concedis, affli- ‘ ctatorem & proditorem, non modo dignita- ‘ tis, & autoritatis, ſed omnino ordinis ac no- ‘ minis ſui. Videre te equites Rom. non poſ- ‘ ſunt, quo ex ordine vir præſtantiſſimus Acti- ‘ us eſt, te Conſule relegatus. Plebs Romana ‘ perditum cupit, in cujus tu infamiam, ea quæ ‘ per latrones & per ſervos, de me egeras, con- ‘ tuliſti. Italia cuncta exſecratur, cujus idem ‘ tu ſuperbiſſime decreta, & preces repudiaſti. ‘ *Lycurgus apud Rutilium Lupum*; Cujus om- ‘ nes corporis partes ad nequitiam ſunt appo- ‘ ſitiſſimæ; oculi ad petulantẽ laſciviam, ma- ‘ nus ad rapinam, venter ad aviditatem, virilis ‘ naturæ membra, quæ non poſſumus honeſtè ‘ appellare, ad omne genus corruptibile; pes ‘ ad fugam: prorſus ut aut ex hoc vitia, aut ip- ‘ ſe ex vitiis, ortus videatur. Simile eſt hoc Julii Pollucis apud Philoſtratum; ‘ Proteus Pha- ‘ rius miraculum Homericum eſt, multæ qui- ‘ dẽ ejus diverſæque formæ; in aquam attol- ‘ litur, in ignem accenditur, in leonem excan- ‘ deſcit, in ſuem ruit, ſerpit in draconem, aſſi- ‘ lit in pantheram, aſſurgit in arborem.

Breviter

Breviter dicere poterat, Proteum in omnis se generis formas convertere.

9 Sect. *Distributio ut quandoque est necessitatis, ita sæpe ornatûs & copiæ causa instituitur.*

Sed si necessario fiat, potius ad inventionis argumenta, quam elocutionis schemata pertinebit.

CAP. XVI.

De Ætiologia, Diatyposi, & Hypotyposi.

1 S. Vidimus *schemata orta è locis rerum quæ essentiam spectant.*

2 S. *Conjuncta sive in re sunt causa, effectus & adjuncta.*

3 S. *A causa petitur* Αἰτιολογία. *Fit ea, cum in narrando facti ratio adjicitur. Eleganter autem fit cum gradatione.*

Ut in illo Ovidii:
Viderat hanc, visamque cupit, potiturque cupitâ.

4 S. *Quod si causa sit magis speciosa, quam vera, Color dicitur.*

Ut apud Cic. pro lege Manil. ubi cum orator veram impeditæ victoriæ causâ referre nollet, (erat ea seditio militum, Lucullum, ducem suum, deserentium) rei fœdæ hujusmodi addit colorem: *Noster exercitus etsi urbem*

urbem ex Tigranis regno ceperat, & prœliis erat usus secundis, tamen nimia longinquitate, & desiderio suorum commovebatur.

5 §. *Ab effectis, & adjunctis sumuntur* Διατύπωσις & Ὑποτύπωσις.

6 §. Διατύπωσις *est cum res ita clare copioseque exponitur, ut coram spectari videatur.*

Cicero pro Roscio Amer. 'Etiamne in tam 'perspicuis rebus, argumentatio quærenda, 'aut conjectura capienda sit? nonne nobis 'hæc, quæ audistis cernere, oculis videmini, 'judices? non illum miserum, ignarum casus 'sui, redeuntem à cœna videtis? non positas in- 'sidias? non impetum repentinum? non versa- 'tur ante oculos vobis in cæde Glaucia? non 'adest iste T. Roscius? non suis manibus in 'curru collocat Automedontem illum sui sce- 'leris acerbissimi nefariæque victoriæ nunci- 'um? non orat, ut eam noctem pervigilet? ut 'honoris sui causa laboret? ut Capitoni quam 'primum nunciet? Idem in descriptione convivii luxurioſi; 'Videbar videre alios intran- 'tes, alios vero exeuntes, quosdam ex vino va- 'cillantes, quosdam hesterna potatione osci- 'tantes. Versatur inter hos Gallius unguentis 'oblitus, redimitus coronis. Humus erat im- 'munda, lutulenta vino, coronis languidulis, & spinis cooperta pisciũ. Sic totũ quidẽ dixeris, si urbẽ captã dixeris, sed brevis hic nuncius minus penetrat in affectus. At si aperias, quæ uno erant incluſa verbo, apparebunt, ut ait Fabius. 'Et fusæ per domos ac templa flam- 'mæ, & ruentium tectorum fragor, & ex di-

versis

'versis clamoribus unus quidam sonus, alii 'in extremo complexu suorum cohærentes,& 'infantium fœminarúmque ploratus, & malè 'usque in illum diem servati fato senes: tum 'profanorum sacrorúmque direptio, efferen-'tium prædas repetent.umq;discursus, & acti 'ante suum quisque prædonem catenati, & 'conata retinere infantem suum mater, & si-'cubi majus lucrum est,pugna inter victores.

7 Sect. *Quod si simplicior dilutiorq; fuerit descriptio* Ὑποτύπωσις *vocatur.*
Ut illa Maronis v. Æneid.

Constitit in digitos extemplo arrectus utrosq;
Brachiaq; ad superas interritus extulit auras.

Sed vulgo διατύπωσις & ὑποτύπωσις pro eodem schemate habentur.

CAP. XVIII.

De Assimilationis speciebus & Dissimilitudine.

1 Sect. *Et hæc de schematibus petitis ex eorum locis, quæ ita rei insunt, ut non sint de ejus essentia. Tertium genus ex locis oritur eorum, quæ sunt extra rem, sive disjuncta: ut sunt similia, comparata, opposita.*

2 Sect. *Schemata, quæ à similibus, & comparatis petuntur, continentur uno assimilationis vocabulo.*

3 Sect. *Est assimilatio vel natura sua simplex, vel*

vel natura partes habet quas πρότασιν, & ἀπόδοσιν, h. e. propositionem, & redditionem appellant.

4 Sect. *Simplex est* Εἰκὼν *sive imago; unde definitur, assimilatio protasi & apodosi carens, facta per particulam* similis, *velut, tanquam, instar, aut aliam hujus generis.*

Cicero in paradox. 'Sed minutis interroga-
'tiunculis, & quasi punctis quod proposuit,
'efficit. *Pro Dom.* Et tu in hoc vulnere, tan-
'quam unguis, existeres. *In Vatinium:* Re-
'pente enim te, tanquam serpens à latibulis,
'oculis eminentibus, inflato collo, tumidis
'cervicibus intulisti. Ver. III. Profectus est,
'non ut legatus populi Romani, sed ut quæ-
'dam calamitas pervadere videretur.

5 S. *Icon etsi ab oratoribus etiam usurpetur ad illustrandum orationem: tamen frequentari non debet. Præsertim quæ longior est. Nam magis poetis quàm oratoribus, convenit.*

Auctores Aristoteles, & Fabius.

6 Sect. *Assimilatio, quæ plures natura sua partes habet, instituitur, vel ut doceat, quid fieri debet; vel ut quæ rei insunt, cognoscantur.*

7 Sect. *Prioris generis est* παράδειγμα, *sive Exemplum. Fit enim cum factum, sive actum aliquis commemoratur, ut ostendatur eo, aliquem, vel simile facturum, vel facere debere.*

Aliquem

Aliquem ſimile acturum, indicatur, cum negatur permittendum ut rex Perſarum in Ægyptum veniat, quia, cum Darius, & Xerxes, Ægyptum occupaſſent, iidem exercitum trajecerunt in Græciam. Item ſi periculum eſſe dicas, ne quemadmodum Marii, & Syllæ, diſſidium, ita Pompeii, & Cæſaris, laceret Remp.

8 Sect. *Aliquid fieri debere, probatur quadrifariam; à perſona vera, à ficta, à muto animante, & à re ſenſus experte.*

A perſona vera, ut ſi exemplo Joſephi commendes caſtitatem.

A perſona ficta, ut ſi idem oſtendas Hippolyti exemplo.

A muto animante, ut: 'Delphini vagari 'minores incomitatos non ſinunt: quid nos 'facere liberis adhuc teneris oportet?

A re ſenſus experte, ut; *Una quæq; arbor alit, quod genuit: & non alet mater ſuo lacte liberos?*

9 Sect. *Simpliciter aliquid ineſſe rei probant παραβολὴ ſive comparatio, & συμβολὴ ſive collatio.*

10 Sect. Παραβολὴ *ſive comparatio eſt cum ad illuſtrandum id, de quo ſermo eſt, petitur ſimilitudo ab iis, quæ fuere, fiunt, aut natura caſuve rebus inſunt.*

E.G. 'Quemadmodum lagena aquam, ita animus hominis ingrati beneficia facile admittit, ſed reddit cum murmure, & querela. Ovid. xv. Met.

——— Ut unda impellitur undâ,
Urgeturq; eadem veniens, urgetq; priorem;
Tempora sic fugiunt pariter pariterq; sequuntur,
Et nova sunt semper. Nam quod fuit ante, relictum (est
Fitq; quod haud fuerat, momentaq; cuncta novantur.

Seneca epist. xl. 'Ut qui sese meminerunt
'inquilinos esse, & in conducto habitare, &
'modestius se gerunt, & minus gravatim exe-
'unt: ita qui intelligunt domicilium corpo-
'ris ad breve tempus à naturâ accommoda-
'tum esse, & vivunt temperantius & libentius
'moriuntur.

11 Sect. *Interdum ex fabulis quoque depromitur comparatio.*

Cicero pro lege Manilia: 'Primum ex suo
'regno sic Mithridates profugit, ut ex eodem
'Ponto Medea illa quondam profugisse dici-
'tur: quam prædicant in fuga fratris sui mem-
'bra in iis locis, qua se parens persequeretur,
'dissipavisse, ut eorum collectio dispersa mœ-
'rorq; patrius, celeritatem persequendi re-
'tardaret. Sic Mithridates fugiens, maximam
'vim auri, atq; argenti pulcherrimarumq; re-
'rum omnium, quas & à majoribus acceper-
'rat, & ipse bello superiore ex totâ Asia dire-
'ptas in suum regnum congesserat, in Ponto
'omnem reliquit. Hæc dum nostri colligunt
'omnia diligentiùs, rex ipse è manibus effu-
'git. Ita illum in persequendi studio mœror,
'hos lætitia retardavit.

12 Sect. *Debet vero institui comparatio cum factis, aut rebus notis & ejusmodi, quæ idonea sunt ad illustrandum. Non item cum iis, quæ*

sunt obscura, aut etiam sordida, vel nimis vulgaria, aut etiam inepta.

13 Sect. Συμβολὴ *sive Collatio est, quando substantiam cum substantia, aut accidens cum accidente conferimus, ut ex oppositione hac pateat, quantopere conveniant, aut differant.*

Ut si conferas Alexandrum & Cæsarem; oleam, & vitem; ignaviam, & intemperantiã, &c. Cic. VI. in Verrem, 'Conferte hanc pacem cum illo bello; hujus prætoris adventum cum illius imperatoris victoria: 'hujus cohortem impuram cum illius exercitu invicto, 'hujus libidines, cum illius continentiâ: ab illo, qui cepit, conditas; ab hoc, qui constitutas accepit, captas dicetis Syracusas. Etiam orat. pro Roscio Amer. Illustre est exemplum collationis inter Roscium, qui causam diceret, & eos, qui accusarent. Id superius adduximus cap. 7. Sect. 19.

14 Sect. *Ex quatuor hisce speciebus secunda, & quarta, Exemplum nempe, & Collatio magis videntur ad argumentorũ inventionem, quam ad schemata pertinere.*

15 S. *Neque similibus tantum, sed etiam dissimilibus illustratur oratio. Vocatur hoc schema* Ἀνομοίωσις, *sive* Διαφορὰ, *hoc est, dissimilitudo vel differentia. Hæc ea, quæ similia videri poterant, propria nota distinguit.*

16 Sect. *Estque alia perfecta: alia imperfecta. Perfecta rationem diversitatis adjungit.*

Ut illa apud Cornificium; *Non enim quemadmodum in palæstra, qui tedas ardentes accipit, celerior est in cursu continuo quam ille qui tradidit; ita melior imperator novus qui accipit exercitum, quam ille qui decedit. Propterea quod defatigatus cursor integro facem: hic Imperator peritus imperito exercitum tradit.* Cicero pro Plancio: *Dissimilis est pecuniæ debitio & gratiæ. Nam qui pecuniam dissolvit, statim non habet id, quod reddidit: qui autem debet, is retinet alienum: gratiam autem, & qui refert, habet, & qui habet, in eo ipso, quod habet, refert.*

17 Sect. *Imperfecta est, quæ rationem, cur dissimilia sint, non addit.*

Ut apud Cornificium: *In amicitia generanda sicut in certamine currendo, non ita convenit exerceri, ut quoad necesse sit, pervenire possis: sed ut productius studio & viribus ultra procurras.*

CAP. XVIII.

De Schematibus, quibus opposita junguntur.

1 Sect. *Ab oppositis petuntur* Παραδιαστολὴ, Ἀντίθετον, Ἀντιμετάθεσις, & ὀξύμωρον.

2 Sect. παραδιαστολὴ *est, cum eorum, qui vulgo ob vicinitatem confundi solent, remoto uno, alterum ponitur.*

Ut

Ut, *non ſapiens, ſed aſtutus; non fortis, ſed audax.* At ſi ſapienti inſipiens, forti timidus opponatur, ſequens ſchema erit.

3 Sect. *Eſt hoc ſchema illuſtrius, cum ratio additur.*

Ut apud Rutilium Lupum; *Quapropter nolo ſapius parcum appellare, cum ſis avarus. Nam qui parcus eſt, utitur eo quod ſatis eſt; tu contra, propter avaritiam, quo plus habes, magis eges.*

4 Sect. *Convenit hac figura refellenti, & reprehendenti.*

5 Sect. Ἀντίθετον, *cum ex plane contrariis conſtat oratio.*

Laxius vero nunc hoc utimur nomine, ut eam quæ preſſè ἀντίθεσιν dici ſolet, comprehendat.

6 Sect. *Eſtque vel ſimplex, vel conjunctum.* Simplex, ut apud Cic. pro lege Manil. *Hujus orationis difficilius eſt exitum, quam principium invenire.* Sic Maro VII. Æn.

Flectere ſi nequeo ſuperos, Acheronta movebo.

Horat. Sat. I. lib. I.

Parvula nam exemplo eſt magni formica laboris.

Ubi Ἀντίθετον etiam ſtatuit vetus interpres. Conjunctum ἀντίθετον eſt in hoc apud Cornificium; *Habet aſſentatio jucunda principia, eadem exitus amariſſimos adfert.* Cicero pro

Roscio Amer. *Qui sua re fuisset egentissimus, erat, ut fit, insolens in aliena.* Idem pro Quinctio: *Plus hujus inopia possit ad misericordiam, quam illius opes ad crudelitatem.* Passienus filius de Caligula apud Tacitum lib. VI. *Neq; meliorem unquam servum, neque deteriorem dominum fuisse.*

Elegantissima vero sunt ἀντίθετα, in quibus paria paribus, contraria contrariis sæpius respondent. Ut pro Posthumo: Egentes in locupletes, perditi in bonos, servi in dominos armabantur. *Sic pro Milone*; Est enim hæc non scripta, sed nata lex; quam non didicimus, accepimus, legimus; verũ ex natura ipsa arripuimus, hausimus, expressimus; ad quam non docti, sed facti, non instituti, sed imbuti sumus. *Item Cat.* II. Ex hac enim parte pudor pugnat, illinc petulantia; hinc pudicitia, illinc stuprũ; hinc fides, illinc fraudatio; hinc pietas, illinc scelus; hinc constantia, illinc furor; hinc honestas, illinc turpitudo; hinc continentia, illinc libido; denique æquitas, temperantia, fortitudo, prudentia, virtutes omnes certant cum iniquitate, cum luxuria, cum temeritate, cum vitiis omnibus; postremo copiæ, cum egestate; bona ratio, cum perdita; mens sana, cum omnium desperatione. *Justinus lib.* XXII. *de Agathocle, Syracusis suis obsessis bellum nihilominus in Africam transferente*: Mira prorsus audacia, ut quibus in solo urbis suæ par non erat, eorum urbi bellum inferret; & qui sua tueri non poterat, impugnaret aliena; victusque victoribus insultaret.

6 Sect. Ἀντιμετάθεσις *sive Commutatio est, quando est contrarietas sensus cum verborum inversione.*

ut 'Edere oportet, ut vivas; non vivere, ut 'edas. *Petronius*: Mirari equidem tam dilcor-'dem libidinem cœpi, atq; inter monstra nu-'merare, quod ancilla haberet matronæ su-'perbiam, & matrona ancillæ humilitatem. *Plinius in Panegyrico.* 'Non ideo vicisse vide-'ris, ut triumphares; sed triumphare, quia 'viceris. Estq; in his etiam Epanodus, nem-'pe quatenus est verborum inversio. Sed ra-'tione contrarietatis, quæ primo non verbis 'inest, sed rebus, omnino pertinent ad sche-'mata διανοίας, non λέξεως.

7 Sect. *Convenit laudanti, & reprehendenti.*

8 Sect. Ὀξύμωρον *est, cum idem negatur de seipso.*

Conflata vox est ex ὀξὺς *acutus*, & μωρὸς *fatuus*. Nempe quia acutè dicitur, quod fatuè prolatum videtur. Ita ait Terentius Eun.† *Tu pol, si sapis, quod scis, nescis.* Tul. 1. Catil. *Cum tacent, clamant.* Cui non absimile illud in Bruto, sive de claris oratoribus: *Tum etiam ea ipsa, de qua disputare ordimur, eloquentia obmutuit.* Et inferiùs: *Eloquentia loqui dedidicit.* Horatius lib. 1. od. xxxv.

† Act. 4. scen. 4.

Insanientis dum sapientiæ
Consultus erro. Martial. lib. VII. epig. lxxII.

Quisquis ubique habitat, Maxime nusquam habitat. Et. ep. lxxIV.

Vis dare, nec dare vis.

CAP. XIX.

De Digreſſione, & Epiphonemate.

1 Sect. Vidimus *ſchemata petita ab iis, quæ vel de re ſunt, vel in re, vel extra rem. Sunt vero & ſchemata, quæ ad diverſa genera pertineant. Iſtiuſmodi ſunt Digreſſio, & Epiphonema.*

2 Sect. *Digreſſio eſt alicujus rei, quæ tamen ad cauſæ utilitatem pertineat, extra ordinem excurrens tractatio.*

Græci vocant παρέκβασιν, vel διέξοδον, vel etiam ἐκβολὴν. Ut apud Thucydidem lib. 1. †Καὶ ἐκβολὴν τοῦ λόγου ἐποιησάμην.

† Atque ab inſtituto ſermone fueram digreſſus.

3 Sect. *Sumitur hæc è locis internis, cum ab hypotheſi ad theſin tranſimus.*

Ut cum Cicero oratione pro Archia ab eruditione poetæ hujus digreditur ad locum communem de ſtudiis doctrinæ.

4 Sect. *Alius petitur ab iis, quæ non quidem de re, ſed tamen inſunt. Imo illis etiam, quæ ſunt extra rem.*

Ut cum occaſione cauſæ finalis, circumſtantiæ, vel rei ſimilis, alio dilabimur. Huc refer digreſſionem illam de raptu Proſerpinæ, quæ eſt Verrinâ VI.

5 Sect.

5 Sect. *Videndum autem, ne digressio longior sit. In genere tamen demonstrativo, & omnibus, quæ delectationis causa scribuntur, longior esse potest. Sed & hic, & aliàs, ante longiorem digressionem præmunire animos conducit.*

Ut in Verr. Atq; adeo antequam de incommodis Siciliæ dico, pauca mihi videntur esse de provinciæ dignitate, vetustate, utilitate, dicenda.

6 Sect. *Sed nec digressio debet à proposito esse aliena.*

Qualis fuerit, si quæ natura sunt juncta, per vim distrahas. Quare tum demum digressione utemur, si sponte se offerat. At non item debet oratio cuneari, si metus sit, ne alio divertamus animos auditorum.

7 Sect. *Præterea nec durius ad propositum convenit redire.*

Commodè sane redimus, si postquam adduxerimus exemplum illud ad præsens negotium applicemus. Facit hoc Cicer. pro Sex. Roscio; *Hominem*, inquit, *longè audacissimum nuper habuimus in civitate, C. Fimbriam*, &c. Postea præsenti ita accomodat instituto, *Est ne hoc illi dicto atque facto Fimbriæ non simillimum?*

8 Sect. *Reditus ad propositum* Ἐπάνοδος vocatur.

Ut in exemplo jam allato. Item lib. 11. de Orat. *Sed eo revertatur, unde hæc declinavit oratio.*

9 Sect. *At in minori digressione Epanodo opus non est. Tamen aliquid dicitur, quo digressio ab aliis distinguatur.*

Ut pro Milone; *An vero Judices, vos soli ignoratis*, & quæ sequuntur. Digressionem hanc claudit istis verbis; *Quam rem etsi necessario feci sti, tamen quoniam in meo inimico crudelitatem expromsisti tuam, laudare non possum, irasci certe non debeo.* Redit deinde ad institutum absque transitione ulla. Hæc de Digressione, & Epanodo.

10 Sect. *Epiphonema est, cum rei narratæ aut probatæ, velut coronis, adjicitur pronunciatum superioribus expressum.*

11 Sect. *Fit hoc vel admirationis causa.*

† Æn. 1. † Georg. 2. Ut apud Maronem; † *Tantæ molis erat Romanam condere gentem.* Item, † *Adeo à teneris adsuescere multum est.*

12 S. *Vel fit, ut comprehendamus summam rei.*

Quomodo item tempestatis descriptionem claudit his verbis,* *Ponto nox incubat atra*; & postquam ostenderat animalia singula exre quapiam capere delectationem, subjicit, † *Trahit sua quemquo voluptas.*

* Æn. 1.

† Ecl. 2.

13 Sect.

13 Sect. *Vel denique fit, ut ſententia firmet obſignetque ſuperiora.*

Quomodo Demoſthenes, poſtquam de Philippi egerat improbitate, ſubdit: *Res ſecundæ magnam vim habent ad occultanda, & adumbranda iſtiuſmodi probra.*

CAP. XX.

De Schematibus, quibus res exaggeratur.

1 Sect. Hactenus *de ſchematibus, quæ æque dicunt, ac in re eſt: ſequuntur ſchemata, quæ plus, aut minus dicunt, ut ſunt* Αὔξησις, *&* Ταπείνωσις.

2 Sect. Αὔξησις *eſt, cum utimur verbo excedente rei magnitudinem.*

Ut ſi *ſcelus* dicas, pro *errato*; *crudelem, pro ſevero*; aut, *vulneraſſe, qui leviter perſtrinxit.*

3 Sect. *Convenit accuſanti.*

4 Sect. *Contrà* Ταπείνωσις *ſive* Μείωσις *eſt, cum verbo humiliore, quam pro re, utimur.*

Ut ſi *erratum* ponas, *pro ſcelere*; *ſeverum*, pro *crudeli*; aut *perſtrinxiſſe* dicas, qui *vulneravit.*

5 Sect. *Convenit reſcillenti.*

6 Sect.

6 Sect. Ταπεινώσεως *genus est* Λιτότης *quæ negatione contrarii plus significat, quàm dicit.*

E.G. 'Nam hoc pro jure meo, auditores, 'dico, me labore, & industriâ curâsse semper 'sedulo, ne studium eloquentiæ in postremis 'tenerem. *Nam si quis hic diceret,* ut studium 'eloquentiæ præ cæteris optimè tenerem, *vel,* 'ut alios eloquentiâ superarem; *tametsi verum* 'diceret, *tamen arrogans videretur.*

Diximus hoc de schemate quoque in Tropologiâ, quatenus Συνεκδοχῆς species est.

7 Sect. *Huc etiam referri potest* παραλειψις, *sive Præteritio. Fit ea, cum præterire nos aliquid velle dicimus, atque interim in transcursu id dicimus.*

Cic. pro Cluentio: *Mittam illam primam libidinis injuriam: mitto nefarias generi nuptias: mitto cupiditate matris expulsam matrimonio filiam.* Simile est hoc Æn. x.

'Quid repetã exustas Erycino in littore classes,
'Quid tempestatum regem; ventosq; furentes
'Æoliâ excitos, aut actam nubibus Irim?

8 Sect. *Convenit audenti, ac reprehendenti. Item confirmanti, ac refellenti.*

9 Sect. *Etiam ad exaggerandum, vel imminuendum, valent incrementum, & Periphrasis. Sed ut sæpe est quod plus, aut minus dicant; ita interdum æquè dicunt, ac in re est.*

Unde

Unde liquet, quatenus ad ſuperiorem, quatenus item ad hunc ſchematum ordinem pertineant.

10 Sect. *Incrementum eſt, cum velut gradibus quibuſdam pervenitur ad ſummum.*

Cic. VII. in Verrem: 'Facinus eſt vincire 'civem Romanum, ſcelus verberare, prope 'parricidium necare, quid dicam in crucem 'tollere? Plautus Captivis.

'Miſer homo eſt, qui ipſe ſibi, quod edit, quærit, & id ægre invenit.
'Sed ille eſt miſerior, qui & ægre quærit & nihil invenit.
'Ille miſerrimus, qui cum eſſe cupit, quod edit non habet.

11 Sect. Παρέφασις *eſt, quâ rem unam multis ambimus verbis. Hæc interdum adhibetur, ut rem magis conſpicuam reddat; interdum, ut obumbret.*

Prioris generis eſt, cum Homerus initio operis Ulyſſem, Maro Æneam, circumloqui mallunt, quam nominare. Poſterioris generis eſt, cum Cicero in Miloniana, quia gravius erat dicere, Clodium à Milonis ſervis occiſum, maluit illud hoc pacto mollire: 'In quos incenſos ira, vitamq; domini deſperantes, cum incidiſſet, hæſit in pœnis quas ab eo ſervi fideles pro domini vitâ expetiverunt. Item, 'Ex quibus, qui animo fideli in dominum 'erant & præſentes fuerunt, partim occiſi

ſunt,

ſunt, partim, cùm ad rhedam pugnare viderent, & domino ſuccurrere prohibentur. Milonemq; occiſum etiam ex ipſo Clodio audirent, & ita eſſe putarent; fecerunt id ſervi Milonis (dicam enim, non derivandi criminis cauſa, ſed ut factum eſt) neq; imperante, neq; ſciente, neq; præſente domino, quod ſuos quiſq; ſervos in tali re facere voluiſſet.

22 Sect. *Ad poſterius hoc genus referendum, cùm periphraſi cogimur uti honeſtatis cauſâ.*

† Act. 2. ſc. 3. || Apud Nonium in Poſtica.

Iſtiuſmodi ſunt iſthæc. Plautus Curcul. † *Medico ire, quo ſaturi ſolent.* Varro: || *Retrimenta Cibi quæ exirent, per poſticum vallem feci.* Signat, quæ Græcis περιττώματα appellantur. Similiter ea Ciceroni ſunt *reliquiæ Cibi.* Etiam urina Lucretio lib. IV. vocatur—*ſaccatus corporis humor:* Senecæ † *humor obſcœnus,* & alibi || *aqua immunda.* Imo olim etiam ominoſum credebatur *lotium* nominare. Sanè Plinius † inter mortis præſagia reponit *præfandi humoris è corpore effluvium,* hoc eſt lotii; quod cum honoris prætatione nominari debet.

† Lib. 2. de Ira cap. 3. || Lib. 2. de Tranquil. cap. 18. † Lib. 7.

CAP. XXI.

De Figuris pertinentibus ad Argumenta παθητικά.

1 Sect. Vidimus *de ſchematibus explicationis, probationis, & amplificationis. Nunc agamus de iis, quæ ad argumenta pertinent* παθητικά.

2 Sect.

2 Sect. *Sunt hæc duplicia. Alia generatim ad effectum pertinent; alia certam continent affectus speciem.*

3 Sect. *Priora illa vel absoluta sunt, vel relata. Absoluta sunt,* Ἐκφώνησις *sive exclamatio;* Ἀπορία *sive dubitatio. Revocatio sui ipsius, & alieni sermonis commemoratio.*

4 Sect. Ἐκφώνησις *sive exclamatio fit, quando oratio interjectionem habens expressam, aut intellectam, animi affectum, ac rei magnitudinem significat; eoque voce intentiori pronunciatur.*

Ut in Catil. O tempora! ô mores! *Et ad At.* O suaves Epistolas tuas uno tempore mihi datas duas! quibus evangelia quæ reddam, nescio, deberi quidem plane fateor,

Virgil. II. Æn.

Heu quæ nunc tellus, inquit, quæ me æquora possunt
Accipere? aut quid jam misero mihi denique restat?

At intelligitur interjectio in illo ejusdem Ecl. I.

Fortunate senex, ergo tua rura manebunt!

5 Sect. *Utendum exclamatione, ubi res magnas persuaseris. Quare in epilogis maxime locum habet. At in minutis, aut controversis, velle eâ uti, frigidum sit ac puerile.*

6 Sect. Ἀπορία *sive dubitatio fit, cum animus pendet ac nescit quid dicendum, agendumve sit. Unde dupliçem esse cognoscitur.*

unam verborum, alteram rerum.

Verborum dubitatio est illa apud Cornificium; ‘Tu istum ausus es dicere homo omniū ‘mortalium? quæro, quonā te digno moribus ‘tuis appellem nomine. Cicero pro *Quinctio.* ‘Quidsi vadimoniū omnino tibi cū P. Quinctio nullum fuit, quo te nomine appellemus? ‘improbum? at etiamsi desertū vadimonium ‘esset, tamen in ista postulatione, & proscriptione bonorum, improbissimus reperiebare; ‘nū malitiosum? negas: fraudulentum? jam id ‘quidem arrogas tibi, & præclarum putas: audacem? cupidum? perfidiosum? vulgaria, & ‘obsoleta sunt; res autem nova, & inaudita. ‘*Idem Verr.* VI. Venio nunc ad istius, quemadmodum ipse appellat, studiū; ut amici ejus, ‘morbum, & insaniam; ut Siculi, latrocinium; ‘ego, quo nomine appellem nescio.

† In principio.

Rei vero dubitatio est in illo Cicer. pro Cluentio †; ‘Equidem quod ad me attinet, ‘quo me vertam nescio. Negē fuisse illam infamiam judicii corrupti? illam rem agitatam ‘in concionibus? jactatam in judicio? commemoratā in senatu? *Et quæ sequuntur. Item pro* ‘*lege Manilia*; Quo mihi etiam indignius videtur, obtrectatum est adhuc, Gabinio dicā, ‘anne Pompeio? an utrique? id quod est verius; ne legaretur A. Gabinius Cn. Pompeio ‘expetenti, ac postulanti. *Virgil.* III. Æn. ‘Eloquar? an fileam? Et IV. Æn.

En quid agam? rursusne procos irrisa priores
Experiar? Nomadumq; petam connubia supplex,
Quos ego jam toties sum dedignata maritos?
Iliacas igitur classes atque ultima Teucrum

Fussa

Jussa sequar.

7 Sect. *Habet hoc schema magnam vim ad rem amplificandam, ac attentum reddendum auditorem. Convenit laudanti, reprehendenti, dolenti, ac timenti quoq; idque inprimis in exordiis, non orationum modo, sed etiam epistolarum.*

8 Sect. *Revocatio suiipsius est duplex,* Ἐπανόρθωσις *&* Ἀποσιώπησις.

9 Sect. Ἐπανόρθωσις, *sive correctio est, quæ tollit id, quod dictum est, & pro eo, quod magis idoneum videtur, reponit.*

Cicero proMil. *Quas illæ leges, si modo leges nominandæ sunt, ac non faces urbis, & pestes Reip.* Terent. Heautont. †

† Act. 1. sc. 1.

'Filium unicum adolescentulum (Chreme)
'habeo: ah! quid dixi habere me? imo habui,
'Nunc habeam, necne, incertum est.

10 Sect. Ἀποσιώπησις *est, cum ita abrumpitur oratio, ut vix appareat, quid dicturus quis fuerit.*

Ut illud Ciceronis ‖ in Miloniana non quæ extat, sed quam habuit: *De nostrum enim omnium. Non audeo totum dicere.*

‖ Apud Fabium.

11 Sect. *Convenit irato, & minanti.*

Terent. Andr. †

† Act. 1. sc. 1.

——*Quem quidem ego si sensero.*

Sed

Act. 5. Et Eun. †——*Ego te furcifer,*
Si vivo. Sed isthuc quicquid est, primum expedi.

Cicero epist. ultimâ lib. IX. ad Att.
'Sed erit immitissimus Servius, qui filium
'misit ad affligendum Cn. Pompeium, aut
'certe capiendum cum Pontio Titiano, etsi
'hinc quidem timoris causa, ille vero. Sed sto-
'machari desinamus.

12 Sect. *Etiam in dolore locum habet.* Cicero epist. XXII. lib. VII. ad Att. *De Pompeio scio nihil, eumq; nisi in navim se contulerit, exceptum iri puto. O celeritatem incredibilem! hujus autem nostri. sed non possum sine dolore accusare eum, de quo angor, & crucior.*

13 Sect. *Item utimur ob pudorem,*

Ut in Ecl. *Novimus & qui te.*

† Malum omen. 14 Sect. *Item propter δυσφημίαν.* †

Hac de causa Philippi verba à Demosthene Philipp. I. intermitti monet Ulpianus. Cicero ad Cassium: 'Brutus Mutinæ vix jam susti-
'nebat, qui si conservatus erit, vicimus: sin,
'(quod Dii omen avertant) omnes omnium
'concursus est ad vos.

15 Sect. *Item propter gravitatem. Nam quæ latent, putantur graviora.*

Majorum primus quisquis fuit ille tuorum,
Aut pastor fuit, aut illud quod dicere nolo.

16 Sect.

16 Sect. *Etiam ad ſolicitudinem ac religionem conferre,* † *Fabium monet.* † Lib. 9. Cap. 2.

Quod illuſtrat illud Cicer. pro Milone: ‘An hujus ille legis, quam Clodius à ſe inventam gloriatur, mentionem facere auſus eſſet, vivo Milone, ne dicam conſule? de noſtrum enim omnium non audeo totum dicere.

17 Sect. *Apud comicos vero etiam* Ἀποσιώπησις *eſt, cum ſermo interpellatione alterius abrumpitur.*

Ut apud. Ter. And.

Simo. *Jubeo Chremetem.* Chr. *O, te ipſum quærebam.* Idem Heaut.

Syrus. *Ita res eſt hæc, nunc quaſi cum.*

Cliripho. *Quas malum, ambages mihi narrare occipit?*

18 Sect. *Figurata alieni ſermonis commemoratio eſt duplex, Sermocinatio, & Proſopopœia.*

19 Sect. *Sermocinatio proprie eſt, cum ſermo affingitur perſonæ, quæ præſentis ſit inſtituti.*

Cic. pro Quinctio: Quid ad hæc Nævius? ‘videt ſcilicet noſtram amentiam, qui in vita ‘ſua rationem ſummi officii deſideremus, & ‘inſtituta bonorum virorum requiramus. Quid ‘mihi, inquit, cum iſta ſumma ſanctimonia ‘ac diligentia? viderint, inquit, iſta officia ‘viri boni, de me iſta conſiderent, non quid ‘habeam, ſed quibus rebus invenirem, quæ‘rant. *Et eadem oratione:* Qui inter tot annos

'nos ne appellarit quidem Quinctium, cum
'potestas esset agendi quotidie: qui &c. is non
'hoc palam dicit? Mihi si quid deberetur,
'peterem, atq; adeò jam pridem abstulissem,
'&c. *Idem pro S. Roscio:* Cum hoc modo
'accusas, Eruci, nonne hoc palam dicis? Ego,
'quid acceperim, scio; quid dicam, nescio: u-
'num illud spectavi, &c.

20 S. *Alia Sermocinatio etiam vocatur, cum verum sermonem recitat orator: neque id unius tantum sed etiam qui inter se & alterum, vel qui inter alios duos fuit.*

Sui & Roscii sermonem refert Cicero prò Quinctio: 'Diffidebam mehercle, C. A-
'quili, satis animo certo & confirmato me
'posse in hac causa consistere; sic cogitabam,
'cum contra dicturus esset Hortensius, &
'cum esset attente auditurus Philippus, fore
'uti permultis in rebus timore prolaberer,
'dicebam huic Q. Roscio, cujus soror est
'cum P. Quinctio, cum à me peteret, &
'summe contenderet, ut propinquum suum
'defenderem, mihi perdifficile esse contra ta-
'les oratores, non modo tantam causam per-
'orare, sed omnino verbum facere conari.
'Cum cupidius instaret homini pro ami-
'citia familiarius dixi, mihi videri ore duris-
'simo esse, qui præsente eo gestum agere co-
'naretur: qui vero cum ipso contenderent,
'eos etiam si quid antea recti, aut venusti, ha-
'bere visi sunt, id amittere: ne quid mihi e-
'jusmodi accideret, cum contra talem artifi-
'cem dicturus essẽ, me vereri. Tum mihi Ros-
'cius, & alia multa mei confirmandi causa
dixit;

'dixit; & mehercle si nihil diceret, tacito ipso 'officio & studio quod adhibeat erga propin- 'quum suum, quemvis commoveret. Etenim 'cum artifex ejusmodi sit, ut solus dignus vi- 'deatur esse, qui in scena spectetur, tum vir 'ejusmodi est ut solus dignus videatur, qui 'eo nõ accedat. Verum tametsi, inquit, habes, 'ejusmodi causam, & hoc tibi planum sit fa- 'ciendum, neminem esse qui possit biduo, aut 'summum triduo, septingenta millia passuũ 'ambulare? tamẽ ne vereris, ut possis hæc con- 'tra Hortensium contendere? minimè inquã, 'sed quid ad rem? Nimirum inquit, in eo cau- 'sa consistit. Quomodo? Docet me ejusmodi 'rem, & factum simul Sex. Nævii, quod si so- 'lum proferretur satis esse deberet. Mox ibi- dem se, & Nævium, colloquentes inducit. Itẽ se, & Aquilium, orat. pro Cæcinna. Festiva eti- am illa collocutio pro Plancio. At ego, cum 'casu diebus iis, itineris faciendi causa, dece- 'dens è provincia, Puteolos forte venissem, 'cũ plurimi & lautissimi solent esse in iis lo- 'cis, concidi pene, judices, cum ex me quidam 'quæsisset, quo die Roma exissem, & nunquid 'in ea esset novi? Cui cum respondissem me è 'provincia decedere: etiã mehercule, inquit 'ut opinor, ex Africa: huic ego jam stoma- 'chans fastidiosè, Imo ex Sicilia, inquam. 'Tum quidam quasi qui omnia scirem, quid 'tu nescis, inquit, hunc Syracusis Quæstorem 'fuisse? Qui ego multa de stiti stomachari, & me 'unũ ex iis feci, qui ad aquas venissent. At ali- 'os duos colloquentes inducit verbis istis orat. pro Quinctio. *Quinctius porro istũ posse facere vi- debat; debere intelligebat; mentiri quia causa cur* 'men-

'mentiretur, non erat, non putabat. quasi
'domi numeros haberet, ita constitult Sca-
'pulis daturum. Nævium certiorem facit; ro-
'gat ut curet, quod dixisset. Tum iste vir op-
'timus (vereor ne se derideri putet, quod
'iterum jam optimus dico) qui hunc in sum-
'mas angustias adductum putaret, ut eum suis
'conditionibus in ipso articulo temporis ad-
'stringeret, assem sese negat daturum, nisi pri-
'us de rebus, rationibusque societatis omnibus
'didicisset, & scisset sibi cum Quinctio contro-
'versix nihil facturum. Posterius inquit, ista
'videbimus; nunc hoc velim cures (si tibi vi-
'detur) quod dixisti. Negat se alia ratione fa-
'cturum, quod promisisset, non plus sua refer-
're, quam si, cum actionem venderet, domini
'jussu quicquam promisisset.

21 Sect. *Sermocinatio omnis hoc habet, quod, si apte instituatur, fidem conciliat orationi. Nam alienum sensum, & quasi vocem auribus percipere videmur. Porro illud genus, quo sermonem alicui affingimus, maxime figuratum est. Nam ea dixisse aliquem dicimus, quæ fortasse cogitavit; sed tamen palam dicere ausus non esset. At genus istboc, quod dialogum continet, (quod cum priori genere, ubi dialogismus, non dialogus est, temere confundunt) rarius figuratum est, quia plurimum simplex est rei gestæ narratio.*

22 S. προσωποποιία *est cum aut personam mortuam, tanquam vivam præsentemq; loquentem inducimus; aut personam facimus è non persona, sive tribuendo ei sermonem, sive compellando eam, quasi intelligat.*

Prioris generis, quo mortuum loqui fingi-

mus;

mus, est hoc apud Ciceronem orat. pro M. Cœlio, ubi Appius Cæcus, quasi ab inferis excitatus, inducitur, Clodiam compellans: *Exsistat*, inquit, 'ex hac ipsâ familia aliquis, ac potissimum cæcus ille. Minimum enim dolorem capiet, qui istam non videbit. Qui profecto si existeret, sic aget, & sic loquetur. Mulier, quid tibi cum Cælio? quid cum homine adolescentulo? quid cum alieno? cur aut tam familiaris huic fuisti, ut aurum commodares: aut tam inimica, ut venenum timeres? &c.

Posterioris generis est, cum Catilinariâ primâ patriam inducit loquentem cum Catilinâ. 'Quæ, *inquit*, tecum Catilina sic agit, & quo'dammodo tacita loquitur: Nullum jam tot 'annos facinus existit, nisi per te: nullum fla'gitium sine te: tibi uni multorum civium ne'ces, tibi vexatio direptioq; sociorum impuni'ta fuit, ac libera: tu non solum ad negligen'das leges, & quæstiones, verum etiam ad e'vertendas perfringendasq; valuisti, *&c.* Huc quoq; refer, cum alloquimur res ratione destitutas, quasi intelligant. Ut in illo veteris poetæ apud Tullium, *O domus antiqua, heu quàm dispari dominaris domino!* Ut vulgatam nunc lectionem ejus retineam loci, de quo tantopere disputant viri docti. Ejusdem est generis, cum prophetæ in sacris literis compellant cœlum, maria, montes, similiáque.

23 Sect. *Et hæc de schematibus παθητικοῖς absolutis: sequuntur magis ad alium relata. Sunt hujusmodi, Interrogatio, & Apostrophe.*

24 S. *Interrogatio figurata est, quando, ubi rectâ oratione uti poteramus, sermonem inflectimus.*

E. G.

E.G. Dicere poterat Cicero: 'Patent, Catilina, tua consilia: conjuratio tua omnium 'conscientiâ constricta tenetur; quid egeris, 'nemo ignorat. *Sed magis instat urgetq; cum 'ait.* Patere tua consilia non sentis? constri- 'ctam jam omnium horum conscientiâ tene- 'ri conjurationem tuam non vides? quid proximâ, quid superiore nocte egeris, ubi fueris, 'quos convocaveris, quid consilii ceperis, 'quem nostrum ignorare arbitraris? *Similiter dicere poterat,*

Ipse ego te vidi Damonis, pessime caprum
Excipere insidiis, multum latrante Lycisca;

Sed plus spiritus, nervorumque habet.

Nonne ego te vidi Damonis, pessime, caprum
Excipere insidiis.

25 *Sect. Est hujus schematis usus multo maximus. Nam utimur eo ad magis asseverandum, aut urgendum; ad indignationem, admirationem, aliosve affectus exprimendos; idque imprimis in rebus vel manifestis, vel jam demonstratis. Plurimum quoque valet ad probandum, quia verisimile non est, interrogaturum fuisse oratorem, nisi putasset adversarium nihil habiturum, quod respondeat. Prodest etiam ad parandam attentionem, quia aculei instar languentem excitat auditorem: ac denique, valet ad varietatem orationi afferendam, dum quod antea recta dictum erat oratione, id postea profertur inflexa.*

29 *Sect. Apostrophe est, cum sermonem aliò avertimus, quam instituta requirat oratio, utimur eâ ad urgendum adversarium.*

Ut

Ut illo Ciceronis tertia in Verrem *; Nemo jam, Dolabella, neque tui, neque tuorum liberorum; quos tu miseros in egestate, atque in solitudine reliquisti, misereri potest. Verè́ne tibi tanti fuit, ut ejus libidinem, hominum innocentium sanguine lui velles? Iccircóne exercitum, atque hostem relinquebas, ut tuâ vi, & crudelitate, iftius hominis improbissimi pericula sublevares?

* Lib. 10. Act. 21.

17 Sect. *Usurpamus quoque ad invocandum.*

Idem Cic. primâ in Catil. 'Tum tu, 'Jupiter, qui iisdem, quibus hæc Urbs, auspiciis à Romulo es constitutus, quem Statorem 'hujus urbis, atque imperii verè nominamus, 'hunc & hujus socios à tuis aris, cæterísque 'templis, à tectis urbis, ac mœnibus, à vita 'fortuníque omnium civium arcebis; & omnes inimicos bonorum, hostes patriæ, latrones Italiæ scelerum fœdere inter se ac nefaria societate conjunctos, æternis suppliciis 'vivos mortuósque mactabis.

18 §. 'Nec tantùm ad personas fit, sed etiam res inanimas.

Ut pro Milone: 'Vos enim jam, Albani 'tumuli atque luci, vos, inquam, imploro atque obtestor, vósque Albanorum obrutæ aræ, sacrorum pop. Romani sociæ, & æquales, &c. *Virgil.* III. *Æneid.*

——— *Quid non mortalia pectora cogis,*
Auri sacra fames! Et. II. Æneid.
O patria, ô divûm domus Ilium, & inclyta bello
Mœnia Dardanidûm.

19 §. *Convenit hoc schema, cùm reprehendenti*

ac refellenti: tum etiam dolenti, imprimis, si ad personas absentes, aut res inanimas, conversatur oratio.

30 S. *Tantum de figuris generalibus affectuum: sunt verò, quæ & specialem ornent affectum: eumq; vel gratum, vel ingratum, vel medium.*

31 Sect. *Gratum ornat* Παλιλλογισμὸς, *ac lætanti convenit.*

† Catull. epig. 5. Ut, † *Vivamus, mea Lesbia, atque amemus.*

32 S. *Ingratum ornant eæ, quibus illusio atque obtrectatio ineſt:ut* Σαρκασμὸς, Διασυρμὸς, Χλευασμὸς, *aliæque ſpecies irriſionis: de quibus dictum cùm ea explicaremus, quæ falsò inter tropos retulerunt.*

33 Sect. *Ac pertinet huc quoque* Ἀρὰ *ſive* Exsecratio. *Eſt ea hominis valdè irati.*

†Cic. epiſt. ad D. Brutum, l. 11. Ut † *Di iſti Segulio malè faciant.*

34 Sect. *Ad medium affectum pertinet* Δέησις, *ſive obſecratio.*

* Virgil. Ut * *Quod te per ſuperos*, &c.

35 S. *Convenit dolenti, commendanti, hortanti, ac timenti etiam, quatenus opem implorat.*

36 Sect. *Item admiratio.*

† Cic. pro Ligar. *Ut*, † 'O clementiam admirabilem, atque 'omnium laude, prædicatione, literis, monu-'mentiſque decorandam!'

37 S. *Convenit laudanti, reprehendenti, irridenti.*

38 Sect. *Item* Εὐχὴ, *ſive votum.*

† Ovid. epiſt. 1. Ut † *O utinam tunc, cum Lacedæmona claſſe petebat,*

Obrutum

Obrutus insanis esset adulter aquis.

39 Sect. *Convenit dolenti, timenti, speranti.*

CAP. XXII.

De Transitione, rejectione, & digressione.

1 Sect. Enumeravimus *figuras potissimas ad ornandam inventionem pertinentes: supersunt eæ, quæ dispositionem exornant. Hujusmodi sunt Transitio, Rejectio, & Revocatio.*

2 Sect. *Transitio est, cùm infertur aliquid orationi, ut ab eo, quod diximus commodè digrediamur ad id, quod superest.*

3 Sect. *Est hæc vel perfecta, vel imperfecta.*

4 Sect. *Perfecta dicit, quæ de re actum fit, & quid sequatur. Imperfecta alterum tantùm facit.*

Itaque perfecta est, cùm Cic. Philipp. VII. ait; *Satis multa de turpitudine : dicam deinceps, quod proposui de periculo,* &c. Item pro lege Manil. *Quoniam de genere belli dixi, nunc de magnitudine pauca dicam.* Virgil. II. Georg. *Hactenus arvorum cultus, & sydera cœli; Nunc te, Bacche, canam.*

Imperfecta est in illo Cic. pro Rosc. Amer. *Age, nunc illa videamus, Judices, quæ consecuta sint.* Et hoc Sallust. in Jugurth. *De Africâ, & ejus incolis, ad necessitudinem rei satis dictum.*

5 Sect. *Utimur Transitione, cùm oratio, aut epistola, plura habet capita; nec tantum orationi perspicuitatem adfert quod Hermogenes observat:*

sed etiam utilis est ad parandam attentionem.

6 Sect. Ἀποσκωξις*, *sive Rejectio est, cum aliquid vel simpliciter ab oratione removetur; vel in alium locum, ac tempus rejicitur.*

* Male in vulgatis Julii Rufiniani codic vocatur Apodoxis.

7 Sect. *Ac prius quidem genus convenit imprimis refellenti; maximeque locum habet, si quid videatur, vel leve, ac nugatorium; vel per se planum, apertumq; vel odiosum, quodq; in suspicione relinqui, quam aperte dici, satius sit; vel deniq; alienum, ac minime pertinens ad præsens institutum. Alterum genus, quo quid in commodiorem locum reservatur, ad* οὐταξίαν *pertinet, orationemque perspicuam facit. Utrumque autem genus præstat, nequid utile, aut necessarium, omisisse videamur.*

Prioris generis est illud Tullii pro S. Roscio: ‘Erucii criminatio tota, ut arbitror, ‘dissoluta est, nisi fortè expectatis, ut illa dilu- ‘am, quæ de peculatu, ac de ejusmodi rebus ‘commentitiis, inaudita nobis ante hoc tem- ‘pus, ac nova objecit, quæ mihi iste visus est ‘ex alia oratione declamare, quam in alium ‘reum commentaretur; ita neque ad crimen ‘parricidii, neque ad eum, qui caussam dicit, ‘pertinebant. *Et eâdem orat.* Permulta sunt, ‘quæ dici possunt, quare intelligatur summâ ‘tibi facultatem fuisse maleficii suscipiendi ‘quæ non modo idcirco prætereo, quòd te ‘ipsum non libenter accuso; verum eo magis ‘etiam, quod si de illis cædibus velim com- ‘memorare, quæ tum factæ sunt istâ eâdem ‘ratione, qua S. Roscius occisus est, vereor ‘ne ad plures oratio mea pertinere videatur.

Idem

Idem pro Posthumo; Quid ego Senatum de-
'fendam hoc loco, judices? omni equidem
'loco debeo; ita de me meritus est ille or-
'do. Sed id nec agitur hoc tempore; nec cum
'Posthumi causa res ista conjuncta est.

Alterius generis est ἀποδιώξις ista pro Plancio; Quo quidem tu loco, Cassi, etiam purgâsti inimicos meos, meæque vitæ nullas ab illis insidias fuisse dixisti; posuit hoc idem Laterensis. Quamobrem de isto paulò pòst plura dicam; de te tantùm requiro, *&c.* *Item pro lege Manilia*: Sed de Lucullo dicam alio loco, & ita dicam, Quirites, ut neque vera laus ei detracta oratione nostra, neque falsa afficta esse videatur.

8 *S.* 'Revocatio est, cùm quia longiores alii-
'quâ in re fuerimus, orationem ad princi-
'pium revocamus.

E. G. 'Sed nimis hac de re multa; quare
'in gyrum contraham orationem.

9 *S.* 'Digressio quoque, etsi ad amplifican-
'dum ferè adhibetur; tamen ratione situs,
'h.e. quatenus excurrit extra ordinem pri-
'marum orationis partium, pertinet ad
'dispositionem.

10 *S.* 'Et hæc de Schematibus, tum λέξεως,
'tum διανοίας, quæ ut maximum orationi
'ornamentum adferunt, si parcè, & pru-
'denter adhibeantur; ita immodicè usur-
'pata efficiunt, ut nimia illa lenocinia o-
'rationem magis meretrici similem red-
'dant, quàm matronæ.

GERARDI JOANNIS VOSSII

PARTITIONUM *ORATORIARUM*

Liber Quintus.

CAP. I.

De prima, alteraque compositionis parte, quæ sunt Junctura, & Ordo.

1 S. NUnc *de Compositione dicamus, quæ ex idonea verborum, sententiarumq; structurâ ornatum adfert orationi.*

Tres siquidem feceramus *Elocutionis partes, Elegantiam, Dignitatem, & Compositionem; quarum prima facit, ut emendatè, & dilucide dicamus; altera, ut ornatis utamur verbis, sententisque; tertia, de qua deinceps agendum, ut ordine singula collocentur.

*I lib. 1. c. 6 Sect. 6. & c. 3. Sect 1.

2 Sect. *Compositioni subjiciuntur quatuor, Junctura, Ordo, Periodus, & Numerus.*

3 Sect. *Junctura præstat, ut oratio sit lenis, & mollis; aut sonora, ac grandis; aut si rei, de quâ agitur, natura ita ferat, contrario modo sit affecta,*

4 Sect.

4 S. ‘Mollia ſuavitatem pariunt; eoque locus ‘lis eſt in rebus lætis, & jucundis: ſonora ‘grandiáque gignunt amplitudinẽ, contra ‘quam faciunt exilia, quæ ideirco in re te- ‘nui locum habent. Dura aſperáque con- ‘veniunt rebus duris & aſperis.

Sonantia in Pompeio Saturnino commendabat Pliniu †. Ejuſmodi eſt, *majeſtas*. Exile eſt, *inimicitiæ*. Molle & lene, *lilium*. Durum, atque aſperum, *Xerxes*.

† Lib. 1. Epiſt. 16.

5 S. ‘Omne hoc metimur auribus; quarum ‘judicium ſuperbiſſimum eſt. Duo verò ‘ſunt, circa quæ judiciũ hoc verſatur; ſonus ‘literarum, & ſyllabarum multitudo.

6 S. *Literarum ſonus duobus æſtimatur, natura earum in ſe, & earundem concurſu.*

7 Sect. *De priori ſic ſtatuimus: è vocalibus maximè ſonat A, proximè O, inde U, hinc E, poſtremum locum obtinet I.*

8 Sect. *E conſonis minùs ſonant mutæ: atque ex his ipſis minimè tenues, niſi acceſſione ſpiritus, ſive literæ H, tenuem exuerint naturam.*

9 Sect. *E ſemivocalibus L molle eſt M firmum, N ficcum & tinniens, R aſperum, S humidum, X ſtridulum, Z ſuavius.*

10 S. *In concurſu literarum iſta Fabius obſervat. Vitandus vocalium concurſus, qui cùm accidit, hiat, & interſiſtit, & quaſi laborat oratio. Peſſimè autem junctura, quæ eaſdem inter ſe literas committunt, ſonabunt. Et imprimis earũ quæ patulo, aut cavo ore, efferuntur ut A & O. In epiſtolis tamen ut in doctrina de charactere dicemus, locũ habet vocalium concurſus, quia in*

his negligentia est pro cultu: item in sublimi stylo, quia ea res facit ad granditatem orationis. Imò aliàs quoque anguſti atque humilis animi est, nimis eum perhorrescere, cū indicet negligentiam hominis, de re potius, quàm verbis laborantis.

11 §. 'Adhæc nec conjungendæ sunt conso-
'næ, quæ in commissura rixantur.

Argumento est, quòd veteres *δ'φωνίαν* causâ, sæpe in compositione literas aliis substituerunt. Quia B. durè sonat ante F. Itemque N. ante L. idcirco *aufero* dixere pro *abfero*, & *colloco* pro *conloco*: eadémque in aliis ratio.

Nec difficile est causam reddere, cur alia aliis duriùs molliúsve ad aures accedant. Nam necesse est, durum gigni sonum concurrentibus literis, quæ halitu oris contrario proferuntur. Atqui B. P. M. & his similes, os claudunt; contra N, & K, aperiunt. Hanc contrarietatem Græci *Ἀντιπνοίαν* appellant, quasi *renitentiam* dicat. Ut in *carpit*, *ἅμαρπτιν*. Nec *ἀντιπνοία* ista tantùm spectatur in diversi organi literis, ut si una palati, altera labialis sit; sed etiam si una leniùs, quàm altera, spiritum pellat. Hujusmodi sunt B. & P. item C. & G. item D. & T. unde iis concurrentibus, altera solet corrumpi, ne os molestè torqueatur. Estque hæc causa, cur non, ut *ab rege*, ita *Ab Pamphilo* dicamus.

12 §. 'Præterea videndum, ne ultima syl-
'ba præcedentis dictionis sit prima sequen-
'tis. Interdum tamen id elegantiæ est.

Ut

Ut illo Maronis, *Fama malum*; item apud Cic. Philipp. 1. *Quæ quæsita*: item cum idem ait, *Res mihi invisæ visæ sunt Brute*: & illo ejusdem, *O fortunatam natam me consule Romam!* Quæ duo cum Fabius* Ciceroni excidisse scribit, planè judicium ejus desidero.

*Lib. 9. cap. de compositione.

13 Sect. *Dispiciendum etiam, ne commissis inter se verbis duobus, ultima prioris, & prima posterioris syllaba, efficiant turpe aliquod nomen.*

Id in causa fuit, cur veteres * *nobiscum* potius dixerint, quam citra ἀνυπερθλώ. Vocant Græci χακέμφατον. Quale Servius etiam esse putat in his Maronis, *Dorica castra, & caca caligine.* Nam ex syllabis concurrentibus nascitur vox *caca.* Quod tamen non refugit, vel saltem nec effugit Livius lib. XXIV. quo loco agit de Cn. Scipionis femore tragulâ confixo: *Haud dubium fuit, quin, nisi ea mora interveniisset, castra eo die Punica capi potuerint.*

* Cic. in Orat.

14 S. *Atq; hæc de literarum potestate, quatenus varium gignit sonum. Alterum erat syllabarum multitudo: de qua hoc solum præcipi opus est, vocabula mediocria præferri monosyllabis, & longis. Nam monosyllaba, multáque brevia, si continues; compositio clausulis sub conciso subsultabit. Et contrà longiorum continuatio adfert quandam dicendi tarditatem.*

15 Sect. Ordo sequitur: *de quo (ut Fabii vestigiis insistamus) illud primum cavendum in amplificando, ne decrescat oratio, & fortiori subjungatur aliquid infirmius.*

Ut sacrilego fur, latroni petulans.

16 Sect. *In extenuando vero contrarius ordo locum habet.*

17 Sect. *Præcedere etiam debet, quod naturâ, vel dignitate præstantius est.*

Eoque viros ac fœminas; diem ac noctem; ortum & occasum, potius dicemus, quam retrorsum. Cicero tamen non refugit, *noctes diesque.*

18 Sect *Collocando quoq; ea priori loco, quæ ordine permutato fiunt supervacua.*

Quod utilissimum præceptum parum idoneo exemplo à Fabio illustratur. Nam *fratres gemini* dicere jubet, quia, ut inquit, si præcesserunt *gemini*, *fratres* addere non est necesse. At gemini quoque esse possunt, qui fratres non sunt; eoque Cicero etiam, & Livius, aliter locuti.

19 Sect. *Adhæc verbo sensum claudere, multo, si compositio sic patiatur, optimum est. In verbis enim sermonis vis inest. Sed id si asperum erit, cedat ratio numeris.*

Plurimos alii canones adjiciunt, non quidem aspernandos puerilitæ, at non magnæ tamen rei. E pauculis, quos adferam, cæterorum erit judicatio.

I. Eleganter aliquid interjicitur inter substantivum, & adjectivum: ut longâ illâ ad Lentulum epistolâ: *Aut occulta nonnullorum odia, aut obscura in me studia cernebam.*

II. Adjectivum elegantius tum substantivo postponi solet, quando vel comparativus, aut superlativus est, vel pronomen; sub

quo

quō comprehendo distributiva, partitiva, & numeralia. E. G. *virtute maxima, amicus quilibet, annus sextus.*

III. *Si* eleganter secundo loco ponitur; ut, *Id si fecerit.*

IV. *Quam* venustiùs ponitur inter nomina, imum locum obtinente comparativo. E. G. 'Boni quàm docti gratiores esse debent. Ejus 'nomen, quàm Solonis, illustrius.

V. Negantia scite ponuntur loco extremo. Ita Cicero Philip. 11. *Qui honos post conditam hanc urbem habitus est togato ante me nemini.* Item Cæsar claudit his verbis librum secundum de bello Gallico; *Ob eásque res ex literis Cæsaris, dies* 15. *supplicatio decreta est, quod ante id tempus acciderat nulli.* Paulò antè dixerat idem; *Cum jam defenderet nemo.*

Quem hujusmodi præceptiunculæ delectant, haurire eas poterit è Jacobi Publicii institutionibus, & Francisci Sylvii progymnasmatis. Quædam etiam de iis melioris notæ rhetor, Nicholaus Caussinus, in suis eloquentiæ parallelis lib. VII. cap. XV. Nos ad graviora properamus. Ad periodum dico, & numerum; quorum doctrina mirificam orationi venustatem adfert, eoque in hâc purgatis plane auribus opus est.

CAP.

CAP. II.
De Incisis, Membris, Periodis.

1 S. Accedamus *nunc ad doctrinam de periodo. A cujus partibus ordiemur. Periodi aliæ partes majores, quæ Græce κῶλα, Latinè* membra *dicuntur; aliæ minores, quæ Græcè κόμματα, Latinè vocantur* incisa.

2 S. *De commatis, coli, & periodi definitione, non convenit Grammaticis, ac Rhetoribus: quia illi sensu orationis, hi magnitudine, aut numero, ea metiuntur. Itaq; Grammaticis periodus est oratio per se absolvens sententiam, colon est pars periodi, quæ extra periodum sententiam absolvere possit; comma est pars periodi, quæ extra periodum sententiam absolvere non possit. At Rhetores sæpe vocant aliquid comma, aut colon, quod propriè non est pars periodi: ut cùm eum dicunt incisim, aut membratim dicere, qui paucis verbis perficias sententiam.*

Rhetoribus enim comma est, *Nequid nimis*, Colon est, *Etiam capillus unus habet umbram suam.* Grammaticis autem utrumque sit periodus: quia per se sententiam compleat, ac proinde post se exigat τελείαν σιγήν.

3 Sect. *Differunt comma, & colon numero: ut Fabius docet. Nam incisum vult esse sensum non expleto numero concluſum, membrum autem definit sensum numeris concluſum, sed à corpore abruptum, & per se nihil efficientem.*

4 Sect. *Alii magnitudine potiùs distinguunt. Comma enim à duabus syllabis extendi aiunt usque ad septem: si ultrà progrediatur dici colon.*

Itaque perfectum comma est hoc pro Ligario; *Tulit arma contra te.* Ubi syllabæ septem.

At

At minora commata sunt ista pro eodem; *Quæ tua mens? oculi? manus? ardor animi? quid capiebas? quid optabas?* Ubi comma duarum syllabarum est, *manus*: trium, *oculi*: quatuor, *quæ tua mens?* item, *quid optabas?* quinque, *ardor animi*: nec non, *quid cupiebas?*

5 Sect. *Est autem comma, vel extra periodum, quod perfectam sententiam absolvere potest: vel periodi pars, eoque nihil absoluti significans.*

6 Sect. *Incisa extra periodum frequentamus in oratione concitata, ac vehementi, quæque interrogationibus, ac responsionibus constat. Incisim quoq; efferri amant γνῶμαι, & apophthegmata.*

7 §. 'Ut autem comma, ita & colon, vel est 'pars periodi, vel non est. Extra periodum 'perficit sententiam re ipsa. In periodo non 're ipsa, sed potestate, quia demum avulsum 'à periodo complet sententiam.

E. G. 'Cum regium sit benefacere, & audire male: minime finistrum hoc judicium 'turbare quemquam nostrûm debet.

Hæc periodus constat duobus colis. Utraque, ut in periodo ponitur, suspendit animum. At potest tamen utraque complere sententiam. Nam perfecta sententia est: 'Regium est be'nefacere, & audire malé. *Perfectus quoque* 'sensus est; Judicium hoc finistrum quem'quam nostri turbare non debet.

8 §. 'Colon vel est simplex, quod non resol'tur in incisa; vel compositum, quod ex in'cisis componitur.

Simplex est, 'Cur clandestinis consiliis nos 'oppugnas?

Compositum

Compositum, *Obsequium amicos, veritas odium parit.*

9 §. 'Præterea cola vel sunt κομματικὰ, sive 'brevia, quæ intra septimam, ac duodeci- 'mam se continent syllabam: alia μέτρια, si- 've mediocria, quæ intra duodecimam, & 'decimam septimam, aut octavam: alia χρο- 'νοτριῶν, sive oblonga, quæ hunc numerum 'excedunt; qualia & viginti quatuor syllla- 'barum, atque ampliùs esse possunt.

10 §. *Cola* κομματικὰ *locum habent in causis minoribus, ubicunque acriter erit, pugnaciterque dicendum. Item in narrationibus, exceptis iis, quæ ornandi causa instituuntur. Hæc enim lenis, & fluens contextus decet.*

Talis est narratio in Verrinis de raptu Proserpinæ.

11 §. 'At cola mediocria, & oblonga, usur- 'panda in panegyricis, & causis gravibus, & 'imprimis earum exordiis.

Ut liquet ex Ciceronis Milonianâ, & Isocratis Panathenaico.

12 §. *De commate & colo diximus, tum quâ periodi partes, tum quâ absolutè spectantur. Nunc videamus de periodo; quæ Latinis dicitur comprehensio, circumscriptio, continuatio, circuitus, verborum orbis, & ambitus.*

† Circuitus. * Via. Græcum nomen est à περὶ, † & ὁδὸς: * ac vocatur ita, quia quasi in orbe quodam inclusa procurrat oratio.

13 Sect.

13 Sect. ‘Ut vero intelligatur, quid orbem appellem; non ignorandum, duo esse orationis ‘genera; unum naturale, alterum artificiosum.

14 Sect. ‘Naturale nunc incisim, nunc membratim, nunc utroq; modo procurrit: nec orationi tribuit modum, sed eam ferri permittit, usq; dum sola sensus necessitate terminetur. Idcirco Græcis Ἐιρομένη λέξις, ‘h. e. jugis ac pendens dictio vocatur.

15 Sect. ‘Artificiosa autem, nec brevitate aures defraudat, nec longitudine satiat; sed ‘modum adhibet, certisq; terminis constringit orationem, ac gratâ quadam harmoniæ ‘jucunditate complet.

16 Sect. ‘Hæc si intra quatuor cola se contineat, periodus vocatur: sin eam excedat, ‘attamen in orbe concluſa procurrat, periodicum dicitur, quia periodo similis est.

17 Sect. ‘Periodus definitur ab Aristotele dictio, quæ ex se habeat principium, & finem, ‘& conspicuam magnitudinem.

Quæ definitio duo exigit. Unum est, ut periodus principium & finem habeat, non aliunde, quemadmodum fit in εἰρομένῃ sive interminatâ oratione, sed ex sese.

Altera conditio est, ut habeat magnitudinem εὐσύνοπτα, h. e. ut facile perlustrari ac percipi possit. Cujusmodi est structura verborum circumducta, & quasi in orbem concluſa.

Est itaque hæc Aristoteleæ definitionis sententia, Periodus est oratio circumducta;

ex

ex ſeſe principium ac finem habens, ac orbis magnitudinem, quæ uno intuitu facile conſpiciatur, perceptáque moveat, ac delectet.

Eâdem mente à quibuſdam ex ſecundo Ciceronis de Oratore definitur in hunc modum: Oratio in quodam quaſi orbe incluſa procurrens, quoad inſiſtat in ſingulis abſolutiſq; ſententiis. Cui definitioni conſentit illa Cornificii: Continuatio (ita periodum vocat) eſt denſa, & continens frequentatio verborum cum abſolutione ſententiarum.

Etſi autem omnis verborum ſtructura circumacta, & in orbem comprehenſa, periodus vocatur, non ab Ariſtotele modò, ſed etiam Cicerone, Cornificio, Demetrio, Fabio; Hermogenes tamen eam demum perfectam periodum eſſe cenſet, quæ vel epicherematica eſt, h. e. argumentum continens; vel enthymematica. h. e. partibus contrariis conſtans. Verùm neutiquam in periodis neceſſarium eſt, ut argumentationem contineat; etſi ea, quæ id faciat, cæteris præſtat; ut quæ non ſolum pulchra ſit, ſed etiam lacertoſa. Et hæc de periodo in genere. Nunc de ejus diviſione agamus.

18 *Sect. Periodus vel eſt ſimplex, vel duorum, vel trium, vel quatuor membrorum.*

Græcè Ἁπλῆς, Δίκωλος, Τρίκωλος, & Τετράκωλος.

16 *Sect. Quod autem ſimplicem quandam eſſe periodum dico, id non ita intelligendum quaſi*

periodus

periodus aliqua esse possit, quæ non habeat duas istas partes, quas vulgo πρότασιν & ἀπόδοσιν vocant; verùm simplex dicitur, quia tantùm est unius coli, etsi hæc colon comprehendat duo commata, quorum prius πρότασιν, posterius constituit ἀπόδοσιν.

E. G. *Gratiâ tantum possumus, quantum vitii.* Hîc & protasis, & apodosis, est comma, vel quasi comma *. Periodus tamen est, non colon: quia est oratio circumducta, ac κεκμηκὸς habet propter ἀπόδοσιν.

* Addo *quasi comma*, propter eos, qui censent, comma summum esse septem syllabarum, nempe etiam octo syllabæ pro commate censentur, si commati jungantur.

20 *S.* 'Summùm autem periodus est membrorum quatuor.

Ut agnoscunt Demetrius, & Hermogenes, ac Terentianus quoque Maurus indicat, cùm scribit;

Quatuor è membris plenum formare videbis
Rhetora circuitum, sive ambitus ille vocetur.

21 *S.* 'Interdum tamen agnoscimus periodum constare è quinque membris; verum 'id tum fit, cum membra illa quinque brevia adeò sunt, ut non excedant quantitatem quatuor majusculorum membrorum.

Ita periodus hæc quinque constat colis; *Videte igitur, quam inique accidat, quia digna sit, ideò turpem existimationem sequi; quia turpis existimatio sequitur, ideo rem indignam non judicari.* Sane & periodum plurium esse membrorum posse, quàm quatuor, indicat quoq; quòd Cicero

Cicero, cùm hac de re tractat, semel iterúmque eam ferè quatuor membrorum esse dicat. Quamquam & altera ratio est, cur ita Cicero loquatur. Nam περίβολὴν quoque, quia periodicè contexitur, sub periodo comprehendit. Apponam verba ejus in Oratore; 'Constat 'ille ambitus, & plena comprehensio è quatu- 'or ferè partibus, quæ membra dicimus, ut & 'aures impleat, & ne brevior sit, quam satis 'sit, neque longior; quanquam utrumque non- 'nunquam, vel potiùs sæpe accidit, ut aut citiùs insistendum sit, aut longiùs procedendum, 'ne brevitas defraudâsse aures videatur, neve 'longitudo obtudisse. *Et Mox*, E quatuor igi- 'tur, quasi hexametrorum instar versuum 'quod sit, constat ferè plena comprehensio. Illustre autem periodi quadrimembris exemplum habemus initio orat. pro Cæcinna; 'Si 'quantum in agro, lociſque desertis audacia 'potest, tantum in foro, atque in judiciis im- 'pudentia valeret; non minùs in causſâ cede- 'ret A. Cæcinna Sex. Æbutii impudentiæ, quâ 'tum in vi faciendi cessit audacia.

22 *S.* 'Elegantissimæ autem sunt periodi, in 'quibus membra sunt æqualia, aut pene æ- 'qualia. Id cùm sit, Ἰσόκωλον appellatur, 'sive *Compar*.

Cic. in Manil. *Extremâ hieme apparuit, ineunte vere susceptum, mediâ æstate confecit.* Idem pro Mil. *Est enim hæc non scripta sed nata lex; quam non didicimus, accepimus, legimus; verùm ex naturâ ipsâ arripuimus hausimus, expressimus; ad quam non docti, sed facti; non instituti, sed imbuti sumus.*

23 Sect.

23 Sect. *Ut hujusmodi fiat oratio, non enumeratione consequimur, quæ puerilis sit industria; sed usu & exercitatione, quæ faciunt, ut animi quodam sensu par membrum reddamus superiori.*

24 Sect. *Ex iis vero periodis* κωλοις. *aut* περιοδοις, *quarum membra imparia sunt, orationem illæ faciunt acriorem, quæ sunt* βραχυκωλοι, *hoc est, in quibus postremum membrum cæteris brevius est.*

Ut in Miloniana: 'Postremo, nisi eum Dii 'immortales in eam mentem impulissent, ut 'homo effœminatus fortissimum virũ conare-'tur occidere, hodie remp. nullam haberemus.

25 Sect. *At si ornatui studeamus, præferendæ erunt, quarum membrum postremum longius est prioribus. Græci* μακροκωλους *appellant.*

Ut pro Marcello: 'Tantus enim est splendor 'in laude vera, tanta in magnitudine animi & 'consilii dignitas, ut hæc à virtute donata, cæ-'tera à fortuna commodata esse videantur.

26 Sect. *Quod si qua sententia longior occurrat, quàm ut ambitu venusto concludi possit, eam in plures partes secare licebit, quo singulis in orbe conclusis, plures fiunt periodi.*

27 Sect. *Periodis, Fabio teste, utimur in proœmiis gravium causarum, in locis communibus, in amplificationibus, itemque in epilogis. His adde ex Cornificio, in sententia, in contrario, itemque in explicanda conclusione.*

28 S. *Non tamen diu nimis utendum est periodis; sed interserenda his commata, & cola, quo varietate*

tate hac tollatur fastidium, majorque oriatur delectatio.

De periodis hactenus.

29 Sect. *Quod si περιοχωλία excedatur, ac nihilominus orbe quodam concluſa feratur oratio, dicitur περίβολη vel περιοδικόν.*

Ut pro Archia; 'Si quid eſt in me ingenii, 'judices, quod ſentio quàm ſit exiguum: aut 'ſiqua exercitatio dicendi, in qua me non in- 'ficior mediocriter eſſe verſatum: aut ſi hu- 'juſce rei ratio aliqua, ab optimarum artium 'ſtudiis, & diſciplina profecta, à qua ego 'nullum confiteor ætatis meæ tempus abhor- 'ruiſſe; earum rerum omnium vel imprimis 'hic A. Licinius fructum à me repetere prope 'ſuo jure debet.

30 Sect. *Sin vero non artificio, ſed dicendi viribus terminetur, πνεῦμα ſive ſpiritus vocabitur. Eſt enim πνεῦμα compoſitio ſententiam membris & inciſis dimenſam, pro oratoris ſpiritu, qui ejus voce perficitur, abſolvens.*

Sive eſt oratio commatis & colis, ſine verborum ambitu, ſententiam protrahens, quoad uſque patitur ſpiritus dicentis.

31 Sect. *Utimur eo imprimis, cùm gravia eventa narrantur.*

Egregium πνεῦμα & exemplum habemus in oratione Demoſthenis pro Corona; & apud Ciceronem orat. pro Domo, cùm ait. *Si revertar*, &c. Et in ejuſdem epilogo, *Quocirca te, Capitoline Jupiter*, &c.

32 Sect.

32 Sect. *Quod ſi oratio etiam longius protrahatur, quam naturalis orationis ſpiritus ferat, τάσις nominatur. Differunt enim πνεῦμα, & τάσις, quod illud accommodetur ſpiritui oratoris; hoc vero cum excedat, ac ſit πνεῦμα dilatatum.*

Hujuſmodi τάσεως habes exemplum ſeptimâ Verrina, cum ait, *Nunc te, Jupiter Opt. Max.* &c. uſque ad, *Vos etiam, atque etiam* &c.

33 Sect. *Eſt autem τάσις duplex, καταφορὰ ſive impetus, & τάσις preſſe ſumpta. Differunt hæc, tum celeritate & tarditate, tum perſonis. Nam καταφορὰ celeriter procurrit, & convenit accuſatori: τάσις ſedatior eſt, utiturque eâ, qui defendit.*

CAP. III.

De Numero.

1 Sect. *De inciſis, membris, & ambitu vidimus: ſupereſt, ut de numero dicamus. Per numerum autem hoc loco non intelligimus multitudinem ex unitatibus collectam, quomodo in Arithmeticis accipitur, ſed numerum harmonicum, h. e. concentum naſcentem ex motibus, aut temporibus apte diſpoſitis.*

Ita hac voce etiam uſus Maro, cum ait,

Numeros memini, ſi verba tenerem. *Ecl. 4.

Item in iſto,* *Ecl. 6.

*Tum vero in numerum Faunoſq; ferasq; (ver-
Ludere.*

2 Sect.

2 Sect. *Non tamen hic de eo agimus numero, qui in solo consistit motu, aut sono rei inanimæ (qualis tripudiorum, instrumentorum musicorum, aut malleorum fabrilium) sed illo duntaxat, qui in sermone humano deprehenditur, eoque definitur, conveniens sententiæ sonus ex partium compositione nascens.*

3 Sect. *Estque hic vel poeticus, vel oratorius. De poetico non est hujus loci disserere.*

4 Sect. *Oratorius, à nonnullis definitur ex Aristotele, rythmus quidam non exquisitus, neq; canorus, qualis est in poematibus, & canticis, sed ita dissimulatus & latens, ut tamen sentiatur, & orationem jucundo fine claudat. Vel è Cicerone hoc modo: Numerus est modus quidam orationis, qui è permistis & confusis pedibus, & temporum, quibus constat apta, ratione nascitur.*

Exemplo definitionem hanc illustrabo. Venustus plane numerus est iniisto, *Nulla est tanta copia, quæ non ferro, ac viribus, debilitari frangíq; possit.* At perierit venustas si inverso ordine dicas: *quæ non ferro, ac viribus, possit debilitari frangíq;* quare liquet è variâ pedum collocatione numerum nasci, qui suaviter afficit aures, magísq; animos moveat auditorũ. Ideo optimè ait Quinctilianus, *Neq; Demosthenes fulmina tantopere vibrasse diceretur, nisi numeris contorta fuissent.* Longè igitur falluntur, qui numeri suavitate putant sermonem enervari. Nam effœminatam quidem & enervem orationẽ reddit affectata compositio; cui fateor longè præferri debere eam quæ dura & aspera est, verum numerus moderatus revera

vim

vim, atque impetum addit orationi; ut qui & movendo delectet; & delectando moveat, quæ duo sunt munera oratoris.

Nec est, quòd dicat quisquam, olim quidem magnum fuisse numeri usum in foro; nunc verò non item; quia non agantur causæ continuâ oratione. Nam, ut de eo nihil dicam, quod plurimùm hæc doctrina confert ad intelligendum artificium in antiquorum orationibus, cæteris que scriptis; sane hodiéque ea doctrina utilis est ecclesiasticis, ac legatis, omnibúsque, qui in senatu, aut ad populum orationem habent. Deinde maximos quoque hæc res fructus adfert in exarandis epistolis, orationibus, historiis, & nullo non scribendi genere.

Quæ cum ita sint, operæ pretium fecerimus si paucis aperiamus, qui imprimis pedes numerosam efficiant orationem.

5 S *Ac pedum quidem nullus non in orationem venit; unde Fabius mirari se ait, quòd Aristoteles, Theophrastus, Dionysius Halicarnassæus, alique viri doctissimi, pedum alios eligant, alios damnent. Verum nec ἀπλῶς bi pedes cæteros improbant; sed alios aliis putant suaviores esse, aut magis sonoros, quod verissimum est. Nam tum pedum alii conveniunt principiis, alii mediis, alii clausulis: tum pedes ac numerus variant pro rei, de qua agitur, natura. De utroque deinceps agendum.*

6 S. 'Principia rectiùs à longa incipere, docet Aristoteles, & Quinctilianus; Ideóque 'laudant Pæana primum, qui primam stabilem, tres breves habet.

Ut,

Ut, ‘Multa mihi necessarió.

7 *S*. ‘Molossus quoque principiis convenit.
Ut, ‘Quæ res in civitate.

8 *S*. ‘Interdum quoque à brevibus incipit o-
‘ratio.
Ut ab anapæsto, *Animadverti, judices*; aut bacchio, *Novum crimen, C. Cæsar.*

9 *S*. ‘Media, quia latent, minùs numerum
‘requirunt. Sunt tamen in iis quidam co-
‘natus; eoque si fluere debet oratio, iam-
‘bici, aut trochæi imprimis locum habent:
‘si tarda esse debet, spondæi.
10 *S*. ‘Sed in clausulis maximâ opus est in-
‘dustriâ, quia in iis aures quiescunt. Optimè
‘in hac, Cicerone teste, cadit ditrochæus.

Ut, ‘Patris dictum sapiens temeritas filii
‘comprobavit.

11 *S*. ‘Sed quò præclarior hic numerus, eò
‘magis ejus satietas vitanda est.
12 *S*. ‘Spondæo orationẽ crebrò claudit De-
‘mosthenes. Eũ eleganter antecedit creticus;

Ut, ‘De quo ego nihil dicam, nisi depellen-
‘di criminis caussâ. Atque hinc liquet, molos-
sum quoque orationis clausulæ convenire, dũ
ex quocunque pede habeat ante se brevem.

13 *S*. ‘At minùs scite spondæum antecedit
‘pyrrichius, pejus etiam pæan primus.

Ut,

Ut, *Brute dubitavi.*

14 Sect. *At rectè spondæus præponitur iambo:*
Ut, *iisdem in armis fui.*

15 Sect. *Duo vero spondæi non bene terminant, nisi consent tribus vocibus.*
Ut, *Cur de copiis nostris copias comparatis contra nos?*

16 Sect. *Aristoteles commendat in fine pæana quartum, quia ob ultimam longam habet stabilem gradum. Sed dissentit ab eo Fabius, quia tres breves antecedant.*

17 Sect. *Nec dactylum, & spondæum, Cicero aspernatur:*
Ut, *Ex illo fonte dolores.*

18 Sect. *Sed Fabius malè claudere ait, quia est finis hexametri.*
19 Sect. *At tum in perioderum initiis, tum mediis, tum clausulis, ornat ampimacer.*
Qui usitatiùs creticus dicitur, ut *dignitas.*

20 Sect. *Item dochimus, qui iambo constat, & cretico..*
Ut, *Reipublicæ.* Hinc Rufinus.
Principiũ, finem, ac medium tibi dochimus ornat.
21 Sect. *Plurimum autem, Fabii judicio, refert, num uno vocabulo, an pluribus idem numerus contineatur. Nam illo robustior, hoc mollior sit oratio.*
Molliùs sanè sonat, *criminis causſa* validis *comprobaverunt*, quod in fine durum sit.

Quare, ut idem Fabius monet, hic quoque vitandum est, ne plurium syllabarum verbis utamur in fine.

22 S. ‘Præterea, pro rei natura, aliis atq; aliis ‘pedibus utimur. Ubi pondus exigitur, longæ usurpandæ sunt syllabæ, quia hæ gravi‘orem reddunt orationem. Ubi velocitas requiritur, convenient breves, quæ eam celerem reddunt. At rebus asperis accommodatiores sunt iambi, non solum, quia duabus constant syllabis, eoq; crebriorem quasi pulsum habent, quæ res lenitati contraria est: sed etiam quod omnibus partibus insurgant, & à brevibus nitantur in longas. ‘Ideo rebus lenibus meliores sunt trochæi, ‘qui è longis in breves cadunt.

23 S. ‘Nec æque numero studemus in singulis causarum generibus: Genus demonstrativum, quia ei proposita est delectatio, ‘fusiores liberioréſq; habet numeros; eoq; ‘Ciceroni placet omnia scribi Isocrateo, & ‘Theopompeo more.

24 S. ‘At parcius numero studemus in deliberativo; idemque de iudiciali sentiendum; ‘quia irasci, aut dolere ob eum judex non ‘potest, quem putat vacare orationis calamistris.

25 S. ‘Sunt & quædam compositionis vitia. ‘Primum est, si poetica sit. Versum enim heroicum, aliumve è notioribus generibus in ‘oratione fieri fœdissimum est.

26 S. ‘Deforme quoq; est, si pars ejus posterior ‘in clausula deprehendatur, aut prior in ingressu. Tamen ne præstantissimi quidem ‘scriptores vitium hoc semper effugere potuerunt.

27 Sect.

27 §. 'Alterum compositionis vitium est, si po-
'etica quidem non sit, at uniusmodi tamen,
'ac continua. Nam in versificando quidem
'una lex datur: at in oratione similitudo
'tum satietatem, ac tædium parit, tum ma-
'nifestâ affectatione finem perdit.

28 §. 'Quare dissimulatio imprimis curæ esse
'debet, ut numeri sponte fluxisse, non neces-
'sitate coacti, esse videantur.

29 §. 'Ut autem lateat numerus; tum quæ
'maximè laborata sunt, solvi interdum de-
'bebunt, ne laborata videantur: tum etiam
'verborum sententiarumque pondere com-
'plenda erit oratio. Hoc enim pacto fiet, ut
'dum auditores sententias admirantur, de
'numero nihil cogitent; qui tamen si ab-
'esset, minus sententia delectâsset.

30 §. 'Hæc omnia vero non eo à nobis dicta
'sunt, quò oratio †, quæ ferri debet, ac flue
're, dimetiendis pedibus consenescat, quod
'sanè miseri sit, & in minimis occupati; ve-
'rum & adsuescamus nos sedulo numerosæ
'orationi: quâ exercitatione paulatim fu-
'turum est, ut ex tempore etiam similia
'scribamus.

† Fabius l. 9 c. 4.

CAP. IV.

De Triplici charactere, & speciatim, de Magnifico, ac vitio ejus.

1 Sect. Tradidimus *hactenus generalia Elocutionis præcepta. Sequuntur specialia, quibus docetur, quomodo pro diversa materia, varioque animi*

animi motu, variet Elocutionis genus, sive dicendi character.

Hanc de charactere doctrinam, uti & illam de duabus ejus affectionibus, excerpemus imprimis aureolo è libello Demetrii, cui vulgo Phalerei cognomen tribuitur: sed ordine meliori pleraque omnia digeremus.

2 Sect. *Est Character triplex; magnificus, sive sublimis, humilis, sive tenuis, & æquabilis, sive mediocris.*

3 Sect. *Magnificentia consistit in sententiis, locutione, & compositione.*

4 Sect. *Ac* sententiæ *quidem magnificentiam adserunt si explicetur magna, atq; illustris aliqua sive terrestris, sive navalis pugna; item si sermo sit de cælo terrave. Neq; enim sufficit, ut res de quibus sermo est, amplæ sint: sed etiam necesse est, ut gravia graviter dicantur.*

5 Sect. *Quæ* locutionem *ornant, partim referuntur ad primam Elocutionis partem, quæ elegantia vocatur: partim ad alteram, quæ Dignitas sive Figuratio dicitur.*

6 Sect. *Ad primam pertinent quatuor verborum genera.*

7 Sect. *Nam primo magnificentiam adserunt vocabula juncta, modo non sint composita more dithyrambico; sed similia ac duo hæc, legislator & Respublica. Sed neq; frequentia nimis esse debent, quia oratio excederet formam pedestris sermonis.*

8 Sect.

8 Sect. *Præterea idem præstant soluta.*
Ut, *postea vero quàm*, pro *posteaquam*; *maximè te opere* pro *maximopere*. Nempe ubi vulgo in usu juncta, nos utemur solutis; ac si soluta magis consuetudo probet, nos juncta præponemus.

9 *S.* 'Tertium genus constituunt facta, quæ 'Græci ὀνοματοποιΐαν appellant. Nam 'sapiens quiddam videatur novi nominis fa-'bricatio, quia, qui novat, videtur similis pri-'mas linguæ autoribus. Debent autem, quæ 'finguntur, esse poëtæ, similiaq; iis, quæ sunt 'in usu. Alioque non intelligimur, fietque o-'ratio monstrosa.

10 *S.* 'Quartum locum obtinet Poetica, h.e. 'loci poetarum inserti orationi: verùm hoc 'ut laudabiliter fiat non sufficit, ut poetæ 'verba transponantur, sed ita imitandus po-'eta, ut aliud dicere videamur.

11 *S.* 'Quatuor his verborum generibus addi 'possunt verba vetusta: quæ & ipsa, Fabio te-'ste, majestatem orationi adferunt, modo 'neq; crebra sint, neq; affecta, neq; ab ultimis, '& jam obliteratis petita temporibus.

12 *S.* 'Quæ ad dignitatem pertinent, partim 'tropi sunt, partim schemata.

13 *S.* 'E tropis imprimis magnitudinem adfe-'runt translationes. Sed observandum in 'his, ne sint nimis crebræ, aut longè ductæ: 'aliaq; de quibus in Tropologia † diximus. † L. 4. c. 4.

14 *S. Idem quoq; præstant Allegoriæ. Siquidem sunt terrori accommodatæ. Videndum interim,*

ne allegoria obscuritate sua fiat ænigma.

15 Sect. E *schematibus magnificentiam gignentibus, alia sunt* λέξεως, *alia* διανοίας.

16 Sect. *Prioris generis est Antihypallage, sive Antiptosis. Nam quicquid consuetudine fit, pusillum est, nec admirationem parit.*

17 Sect. *Maximas quoq; vires habent* Ἀναφορὰ, Ἐπιφορὰ, Ἀναδίπλωσις, *aliáq; schemata repetitionis. Ac illustris imprimis est* Ἀναφορὰ *conjuncta cum* Διαλύσει *sive Dissolutione.*

Sanè & parvus erat Nireus, & res ejus parvæ minutæque, ut qui tres tantum naves ac paucos duxerit homines. Sed utriusque hujus figuræ beneficio, & Nireum magnum, & res ejus multas fecit Homerus, cum in hanc sententiam dicere maluit; *Nireus è Simo tres naves duxit, Nireus Aglaiæ filius, & Charopi regis, Nireus eorum, qui ad Ilium venerat, post Achillem pulcherrimus.*

18 Sect. *Interdum tamen & magnitudinem orationi affert Connexio, quæ dissolutioni contraria est.*

Ut *Militabant & Græci, & Carer, & Lycii, & Pamphilii, & Phryges.* Nam conjunctionis repetitio facit, ut infinita quædam videatur multitudo.

19 Sect. *Pertinet huc quoque* Πλαγιασμὸς, *sive casus obliquatio.*

E. G. Non tam magnificum est, *Cæsar in Italiam advenit; quàm Cæsarem in Italiam advenire nunciatur.*

20 Sect.

20 §. 'E schematibus διανοίας commendatur 'Aposiopesis. Nam quædam, non dicta videntur majora. Item Epiphonemata. 'Quippe rem jam prolatam ornant, cóque 'divitias ostendunt orationis.

21 §. 'Supereſt sublimis characteris *compositio*. 'Continet ea junctúram, ordinem, numerum, & periodum.

22 §. 'Quod ad junctúram, ea partim vocales 'spectat, partim consonas.

23 §. Concursus vocalium hoc in charactere, 'nec plane est consectandus, cum, immodicus si sit, orationem dissolvat, ac divellat; 'nec usquequaq; fugiendus, quia, id si fiat, 'oratio quasi muta erit, atque expers ejus 'suavitatis, quæ ex ils oritur junctis.

24 §. 'Quod ad consonarum concursum, con- 'ducant verba aspera, similiaque rebus, de 'quibus agitur.

Aspera autem, ut superius quoque monitum, sunt *excors*, *parricida*, *Xerxes*, similiaque.

25 §. 'Ad ordinem imprimis pertinent con- 'junctiones, quæ crebræ sunt in hoc stylo; 'sed non reddit eas exquisite, nec expletivas 'temere infercit.

26 §. Observandum quoque, ut posteriori loco 'ponamus, quæ magis sunt illustria, ne à validiori decidisse videamur ad infirmius.

27 §. 'Si numerum spectes, pæanes, dactylos, 'ac similes pedes amat; contrà iambos, ac 'trochæos fugit.

28 §. 'Si periodum consideres, membris con- 'stat longioribus, utiturque dicendi genere 'circumducto.

29 Sect. *Et hæc generatim de charactere magnifico; quæ cum aliis, tum imprimis orationi convenit panegyricæ.*

In ea, ut Dionysius Halicarnass. tradit quæ de regibus vel Diis dicuntur, cum venustate, sententiarum gravitate, & majestate verborum dici debent. Quæ vero ad collationes, sive similitudines, nec non ad comparationes pertinent, requirunt sermonem urbanum, ut idem monet.

30 Sect. *Charactri huic opponitur.* Forma ψυχρὰ, *sive* Frigida; *quæ & ipsa in tribus spectatur.*

31 Sect. *Primo in sententiis si nimis hyperbolicæ sint; aut si de parvis rebus loquamur, tanquam de maximis.*

32 Sect. *Deinde in verbis, quod fit vocibus peregrinis, ac epithetis intempestivis, ut cum Alcidamas dixit* humidum sudorem. *Item si junctæ fuerint more dithyramborum: ac denique metaphoris grandibus, quæq; magis conveniant tragœdiis.*

33 Sect. *Denique nascitur frigus è compositione, idque bifariam. Nam vel ea planè est numeri expers, ut si constet syllabis longis: vel nimis numerosa, ut cum nonnulli versus ponunt continuos, aut manifestos;*

Hoc voluit Demetrius, cum damnat μὴ κεκρυμμένα ἀπὸ τῆς συνηχείας: h. e. versus non occultatos oratione solutâ, cui includuntur, sed adeo apertos, ut neminem lateant. Cæterùm de discrimine stili grandis, & tumidi, vide & Plinium lib. IX, epist. XXI. ad Lupercum.

CAP.

CAP. V.

De charactere Tenui, ac vitio ejus: item charactere Mediocri, vitioque oppoſito.

1 §. Vidimus *de ſtylo magnifico, ſequitur tenuis. Hujus* Sententiæ *ſunt exiles*: *ut de caſa, agello, exiguo flavio, aut oppidulo.*

2 §. Locutio *eſt pura, perſpicua, probabilis, & evidens. Fugit verba duplicia, facta, ambigua, item caſuum obliquationem.*

3 §. *In* compoſitione *vitat ſyllabarum longarum concurſum, & membrorum longitudinem.*

4 §. *Habet hic ſtylus imprimis in* Epiſtolis *locum. Interdum tamen hæ quoq; aſſurgunt, ut cum ad Reges, aut civitates ſcribitur. Verùm familiarum epiſtolarum diſpar eſt ratio, quæ intra tenuem ferè charactérem ſubſiſtunt. Quare non incommodè hoc loco paucis agemus de epiſtolarum ſententiis, verbis, ac compoſitione.*

5 §. Sententiæ, *ac univerſè materia ejus ſunt res familiares, aut publicæ*: *nec hæ ipſæ nimis prolixè tractandæ. Nam ſi aut de rebus Philoſophicis agamus*; *aut argumentum quidem ſit epiſtolicum, ſed ad libri magnitudinem excreverit, epiſtolam nomen ſuum amittere cenſet Demetrius.*

6 §. *Contexuntur epiſtolæ* Verbis *quotidianis, vel potiùs paulò ornatiùs, quando epiſtola quodammodo dono mittitur amico.*

7 §. Compoſitio *reſpuit numeros, ac verborum ambitum.*

8 §. 'Hæc de ſtylo epiſtolico. Porro, ex mente 'Halicarnaſſei, nec in nuptiali oratione ab 'humili elocutione eſt recedendum, ſed in- 'fidendum veſtigiis Xenophontis; in paucis 'vero ad gravitatem efferenda oratio, ſi ali- 'cubi ſententiarum cogat magnitudo.

9 Sect. *Tenui characteri vitium eſt vicinum*; Forma arida, *quæ & ipſa ſpectatur in ſententiis, verbis, & compoſitione.*

Sententiis, ut cum quidam aiebat, *Xerxes deſcendit cum ſuis.* Nam dicendum fuerat, *cum innumerabili exercitu*, aut *cum tota Aſia.*

Verbis, ut ſi de parricida dicas; *Euge tibi homicidam.* Nam & illud *euge* blandientis eſt, & *homicida*, pro *parricida*, latis grave non eſt.

Compoſitione deniq;, ſi crebra fuerint inciſa, ut in Hippocratis aphoriſmo; *Vita brevis, ars longa, occaſio præceps, experientia fallax, judicium difficile.* Item ſi, cum de re majori dicamus, periodo utamur, poſtremâ ſui parte truncatâ: ut qui Ariſtidem cognomento Juſtum accuſabat, quia non profectus eſſet ad pugnam Salaminiam; *Atqui Ceres, ſua ſponte venit, & nobiſcum pugnavit: Ariſtides autem non.* Tantum de notâ tenui atque aridâ.

10 Sect. *Supereſt character æquabilis, ſive Mediocris; qui mediam, inter tenuem & magnificum ſtylum, obtinet naturam.*

11 Sect. *Itaque & ſententiæ ejus aliquantum ſe demittunt, neque tamen ad imum genus deſcendunt.*

12 Sect.

12 S. *Idem esto judicium de verbis. Nam magis, quam tenuis character, sectatur, lepida jucundaq; verborum ac sententiarum ornamenta: at aspernatur vehementiores figuras, quæ sublimi generi tribuuntur; ut sunt grandes Metaphoræ, Interrogationes crebræ, Apostrophæ, Prosopopœiæ. Exclamationes & similes.*

13 S *Plus quàm alia genera, numeris, ac compositioni studet.*

14 S. *Vicinum est huic generi vitium,* Forma Fluctuans; *quod, aridum fugiens characterem, nimis assurgit; aut inflatum ac tumidum vitans, humi serpit.*

CAP. VI.

De Venustate, vitióque ei opposito.

1 S. Hactenus *de triplici charactere, vitiisque his oppositis. Agendum nunc de characterum affectionibus, cujusmodi inter alias sunt* venustas, *&* gravitas; *quas falsò, veros esse characteres, putavit Demetrius.*

2 S. *Venustas est duplex, levior, & gravior.*

3 S *Leviores joci magis conveniunt Comœdiis: unde crebri sunt Apud Aristophanem, & Plautum.*

Hujus quoque generis est scomma Lysiæ, qui de vetula edentula dicebat, eam facilius numerare rum digitos, quam dentes.

4 S.

4 Sect. *Gravior venustas est duplex. Prior est ad dignitatem, atque amplitudinem; cujusmodi apparet in poetis epicis.*

† Odyss. 3. vers. 102. ‖ 4. Æn.

Ut cùm Homerus † Naufica ëa, ejusq; imitatione Maro ‖ Didonem comparat Dianæ.

5 Sect. *Posterior est ad exacerbandum. Itaque terribilis est, & ἐμφατική.*

† Odyss. 10. v. 369.

Ut cum apud Homerum † Cyclops ait, hoc hospitale munus habiturum Ulyssem, quod post socios sit devorandus; quo lepore nihil crudelius.

6 Sect. *Est & altera venustatis distributio. Nam alia per se inest rebus, alia est in tractatione, alia in utroque.*

7 Sect. *Primi generis sunt nympharum horti, hymenæi, amores, convivia, chorcæ, totáque poesis Sapphus.*

8 Sect. *Alterius generis est, cùm è rebus naturâ odiosis leporem elicimus.*

‖ Lib. 2 de instit. Cyri

Ita Xenophon ‖ invenit venustatem in homine invenusto, Aglatidâ Persâ, cum ait, citius ex eo ignem, quàm risum elici posse.

9 Sect. *Tertii generis est, cùm tractatio res naturâ venustas venustiores facit.*

† Ecl. 2.

Sanè florum conjunctio res est jucunda; sed lepidior redditur à Marone † his versibus.

—*Tibi*

——— *Tibi lilia plenis*
Ecce ferunt nymphæ calathis tibi candida Nais
Pallentes violas, & ſumma papavera carpens.
Narciſſum, & florem jungit bene olentis anethi.

10 Sect. *Spectatur autem ornatus in tribus: ſententiis, locutione, & compoſitione.*

11 Sect. *Sententiarum loci ſunt minimùm tres. Prius eſt proverbiorum, quorum etiam alia aliis ſuperducuntur. Alter eſt fabularum, ſive hæ veteres, ſeu novæ. Tertius locus eſt timoris imitatio.*

Ut ſi quis funem timuerit; quia ſerpentem eſſe putaret.

12 Sect. *Differunt autem plurimùm ridicula, & venuſta. Primò enim diſcrepant* materiâ; *cùm, quæ naturâ venuſta ſunt, non rideantur; quæque ridentur, habeant deformitatem ſine decore, aut admiratione. Deinde* Dictione, *quæ in venuſtis pulchra, in ridiculis vulgaris. Præterea* fine, *qui illic eſt delectatio & locus, hîc riſus. Ac denique* loco, *qui in venuſtis etiam tragœdiis eſſe poteſt, in ridiculis non item. Et hæc de ſententiis.*

13 Sect. *Verborum venuſtas vel reſpicit elegantiam, vel dignitatem, ſeu figurationem.*

14 S. ‘Ad priorem modum refer juncta, ac dithyrambica.

Ut in illo Pub. Syri Mimi.

‘Pietati cultrix, gracilipes, crotaliſtra, A-
‘cis exul hyemis.

15 Sect.

15 Sect. *Item ὀνοματοποιηθέντα, sive novata.*

† Apud Suetonium in Aug. cap. 91. Cujusmodi est illud Augusti, † *vapide se habere*, pro *malè*; *betizare*, pro *languere*.

16 Sect. *Item hausta à plebe, sed tempestivè usurpata.*

Quorum exempla suggeret Plautus, imprimis in sermone servorum.

17 Sect. *Ad dignitatem pertinent tropi, & schemata tum* λέξεως, tum διανοίας.

18 S. *Inter tropos commendantur Metaphora, Allegoria, ac Hyperbolæ quoque sed Sapphicæ.*

Ut, *Auro magis aurea.* Nam comicæ magis sunt ridiculæ, quàm venustæ.

19 Sect. *E schematibus* λέξεως *amat Anaphoram; & Anadiplosin.*

20 Sect. *Laudatur quoque in ea concisio sive sermonis brevitas.*

† Eun. Act 3. sc. 5. Ut illo Terentii :†

——— *Simul alia circumspecto,*
Satin' explorata sint; video esse; pessulũ ostio obdi:

Periisset venustas, si dixisset; *Et tuta quidem esse omnia, animadvertebam.*

21 Sect. *E schematibus* διανοίας *amat* Εἰκόνα *sive imaginem, ac* Παραβολὴν *quoque sive Collationem; sed ea modum excedere non debet. Nam hyperbolica magis conveniunt poetis, quàm oratoribus,*

22 Sect.

22 Sect. *Præterea gaudet* Ἐπανορθώσει *sive Correctione.*

23 Sect. *Ite n inopinato; quod* παραπροσδοκίαν *vocant.*

24 Sect. *Item tecta accusatione,* κατ' ἐξοχὴν Σχῆμα, *sive Figura appellatur.*

25 Sect. *Supereſt compoſitio, quæ quod ad junſturam, ſuavitatem ſectatur, quod ad ordinem, in* συναθροισμῷ, *ſive congerie, vulgaria priori, nova atque inuſitata poſteriori collocat loco; quod ad periodum amat* ἰσόκωλα *ſive membra paria; quod ad numerum, ita verſibus utitur vel integris, vel dimidiatis, ut à nemine deprehendatur.*

Ut initio orationis pro Archia poëta; *In qua me non inficior mediocriter eſſe verſatum.* Ubi totus eſt hexameter. Oritur quoque ſuavitas, ſi oratio ſit verſui ſimilis, imprimis in clauſulis: ut,

Ad quos conſcientiæ contagio pertinebat.

26 Sect. *Interdum etiam poetæ alicujus verſus, emblematis inſtar, inſeritur orationi.*

Ut à Cicerone in Piſonianâ factum videmus. Sed imprimis id facere gaudet in Philoſophicis, ut in Academicis Quæ. Tuſculanis, aliiſq.

27 S. *Opponitur venuſtati* Κακοζηλίαι *quæ & ipſa partim in ſententiis conſiſtit, ut* Centaurus *ſeipſum equitans; partim in verbis, ut* Riſit roſa ſuavicolor; *partim compoſitione, ſi ea vel anapæſtica ſit, vel ſimilis verſibus mollibus,*

ac

ac fractis, quales sunt, qui constant Ionicis à majore, ac Scoriadei appellantur.

Κακοζηλίας exemplum non unum in Arruntio observat Seneca epist. CXIV.

CAP. VII.

De Gravitate, & vitio, quod ei opponitur.

1 S. De venustate, & Κακοζηλία 'diximus 'hactenus supereſt gravitas, quæ oratio- 'nem moleſtam acerbámque facit.

2 Sect. 'Hujus ſententiæ ſunt per ſe acerbæ. 'Jocos quidem adhibet, ſed quibus admix- 'ta ſit acerbitas.

3 S. 'Locutio ſpectatur partim in verbis ſin- 'gulis, quæ ad primam pertinent Elocutionis 'partem; partim in tropis, & ſchematibus.

4 Sect. *Primi generis ſunt, cùm σύνδετα ſive compoſita, tum quæcunque aſperitatem habent.*

5 S. 'E tropis inſerviunt gravitati Metapho- 'ræ rem amplificantes. Item Allegoriæ, 'Emphaſis, Hyperbole, Εὐφημισμὸς.

6 S. 'E ſchematibus λέξεως pertinent huc, Aσύνδετον, Ανάφορά, Επίζευξις, Κλίμαξ. At 'fugit verba ſimilia, aliáque ſcitamenta, qua magis lædentis ſunt, quàm lædentis.

7 Sect. *E ſchematibus διανοίας commendatur maximè Præteritio, Apoſiopeſis, Proſopopœia, Icon, Interrogatio,* Αντίθετα, Επανάστασις, *ſive inſultus orationis, ac denique* λόγος ἐμφατικὸς πεμένος.

πομένῳ, *sive oratio obliquè aliquem perstringens.*

8 S. 'Fit ea multifariam. Nam interdum 'ambiguè loquimur, interdum mutamus 'personam; idque tum vituperando simi-'lem, tum laudando dissimilem.

9 S. Interdum quia de aliquo tutum dicere 'non est, universè dicimus quid fieri soleat, 'aut debeat; aut interrogando amicè inge-'nuam elicimus confessionem.

10 S. *Superest compositio. Ea, quod ad junctu-ram est vocalibus hiulca, consonantibus as-pera. Quod ad ordinem, in extrema periodi parte collocat quod maximè asperum, indig-númque est. Quod ad periodum, usurpat in primis κῶλα κομματικὰ, & periodos in fine ad strictas contortásque.*

11 S. *Vitium gravitati oppositum dicitur ἀχα-ρὲς, sive invenustum; quod itidem consistit in rebus, verbis, compositione.*

12 S. *In rebus peccatur, si sint turpes & ob-scenæ. In verbis, si rebus non respondeant.*

Ut cùm Clitarchus ait, *Deposcit quidem loca montana, involat autem in cavas quercus.* De vespæ genere loquitur, tanquam de bove fero, aut apro Erymanthio.

13 Sect. *In compositione denique, si oratio sit si-milis divulsæ; si membra non sint colligata, sed similia fractis; si periodi sint longæ adeò, ut penè suffocent dicentem.*

Hactenus de characteribus, eorumque affectionibus;

affectionibus; quibus claudimus doctrinam Elocutionis.

CAP. VIII.

De Pronunciatione generatim, deque voce particulatim.

1 Sect. *Superest* Pronunciatio *sive actio*; *postrema quidem oratoriæ facultatis pars, si ordinem in tractando consideres: sed tanti illa momenti, ut primas, secundas, tertias, ei tribuerit Demosthenes.*

2 Sect. *Est vero Pronunciatio vocis gestusque pro rebus & verbis apta conformatio.*

3 Sect. *Ejus quasi fundamentum est memoria, sive firma rerum verborumque comprehensio. Nam nisi memoriter dicamus, multum decedet de vi, & gratiâ pronunciationis: neque auditores tantopere mirabuntur oratorem.*

Viris tamen principibus; item ægrotis, senibus, & qui se demum exercere incipiunt in arte oratoria, vitio verti nequit, si recitent è commentario.

4 S. *Memoriæ præcipuum lumen adfert ordo, eoque seu nostra, seu aliena ediscere volumus, ante omnia seriem orationis considerare oportet.*

Nempe unum melius observamus, quàm multa. Quæ autem aptè cohærent, quodammodo unum fiunt, quemadmodũ ex pluribus anulis fit catena.

5 Sect.

5 §. 'Etiam memoria juvatur locorum ima-
'ginumque doctrinâ. Loci ſe habent inſtar
'chartæ, imagines inſtar ſcripturæ.

Loco enim committitur imago, quæ nihil aliud eſt, quàm ſimulachrum rei, de qua dicendum eſt Loca ejuſmodi ſunt oſtium, feneſtra, caminus, lectica, &c. vel hortus, fons, collis, &c. Imago Cæſaris argumento erit, de Cæſare dicendum eſſe; ut equus, vel navis, de equeſtri certamine, vel naumachia, agi debere. Sed & metaphorica admonent. Ut lupus, ſus, aſinus, ſignificabunt primùm de alicujus rapacitate, inde de immunditie, ac denique de obtuſo ingenio tractari oportere. Item ovis, turtur, ciconia, repræſentabunt mite ingenium, caſtitatem, pietatem erga parentes: atque ita in aliis.

6 §. 'Sed omnis iſta doctrina, quam operosè
'multi perſequuntur, à nobis hoc loco præ-
'teribitur, eò quòd magnâ ſui parte memo-
'riam magis obruat, quàm juvet: & qua
'parte eam juvat ad diſtinctam artem per-
'tineat, quæ Μνημονευτικὴ * vocatur.

* Memorialis.

7 §. 'Partes pronunciationis ſunt duæ; una
'vocem formar, altera corporis motum.

Illa aures, hæc oculos afficit, ac movet: ab illa pronunciationis, & ab hac actionis nomen impoſitum eſt.

8 Sect. *Præcepta harum partium vel generalia ſunt, quæ utramque reſpiciunt: vel ſpecialia, quæ*

quæ earum alteram tantùm ſpectant.

9 Sect. *Prioris generis eſt præceptum iſthoc, ne ſtudioſè conſectemur actionis delicias.*

Alioqui verendum planè ne idem nobis uſu veniat, quod equis Sybaritarum. Nam, ut mollis erat populus iſte, equos etiam ſuos ſaltare ad modulos docebat. Sed ea res peſſimè ceſſit. Nam cùm Marte eſſet decertandum adverſus Crotoniatas, equi laſcivis motibus ſe atque univerſum exercitum † perdiderunt Philiſc. † quoque exemplum ab hoc more nos revocare debet. Nam quia voce & geſtu μιξόθηλυς † erat; ideo in tantum diſplicuit imperatori Antonino, ut neutiquam concedere illi vellet immunitatem, qua Rhetorum alii gauderent. Etiam ad ignominiam Sexti Titi pertinet, quod tam ſolutus ac mollis fuerit in agendo, ut ſaltationis genus ab eo Titii nomen † invenerit.

† Ariſtoteles lib. de rep. Sybaritarum, & ex eo Athenæus lib. 12. & Ælianus lib. 16. de Anima lib. c. 33. item Suidas.

† Philoſtratus de vitis Sophiſt lib. 2

† Effeminatus.

† Cicero de claris Oratoribus.

10 S. *Nec propterea artis in totum negligi debet; ſed modus ſolùm requiritur. Nam ut affectatio artis adverſatur gravitati; ita ejus neglectus auſteram ac ruſticam reddit actionem.*

11 S. *Præcepta, quæ ad ſolam pertinent vocem, vel totam reſpiciunt orationem, vel partem duntaxat.*

12 S. *Priora ſunt vel de qualitate, vel de quantitate vocis.*

13 Sect. *Ratione qualitatis curandum, ut vox ſit clara itémque varia, cui pugnat μονοτονία: item ne ſit nimis præceps, ſed cum mora proferatur.*

14 Sect. *Ratione quantitatis videndum, ut vox tendatur ac remittatur pro multitudine auditorum*

torum. Sed tamen nec ascendat ad extremum, nec descendat. Nam vox ima si sit, vim non habet; & in acutissimo clamore, ne rumpatur plurimum est.

Et quid majus insciticæ fuerit argumentum, quàm clamore applausum quærere velle? Quales verius *clamatores* dixeris, quam *oratores*. Cicero † eos claudis esse similes dicebat. Nempè quia uti hi, ob imbecillitatem suam, ad equum confugiunt: ita isti in voce Stentoreâ tanquam in jumento, fiduciam omnem apud imperitos reponunt. Atqui, ut bene olim dictum fuit, cognoscitur orator ἐκ ἐκ τ φωνῆς ἀλλ' ἐκ τ γνώμης. † Nec solùm hac parte peccant artis ignari; sed, ut nihil est undique perfectum, est cum etiam exorbitent viri præstantes. Talis erat Q. Haterius, quem sufflaminandum esse, scitè dicebat Augustus†. Idcirco parêre solet liberto, qui vehementius currentem refrænaret.

† Plutarchus in Ciceronе, & ex eo Photius in Bibliotheca, cap. 245.

† Non ex voce, sed ex mente.

†M. Seneca in epitome contro. præf. l. 4.

15 Sect. *Præcepta, quæ partem tantum orationis spectant, vel majorem ejus partem respiciunt, vel minorem.*

16 S. *Quod ad partes majores, in exordiis utimur voce submissiori, postea magis insurgit vox: ac in narratione quidem est plana apertaque in contentione acrior, imprimis in argumentando; in epilogo excitata, quasi partâ victoriâ.*

17 Sect. *Quod ad partes minores, verba singularis*

gularia pronuncianda ſunt articulatè, & ἐμφατικὲ quidem ἐμφατικῶς; verba conjuncta, ſi numerus inſit, cum quadam vocis modulatione ſunt proferenda: res grandes dicendæ cum majeſtate quadam, atroces concitatè: ſuadebimus voce gravi, laudabimus magnificâ; in ira utimur voce incitatâ, crebróque interruptâ, in miſeratione verò flebili ac triſti.

CAP. IX.

De Corporis motu.

1 *S.* ‘Hactenus de voce, ſequitur corporis ‘motus; de quo duplicia ſunt præcepta. A- ‘lia enim Ethica ſunt, & ad civilitatem ‘morum pertinent: alia Rhetorica, quæ non ‘univerſam ſpectant Vitam, ſed orationem ‘ad perſuadendum idoneam.

† Quod interdum triſtitiæ eſt, ut apud Cic. in Cluent. & Cæſ. 1. de bel. Gall. interdum verecundiæ, ut Æn. 1. *Tum breviter Dido vultum demiſſa profatur.*

2 *S.* ‘Priora petenda ex Ethicis. Poſteriora ‘partim reſpiciunt totum corpus, partim ‘certam corporis partem.

3 *S.* ‘Ad totum corpus pertinet ſtatus, qui ‘erectus & celſus eſſe debet; ita tamen ut, ‘ſi in corona ſit dicendum, adſit virilis in ‘latera flexio.

4 *S. Vultus*, ad quem & frontis oculorúmque ‘conformatio pertinent, debet pro rerum ‘natura eſſe læ us, triſtis; blandus, minax; ‘erectus, demiſſus. †

5 Sect. *Cervice utendum rectâ, non tamen rigidâ.*

6 Sect. *Humeri non allevandi.*

7 Sect.

7 Sect. *Brachia non projicienda, nisi in vehementi affectu; quod si quid uberiùs ac speciosiùs tractemus, brachio dextro expatiamur in latus dextrum: sinistro brachio rariùs utimur; nec ferè nisi eatenus, ut quasi normalem angulum efficiamus.*

8 S. Manus optimè à sinistro incipit latere, ac ‘ dextro deponitur.

9 S. ‘ Pectus ferire, aut femur, prope scenicum est.

10. S. ‘ Idem judicandum de supplosione ‘ pedum; quâ olim utebantur in contentionibus aut incipiendis, aut finiendis.

Atque hæc de gestu corporis sufficiat moruisse. Reliqua, quæ ad actionem pertinent, exercitationi relinquemus; ut cui plus hoc agendi artificium debeat, quam præceptis. Vel cui ista non sufficiunt, cætera petat ex Cornificii lib. III. ad Herennium. Fabio lib XI. cap. XIII. ubi copiosè de his agit: tum ex institutionibus nostris Oratoriis, quibus, ut alia multa, ita hanc etiam partem, pleniùs fumus persecuti.

FINIS PARTITIONUM ORATORIARUM.